

TC.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GELEN
DÜZENSİZ GÖÇMENLERİN YASALLAŞMA
SÜREÇLERİNDE GÖÇMEN DERNEKLERİNİN
ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Berrak ÇEÇEN

1450Y81103

İstanbul, Haziran 2016

TC.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GELEN
DÜZENSİZ GÖÇMENLERİN YASALLAŞMA
SÜREÇLERİNDE GÖÇMEN DERNEKLERİNİN
ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Berrak ÇEÇEN

1450Y81103

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ayşem Biriz KARAÇAY

İstanbul, Haziran 2016

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi... Bemak GECEN... in "Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen
Abansiz Göçmenlerin Yasallaşma Süreçlerinde Göçmen Beneklerinin Rolü" konulu tez
çalışması jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği
/ oyçokluğu) ile başarılı bulunmuştur.

Adı – Soyadı

İmza

Tez Danışmanı

: Aysem Biriz Karahan

Jüri Üyesi

: Ahmet Yükleven

Jüri Üyesi

: Deniz Sert

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ÖZET

Türkiye kuruluşundan bu yana birçok uluslararası göç dalgasına tanıklık etmiştir. Bu göç dalgaları arasında en dikkat çeken, Türk soylu göçmenlerin Bulgaristan'dan Türkiye'ye yaptıkları göçler olmuştur. Bulgaristan Türkü olarak bilinen bu göçmenler değişen zaman dilimleri içerisinde birçok kez Türkiye'ye göç etmiş, ancak her seferinde farklı uygulamalara tabi tutulmuşlardır. Türkiye'nin bu göçmenlere karşı tutarsız bir tavır sergilemesi, Avrupa Birliği (AB) üyeliği yolunda ilerleme çabasının bir göstergesi niteliğindedir. Türkiye'nin AB'nin isteği doğrultusunda göçmenlerle ilgili yasal düzenlemelerini katılaştırması, 1990 sonrası Türkiye'ye gelmek isteyen Bulgaristan Türklerinin yasa dışı göçe başvurmalarına ve düzensiz göçmen olarak addedilmelerine neden olmuştur. Artık Türkiye'de yasal olarak kalmaları zorlaşan göçmenler, yasallaşma süreçlerinde en büyük desteği kendi soydaşları tarafından kurulan derneklerden görmüşlerdir. Ancak göçmen derneklerinin bu süreçteki rollerini ele alan çalışmaların yok denecek kadar az olması, derneklerin 1990 sonrası edindikleri yeni rollerinin bilinmemesine neden olmaktadır. Oysa derneklerin Türkiye'deki sayısal çokluğu derneklerin değişen rollerini inceleme konusunda kolaylık sağlamaktadır. Bu araştırma, Türkiye'de ikamet, vatandaşlık ve çalışma hakkı kazanımında zorluk yaşayan Bulgaristan'dan göç eden düzensiz göçmenlerin yasallaşma süreçlerinde derneklerin rollerini irdelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Türkiye'nin Türk soylu göçmenlere karşı yaklaşımını Bulgaristan Türkleri örneği ile inceleyerek, Bulgaristan Türkleri örneğinde öne çıkan düzensiz göçmenlerin yasallaşabilmelerinde göçmen derneklerinin rollerini Bursa Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği (Bal-Göç), İzmit Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği (Bal-Türk) ve Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği yetkilileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular ışığında ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan Türkü, Türk Soylu Göçmen, Düzensiz Göçmen, Yasa Dışı Göç, AB

ABSTRACT

Turkey has witnessed many international immigration waves since its foundation. The most remarkable ones among these immigration waves are the ones that Turkish originated immigrants emigrated from Bulgaria to Turkey. These immigrants known as Bulgarian Turks have immigrated to Turkey in different time periods but each time they have been put into different treatments. Turkey having inconsistent treatments against those immigrants is an indicator of its efforts to stay the course of European Union (EU) membership. Turkey sharpening its legal regulations about immigrants upon EU's request caused Bulgarian Turks, who want to come to Turkey after 1990, to go towards illegal migration and to be assumed as irregular migrants. Immigrants, for whom staying in Turkey has gone harder from that point, have supported from the associations which are founded by their own kin. However, there being almost no field studies on immigrant associations' role in this process causes the new roles that the associations gained after 1990 to stay unknown. However, numerical superiority of the associations in Turkey makes it easy to examine changing roles of the associations. This study aims to address the roles of associations during the legalization processes of irregular immigrants who have migrated from Bulgaria and had difficulties to gain rights of habitation, citizenship and working in Turkey. The study targets to reveal Turkey's approach to Turkish originated migrants by examining it with the example of Bulgarian Turks; and roles of associations on the legalization of irregular immigrants leaning out with the example of Bulgarian Turks via in the light of the findings obtained from meetings with authorities of the associations in Bursa Balkan Immigrant Culture and Solidarity Association (Bal-Goc), İzmit Balkan Turks Culture and Solidarity Association (Bal-Turk) and Bulgarian Turks Cultural Association of Deliorman.

Key Words: Bulgarian Turks, Turkish Originated Immigrants, Irregular Immigrant, Illegal Migration, EU

TEŞEKKÜR

Çıktığım bu uzun ve meşakkatli yolda ilk adımı atmamı sağlayan, soru işaretlerimin giderilmesinde elinden geldiğince yardımcı olan ve desteğini hep hissettiren sayın hocam Doç. Dr. Oya Dağlar Macar'a, çalışmam boyunca kahrımı çeken, yol gösteren, beni araştırma konusunda cesaretlendiren ve sabrını benden hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ayşem Biriz Karaçay'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Ayrıca beni Bursa'da ağırlayan ve her türlü yardımda bulunan Bal-Göç'e, aynı şekilde Bahçelievler'de bulunan, üyeleriyle birlikte sorularıma sıklımadan cevap veren, derneğin her türlü imkanını benim için seferber eden, kapılarını sonuna kadar açan Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği'ne göstermiş oldukları ilgiden dolayı sonsuz teşekkür ederim.

Son verirken hayatımda oldukları için kendimi çok şanslı hissettiğim, benim için oldukça kıymetli olan kişilere de değinmeden geçemeyeceğim. Bu zorlu süreçte bana inanan, hiçbir zaman maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, çalışmanın her anında yanımda bulunan sevgili aileme ve Ahmet Emin Demirci'ye sonsuz şükranlarımı ve sevgilerimi sunarım.

Bu tez, çalışmama başladığım ilk günlerde yanımda olan, ancak tezimin bittiğini görmeye ömrü vefa etmeyen dayım **Mustafa AKTUNÇ**'a armağan olsun.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
TABLO LİSTESİ	viii
HARİTA LİSTESİ	ix
ŞEKİL VE RESİM LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	x
1. GİRİŞ.....	1
2. BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GERÇEKLEŞEN GÖÇLERİN TARİHSEL ARKAPLANI.....	9
2.1. 1923-1989 Arası Göçler	9
2.2. 1989 Göçü (Büyük Göç)	19
2.3. 1990-2000 Arası Göçler	29
2.4. 2000'den Günümüze Göçler	34
2.5. Sonuç	37
3. TÜRKİYE'DEKİ YASAL DÜZENLEMELERİN BULGARİSTAN'DAN GELEN DÜZENSİZ GÖÇMENLERİN YASALLAŞMA SÜREÇLERİNE ETKİSİ	39
3.1. Tarihsel Perspektifte Türkiye'nin Göçle İlgili Yasal Düzenlemeleri....	39
3.1.1. Göç ve İskan Politikaları	41
3.2. Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Sürecinin Yasal Düzleme Yansıması	44
3.2.1. Vize Politikalarındaki Değişiklikler	46
3.2.2. Göçmenlerin Vatandaşlık ve İkamet Tezkeresi Kazanımındaki Değişiklikler	51
3.2.3 Göçmenlerin Çalışma İzinlerindeki Değişiklikler.....	55
3.3. Sonuç	58
4. TÜRKİYE'DE BİREY VE DEVLET ARASINDAKİ DERNEKLER	60

4.1. 2000 Yılı Öncesi Türkiye’deki Göçmen Derneklerinin Rollerini.....	61
4.1.1. Derneklerin Varlık Gereçesi.....	63
4.1.1.1. Milli Dava Savunuculuğu.....	64
4.1.1.2. Kültürel Kimliklerin Korunması	69
4.1.1.3. Yardımlaşma ve Bir Arada Olma	72
4.2. Avrupa Entegrasyonu Perspektifinden Dernekleşme Hareketleri.....	74
4.2.1. Eski Derneğe Yeni İşlev.....	76
4.2.1.1. Sosyal Vatandaşlık Savunuculuğu	77
4.2.1.2. Haklar Söylemi.....	83
4.2.1.3. Düzensiz Göçmenlikten Yasallığa Geçişte Aracı	
Kurum.....	86
4.3. Yeni Göçmenler Adına Farklı Eylemler	89
4.3.1. Bursa Bal-Göç	90
4.3.2. Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği	94
4.3.3. İzmit Bal-Türk.....	96
4.4. Sonuç	97
5. SONUÇ	99
EKLER	105
KAYNAKÇA	135

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 2.1: 1923-1949 Yılları Arası Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmen Miktarı	14
Tablo 2.2: 1950 ve 1951 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmen Sayısı	17
Tablo 2.3: 1990 Sonu İtibariyle Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmenlerin Yerleştikleri İller	26
Tablo 2.4: Bulgaristan'dan Anadolu'ya Yapılan Göçlerin Miktarı	34
Tablo 3.1: AB'ye Üye Ülke Vatandaşlarının Türkiye'ye Girişte Tabi Olduğu Vize Uygulamaları	50
Tablo 3.2: Yurtdışında Yapılan Genel Seçimlerin Karşılaştırılması	52
Tablo 3.3: 4817 Sayılı Yasaya Muhalefet Eden Yabancı İşçilerin Çalıştıkları Sektörler	57

HARİTA LİSTESİ

Harita 3.1: 2005 Seçimlerinde Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) Oylarının Bulgaristan Genelindeki Dağılımı	54
---	----

ŞEKİL VE RESİM LİSTESİ

Şekil 4.1: Türkiye'deki Aktif Dernek Sayıları	75
Resim 4.2: Bursa Bal-Göç Derneği'nin Ön Cepheden Görünüşü	90
Resim 4.3: Dernek Yetkilileriyle Görüşme Yapılan Toplantı Odası	95
Resim 4.4: İzmit Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği'nin Dışarıdan Görünüşü	96

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
Bal-Göç	Bursa Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
Bal-Türk	Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BGF	Balkan Türkleri Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu
Bknz.	Bakınız
BKP	Bulgaristan Komünist Partisi
BM	Birleşmiş Milletler
BSP	Bulgaristan Sosyalist Partisi
BTDKK	Balkan Türkleri Dayanışma ve Kültür Derneği
DGB	Demokratik Güçler Birliği Hareketi
ECOSOC	Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
ESB	Eski Sovyet Birliği
HÖH	Hak ve Özgürlükler Hareketi
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)
s.	Sayfa
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TC	Türkiye Cumhuriyeti
YÇİHK	Yabancıları Çalışma İzinleri Hakkında Kanun

1.GİRİŞ

Bir kişinin veya bir grubun uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde bir yerden başka bir yere gitmesi şeklinde tanımlanan *göç*, insanlık tarihi kadar eskiye dayanan bir olgudur. Bu insan hareketliliği eylemi, bazı zamanlarda gönüllülük esasına dayanırken bazen de şartlar doğrultusunda zorunlu bir şekilde meydana gelmektedir (Bayraktar, 2014: 196).

Göç olayının geçmişi her ne kadar eski olsa da, bugünkü anlamda üzerinde durulan *uluslararası göç* ancak ondokuzuncu yüzyıl içinde olgunlaşmış bir olgudur. Bu yüzyılda etnik birlik üzerine kurulmaya çalışılan ulus devletlerin siyasi güçleriyle belirledikleri toprak parçaları ve yurttaşları üzerinde egemenlik hakları belirgin şekilde ortaya çıkarak, uluslararası kabul görmüştür. Böylece uluslararası sınırların belirlenmesi ve bu sınırları geçen kişilerin *yurttaş* ve *yabancı* kimlikleriyle kayıt altına alınması süreci başlamıştır. Bu dönemde bir ülke vatandaşının diğer bir ülkeye geçişi pasaport kullanımı veya vize uygulaması gibi sistemlerle kontrol edilmeye çalışılmıştır (İçduygu, 2010: 22). Devletlerin yabancılara tanıdığı oturma ve çalışma izinleri yine aynı dönemde kurumsallaşmaya yüz tutmuştur. Bu süreç uluslararası göçün tam anlamıyla ortaya çıktığı yıllar olmuştur (İçduygu vd., 2014, 13).

Küreselleşmenin ve ülkelerde yaşanan karışıklıkların etkisiyle uluslararası göç hızlanmış ve kısa sürede içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Artık kaynak-hedef ülke ayrımı ortadan kalkmış ve dünyadaki birçok ülke hem göç alan hem göç veren ülke olarak göç hareketlerinden etkilenmiştir. Ani bir artış gösteren göçmen nüfusuyla karşılaşan ülkeler, bu durumu kontrol altına alabilmek için göç politikalarında katı kurallar izlemeye başlamışlardır. Ülkelerin göç politikalarını katılaştırmaları sonucunda göç bir nevi azalsa da, bu durum göç etmek isteyen kişilerin alternatif göç yolları aramalarına neden olmuştur (Ulukan, 2013: 35).

Son on yıla bakıldığında uluslararası göçün hız kazanmasıyla, Türkiye'nin göç konumunda da değişiklikler meydana geldiği gözlenmiştir. Bu dönemde Türkiye, hem göç alan hem göç veren hem de transit ülke haline gelmiştir. Türkiye'nin AB adaylığı neticesinde göçün resmi konular içinde ilk sıralarda yerini almasıyla, Türkiye göçmen alan ve göçmen gönderen ülkeler arasında geçiş noktası rolünü de hızla arttırmıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 13).

Artık küreselleşen dünyada göçün niteliği de değişmeye yüz tutmuştur. Vasıfsız kol işçilerin göçü, profesyoneller, girişimciler, mülteciler, sığınmacılar, öğrenciler, kayıtsız göçmen olarak kitleler göç etmekle birlikte, son zamanlarda bunların birçoğunu içeren sebeplerle geçici ya da kalıcı olarak göç hareketleri yaşanmaktadır (Ulukan, 2013: 35). Yaşanan bu göç hareketlerini tanımlama gereksinimi yasadışı göç, kayıt dışı göç, düzensiz göç¹ veya kaçak göçmen gibi kavramların doğmasına neden olmuştur. Düzensiz göç, diğerlerinden ayrı olarak göçmenlerin göç nedenini çoğu zaman çaresizlik ve zorunluluk içermesi ve yasadışı olarak nitelenmenin zor olması sebepleriyle tercih edilmektedir (Ulukan, 2013: 45). Türkiye'de düzensiz göç bağlamında iki şekil mevcuttur. Bunlardan ilki transit göç, ikincisi ise döngüsel ve iş amaçlı göçtür. Diğer bir yandan düzenli göç ise istihdam, eğitim vb. sebeplerle Türkiye'ye giriş yapan ve göç ettikleri ülkenin zorunlu kıldığı gerekli ikamet ve çalışma iznine sahip olan göçmenleri içermektedir (İçduygu ve Aksel, 2012: 20).

Son zamanlarda küreselleşme, Afganistan'ın Sovyet Rusya tarafından işgal edilmesi, 1970'lerde İran'daki rejim değişikliği, Irak'taki Saddam Hüseyin'in Orta Doğu'da yol açtığı hukuki kargaşa ve Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki komünist rejimin çöküşü gibi sebeplerden dolayı Türkiye'de düzensiz göçten oldukça etkilenmiştir (İçduygu ve Aksel, 2012: 19-20). Özellikle kayıt dışı işler için eski Sovyet Birliği'nin (ESB) fakir ülkelerinden ve Bulgaristan ile Romanya'dan göçmenler Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır (İçduygu, 2015: 100). Bunlar genellikle hizmetçi, seks işçisi, inşaat işçisi, tarım işçisi, sağlığa zararlı koşullar

¹ Düzensiz göç, sınırların yasadışı olarak aşılması veya sınırın yasalara uygun şekilde aşılmasına karşın vize sürelerinden fazla ikamet edilmesi ya da oturma izninin aşılması ve izin olmadan çalışma gibi durumlarda söz konusu olmaktadır (Erder, 2007: 19).

altında çalışan işçiler olarak, kayıt dışı biçimde çalışmak için turist vizesi alarak Türkiye'ye giriş yapan ve süreleri dolduğu halde ülkelerine geri dönmeyen göçmenlerden oluşmaktadır (Erder ve Kaşka, 2003: 65).

Türkiye yıllardır yurtdışına işgücü ve yetişmiş eleman göçü verdiği gibi, yukarıda değinilen ülkelerdeki siyasi ve ekonomik sorunların etkisiyle Türk ve Müslüman kişilerin yoğun bir şekilde göç ettiği bir ülke konumunda da olmuştur. Türkiye Osmanlı Devleti'nin dağılma ve çökme, Cumhuriyetin ise kurulma ve yükselme süreçlerine paralel olarak çevre bölgelerden, özellikle Balkanlar'dan yönelen *kitlesel göçlerin* hedefi haline gelmiştir (Ünal ve Demir, 1990: 381). Balkanlar'dan Türkiye'ye yoğun bir göçmen nüfusunun göç etmesinin nedeninin başında Sovyet dönemi maruz kaldıkları baskıların son bulmayışının gelmesinin yanı sıra, ortak değeri ve temel unsuru bakımından sahip oldukları kültürün Türkiye'deki kültürle benzer olması ve Türkiye'yi anavatan olarak görmeleri gibi sebepler de yaşanan göçü tetiklemiştir (Ünal ve Demir, 1990: 392).

Türkiye'ye 1990 sonraları kayıt dışı işlerde çalışmak için gelenlerin çoğunlukla Balkanlardan, özellikle de Bulgaristan'dan olması alışılmadık bir durum değildir. Türk soylu olan bu göçmenler sahip oldukları kıstaslarından dolayı Sovyet döneminde gördükleri baskılardan kaçmak için de Türkiye'yi tercih etmiş ve burada ayrıcalıklı bir konum edinmişlerdir. Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olan insanlara ayrıcalık tanıma eğilimi birçok zaman kalabalık etnik Türkün gelmesine ilişkin endişeler barındırmış olsa da, Türkiye siyasi sebeplerden dolayı bu göçmenlere daha serbest bir politika izlemiştir (Kirişçi, 2002: 70-72). Ancak Türk soylu olan Bulgaristan göçmenlerine tanınan bu ayrıcalık, Türkiye'nin AB yolunda ilerlemesiyle yön değiştirmeye başlamıştır.

Türkiye'nin AB'ye uyum çerçevesinde göç mevzuatında bir takım değişiklikler yapması sonucunda, Türkiye'ye değişik dönemlerde göç eden Bulgaristan Türkleri farklı uygulamalara tabi tutulmuşlardır. 1990 yılına kadar Türkiye'ye giriş yapan göçmenler Türkiye tarafından *soydaş* olarak görülüp ülkeye rahatlıkla kabul edilirken, 1990 sonrası ülkedeki yerel ihtiyaca cevap vermek amacıyla Türkiye'ye gelen göçmenler için ise aynı durum söz konusu olmamıştır

(Parla, 2006: 4). Değişen yasal düzenlemeler sonucunda Türkiye’de yasal olarak kalmaları, çalışmaları zorlaşan ve kayıt dışı ekonomide çalışmak mecburiyetinde kalan 1990 sonrası göçmenleri, böylece işverenler tarafından kısa sürede sömürüye açık emek gücü olarak görülmeye başlanmıştır. Türkiye’de kalmaları, çalışmaları ve vatandaşlık kazanmaları zorlaşan göçmenlerin bu süreçteki en büyük destekçileri ise yine kendi soydaşları tarafından kurulan göçmen dernekleri olmuştur. Oldukça dikkat çeken bu yeni durum, çalışmanın bu yönde şekillenmesine de büyük katkı sağlamıştır.

Kısaca, küreselleşme ve ülkelerde yaşanan karışıklıklarla birlikte uluslararası göçün önem kazanması ve daha karmaşık bir hal alması, aynı zamanda Türkiye’nin de bu süreçten olumsuz yönde etkilenmesi araştırmacıların bu konuya yönelmelerine neden olmuştur. Bu çalışma da böyle bir dönemin ürünü olarak kurgulanmıştır.

Bu tez çalışması, Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelen ve son dönemlerde Türkiye’nin katılaştırdığı uygulamalardan dolayı *düzensiz göçmen* olarak anılan göçmenlerle ilgili faaliyet yürüten Balkan Derneklerinin genel özelliklerini ve değişen rollerini irdelemeyi *amaçlamaktadır*. Türkiye’nin artık Türk soylu göçmenlere mesafeli yaklaşmaya başlamasının ve Bulgaristan’ın AB’ye üye olmasının Bulgaristan Türklerinin Türk vatandaşlığı talebini ne yönde etkilediğini anlamak, bu süreçte Bulgaristan’dan Türkiye’ye gerçekleşen göçlerin tarihsel arka planını aydınlatmak ve yeni araştırma sorularına kaynaklık etmek amacıyla bu çalışma,

a)Türkiye’nin son dönemlerde göçe ve göçmenlere yaklaşımını da göz önünde bulundurarak, Türk soylu göçmenlerle göçmen dernekleri arasındaki ilişkiyi ve bu göçmenlerin Türkiye’de yasallık kazanımlarında derneklerin etkilerini Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelen düzensiz göçmenler üzerinden inceleyerek,

b)Bulgaristan Türkleri örneğinde öne çıkan göçmen derneklerinin niteliklerini, değişen faaliyetlerini ve Türkiye’nin bu göçmenlere karşı tutumu ile Bulgaristan’ın AB’ye üye olmasının Türkiye’ye göçü ne yönde etkilediğini Balkan göçmen

dernekleri yetkilileriyle ve o esnada dernekte bulunan göçmenlerle yapılan derinlemesine mülakat bulgularıyla ortaya koymayı hedeflemektedir.

Türkiye'nin göç politikalarının iki önemli sonucu olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye, Osmanlı Devleti döneminden başlayarak Türk soylu göçmenleri savaşta kaybedilen nüfusu arttırmak için bir çıkış yolu olarak görmeye başlamıştır. Ancak bu tutum 2000'lerin başında değişmiş ve Türk soylu olan göçmenlerde düzensiz göçmen olarak Türkiye'de kaçak olarak yaşamaya başlamışlardır. Bir zamanlar Türkiye'de İskan Kanunu'nda belirtildiği üzere kabul gören göçmenlerin içine düştükleri bu duruma ilk tepkiyi Balkan Dernekleri göstermiştir. Bu nedenle derneklerin kuruluş zamanındaki amaçlarıyla, şimdiki amaçları farklılaşmaya başlamıştır.

Uluslararası göçün önemli bir boyutunu oluşturan kayıt dışı göç, dünya devletleri için oldukça önem taşımasının yanı sıra birçok araştırmaya da konu olmuştur. Ancak bu durumla ters orantılı olarak, Bulgaristan'dan gelen Türklerin yaşadıkları yasallaşma süreci, nasıl kayıt dışı ekonominin bir parçası haline geldikleri ve bu süreçte derneklerin ne yönde bir tutum sergilediğiyle ilgili çok fazla akademik çalışma bulunmamaktadır. Bulgaristan Türklerini konu alan çalışmaların çoğu 1989 zorunlu göçüne yoğunlaşmış ve asimilasyon üzerine odaklanmıştır². 1990 sonrası dönemde Bulgaristan Türklerinin yasallaşma süreçlerine değinen kısıtlı sayıda araştırma da bu konuyu irdelerken ya belirli bir dönemi ele almış, ya da göçmen derneklerinin bu süreçte edindikleri rolleri irdeleme yönünde eksik kalmıştır³. 1990 sonrası Türkiye'de yasal olarak kalmaları zorlaşan Bulgaristan Türklerinin yaşadıkları bu zorlu süreçte kendi soydaşları tarafında kurulan derneklerin rollerinin tam manasıyla açıklanmaması eksikliğinden yola çıkan bu çalışma, bir yandan da Türkiye'nin katılaştırdığı yasal düzenlemelerine ve derneklerin bu süreçteki tutumlarına odaklanmıştır.

² 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçü ele alan çalışmalardan bazıları şöyle özetlenebilir: Toğrol (1991), Rubasam (2009), Zafer (2010, 2012), Atasoy (2011), Şirin (2011), Çatır (2012), Dayıoğlu (2012), Lütem (2012), Ciğerci (2012), Mevsim ve Kutlay (2013).

³ 1990 sonrası Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden göçmenlerin yasallaşma süreçlerini konu alan bazı çalışmalar için bkz. Danış ve Parla (2007-2008, 2009), Parla (2009, 2015).

Türkiye’deki mevcut çalışmalar 1990 sonrası dönemde Balkan Derneklerinin işlevlerine değinme noktasında yetersiz kaldığı gibi, sadece bu derneklere odaklanan yeterli sayıda kaynağa da rastlanılmamaktadır. Çoğu araştırma Türkiye’deki dernekleşmeye odaklanırken Balkan derneklerinin rollerine yer vermiş, ayrı bir çalışmada bu derneklerin işlevlerini irdelememiştir⁴.

Sonuç olarak, Türkiye’de Balkan derneklerinin Türkiye’deki yasallaşma süreçlerine etkisini, yeni faaliyetlerini ve günümüzdeki rollerini ele alan yeterli sayıda kaynak bulunmamaktadır. Bulunan kaynakların çoğu da günümüzde göçmenlerin derneklere yüklediği anlama değinmemiştir. Çalışma, literatürdeki bu eksikliği gidermeyi de amaçlamıştır.

Bu tez çalışması toplam beş bölümden oluşmaktadır. *Giriş* bölümünde tezin amacına ve bölümlerine değinilecektir. *İkinci bölümde*, Bulgaristan’dan Türkiye’ye gerçekleşen göçlerin tarihsel arka planına, Türkiye’nin söz konusu göç akımlarına yaklaşımı göz önünde bulundurularak bakılacaktır. Türkiye’nin tutumuyla göç olgusuna yaklaşmak, aynı soydan göçmenlerin farklı zaman dilimlerinde neden ülkeye kabul edilip, neden kabul edilmediklerini aydınlatma konusunda yarar sağlayacaktır.

Türkiye’nin kapılarını Bulgaristan göçmenlerine açması yeni bir durum değildir. Osmanlı döneminden beri Türk soylu olan bu göçmenler ülkeye göç etmişlerdir. Alışılmadık olan durum ise, 1990 sonrası Türkiye’ye gelen göçmenlerin ülkeye kabulünün zorlaşmasından kaynaklanmaktadır. Artık Bulgaristan Türkleri de yasadışı yollara başvurarak, Türkiye’de kaçak olarak yaşamaya başlamışlardır.

Üçüncü bölümde, Türkiye’nin göçmenlere uyguladığı yasal düzenlemelerin izlediği yol ele alınacak ve bu süreçte AB’nin etkisi netleştirilmeye çalışılacaktır. Bu konuya değinmek, AB’nin Türkiye üzerindeki yaptırım gücünün anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

⁴ Balkan Derneklerine değinen az sayıdaki araştırma için bkz. Toumarkine (2001), Baklacioğlu (2006).

Avrupa bilindiği üzere göçmenler tarafından daha rahat şartlarda yaşamak için bir çıkış yolu olarak görülmektedir. Bu nedenle her sene birçok göçmen Avrupa'ya gidebilmek için kaçak yollara başvurmaya başlamıştır. Bu duruma son vermek için AB harekete geçmiş ve Türkiye gibi geçiş noktasında olan ülkelerin göç mevzuatlarında değişiklikler yapmalarını istemiştir. Türkiye'de AB'nin bu isteğine olumlu cevap vermiş ve Türkiye'de yaşamak isteyen birçok Türk soylu göçmen, bu durumdan olumsuz yönde etkilenmiştir.

Dördüncü bölüm, tez araştırmasının bulgularının paylaşıldığı bölüm olacaktır. İstanbul'daki, Bursa'daki ve İzmit'teki etkin göçmen derneklerinin yetkilileriyle yapılan görüşmeler derneklerin eski ve yeni rollerinin karşılaştırılması, göçmenlerle devlet üzerindeki etkilerinin anlaşılması konularında faydalı olacaktır. Aynı zamanda bu bölümde, AB vatandaşı olan ve Bulgaristan'da yaşayan Türk göçmenler için Türk vatandaşlığı kazanımının günümüzde ne ifade ettiği sorusuna da cevap aranacaktır.

Görüldüğü gibi, Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen Türk soylu göçmenler geliş nedenleri ve yasallık kazanmaları bakımından aynı yapıya sahip değildirler. 1989 yılına kadar Türkiye'ye gelen kesim Bulgaristan'daki siyasi baskıdan kaçarken ve Türkiye'de kolaylıkla vatandaşlık elde ederken, 1990 sonrası kesim ise Bulgaristan'ın içinde bulunduğu ekonomik krizden dolayı Türkiye'ye çalışmak için gelmiş ve yasallaşma konusunda diğerleri kadar şanslı olamamışlardır. 2000'lerden sonra ise Türkiye'ye göç git gide azalmış ve Avrupa tercih edilir olmuştur. Türkiye'nin bu göçmenlere karşı tutumu da zaman zaman değişikliğe uğramıştır. İlk başlarda göçmenlerin ülkeye gelmeleri desteklenirken, son dönemlerde ise Bulgaristan'da kalmaları yönünde faaliyetler yürütmüştür. Türkiye'nin değişen tutumuna karşı Balkan göçmen dernekleri de rollerini değiştirmiştir. Geçmiş yıllara ait göç bulgularını yoğun bir arşiv çalışmasıyla gün ışığına çıkaran bu çalışma, Türk soylu göçmenlerin yasallık kazanımında derneklerin rolünü öğrenmek adına dernek yetkilisi ve üyelerle yapılan derinlemesine görüşmeler ve gözlemler yoluyla elde edilen bulgulara dayanmaktadır. Bu sayede göçmenlerin son dönemlerde Türkiye'de yaşadıkları sorunlar, Türkiye'nin göçe yaklaşımı ve göçmen derneklerinin etkinliği irdelenmiş ve sorulara cevaplar aranmıştır. *Sonuç* bölümünde ise araştırmanın genel

bulguları paylaşılacak, genel bir değerlendirme yapılacak ve yeni araştırmalara yol gösterecek önerilerle bölüm sonlandırılacaktır.

2.BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GERÇEKLEŞEN GÖÇLERİN TARİHSEL ARKAPLANI

Bulgaristan'da yaşayan Türkler, belli dönemlerde çeşitli faktörlerin etkisiyle ana vatanlarını terk ederek, ata vatanları olan Türkiye'ye göç etmek durumunda kalmışlardır. Bulgaristan Türkleri, Türkiye'ye Osmanlı devleti döneminde Anadolu'daki Türk nüfusunu artırma çabalarının etkisiyle gönüllü olarak, Türkiye Cumhuriyeti (TC)'nin kurulduğu yıllarda ise Bulgaristan ile Türkiye arasında yaşanan restleşmelerin bir neticesi olarak Türkiye'ye kabul edilmişlerdir. 90'lı yıllardan sonra bu tutum değişmeye başlamış ve Türk soylu olan Bulgaristan Türkleri için de Türkiye'ye girişler kolay olmaktan çıkmıştır.

Bu bölümde, Bulgaristan Türklerinin çeşitli zaman dilimlerinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye yaptıkları göçlerin tarihsel arka planına bakılacaktır. Tarihsel sürece değinmek, Bulgaristan Türklerinin hangi dönemlerde hangi nedenlerle Türkiye'ye göç ettiklerini veya göç etmek zorunda kaldıklarını ortaya koyma hususunda yarar sağlayacaktır. İkinci bölümde, Bulgaristan Türklerinin Türkiye'de soydaş olarak görülürken, biranda düzensiz göçmen olarak addedilmelerine neden olan olaylar ele alınarak günümüze kadar geçen zaman kıskacı daha netleştirilmeye çalışılacaktır. Bu konulara odaklanırken, bir yandan da söz konusu çalışmayı etkileyen, üzerinde düşünmeme neden olan kurumsal tartışmalara da yer verilecektir.

2.1. 1923-1989 Arası Göçler

Bulgaristan'dan Türkiye'ye yönelen göçlere odaklanan araştırmacılar bu süreçte Türk soylu olma kistasının altını çizmekte, ancak göçün sadece siyasi boyutuyla değil, ekonomik ve toplumsal yanlarıyla da değerlendirilmesi gerektiğinin üzerinde durmaktadırlar. Toplumsal boyut üzerinde durulurken bir yandan da enformel ve formel ağların rolünün göz ardı edilmemesi gerektiğini savunmaktadırlar

(Danış ve Parla, 2007-2008; 2009; Parla, 2009-2012). Mevcut çalışmada bu tartışmadan hareketle Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçleri ele alırken, söz konusu göçleri tüm yönleri ile irdeleyecek ve bu süreçte derneklerin rolünün ayrıca inceleyecektir.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen göçlerin tarihsel arka planına değinilirken en büyük problem tarihsel akışa hakim bir kitabın az bulunmasından kaynaklanmaktadır. Bu noktada en dikkat çeken, kendisi de Bulgaristan göçmeni olan diplomat Bilal Niyazi Şimşir'in (2009) kitabı olmuştur. Şimşir kitabında Bulgaristan'ı tarihini bölümlere ayırmış, Bulgar prensliği döneminde, krallık döneminde ve halk cumhuriyeti döneminde Bulgaristan Türklerinin yaşadığı sıkıntılara değinmiş ve yaşanan sıkıntıların sonucu olan 1951 göçünü detaylı bir şekilde incelemiştir.

Çolak (2013) da 1951 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçü ele almış ve göçün nedenini Bulgaristan'ın "tek ulus yaratma" düşüncesinin bir göstergesi olan asimilasyon uygulamalarına bağlamıştır. Çolak, 1951 göçünü diğer araştırmacılardan farklı olarak Bulgaristan ile Türkiye arasındaki ilişkiler bazında değerlendirmiş ve iki ülke arasındaki bozulan ilişkilerin Bulgaristan'daki Türkleri olumsuz etkilediği kanısına varmıştır.

Kayapınar (2012) ise Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)'nden ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden hareketle hazırladığı çalışmasında farklı bir ayrıma dikkat çekmiştir. Kayapınar'a göre, 1878 ve 1912 yıllarında yaşanan göçler savaş ortamının yarattığı zorunlu göç niteliğindeyken, 1923 yılından 1978 yılına kadar yaşanan göçler ise TC ile Bulgaristan Devleti arasında yapılan anlaşmalara dayanan göçler niteliğinde olmuştur. Çalışmanın bu bölümü de, bahsedilen araştırmacıların literatüre açmış oldukları kapılardan hareket edilerek hazırlanacaktır.

Bu bölüm 1923 yılından itibaren yaşanan göçleri konu alsada, bu tarihten önceki göçlere de değinmek yaşanan süreci daha iyi anlama konusunda fayda sağlayacaktır. Bu nedenle 93 Harbi ve Balkan Harbi bu noktada kısaca ele alınacaktır.

Tarihte 93 Harbi diye bilinen, 1877-1878 yıllarında Osmanlı-Rus Savaşı'nı takiben kurulan Bulgar Prenslığı döneminden itibaren kendini gösteren ulus devlet kurma düşüncesi ve buna bağlı demografik yapıyı değiştirme fikri Bulgaristan'dan Anadolu'ya göçü tetikleyen başlıca etken olmuştur. Yapılan araştırmalar sonucunda, Türklerin Bulgaristan nüfusunun %53'ünü oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Varılan kanıdan rahatsız olan ve doğru olmadığını göstermek isteyen Bulgarlar, Türklerin Bulgaristan'dan göç etmelerini sağlamaya çalışmış ve bu doğrultuda çeşitli baskı girişimlerinde bulunmuşlardır. Bu süreçte Türklere ait dini eserler tahrip edilmiş ve çeşitli eşyalara el konmuştur. Kayapınar, yapılan baskılardan kaçarak Osmanlı topraklarına sığınan göçmenlerin sayısının 1876-1895 yılları arasında 1 milyonun üzerine çıktığını belirtmektedir (Kayapınar, 2012: 373-374).

93 Harbinden sonra Bulgaristan'dan Osmanlı Devletine ikinci büyük göç dalgası Balkan Harbi sırasında yaşanmıştır. Eminov'a göre, 1878-1912 yılları arasında Bulgaristan'dan Osmanlı'ya 350.000 kişilik kalabalık bir grup göç etmiştir (Eminov, 1997: 35).

Osmanlı döneminde gerçekleşen göçler hiç şüphesiz TC'de yaşanan göçlerden farklılaşan özellikler göstermiştir. Kayapınar'ın da belirttiği üzere, 1878 ve 1912 yıllarındaki göçler savaş ortamının mecbur bıraktığı zorunlu göç niteliğinde gerçekleşmiştir. TC'nin ilanından, 1978 yılına kadar yapılan göçler ise Bulgaristan ve Türkiye arasında imzalanan anlaşmalar doğrultusunda meydana gelmiştir (Kayapınar, 2012: 393).

1925 yılına gelindiğinde ise savaş ortamının yarattığı kaos yavaş yavaş terk edilmiş ve Bulgaristan ile Türkiye arasındaki ilişkiler düzelmeye başlamıştır. Bu dönemde iki devlet arasındaki ilişkilerin düzelmesinin bir göstergesi olarak, 18 Ekim 1925 tarihinde azınlıkların korunmasına ilişkin iki önemli anlaşma imzalanmıştır. İmzalanan anlaşmalar sayesinde Bulgaristan ile Türkiye arasındaki sular büyük oranda durulmuş ve sıcak ilişkiler kurulmaya başlanmıştır.

İki devlet arasında bu dönemde imzalanan ilk anlaşma *Türk-Bulgar Dostluk Anlaşması* olmuştur. Bu anlaşma, iki ülke arasındaki barışın sürdürülebilir olmasını, diplomatik ilişkiler sağlanmasını, ticaret anlaşması ve hukuk anlaşması imzalanmasını öngörmektedir (State Archives, 2002: 30). Anlaşmanın ek protokolü de azınlıkların korunmasına ilişkin bazı düzenlemeler içermektedir. Protokolün A paragrafına göre; *“İki Hükümet, azınlıkların korunmasına ilişkin olarak, Neuilly Antlaşması’nda yazılı hükümlerin tümünden Bulgaristan’da oturan Müslüman azınlıklarını ve Lozan Antlaşması’nın tümünden Türkiye’de oturan Bulgar azınlıklarını yararlandırmayı karşılıklı olarak yükümlenirler. Neuilly ve Lozan Antlaşmalarından herhangi birini imzalayan Devletlerin azınlıklar konusunda sahip oldukları tüm hakları Bulgaristan Türkiye’ye, Türkiye de Bulgaristan’a karşılıklı olarak tanır.”* (Özlem, 2010: 45)

Ek protokolün A paragrafında belirtildiği üzere iki devlet de ülkesinde barındırdığı azınlıklara karşı bir takım yükümlülükler altına girmiştir. Bahsi geçen madde, Bulgaristan’da yaşayan Türk azınlığın Neuilly Anlaşmasının, Türkiye’de yaşayan Bulgar azınlığın ise Lozan Anlaşmasının maddelerinden yararlanmasının önünü açmıştır. Neuilly anlaşması her ne kadar azınlıklarla ilgili olumlu maddeler içerse de, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC)’nin 7 Nisan 1950 tarihli E/CN.4/367 numaralı kararı ile günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. 1925 Dostluk Anlaşması ise güncelliğini kaybetmesine rağmen halen yürürlüktedir (Özlem, 2010: 46).

Türk-Bulgar Dostluk Anlaşması, iki ülke arasında uzun yıllar sorun teşkil eden azınlıkların korunması meselesine ilişkin madde içermesinin yanı sıra, çözüme kavuşturulması gereken bir diğer önemli konu olan azınlıkların vatandaşlık kazanımına da değinmektedir. Anlaşmanın söz konusu maddesine göre; *“Bulgaristan’da doğmuş ve Türkiye’ye göç edip Türk vatandaşlığını almış olan bütün Müslümanları Bulgar Hükümeti Türk Vatandaşları olarak tanır. Aynı şekilde Türkiye’den göç etmiş ve Bulgar Vatandaşlığını almış olan bütün Bulgarları da Türk Hükümeti Bulgar vatandaşları olarak tanır.”* (Ulukan, 2008: 62). Gerekli maddede belirtildiği üzere, anlaşmayı imzalayan iki taraf da kendi ülkesinde doğan ve diğer ülkeye göç ederek göç ettiği ülkenin vatandaşlığını almış olan kişileri kendi ülkesinin

vatandaşı olarak tanımakla yükümlüdür. İlgili madde sayesinde göç eden kişiler iki ülkenin de vatandaşı sayılacak ve herhangi bir hak kaybına uğramalarının önüne geçilecekti.

İki ülke arasında aynı tarihte imzalanan diğer bir anlaşma, *Türk-Bulgar Oturma (İkamet) Sözleşmesi*'dir. Sözleşmenin ilk maddesine göre; “*Türk vatandaşları Bulgaristan’da, Bulgaristan vatandaşları Türkiye’de oturma ve yaşama hakkına sahip olacaklardı.*” (Özlem, 2010: 47)

Azınlıkların vatandaşlık meselesi kadar ikamet hakkına sahip olmaları, göç ediş biçimleri ve yanlarında götürecekleri malların miktarı da iki ülke arasında sorun teşkil eden ve çözüme kavuşturulması gereken önemli konuların başında gelmektedir. Bu nedenle sözleşmenin ikinci maddesi doğrudan azınlıkların göç ediş biçimlerini ve göç esnasında yanlarında götürebilecekleri malların miktarını iki ülke arasında belirli bir kurala bağlamaya yöneliktir. Bu açıdan oldukça önem arz etmektedir. Sözleşmenin söz konusu maddesi gereğince; “*Taraflar, Bulgaristan Türklerinin ve Türkiye Bulgarlarının isteğe bağlı göçlerine hiçbir engel çıkarılmamasını kabul ederler. Göçmenler, yanlarına taşınır malları ve hayvanlarını serbestçe tasfiye etmek hakkına sahip olacaklardır. Taşınmaz mallarını kesin gidişlerinden önce tasfiye etmemiş olanlar, göç gününden başlamak üzere, iki yıllık bir süre içinde bu tasfiyeyi yapmak zorundadır. Malların tasfiyesinden elde edilen paraları ilgililerin dışarı çıkarma biçimi konusunda iki hükümet arasında bir anlaşma yapılacaktır.*” (Şimşir, 2009: 378). Bu madde doğrultusunda, Bulgaristan Türkleri ve Türkiye Bulgarları göç etmek istedikleri taktirde herhangi bir engellemeye maruz kalmayacaklardır. Söz konusu taraflar göç ederken hiçbir kısıtlama olmadan taşınabilir mallarını da yanlarında götürebileceklerdir. Bu maddenin önemi Todor Jivkov döneminde daha iyi anlaşılacaktır. 1989 yılında gerçekleşen Büyük Göç’te Jivkov Türkiye’ye göç eden Bulgaristan Türklerinin taşınabilir mallarını yanlarında götürmeleri hususunda serbestlik tanımayacak ve birtakım sınırlamalar getirecektir.

1925 yılında imzalanan iki anlaşma da Bulgaristan ile Türkiye arasındaki göçleri bir düzene sokmasına rağmen, zaman içinde iki ülkenin farklı siyasal grupta

yer almalarından dolayı birtakım sorunlar doğmuştur. Bunun üzerine Ulukan'a göre 1923-1949 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye toplam 220.041 kişi göç etmiştir. Aşağıdaki tabloda göçmenlerin yıllara göre göç ediş oranları gözler önüne serilmiştir (Ulukan, 2008: 63-64).

Tablo 2.1: 1923-1949 Yılları Arası Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmen Miktarı

Yıllar	Göçmen Sayısı
1923-1933	101.507
1934	8.682
1935	24.968
1936	11.730
1937	13.490
1938	20.542
1939	17.769
1940-1949	21.353
Toplam	220.041

Kaynak: Ulukan (2008: 64).

Tablo 2.1'e göre, Türkiye'de Cumhuriyetin ilanıyla beraber Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden göçmenlerin sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. 1923-1933 yılları arası on yıllık bir zaman diliminde 101.507 göçmen Türkiye'ye giriş yapmıştır. Türkiye'ye gelen göçmenlerin sayısında artışın meydana gelmesinde, Cumhuriyetin ilanıyla beraber iki ülke arasındaki ilişkilerin düzelmesinin bir göstergesi olan, 1925 yılında yapılan Türk-Bulgar Dostluk Anlaşması ve Türk-Bulgar İkamet Anlaşması etkili olmuştur. Ancak ilerleyen yıllarda iki ülke arasında yaşanan anlaşmazlıklardan ve siyasi farklılıklardan dolayı Türkiye'ye gelen göçmenlerin sayılarında düşüşlerin yaşanmaya başlandığı gözlenmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı tarihlerde Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden göçmenlerin sayısında azalışın meydana gelmesi, İkinci Dünya Savaşı hazırlayan şartlar altında daha da belirginleşmeye başlamıştır. Ancak 1950-1951 yıllarına gelindiğinde, asimilasyon uygulamalarının etkisinin artmasıyla

Bulgaristan'dan Türkiye'ye tekrardan yoğun bir göç dalgası yaşanmıştır. Bu dönemde Bulgaristan'da Sovyet modeli benimsenmiş ve sosyalist rejimin yerleştirilmesi için çeşitli faaliyetlere başlanmıştır (Ulukan, 2008: 64).

Yeni rejim ilk olarak “*tek bir ulus yaratmak*” fikrini benimsemiştir (Çolak, 2013: 119). Bu fikir doğrultusunda Bulgaristan'da yaşayan Türk ve Müslüman azınlıklar zaman içerisinde çeşitli uygulamalarla asimile edilerek, saf bir Bulgar ırkı meydana getirilecekti. Bulgaristan'daki en kalabalık azınlık grubunu oluşturan Türkler ise, tek bir ulus yaratma yolunda asimile edilmesi gereken ilk grubu oluşturmaktaydı.

1950'li yıllarda Bulgaristan'da yaşayan azınlıkları asimile etme uygulamalarının başında azınlıkların eğitim seviyelerini yükseltmek gelmekteydi. Eğitim seviyesi yükselen kişiler etnik kimliklerini geri plana atarak, işçi sınıfının çıkarlarını gözetmeye başlayacaktı. Bu uygulama sayesinde azınlık addedilen grupların kimlik problemleri ortadan kalkacak ve kolaylıkla Sosyalist kimliğini sahipleneceklerdi. Böylece planlandığı gibi azınlıklar sahip oldukları etnik kimliklerini yitireceklerdi. Bunun sonucunda hayal edildiği üzere Bulgaristan'da sadece Bulgarlardan oluşan bir ulus yaratılmış olacaktı.

Bulgaristan'daki yeni rejim 1944-1949 yılları arasında iki ülke arasında imzalanan anlaşmaları yok saymıştır. 1925 yılında yapılan İkamet Sözleşmesi'ni uygulamayı terk ederek, isteğe bağlı göçü yasaklamıştır. Bu yasak Türkiye'ye göç eden göçmenlerin sayılarında azalma yaşanmasına neden olmuştur. İlerleyen zamanlarda Bulgaristan Hükümeti, 10 Ağustos 1950 tarihinde Türkiye'ye bir nota vermiş ve Bulgaristan Türklerinden 250.000 kişinin üç ay içerisinde Türkiye'ye göçmen olarak alınmasını istemiştir (Şimşir, 2009: 212). 250.000 gibi büyük bir azınlık nüfusunun Türkiye'ye göç etmesiyle nüfusun çoğunluğundan kurtulan Bulgaristan, tek ulus yaratma yolunda en büyük engellerden birini ortadan kaldırmış olacaktı. Böylece sayıları azalan Türkler, sosyalist sistem içerisinde kolaylıkla asimile edilebileceklerdi. Bulgar Hükümeti'nin verdiği notaya karşılık Türkiye'nin de olumlu cevap vermesiyle birlikte göç başlamıştır. Türkiye gelen nüfusun iskanını sağlayabilmek için göçü zamana yayarak gerçekleştirmeye çalışmış, ancak bu pek

mümkün olmamıştır. Türkiye'ye gelen göçmenlerin arasında Çingenerin de olması Türkiye'nin 7 Ekim 1950 yılında sınırlarını Bulgaristan Türklerine kapamasına neden olmuştur. Çünkü 1934 yılında çıkarılan 2510 Sayılı İskan Kanunu gereğince sadece “*Türk soyundan veya Türk kültürüne bağlı olanlar*” Türkiye'ye göçmen olarak alabileceklerdi. Çingenerler ise kanuna göre ülkeye alınmayacak kişiler arasında yer alıyordu (Atabay, 2012: 64).

Çingenerlerin ülkeye girişini önlemek için Türkiye'nin sınırını Bulgaristan'dan gelen göçmenlere kapaması üzerine, Türkiye'ye gelmek için hazırlık yapan Bulgaristan Türkleri Türkiye'nin sınır kapısında yığılmaya başlamışlardır. Durumun giderek ciddiyet kazanması üzerine iki ülke arasında görüşmeler başlamıştır. Yapılan görüşmelerin sonuç vermesiyle, günde en çok 800 göçmenin gönderilmesi ve hiçbir göçmenin vizesiz olarak Türkiye'ye alınmayacağı şartı kabul edilmiştir. Bunun üzerine 2 Aralık 1950 tarihinde Türkiye sınır kapılarını Bulgaristan Türklerine bir kez daha açmıştır (Ulukan, 2008: 66). Ancak Bulgaristan kabul edilen şarta uymayarak, 1951 yılına kadar devam eden göç süresince sahte vize vererek veya vizesiz bir şekilde göçmenleri göndermeye devam etmiştir. Diğer yandan iki ülke arasında kriz yaratan ve Türkiye'nin sınır kapılarını Bulgaristan'dan gelen göçmenlere kapamasıyla sonuçlanan, Çingenerlerin Türkiye'ye gönderilmesi olayına 1951 yılında da devam edilmiştir. Bulgaristan hükümeti göç sırasında Türklerin yanında diğer azınlıkları da ülkeden göndererek, Bulgaristan'ı azınlık nüfusundan tamamen arındırmayı amaçlamıştır. Bunun üzerine Türkiye, 8 Kasım 1951 tarihinde sınır kapılarını tekrardan kapatmıştır. Türkiye'nin 8 Kasım'da sınırlarını kapaması üzerine Bulgaristan 30 Kasım 1951 yılında Türkiye'ye göçü kesin olarak durdurmuştur. Ulukan'ın belirttiği üzere Bulgaristan'ın göçü durdurduğu tarihe kadar, 1950-1951 yılları arasında Bulgaristan'ın Türk azınlığı göçe zorlaması üzerine 37.851 aileye mensup olmak üzere 154.393 kişi, iskanlı göçmen olarak Türkiye'ye gelip yerleşmiştir (Ulukan, 2008: 66-67).

Tablo 2.2: 1950 ve 1951 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmen Sayısı

Aylar	1950 yılı		1951 yılı	
	Aile	Nüfus	Aile	Nüfus
Ocak	224	816	5.071	21.352
Şubat	285	1.212	5.538	20.237
Mart	463	2.186	2.240	9.553
Nisan	588	2.387	3.812	16.250
Mayıs	296	1.274	1.868	8.008
Haziran	804	3.930	2.098	8.646
Temmuz	898	3.065	1.220	5.243
Ağustos	1.330	6.028	1.394	5.489
Eylül	1.499	7.308	723	2.861
Ekim	867	2.572*	886	3.455
Kasım	-	-	268	1.114**
Aralık	4.979	21.407	-	-
Toplam	12.233	52.185	25.118	102.208
Aile	Nüfus			
12.233	52.185	1950 yılı içinde gelenler		
25.118	102.208	1951 yılı içinde gelenler		
37.351	154.393	Toplam		
<p>Not : * Bu miktar 1-6/10/1950 tarihleri arasında gelenlere aittir. 7/10/1950 tarihinden 2/12/1950 tarihine kadar Bulgar sınırı kapalı olduğundan göçmen gelmemiştir. ** Bu miktar 1-7/11/1951 arasında gelenlere aittir. 8/11/1951'de sınır ikinci defa kapandı.</p>				

Kaynak: Şimşir (2009: 227).

Tablo 2.2'de 1950 ve 1951 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Bulgaristan Türklerinin aylara göre dağılımına yer verilmiştir. İki yıl toplam aile ve nüfus sayısı açısından karşılaştırıldığında, 1951 yılında 1950 yılına oranla iki katına yakın bir artış yaşandığı gözlenmiştir. 1950 yılına bakıldığında, Türkiye'ye giriş yapan göçmen miktarının en yoğun olduğu ayın Aralık olduğu belirlenmiştir. 1951 yılı değerlendirildiğinde de Ocak ayında aynı durum söz konusu olmuştur. Daha sonraki aylarda göç genellikle azalarak devam etmiştir. 1950 yılının Kasım ayında, 1951 yılının ise Aralık ayında Bulgar sınırının kapalı olmasından dolayı göç hareketi meydana gelememiştir.

8 Kasım 1951 tarihinde Türkiye'nin sınır kapılarını kapaması üzerine birçok aile parçalanmak durumunda kalmıştır. Göç etmek için vize alan kişiler bir anda

kapanan sınır kapısıyla karşılaşmışlardır. Söz konusu tarihten önce Türkiye'ye göç eden Bulgaristan Türkleri, göçün biranda durması üzerine akrabalarıyla parçalanmışlardır. Türkiye'ye göç eden ve sınır kapılarının kapanmasından dolayı aileleriyle birleşemeyen Bulgaristan Türkleri, gerekli mercilere yakın akrabalarıyla birleşmek istediklerini dile getiren dilekçeler vermeye başlamışlardır. Türkiye Dışişleri Bakanlığı verilen dilekçelerin çokluğu nedeniyle dilekçe gönderen göçmenlere tek tip bir mektup göndermeye başlamıştır. Bu mektuba göre;

“.....tarihli dilekçenin karşılığıdır. Türk Bulgar Hududu 20 Şubat 1953 tarihinden itibaren açılmış olmakla beraber Bulgar Hükümetinin 30 Kasım 1951 tarihinden beri göçü tamamen durdurduğu malumdur. Bununla beraber hiç değilse yurdumuza gelen göçmenlerin Bulgaristan'da kalan yakın akrabalarının biran evvel memlekete getirilebilmesi için çalışmaktadır. Netice alındığı takdirde dilekçede adı geçen akrabalarınıza da tercihen vize verileceğini selamlarımla bildiririm.- Hariciye Vekili” (Şimşir, 2009: 316)

Mektupta belirtildiği üzere Türkiye Dışişleri Bakanlığı 30 Kasım 1951 parçalanmış ailelerin birleşmesi için harekete geçmiştir. Ancak üzerinde durulan genel bir göç izni değildir. Sadece Türkiye'ye göç ettiği için parçalanmak durumunda kalmış aileleri kapsayan ve bu ailelerin birleşmelerini sağlamayı öngören sınırlı bir göç iznidir.

Bütün bu yazışmalar olurken ve belirsizlik yerini korurken Bulgaristan Komünist Partisi de Türk azınlığa karşı uyguladığı asimilasyon politikalarının dozunu arttırmaya başlamıştır. Bu doğrultuda 1959 yılında Türk okulları Bulgar okullarıyla birleştirilmiş, Türkçe derslerin sayısı azaltılarak zaman içinde tamamen sonlandırılması hedeflenmiştir. 1974 yılında Bulgaristan'daki okullarda tüm dersler Bulgarca olmuş ve Türkçe seçimlik ders haline getirilmiştir. Seçimlik ders haline getirilen Türkçenin, azınlıklar tarafından tercih edilmemesi hususunda birtakım uygulamalarda bulunulmuştur. İlk olarak Türkçe seçimlik dersi hafta sonuna konmuştur. Böylece Türkçe dersini seçen çocukların sayısında azalma yaşanacağı düşünülmüştür. İkinci uygulama olarak, okul yetkilileri tarafından Türkçe dersini seçen çocukların aileleri aranmış, dersi çocuklarına seçtirmemeleri yönünde ikna konuşmaları yapılmıştır. Türkçe kitap, gazete, dergi basımları da bilinçli bir şekilde azaltılmıştır.

1962 Küba Bunalımından sonra Avrupa'da yumuşama kendini göstermeye başlamıştır. Avrupa'da etkisini arttırmaya başlayan yumuşama döneminde, Türkiye ile Bulgaristan arasında sınırlı da olsa bazı alanlarda işbirliği yapılmıştır (Hacısalihoglu, 2012: 139-140). İki ülke arasında süren görüşmeler sonucunda, 22 Mart 1968 tarihinde iki ülkenin Dışişleri Bakanlığı tarafından *Yakın Akraba Göçü Anlaşması* imzalanmıştır. Anlaşma, 1949-1951 yılları arasında akrabaları Türkiye'ye göç eden kişilere Türkiye'ye göç etme hakkını tanımıştır. Bunun üzerine Öner'e göre on yıllık bir dönem içinde 130.000 kadar Türk Türkiye'ye göç etmiştir (Öner, 2011: 360). Göç anlaşmasıyla göç eden bu kişiler, İskan Kanunu'nda belirtildiği üzere serbest göçmen olarak kabul edilmişlerdir. Göçmenlerin Türkiye'ye serbest göçmen olarak kabul edilmeleri gerçeği, devletten yardım talep etmelerini engellemiştir. Bu süreçte göçmenler akrabalarının yardımları sayesinde Türkiye'ye adapte olmaya çalışmışlardır.

Yakın Akraba Göçü Anlaşması'yla Türkiye'ye gelen serbest göçmenler, daha çok Marmara ve Ege Bölgelerini yerleşmek için tercih etmişlerdir. Bu bölgelerin yerleşim yeri olarak tercih edilmesinin başında daha önce göç eden akrabalarının bu bölgelere yerleşmesi ve iklimlerinin Bulgaristan'ın iklimine çok benzemesi gelmektedir. İstanbul (%29,6), Bursa (%27,2) ve İzmir (%8,7) ise en çok göç edilen üç il olmuştur (Ulukan, 2008: 71).

2.2. 1989 Göçü (Büyük Göç)

Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçler içerisinde en zengin literatüre sahip göç dalgası 1989 zorunlu göçüdür. Todor Jivkov başkanlığındaki komünist partinin azınlıklara karşı uyguladığı şiddet içeren davranışları arttırmasıyla beraber asimilasyon politikalarının Türkiye'nin gündemine oturması ve yoğun bir nüfusla karşılaşan devletin bu nüfusu sorunsuz bir şekilde idare etmeye çalışması, o dönemdeki çoğu çalışmanın içerisinde kolaylıkla kendine yer bulmuştur. Bu konu hakkında yapılan araştırmalar içerisindeki en yaygın kanı, Jivkov'un Türk azınlığa karşı uyguladığı asimilasyon hareketlerinin bir insanlık suçu olduğu ve Türkiye Devleti'nin bu suçu engellemede çok geç kaldığı yönünde olmuştur.

1989 göçü yazımındaki en önemli kaynaklar, Türkiye'ye göç eden göçmenlerle yapılan derinlemesine mülakatlardan elde edilen veriler ışığında hazırlanmıştır. Kümbetoğlu'nun (1997) 1994 yılında Bursa'da yaptığı alan çalışmasına dayanarak hazırladığı makalesi, 1989 göçünü ele alan ilk çalışmalardan biri olması ve birincil kaynaktan verilerle hazırlanması yönünden hala güncelliğini koruyan bir kaynak niteliğindedir. Kümbetoğlu yaşanan olayların sıcak olduğu bir dönemde yaptığı alan çalışması ile 1989 göçüyle isimleri zorla değiştirilen göçmenlerin neler hissettiği, Türkiye'de ne gibi sorunlarla karşılaştıkları sorularına cevap bulmaya çalışmıştır. Kendisiyle yapılan görüşmelerde de yaptığı alan çalışmasından hareketle, Bulgaristan Türklerinin çok çalışkan insanlar olduklarının ve bu özellikleriyle de yaşadıkları adaptasyon sorunlarını kolaylıkla giderebildiklerinin altını çizmektedir.

Bu dönmemdeki bir diğer önemli alan çalışmasını Öner'in (2011) Tekirdağ'daki göçmenler özelinde yaptığı, göçmenlerin sosyal uyumunu bazı temel boyutlara sahip sosyal entegrasyon örneği olarak ele aldığı çalışması oluşturmaktadır. Öner'in belirttiği üzere, sosyal entegrasyonun boyutları olan; yapısal entegrasyon (yerleşme), kültürel entegrasyon (kültürleşme), etkileşime dayalı entegrasyon (etkileşim) ve özdeşime dayalı entegrasyon (özdeşim kurma) zorunlu göç örnekleri içinde incelenebilmektedir.

1983-1987 yıllarında Bulgaristan'da Büyük Elçilik yapmış olan Lütem (2000) de şahit olduğu olaylarla beslediği çalışmasında Türk azınlığa karşı uygulanan asimilasyon politikalarını kabul etmiş ve Bulgarlaştırma politikası doğrultusunda Türklere karşı uygulanan baskı içeren davranışların, Türkiye-Bulgaristan arasındaki ilişkileri çıkmaza sürüklediği fikrine varmıştır.

Kendisi de Bulgaristan göçmeni olan Zafer (2010) ise diğer araştırmacılardan ayrılarak, 1984 yılında hızını arttıran asimilasyon politikalarına tepki gösterdiği için yaşamını yitiren Türklere değinmiştir. Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Zafer'e göre, 1984 yılında ağırlaştırılarak uygulanmaya başlanan asimilasyon politikasına karşı direniş gösteren Türk asıllı azınlığın yaptığı açlık grevlerine, protesto

yürüyüşlerine Jivkov hükümetinin tepki göstermesi sonucunda birçok insan yaşamını yitirmiştir.

Kuyucuklu (1993) da çalışmasında 1989 yılında gerçekleşen göçü diğer göçlerden ayırarak, hukuksal bir dayanağının olmadığına dikkat çekmiştir. Ona göre 1989 göçü, Bulgaristan ile Türkiye arasında yapılan bir anlaşmaya dayanmayarak fiilen uygulandığı için hukuki bir dayanakta söz konusu olmamıştır.

1989 göçünün sebeplerini Bulgarlaştırma politikasında arayan araştırmacılar ise ağırlıklı olarak zorla isim değiştirme politikası üzerinde durmuşlardır (Kuyucuklu, 1993; Atasoy, 2010; Zafer, 2010; Ersoy ve Hacısalihoğlu, 2012). Birçok araştırmaya konu olan bu göç dalgası, araştırmacıların ortaya koydukları kaynaklardan hareket edilerek, bu bölümde de detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Araştırmacıların sıklıkla üstünde durduğu 1989 göçü çok büyük bir insanlık trajedisine sebep olmuştur. Bu dönemde Bulgaristan Komünist Partisi (BKP) başkanı Todor Jivkov, Bulgaristan'da yaşayan Türk ve Müslüman azınlıklara karşı uyguladığı asimilasyon politikalarının yeteri kadar hızlı ilerlemediğini düşünerek, 1984 yılına gelindiğinde “sert asimilasyon” dönemini başlatmıştır.

Jivkov, asimilasyon uygulamalarıyla Bulgaristan'ı geleneksel çok etnikli tarım toplumundan arındırarak daha modern, sanayileşmiş ve etnik olarak homojen bir sosyalist devlet haline getirmeyi planlamıştır (Ulukan, 2008: 71). Jivkov'un planı doğrultusunda Bulgaristan'da yaşayan Türklerin kimlikleri Bulgar kimliğiyle değiştirilecek, böylece sosyal ve siyasal hayatın her alanına kolaylıkla entegre edileceklerdi. Bu süreç, Bulgar Hükümeti tarafından *Bulgarlaştırma* veya *Yeniden Doğuş Süreci* olarak adlandırılacaktı. Yeniden doğuş süreci 1984 Aralık ayının son günlerinden başlayarak, 1989 yılının Mart ayına kadar geçen süreyi kapsayacaktı. (Öner, 2011: 360-361).

Jivkov başkanlığındaki Bulgar Hükümeti, Türk asıllı azınlığı asimile etmek için birçok politika uygulamaya koymuştur. Uygulamalardan ilki azınlık isimlerinin zorla Bulgar isimleriyle değiştirmesi olmuştur. Zorla ad değiştirme ilk olarak 1972-

1974 yılları arasında Pomaklar üzerinde uygulanmıştır. Ancak bu uygulamalara uluslararası kamuoyunun tepki göstermemesi üzerine, Bulgaristan'daki bütün azınlıklara karşı uygulanmaya başlanmıştır (Toğrol, 1991: 52-53). Asimilasyon sistemlerinin içinde en çok tepkiyle karşılaşan da yine bu uygulama olmuştur.

İsimleri zorla değiştirilen azınlıkların kamusal alanlarda Türkçe konuşmaları da yasaklanmıştır. Türkçe konuşarak yasağa uymayan azınlıklara para cezası uygulanmaya başlanmıştır. Bulgaristan devleti bu uygulamasının diğer devletlerden tepki görmesinin önüne geçebilmek ve kamuoyunda dikkat çekmemesini sağlamak için Türkçe konuşan azınlıklardan aldığı paraya karşılık, yüksek sesle konuşma cezası başlığı altında bir makbuz verilmesini kararlaştırmıştır. Bu makbuz sayesinde Bulgaristan hem diğer devletlerden tepki görmeyecek hem de uygar bir toplum imajı sergileyebilecekti. Bu uygulamaya rağmen Türkçe konuşmaya devam eden Türkler ise iş yerlerinde çeşitli tepkilere maruz kalmış ve Bulgarlar tarafından dışlanmışlardır. Böylelikle Türkler kısa sürede iş yerlerinde, toplu taşıma araçlarında dillerini konuşamaz hale gelmişlerdir (Lütem, 2012: 146).

Asimilasyon uygulamalarına devam eden Bulgaristan, Türklerin Türkçe müzik dinlemelerine de yasak getirmiştir. Türkler düğünlerinde dahi Türkçe müzik dinleyemez, sadece Bulgar Hükümeti tarafından verilen listeler doğrultusunda müzikler çalabilir olmuşlardır. Evlerde de bu sorunun önüne geçebilmek için Bulgar Hükümeti tarafından Jamping uygulamaya başlanmıştır. Bu uygulama sayesinde Bulgaristan'da Türk televizyonları da izlenemez hale gelmiştir. Böylece Türkler dış dünyadan haber alabilmek için Amerika'nın Sesi, Radio Free Europe/ Radio Liberty, BBC ve Alman radyolarının Türkçe yayınlarını dinlemeye yönelmişlerdir. Bulgaristan'da Türkçenin izlerini silmek adına "Yeni Hayat Dergisi" ve "Yeni Işık" gazetesinin adları "Nov Jivot" ve "Nova Svetlina" olarak değiştirilmiştir. Yarı Türkçe yarı Bulgarca çıkan bu gazeteler, sadece Bulgarca çıkmaya başlamıştır. Azınlıklar arasında şalvar gibi geleneksel kıyafetlerin kullanılması da yasaklanmıştır. Nitekim şalvarı sadece köylerdeki yaşlı Türk kadınlarının kullanması, bu uygulamaya tepki gösterilmesini engellemiştir (Lütem, 2012: 147).

Türk azınlığın kendilerini Bulgar olarak benimseyebilmeleri için Bulgar bayram ve adetlerini uygulamaları da zorunlu hale getirilmiştir. Bu uygulamaya göre doğum, evlenme ve defin gibi işlemler sadece komünist rejimin belirlediği şekilde gerçekleşebilecekti. Ölülerin Hıristiyan usulüne benzeyen bir törenle gömülmesi kararı, yaşlılar arasında en fazla tepkiyle karşılaşan uygulama olmuştur. Bu uygulamadan sonra Bulgaristan'da yaşayan yaşlıları öldükten sonra Müslüman örf ve adetlerine uygun bir şekilde gömülememe korkusu sarmaya başlamıştır (Hacısalıhoğlu, 2012: 147-148).

Bulgarlaştırma planı doğrultusunda, Türk çocuklarının küçük yaşlardan itibaren Bulgar kreşlerine gönderilmesine de ayrıca önem verilmiştir. Böylelikle Türk ve Müslüman çocukları daha küçük yaşlarda Bulgar dilini, örf ve adetlerini öğreneceklerdi. Komünist sistem içerisinde daha fazla zaman geçiren çocuklar sosyalist değerleri benimseyecek ve daha küçük yaşlarda Bulgarlaştırılmış olacaklardı.

Türk nüfusunun Bulgar nüfusundan daha hızlı büyümesi ve büyüyen nüfusun özerklik talep etme ihtimalinin artacağı korkusu, Jivkov'u asimilasyon politikaları uygulamanın yanı sıra Bulgaristan'da Türk yaşadığını inkar etmeye yönelmiştir. Jivkov yaptığı her konuşmasında, Türk olarak anılan bu kişilerin aslında Osmanlı döneminde "İslamlaştırılmış Bulgarlar" oluşunu dile getirir olmuştur. Jivkov bir konuşmasında belirttiği üzere; "İslamlaştırılmış Bulgarlar hiçbir yerden gelmedi. Bulgaristan onların asli vatanıdır. Onlar Bulgaristan'da yaşadılar, burada yaşamayı sürdürmektedirler ve gelecekte de bu vatan topraklarında yaşamayı sürdüreceklerdir." (Atasoy, 2012: 7)

Asimilasyon politikalarından en çok yankı uyandıranı daha öncede değinildiği üzere zorla isim değiştirme olmuştur. Uygulamanın ülke geneline dahil edilmesinin büyük bir tepkiyle karşılaşmasından korkan Jivkov, zorla isim değiştirme politikasını bölge bölge uygulayarak tepkilerin önüne geçmeye çalışmıştır. Böylece daha insanlar ne olduğunu anlamadan isimleri biranda değiştirilecek ve plan başarıyla uygulanmış olacaktı. Bunun üzerine zorla isim değiştirme ilk olarak Bulgaristan'ın güney kesimlerinde uygulanmaya başlanmış,

daha sonra ülke geneline yayılmıştır (Öner, 2011: 361). Bulgar hükümeti gece geç saatlerde veya sabaha karşı erken saatlerde köylere asker göndererek, köy köy zorla isim değiştirme işlemine başlamıştır. Aile reislerinin zorla isim değiştirme politikasına karşı yaklaşımı askerlerin davranışlarını belirleyici etken olmuştur. Aile reisi sorun çıkarmadan uygulamayı kabul ettiği takdirde herhangi bir problem yaşanmamıştır. Uygulamanın gönüllü bir şekilde gerçekleştiği izleniminin verilmesi için ise isimleri zorla değiştirilen Türklere, askerler tarafından Bulgar isimlerini isteyerek aldıklarına dair dilekçeler imzalatılmıştır. İsimleri zorla değiştirilen Bulgaristan Türkleri, genellikle Türk isimlerine benzeyen isimleri ya da kendi isimlerini andıran Bulgar isimlerini tercih etmişlerdir (Hacısalıhoğlu, 2012: 188-190).

Zorla isim değiştirme politikası yavaş yavaş uygulanmaya çalışılsa da, ülke genelinde kulaktan kulağa duyuların artması çeşitli direniş hareketlerinin boy göstermesine neden olmuştur. Direniş hareketleri Aralık 1984-Şubat 1985 tarihleri arasında doruk noktasına ulaşmıştır. Zorla isim değiştirme politikasını protesto etmek amacıyla çeşitli açlık grevleri ve yürüyüşler yapılmıştır. Protesto sırasında “Biz Türküz!”, “Demokrasi!”, “Adlarımızı geri istiyoruz!” gibi sloganlar atılmıştır (Zafer, 2010: 38-39). Bulgaristan Hükümeti giderek artan direniş hareketlerine son vermek amacıyla direnişte yer alan kişilere şiddet uygulamaya başlamıştır. Bulgaristan Hükümeti’nin onayıyla 26 Aralık 1984’te Kirli Belediyesi’ne bağlı Kayaloba köyünde protesto amacıyla yürüyüş yapan kalabalığa açılan ateş sonucunda 25. *Yılında Zorunlu Bulgaristan Göçü* adlı belgeselin otuzuncu saniyesinde belirttiği üzere Kitnalı Musa Yakup, Kayalobalı Ayşe Hasan ve annesinin sırtındaki 17 aylık Türkan bebek hayatını kaybetmiştir.

Bir anda Bulgaristan’daki hapisaneler direniş sonrası tutuklanan insanlarla dolmaya başlamıştır. Hapishanelerde yer kalmaması üzerine tutuklananlar Belene Kampı’na gönderilmiştir. Asimilasyon uygulamalarına direnen ve bunun sonucunda tutuklanan Türkler, Belene Kampı’nda ağır şartlarda gece gündüz çalıştırılmışlardır. Asimilasyonun devam etmesi üzerine Belene Kampı’ndaki mahkumlar açlık grevine başlamışlardır. Açlık grevleriyle ulaşılmak istenen asimilasyon uygulamalarının son

bulması, tutukluların serbest bırakılması ve Türkiye'ye göç edilmesine izin verilmesiydi (Rubasam, 2009: 16).

Bulgaristan, uyguladığı asimilasyon politikalarıyla azınlığın Türk kimliklerini yok ederek Bulgar kimliğini benimsemelerini sağlamaya çalışmıştır. Bulgar kimliğini benimseyen azınlık Türkiye'ye göç etmek istemeyecek ve Bulgaristan hükümetinin çıkarlarını savunacaktı. Böylelikle Bulgaristan hem elindeki kalifiye elemanı kaybetmeyecek hem de ekonomisinin olumsuz yönde etkilenmesinin önüne geçecekti. Ancak asimilasyon uygulamalarının direnişle karşılaşması, Jivkov hükümetinin kayıplarını kabullenerek göçe olumlu bakmaya başlamasına neden olmuştur. Oysa protesto eden Türklerin amacı Türkiye'ye göç etmek değildi. Sadece asimilasyon uygulamalarının son bulmasını ve Bulgaristan'da kimliklerini muhafaza ederek yaşamak istiyorlardı.

İlk başlarda Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye göç etmesine sıcak bakmayan Jivkov'un göçe olumlu yaklaşmasına neden olan olay 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'ydı. Jivkov, Bulgaristan'ın ileride Kıbrıs'a benzer bir durumun içine düşmesinden endişe duyuyordu. Çünkü Bülent Ecevit Bulgaristan'dakinden çok daha az sayıdaki Türkü savunmak için adaya asker çıkartmıştı. Jivkov'un bu endişesi toplantılarda sıklıkla dile getirdiği sözlerinde görülebilmekteydi; "Biz, büyük göç psikozunun eşiğindeyiz. Bu psikozu nasıl değerlendirmeliyiz? Bizim böyle bir psikozu ihtiyacımız var, iyi bir fırsat çıktı. Ben, sır olarak sakladığım bir şey söyleyeyim. Eğer biz bu halktan 200-300 bin kişiyi sınır dışı etmezsek, 15 yıl sonra Bulgaristan artık olmayacak. Bulgaristan, Kıbrıs veya ona benzer bir şey olacak." (Zafer, 2010: 42)

Yeniden doğuş süreci başarılı olamadığı gibi, sanılanın aksine Türk azınlığın etnik ve dini kimliğine daha sıkı sarılmasına neden olmuştur. Bunun üzerine Jivkov devlet televizyonlarında "Bulgaristan Türkleri eğer isterlerse Türkiye'yi turist olarak serbestçe ziyaret edebilirler" şeklinde bir açıklama yapmıştır. Açıklamanın ardından Öner'e göre binlerce Türk pasaport bürolarına akın etmiştir (Öner, 2011: 361-362). Jivkov, Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye göçüne büyük turistik gezi imajı vermiş ve Türkiye'ye gidenlerin göçmen değil, turist olduklarını iddia etmiştir. İddia doğrultusunda zorunlu göçe turistik bir gezi imajı verilmeye çalışılırken hesaba

katılmayan nokta ise Türkiye'ye göç eden Bulgaristan Türklerinin yanlarında bir turist gibi sırt çantası getirmek yerine, Türkiye'de kalıcı olduklarını gösteren yatak benzeri büyük eşyalar getirmeleri olmuştur.

Jivkov, 29 Mayıs 1989 yılında televizyonda Türkiye'yi hedef alarak "Biz sınırlarımızı açtık, Türkiye'de tüm Bulgar Müslümanlarına sınırlarını açsın" şeklinde bir konuşma yapmıştır. Başbakan Turgut Özal Jivkov'un konuşmasına cevaben Türkiye'nin kapılarının herkese açık olduğunu dile getirmiştir (Hacısalıhoğlu, 2012: 163). Özal bu açıklamasından sonra Bulgaristan'dan gelecek olan Türkleri düzenli bir şekilde kabul edebilmek için kapsamlı bir göç anlaşması yapmak istemiştir. Özal'ın Jivkov'a çağrıda bulunması üzerine, Jivkov göç anlaşması yapmayı gerektiren bir durum olmadığını iddia ederek, anlaşma yapmayı kabul etmemiştir. Bunun üzerine Türkiye, Bulgaristan Türklerini vizesiz kabul etmeye başlamıştır. Böylelikle her gün binlerce Türk Türkiye'ye göç etmiştir. Hacısalıhoğlu'na göre 1989 yılının Haziran-Temmuz ayları arasında 300.000'den fazla kişi Türkiye'ye giriş yapmıştır (Hacısalıhoğlu, 2012: 13).

1989 yılında Türkiye'ye göç eden Bulgaristan Türkleri ağırlıklı olarak daha önce Türkiye'ye göç edip yerleşmiş olan akrabalarının buldukları illerde ikamet etmeye başlamışlardır. Bu illerin başında İstanbul, Bursa, Trakya ve İzmir gelmektedir.

**Tablo 2.3: Mayıs 1990 Sonu İtibariyle
Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmenlerin Yerleştikleri İller**

İller	Aile	Göçmen Sayısı
Bursa	15.574	52.997
İstanbul	14.674	51.061
İzmir	6.899	22.846
Tekirdağ	5.000	15.812
Kırklareli	3.749	13.380
Ankara	1.795	6.695
Manisa	1.204	3.825
Edirne	1.209	3.768
Sakarya	921	3.068
Diğer İller	11.367	39.236
Toplam	61.392	212.688

Kaynak: Ulukan (2008: 76).

Tablo 2.3'te belirtildiği üzere Bursa 52.997 göçmen sayısı ile İstanbul'u da geçerek en çok göçmenin yerleştiği il olmuştur. Bursa bugün hala kalabalık bir göçmen nüfusunu barındırmaktadır. Bursa'nın Bulgaristan'dan gelen Türkler tarafından tercih edilmesinin en belirgin sebebi, daha önceki göç dalgalarıyla Türkiye'ye gelen akrabalarının buraya yerleşmeleri ve bir düzen kurmaları olmuştur. Bu ilin tercih edilmesinin bir başka önemli nedeni de, göçmenlerin Bulgaristan'da alışık oldukları yaşam tarzlarını burada da devam ettirebilecekleri imkanları bulabilmelerinden kaynaklanmaktadır. Bursa'nın iklim koşulları da Bulgaristan'ın iklim şartlarıyla paralellik göstermektedir.

1989 Büyük Göçü ile Türkiye'ye gelen göçmenler arasında Türkiye'ye entegre olan ve adaptasyon sorunlarını gideren kişilerin olmasına karşın, Türkiye'de umduğunu bulamayarak Bulgaristan'a geri dönmek isteyen göçmenler de mevcuttur. Türkiye'deki ekonomik ve sosyal hayata uyum sağlayamayan göçmenler bir sene içinde Bulgaristan'a geri dönmek durumunda kalmışlardır. Bulgaristan'a geri dönen göçmenler, Türkiye'ye gelenlerin üçte biri kadarını oluşturmaktaydı (Rubasam, 2009: 18).

Göçmenlerin Türkiye'deki yaşamını kolaylaştırmak adına Türk hükümeti de çeşitli uygulamalarda bulunmuştur. Bu uygulamaların başında göçmenlerin önceden Türkiye'ye gelmiş ve yerleşmiş akrabalarının yaşadıkları şehirlere ücretsiz ulaştırılmaları, akrabaları olmayanların lojman ihtiyaçlarının karşılanması ve paralarının Türk parasına uygun bir kurda çevrilmesi gelmektedir. Türk hükümeti henüz Türk vatandaşlığına geçememiş olan göçmenlerin çalışabilmeleri için gerekli olan çalışma izinlerinin çıkartılmasını kolaylaştırıcı düzenlemeler de yapmıştır. Ev kiralamış olan göçmenlere belli bir para yardımıyla bulunulmuştur. Vatandaşlık alımlarını hızlandırmak için bürokratik işlemlerine öncelik verilmişti. Bunların yanında eğitim alanında da bir takım kolaylıklar tanınmıştır. Okul çağındaki çocukların devlet okullarına kayıtları yapılmış ve üniversite öğrencilerinin Türkiye'deki üniversitelere geçiş yaparken sorun yaşamamaları adına belli bir kota belirleme gibi kolaylıklar sağlanmıştır (Çatır, 2012: 224).

İskan sorununu çözmek adına devletin desteği ile doğuya yerleştirilen bazı Bulgaristan Türkleri, doğudaki yaşama ayak uyduramamışlardır. Yaşadıkları adaptasyon sorunu sonucunda ya akrabalarının desteği ile ya da kendi çabaları sonucunda daha çok Marmara ve Ege bölgesine göç etmişlerdir. Bu bölgelerde akrabalarının öncülük etmesi sonucu çeşitli işlerde çalışmaya başlamışlardır. Yoğun bir göçmen nüfusuyla karşılaşan Türkiye’de maaşlar azalmış, ev kiralari ise biranda artmıştır. Maaşlardaki düşüş Türkiye’de çalışan nüfusun işsiz kalmasına ve ucuz ücrete çalışan göçmenlere karşı tepki göstermelerine neden olmuştur.

1989 yılında göç eden Bulgaristan göçmenlerinin Türkiye’ye uyum sağlamaları devletin desteği ile daha sancısız bir şekilde gerçekleşmiştir. Ancak devletin desteğinin yanında Bulgaristan’dan gelen göçmenlerin belli bir eğitim seviyesine sahip olmaları, Türkiye’de iş bulmalarını kolaylaştıran etkenlerden biri olmuştur. Türkiye’de kadınların çalışma hayatında yer almamalarına karşın, göçmenler cinsiyet ayrımı gözetmeksizin bulabildikleri her işte çalışmaya başlamışlardır. Böylece hem bulabildikleri her işte çalışmaları hem de Devletin sağladığı yardımlar sonucunda birçoğu kısa sürede Türkiye’de ev sahibi olmuştur (Mevsim ve Kutlay, 2013: 205).

1989 yılında Türkiye’ye gelen Bulgaristan Türkleri “soydaş” olarak kabul edilmişlerdir. Soydaş olarak görülen göçmenlere devlet tarafından Türk vatandaşlığı hakkı da tanınmıştır. Bulgaristan’ın göçü turistik gezi olarak kabul etmesi üzerine, söz konusu göçmenler Bulgaristan vatandaşlığını da kaybetmemişlerdir. Bulgar vatandaşlığının devam etmesini isteyen göçmenlerin tek yapması gereken, Bulgaristan’a giderek Bulgar pasaportlarını yenilemeleriydi. Böylece 1989 göçmenleri kolaylıkla “çifte vatandaşlık” hakkına sahip olacaklardı (Ulukan, 2012: 128).

Büyük Göç, Bulgar ekonomisini de kötü yönde etkilemiştir. Bulgaristan’da Türkler birçok sektörde çalışmaktaydı. Ağırlıklı olarak ise tarım ve sanayi alanında faaliyet gösteriyorlardı. Bulgaristan’da sanayi ve tarım sektöründe önemli bir nüfus teşkil eden bu kişilerin Türkiye’ye göç etmek için işlerini bırakmaları, Bulgaristan’da kalifiye eleman açığının ortaya çıkmasına ve Bulgar ekonomisinin büyük kayıplar

yaşamısına neden olmuştur. 1989 yılında gerçekleşen zorunlu göçün Komünist rejim açısından en büyük sonucu ise Jivkov hükümetinin son bulmasıdır. Jivkov'un, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) lideri Mihail Gorbaçov'un başlattığı "Açıklık" (Glasnost) ve "Yeniden Yapılanma" (Perestroyka) politikalarına ayak uyduramaması ve içeride azınlıklara uyguladığı sert politikalar Jivkov İktidarının son bulması üzerindeki en belirleyici sebepler olmuştur (Dayıoğlu, 2012: 289).

2.3. 1990-2000 Arası Göçler

1990 yılı sonrasını çalışan araştırmacılar Türkiye'ye göç eden Bulgaristan Türklerinden ziyade Bulgaristan'ın AB'ye üyelik yolunda yaptığı reformların ve azınlıkların HÖH'ün girişimiyle kazandıkları veya geri aldıkları hakların üzerinde durmuşlardır. Araştırmacılardaki ortak kanı, 1990 sonrası Bulgaristan'ın artık yönünü Batıya çevirdiği ve azınlıklara karşı uyguladığı sert tavrı yavaş yavaş terk etmeye başladığı yönündedir (Özlem, 2008; Dayıoğlu, 2012; Baklacioğlu, 2012). Bulgaristan, Batıyla iş birliği yapmak ve Jivkov döneminde uygulanan asimilasyon politikalarının diğer ülkelerde yarattığı kötü izlenimi silebilmek için HÖH'ünde girişimleri sonucunda, Türk azınlığın ellerinden alınan haklarını iade etmeye başlamıştır.

10 Kasım 1989 yılında Jivkov'un Bulgaristan Devlet Başkanlığı'ndan indirilmesinin ardından yerine eski Dışişleri Bakanı Petar Mladenov gelmiştir. Mladenov, Jivkov hükümetinin azınlıklara karşı uyguladığı sert tavrı terk ederek daha ılımlı bir tavır sergilemiş ve Bulgaristan'ı demokratik hukuk ülkesi hali getireceğinin sözünü vermiştir. Bunun üzerine Mladenov, ilk olarak protesto gösterilerine önderlik etmesinden dolayı tutuklanan Türk entelektüellerinin serbest bırakılması için girişimlerde bulunmuştur. 29 Aralık'a gelindiğinde ise Bulgaristan'daki Türk azınlıkların zorla değiştirilen isimlerinin yerine eski adlarını alabileceklerini (bkz. EK 1) ve dinsel yükümlülüklerini istedikleri gibi yerine getirebileceklerini açıklamıştır. Kamuya açık alanlarda dahi Türkçe konuşmanın yasak olmadığını da belirtmiştir. Mladenov'un azınlıklara karşı ılımlı yaklaşımı Bulgaristan'daki Türkleri de hakların iadesi hususunda harekete geçirmiştir. Bunun üzerine vakit kaybetmeden Türk azınlığın haklarını korumak ve kaybedilen tüm hakların iadesini gerçekleştirmek için Ahmet Doğan tarafından 22 Aralık 1989

tarihinde HÖH kurulmuş, 1990 yılı itibariyle resmen tescil edilmiştir (Özlem, 2008: 353-355). HÖH'ün girişimleri sayesinde Türk azınlığın haklarında iyileşmeler daha hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir.

1984 yılında azınlıklarla ilgili alınan kararların bir hata olduğunu ve Bulgaristan'ı uluslararası arenada yalnızlığa ittiğini belirten Mledenov, bu sorunu ortadan kaldırmak için 8-12 Ocak 1990 tarihinde Parlamento binasında bir toplantı yapmıştır. “Etnik Sorunun Çeşitli Yönleri Üzerine Halk Konseyi” isimli form etrafında yapılan bu toplantıda 29 Aralık kararları oluşturulmuş ve Parlamento 10 Ocak 1990 tarihinde kararları onaylanmıştır (Dayıoğlu, 2012: 307).

29 Aralık kararlarının ilk uygulaması zorla isimleri değiştiren azınlıkların isimlerinin iadesiyle ilgili olmuştur. Türkleri ve Pomakları kapsayan yasaya göre isimlerini geri almak isteyen kişiler, 31 Aralık 1990 tarihine kadar basit bir mahkeme işlemiyle isimlerini geri alabileceklerdi. Bu tarihe kadar isimlerini geri almak için başvurmayan kişileri ise daha zorlu ve ücretli bir yol bekliyor olacaktı. Ancak yasada bu ilkeyle çelişen bir durum söz konusuydu. Yasa bir yandan Türk azınlığa isimlerini geri vermeyi ön görürken bir yandan da isimlerin sonlarına getirilen -ov,-ev,-ova,-eva gibi ekleri zorunlu kılmaktaydı. Bu da azınlığın isimlerini geri almalarının önünde büyük bir engel teşkil ediyordu. Bu engele rağmen çoğu Türk, isimlerinin iadesi istemiyle mahkemeye başvurmuştur. Adalet Bakanı Penço Penev'in konuyla ilgili yaptığı açıklamaya göre, yasanın çıktığı günden 21 Mayıs 1990 tarihine kadar 220.000'den fazla kişi isimlerini geri almak için başvuruda bulunmuştur. Ancak yapılan başvurulardan sadece 180.000'inin başvurusu kabul edilmiştir. 17 Haziran 1990 seçimleriyle Parlamento'ya giren HÖH'ün girişimleri sonucu isimlerin iadesi konusu tekrar gündeme getirilmiştir. Bunun üzerine 16 Kasım 1990 yılında yasada meydana gelen değişiklik sonucunda Türkçe isimlerden Bulgarca son eklerin çıkartılması ve isimlerin idari bir işlemle geri alınması kabul edilmiştir (Dayıoğlu, 2012: 308-309).

29 Aralık Kararlarıyla isimlerini geri alma hakkı kazanan azınlık grupları, Bulgaristan'daki devlet okullarında Türkçe dersine yer verilmesi hususunda da harekete geçmiştir. Bu süreçte HÖH yine etkin rol oynamıştır. HÖH 1990-1991 ders

yılıyla alakalı olarak bir çalışma hazırlayarak, Eğitim Bakanlığı'na sunmuştur. Ancak Bakanlık milliyetçi kesimin baskılarından çekindiği için çalışmayı ilk etapta kabul etmemiştir. HÖH'ün tekrardan olayın üzerine gitmesi sonuç vermiş ve azınlıkların yaşadıkları bölgelerde 1990-1991 ders yılının ikinci döneminden itibaren Türkçe dersinin okutulması kabul edilmiştir. Lakin Türkçe derslerin verilebilmesi için sınıfta asgari 10 kişi olma sınırı konmuştur. Türk öğretmenlerin maaşlarının devlet tarafından karşılanmasına ve öğretmenlere tatillerde üç ay eğitim çalışmaları düzenlemeye karar verilmiştir. Bu uygulamanın milliyetçi kesim tarafından tepki görmesi üzerine hükümet Türkçe dersleriyle ilgili geri adım atmak durumunda kalmıştır. HÖH'ün çabaları üzerine 1991 yılının kasım ayında Eğitim Bakanlığı bir yönetmelik hazırlamıştır. Hazırlanan bu yönetmeliğe göre Türkçe dersi okul saatleri dışında haftada dört saat seçimlik olarak okutulabilecekti. Öğrenciler bu dersi ancak ailelerinin okul yönetimine dilekçe vermesi şartıyla alabileceklerdi. Öğretmenlere ise sadece beş günlük bir eğitim programı verilecekti. 5 Eylül 1994 tarihine gelindiğinde Bakanlar Kurulu anadilde eğitim hakkında yeni bir kararname yayınlamıştır. Bu kararnameye göre azınlıklar, kaynağı belediye bütçelerinden sağlanmak koşuluyla anadillerini devlet okullarında birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar haftada dört saat seçimlik olarak alabileceklerdi. Devlet okullarında Türkçe derslerin verilmesinin kararlaştırılmasının ardından başka bir sorun boy göstermeye başlamıştı. Bulgaristan'da Türkçe dersi verecek yeterli ve nitelikte öğretmen bulunmuyordu. Bu sorununun giderilmesi için hemen Sofya ve Şumnu'da bulunan üniversitelerde Türk Dili Enstitüsü açılmıştır. 1997'de Bulgaristan Sosyalist Partisi (BSP) hükümetinin iktidardan ayrılmasının ardından bu sorun tamamen giderilmiştir. Bu süreçte yaşanan diğer bir sorun ise Bulgaristan'da yeteri kadar Türkçe kitap bulunmamasıydı. Bulgaristan'da var olan Türkçe kitaplar, 1950'li ve 1960'lı yıllarda asimilasyon politikasının bir parçası olarak toplanarak yok edilmişti. Bu sorunun çözüme kavuşturulabilmesi için Bulgaristan hükümeti Türkçe kitap basmaya karar vermiştir. Milliyetçi kesimin Türkçe kitap basımına karşı çıkması üzerine, Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurulmuştur. Türkiye Eğitim Bakanlığı'nın destekleriyle Türkiye'de Türkçe eğitim kitabı basılmış ve Bulgaristan'a gönderilmiştir. Böylece Bulgaristan'daki Türkçe kitap eksikliği Türkiye Eğitim Bakanlığı tarafından giderilmiştir (Dayıoğlu, 2012: 313-322).

1984-1989 Jivkov döneminde basın özgürlüğü yok sayılmış, Türkçe gazete ve dergilerin yayınlanması yasaklanmış ve radyolarda Türkçe yayın yapılmasına son verilmişti. HÖH'ün bu alandaki çabaları da sonuç vermiş ve 1989 yılı sonrası basın alanında uygulanan yasakların tümü kaldırılmıştır. Yayın yasağının kaldırılmasının ardından ilk olarak Başmüftülük Müslümanlar gazetesi çıkarmıştır. Bunu HÖH'ün yayın organının çıkardığı Hak ve Özgürlük gazetesi takip etmiş ve haftalık olarak çıkarılmaya başlanmıştır. Filiz, İslam Kültürü bu dönemde yayınlanan diğer gazeteler olmuştur. Türkiye'de yayınlanan Zaman gazetesi haftalık olarak Bulgaristan'da da yayınlanmaya başlamıştır. Bu dönemde Kaynak, Deli Orman gibi dergilerde çıkarılmıştır. Dergi ve gazete yayınının yanında Türkçe kitapların basılmasına da izin verilmiştir. Türkçe müzik dinleme yasağı yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. Türklerin yoğunlukta oldukları bölgelere Bulgaristan radyosu haftada üç gün birer saat Türkçe yayın yapar olmuştur. Zamanla Türkçe yayın saatleri daha da arttırılmıştır (Dayıoğlu, 2012: 332-334).

HÖH'ün de desteğiyle Bulgaristan'da bırakılan malları geri alma yasası çıkarılmıştır. Yasa günümüzde "Doğan (Ahmet Doğan) Yasası" olarak da bilinmektedir. Bulgaristan'da komünizmin sona ermesinin ardından komünist rejimin el koyduğu özel mülkiyetlerin sahiplerine iade edilmesi konuşulmaya başlanmıştır. HÖH bu uygulamaya mallarını bırakarak Türkiye'ye göç etmiş olan Türkleri de dahil edilmesini sağlamıştır. Doğan, 1989 göçünün devlet suçu olduğunu ilan eden bir yasayı da meclisten geçirmiştir. Bu yasa doğrultusunda 1989 sonuna kadar yapılmış olan ev satış sözleşmelerinin hepsi iptal edilmiştir. Ayrıca 4 Mart 1992 tarihine kadar Bulgaristan'a dönenlere evlerinin geri verileceği, herhangi bir nedenden dolayı geri verilemeyenlere ise devletin evin satış değerinin on iki katını tazminat olarak temin edeceği söylenmiştir. HÖH bu uygulama ile Türkiye'ye göç eden Türkleri Bulgaristan'a geri getirerek gücünü arttırmayı hedeflemiştir (Oran, 1993; 127-128).

Mladenov döneminde Bulgaristan, Batı ile işbirliği yapmayı dış politikada yeni hedef olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda ilk olarak Bulgaristan'ın AB üyesi olabilmesi için çaba sarf edilmeye başlamıştır (Özlem, 2008: 359). Mladenov'un uzun uğraşları sonuç vermiş ve Bulgaristan 1 Ocak 2007 tarihinde AB'ye tam üye olmuştur.

Bulgaristan'ın Avrupalılaşma süreci kısaca üç başlık altında özetlenebilmektedir. 1989-1999 yılları arasında *Gevşek Avrupalılaşma Dönemi*, 1999-2007 yılları arası *Yoğun Avrupalılaşma Dönemi*, 2009 yılından günümüze de *Durgunluk Dönemi*. Gevşek Avrupalılaşma dönemi Bulgaristan'ın henüz AB'ye üye olunmadığı, ancak üye olmak yolunda çaba sarf ettiği yıllardır. Bu dönemde Jivkov döneminde uygulanan politikalardan artık geri dönülmüş ve Türklerin hakları yavaş yavaş iade edilmeye başlanmıştır. Bu süreçte HÖH'ün kurulması hakların geri alınması hususunda önemli rol oynamıştır. Sosyalist dönemin sona ermesinin ardından iktidara gelen Demokratik Güçler Birliği Hareketi (DGB) de azınlıkların haklarının iadesine olumlu yaklaşmıştır. Yoğun Avrupalılaşma Döneminde Bulgaristan'ın AB adaylığı artık 1999 yılında Helsinki Zirvesi ile gerçekleşmiştir. Bu dönemde Bulgaristan ülke müktesebatını AB müktesebatıyla uyumlu hale getirmek için bir takım reformlar uygulamaya başlamıştır. Azınlık haklarına ilişkin reformlar *Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşmesi (1999)* ve *İrk Eşitliği Direktifi (2000)* etrafında şekillenmiştir. Türk azınlığın haklarını talep edebilmesi için yasal temeli oluşturan bu iki sözleşme sayesinde 2004 yılında Sofya Şehir Kütüphanesi'nde Türkçe kitaplar bölümü açılmıştır. Bu dönemde anadilde eğitim hakkı, din ve vicdan özgürlüğü teorik koruma altına alınmıştır. Durgunluk döneminde Bulgaristan'ın AB'ye üye olmasının ardında Avrupalılaşma sürecinde durgunluk yaşanmaya başlanmıştır. Bu dönemde anadilde eğitim, din ve vicdan özgürlüğü alanında önemli gelişmeler söz konusu olmamıştır (Mevsim ve Kutlay, 2013: 191-193).

AB'ye üye olmak Bulgaristan'da ekonomik sıkıntıların yaşanmasına engel olamamıştır. AB tarafından sağlanan finansal yardımlar daha ziyade Bulgar nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde kullanılmıştır. Bu da Türklerin yaşadığı bölgelerde işsizlik oranının artmasına neden olmuştur. Ekonomide yaşanan sıkıntılardan dolayı Türkler büyük şehirlere göç etmeye ve göçmen işçi statüsüne dönüşmeye başlamışlardır. Bulgaristan'daki ekonomik sıkıntılardan dolayı Türkiye'ye göçmen işçi statüsüyle göç eden Bulgaristan Türkleri politik göç-ekonomik göç ayrımının doğmasına sebep olmuştur. Türk azınlığın 1989 yılında BKP'nin baskılarından kaçmak için Türkiye'ye yaptığı "Büyük Göç" politik göç

olarak tanımlanırken, 1990 sonrası Bulgaristan'daki ekonomik sıkıntılardan dolayı meydana gelen göçler ise ekonomik göç olarak tanımlanmaktadır.

1990 sonrası göçün kaynağının değişmesi ve Türkiye'nin AB'ye aday olmasıyla birlikte, Türkiye'nin göçmenlere karşı uyguladığı vize politikalarında da sık sık değişiklikler meydana gelmiştir. 1934 tarihli İskan Kanunu'nun üçüncü bölümde detaylı bir şekilde incelenen maddesi gereğince, 1990 öncesinde Türkiye'ye göç eden Bulgaristan Türkleri, Türkiye devleti tarafından kolaylıkla göçmen olarak kabul edilip Türk vatandaşlığı alırken, 1990 yılı sonrası Türkiye'ye göç eden göçmenlere ise aynı kolaylık sağlanmamıştır. 1990 sonrası Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler zorlaştığı gibi bu tarihten sonra Türkiye'ye gelenlerin vatandaşlık almaları da sadece istisnai durumlarda olmuştur. Bu nedenle 1990 sonrası Türkiye'ye göç edenlerin tabloda 2.4'te de görüldüğü üzere bir azalma meydana gelmiştir.

Tablo 2.4: Bulgaristan'dan Anadolu'ya Yapılan Göçlerin Miktarı

Yıllar	Bulgaristan
1912-1913	-
1923-1939	198.688
1940-1945	15.744
1946-1960	154.112
1961-1970	15.000
1971-1980	116.104
1981-1990	178.664
1993-1997	77.000
Toplam	749.648

Kaynak: Baklacıoğlu (2012: 204).

2.4. 2000'den Günümüze Göçler

90'ların sonunda 2000'lerin başında Bulgaristan Türkleri için yeni bir dönem başlamıştır. Artık Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen Türk soylu göçmenlerin yasallaşabilmelerinin, 1989 yılındaki kadar kolay olmayacağı anlaşılmıştır. Ancak Türk soylu göçmenlerin karşı karşıya kaldığı bu tezat durumu konu edinen çalışmalar ne yazık ki 1989 zorunlu göç yazımındaki kadar zengin olmamıştır. Bu konuya değinen az sayıdaki araştırmacının vardığı sonuç, Türkiye'nin AB'ye aday olma

yolunda ilerlerken, AB göç mevzuatı doğrultusunda Türk soylu kesimde dahil olmak üzere bütün göçmenlere karşı katı vize politikaları uygulamaya başladığıdır. Katı ve sürekli değişen vize politikalarına tabi oldukları için görece imtiyazlı konumlarını kaybeden Bulgaristan Türkleri, Türkiye'ye yasal yollarla gelemedikleri için yasadışı yollara başvurmak durumunda kalmış ve Türkiye tarafından düzensiz göçmen olarak adlandırılır olmuşlardır (Danış ve Parla, 2007-2008; 2009; Parla, 2009-2012).

Bulgaristan'daki ekonomik krizden kaçarak Türkiye'ye gelen Türkler ve Romanlar ilk olarak ülkeye turist vizesiyle gelmeye başlamışlardır. Turist vizesiyle Türkiye'ye gelen göçmenler ilk yıllarda çalışma muafiyetiyle, 2000'li yıllarda ise düzensiz göçmen olarak Türkiye'de yaşamak durumunda kalmışlardır (Baklacioğlu, 2012: 211). Bakacioğlu'na göre 2000'li yıllarda Türkiye'de ortalama olarak 100.000 civarında Bulgaristan Türkü göçmen işçi dolaşmaktadır (Baklacioğlu, 2012: 469).

Türkiye, 2001 yılına gelindiğinde üç ayda bir ülkeye giriş-çıkışı öngören esnek vize rejimini uygulamaya başlamıştır. 1997-2001 yıllarında Türkiye'de kaçak olan birçok Bulgaristan göçmeni, 2001 yılından sonra yürürlüğe giren üç ayda bir vizesiz giriş-çıkış uygulamasıyla yasal statü elde etmiştir. Parla ve Danış'a göre, 1996 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden göçmenlerin sayısı 140.000 iken, 2001 yılındaki vize değişikliğinden dolayı 2003 yılına gelindiğinde 1.000.000'u geçmiştir (Parla ve Danış, 2007-2008: 40).

Türkiye başlarda göç veren bir ülke konumundayken, küreselleşmenin de etkisiyle hem göç veren hem göç alan hem de transit ülke konumuna gelmiştir (İçduygu, 2006: 34). Özellikle küreselleşmeyle birlikte artan siyasi istikrarsızlıklar ve komşu ülkelerde yaşanan çatışmalar bu sürecin daha da hızlanmasına neden olmuştur. Avrupa'ya geçmek isteyen birçok göçmen ilk olarak Türkiye'ye yasa dışı yollarla gelmeye başlamıştır. AB yasa dışı yollarla Avrupa'ya gelmeye çalışan düzensiz göçmenleri engelleyebilmek için kontrol politikası uygulamayı öngörmüştür. Kontrol politikası doğrultusunda AB göçün yönünü üçüncü sınıf ülkelere veya kıyıdaki üye ülkelere çevirmeye çalışmıştır.

Mayıs 2007 yılına gelindiğinde Türkiye AB Göç Mevzuatına uyum sağlamak için 2001 yılında uyguladığı esnek vize rejimini terk ederek daha katı bir vize rejimi uygulamaya başlamıştır. 2007 yılında uygulanmaya başlanan vize rejimi Bulgaristan Türklerinin Türkiye’de ikamet, çalışma izni ve vatandaşlık alma süreçlerini zorlaştırmıştır. 2007 yılındaki vize rejimindeki değişiklikle görece imtiyazlı konumlarını kaybeden Bulgaristan Türkleri de diğer göçmenler gibi yasa dışı yollara başvurmaya başlamışlardır. Yasal yollarla Türkiye’ye gelenlerin çoğu ise yasanın gerekli gördüğü süre içerisinde memleketlerine dönmeyerek yasal statülerini kaybetmeyi göze almışlardır.

2007 yılındaki vize değişikliğinin gerektirdiği gibi üç ay Türkiye’de üç ay Bulgaristan’da kalma zorunluluğu Bulgaristan’dan Türkiye’ye çalışma amaçlı göçü azalttığı gibi, önceden sürekli ikamet kaydıyla Türkiye’de yaşayan Bulgaristan Türklerinin de kayıt dışı göçmen olarak ülkede kalmalarına sebep olmuştur. Bu uygulamadan dolayı kayıt dışı ekonominin bir parçası olan Bulgaristan Türkleri, Türkiye’de herhangi bir sosyal ve sağlık güvencelerine sahip olmadan, düşük bir ücret karşılığında çalışır duruma gelmişlerdir (Baklacioğlu, 2012: 469).

2007 yılındaki değişiklikle beraber düzensiz göçmen addedilen Bulgaristan Türklerinin Türkiye’de ikamet hakkı elde edebilmeleri sadece istisnai durumlara kalmıştır. Türkiye’nin Bulgaristan’daki seçimlerde oy kullanmayı teşvik etme karşılığında uyguladığı ikamet affı, göçmenlerin yasallaşma yolundaki en belirleyici adım olmaktadır.

Bulgaristan Türklerinin zamanla Türkiye’deki ayrıcalıklı konumlarını kaybetmeleri, vatandaşlık, ikamet ve çalışma hakkına sadece istisnai durumlarda sahip olabilmeleri Türkiye’yi göç edilecek ülke konumundan çıkarmaktadır. Türkiye’nin göçmenler arasında artık çok talep görmemesinin bir başka belirleyici sebebi ise Bulgaristan’ın 2007’de AB’ye üye olmasından kaynaklanmaktadır. Bulgaristan’ın AB’ye üye olmasıyla beraber AB vatandaşlığı kazanan Bulgaristan Türkleri artık yönlerini Avrupa’ya çevirmişlerdir. Türkiye’yi nadir de olsa tercih eden göçmenlerin sebebi ise daha önceden Türkiye’ye yerleşen ailelerinin bulunmasından kaynaklanmaktadır (İçduygu, 2014: 101).

AB'nin Bulgaristan'a serbest dolaşım hakkı tanınmasıyla beraber Türkiye artık Türk soylu olan Bulgaristan Türkleri içinde tercih edilmekten çıkmıştır. Bulgaristan'dan Türkiye'ye sadece akrabalarını ziyaret etme amaçlı gelip gitmeler yaşanmaya başlamıştır.

2.5. Sonuç

Bulgaristan'da yaşayan Türklerin Türkiye'ye yaptıkları göçlerin seyrine bakıldığında, özellikle 1990'lardan sonra göç ediş nedenlerinde farklılaşmalar yaşandığı gözlenmektedir. 1990 yılına kadar göçmenler daha çok politik sebeplerle Türkiye'ye göç ederken, 1990'dan sonrası bu durum değişmiştir. Öyle ki Türkiye artık politik sebeplerin yanında ekonomik sebeplerle de tercih edilir olmuştur.

Osmanlı döneminde kendini göstermeye başlayan göç dalgaları, Bulgaristan'ın komünist rejim yıllarında azınlıklara karşı uyguladığı asimilasyon politikalarıyla artış göstermiştir. Türkiye'nin kapılarının Bulgaristan'daki Türklere açık olduğunu beyan etmesiyle, Türkiye bir anda eritemeyeceği kadar yoğun bir göçmen nüfusuyla karşı karşıya kalmıştır. Bir yandan iskan sorunuyla boğuşan Türkiye bir yandan da göçmenlerin adaptasyon sorunlarını gidermeye çalışmıştır. Göçmenlerin Türkiye'de iş hayatına girmeye başlamasıyla ödenen ücretlerde de düşüşler yaşanmış ve bunun sonucunda birçok kişi işsiz kalmıştır. Göçmenlerin Türkiye'de düşük ücretlere çalışmasıyla işsiz kalan kesim, bu sefer Bulgaristan Türklerine karşı tepki göstermeye başlamıştır. Böylece ilk başlarda Türkiye'de yaşayan halk tarafından "soydaş" olarak görülen göçmenler, artık istenmeyen kişiler olarak görülür olmuşlardır. Türkiye'nin 1989 yılında bir göç anlaşması veya göç planlaması yapmadan 300.000 gibi büyük bir nüfusu kabul etmesi ve göçmenler ile ülkede yaşayan halkı karşı karşıya getirmesi günümüzde stratejik bir hata olarak değerlendirilmektedir.

1990'larda Türkiye 1989 yılında Bulgaristan Türklerine uyguladığı tavrından vaz geçmeye başlamıştır. Türkiye artık Bulgaristan'dan gelen göçmenlere de mesafeli yaklaşmaktadır. 1990 sonrası Bulgaristan'daki ekonomik krizden kaçarak Türkiye'ye gelmek isteyen Türkleri de yasallaşma konusunda zorlu bir süreç beklemektedir.

Türkiye günümüzde ise Bulgaristan'da yaşayan Türklere karşı farklı bir strateji uygulamaya başlamıştır. Oradaki Türklerin Türkiye'ye göç etmelerini desteklemek yerine, onların Bulgaristan'da kalmalarını teşvik eder olmuştur. Çünkü Bulgaristan'da yaşayan Türkler, Balkanlarda Türk benliğinin oluşturulması ve devam ettirilmesinde en önemli etken olacaktı.

3. TÜRKİYE’DEKİ YASAL DÜZENLEMELERİN BULGARİSTAN’DAN GELEN DÜZENSİZ GÖÇMENLERİN YASALLAŞMA SÜREÇLERİNE ETKİSİ

Türkiye’nin göç sorunuyla karşı karşıya kalması yeni bir durum değildir. Türkiye devleti topraklarına yönelen göçü Osmanlı devleti döneminde savaşlarla azalan Türk ve Müslüman nüfusunu arttırmak için bir çıkış yolu olarak görürken, günümüzde ise AB üyeliği yolunda düzene sokulması gereken bir olgu olarak görmeye başlamıştır. Bir başka deyişle, Türkiye artık göç politikasını AB göç mevzuatına uyumlu hale getirmeye çalışmakta ve Türkiye’ye göç etmek isteyen göçmenleri sıkı uygulamalara tabi tutmaktadır. Türkiye’nin göç mevzuatında yaptığı değişiklikler sonucunda bir dönem Türk soylu olmalarından dolayı öncelenen Bulgaristan Türkleri de zamanla bu ayrıcalıklı konumlarını kaybetmeye başlamışlardır.

Bu bölümde Türkiye’nin göçmenlere karşı uyguladığı yasal düzenlemelere ve AB üyeliği yolunda kanunlarda meydana gelen değişikliklere değinilecektir. Yasal düzenlemelerdeki değişikliğe odaklanmak, Bulgaristan Türklerinin Türkiye’de düzensiz göçmen olarak görülmesine giden yolu anlama hususunda yarar sağlayacaktır. Üçüncü bölümde, bir yandan Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelen göçmenlere odaklanırken aynı zamanda göçle ilgili genel bir değerlendirmeye de yer verilecektir. Yapılan değerlendirme sonucunda küreselleşmenin etkisiyle artış gösteren ve daha da karmaşık bir hal alan göç olgusu aydınlatılmaya çalışılacaktır.

3.1. Tarihsel Perspektifte Türkiye’nin Göçle İlgili Yasal Düzenlemeleri

TC kurulduğu yıllarda uyguladığı göç ve iskan politikalarında savaşlardan dolayı azalmış nüfusun hem nitelik hem de nicelik olarak kuvvetlendirilmesinin gerekliliğinin altını çizmektedir. 1934 sayılı kanunun ön sözünde de değinildiği üzere: “*Milli bünyemizi korumaya, sağlamlaştırmaya, mütecanislemeye [homojenleştirmeye] ve milli harsımıza ve muasır medeniyete daha ziyade intibakları*

matlup [istenilen] olan nüfus kütleleri üzerinde müsmir [verimli] bir surette devlet eli ile istemeğe Türk nüfusunu kemiyet ve keyfiyetçe [nitelik ve nicelik] inkişaflandırmaya [meydana çıkarmaya] mütecevvih bir nüfus siyaseti takip ve tatbikatına sıra gelmiştir.”(Danış ve Parla, 2009: 132)

Türkiye'nin nüfusu arttırmak için göçmenleri kabul etmeye başlamasıyla, yeni bir tartışma ortamı doğmuştur. Türkiye'nin göçmenleri ülkeye kabul ederken göz önünde bulundurduğu kıstasın ne olduğu ve nasıl belirlendiği hususu araştırmacılar arasında üzerinde en çok durulan konu olmuştur. Bu tartışmalardan ve araştırmalardan yola çıkan bazı araştırmacılar, göçmenlerin Türkiye'ye kabulünde Müslümanlığın belirleyici faktör olduğunu savunmasına karşın, bazıları ise Türklüğün daha ön planda olduğunu iddia etmişlerdir.

Türkiye'nin imzaladığı uluslararası anlaşmalardan hareket eden Çağaptay (2002), Türkiye'nin erken Cumhuriyet yıllarında göçmenlere vatandaşlık verirken, etnik kimliğin yerine Müslümanlığı önemseydiğine dikkat çekmektedir. Vatandaşlığa kabulün daha hızlı gerçekleşmesi için çıkartılan *İskan ve Nüfus İşlerinin Süratle İkmali Hakkında Tamim Genelgesi* ise bu tezle bağdaşmayarak Türkçe konuşup, Türkçeden başka dil bilmeyen Türk soyluların herhangi bir denetime tabi olmadan vatandaşlığa alınabildiğini ve dolayısıyla Türk soylu olmanın tercih sebebi olduğu üzerinde durmuştur (Danış ve Parla, 2009: 133). Başka bir perspektiften konuya yaklaşan Çavuşoğlu (2008: 253) da Müslümanlığın Osmanlı döneminde gerçekleşen göçlerde “doğrudan ve bağımsız tek ölçüt”, Cumhuriyet döneminde ise “dolaylı ve bağımsız” bir ölçüt olduğunu savunmuş ve her iki dönem göçmenlerinin ağırlıklı ortak niteliğinin Türk soyundan olmaları olduğunu dile getirmiştir. Oysaki etnik kimliği ve dini kimliği birbirlerinden bağımsız düşünmek doğru bir yaklaşım değildir. İki kavram uzun yıllar iç içe geçerek birbirlerini tamamlamış ve bir bütünün parçası haline gelmişlerdir.

Türkiye'nin diğer ülkelerden gelen vatandaşlara uyguladığı göç politikasının temeli İskan Kanunu'na dayanmaktadır. 1926 yılında temeli atılan, 1934 yılında şekillenen İskan Kanunu'nun günümüz sorunlarına çözüm üretmediği kanısının yaygınlaşması sonucunda 2006 yılında değişikliğe uğramış ve son halini almıştır.

Söz konusu kanunun savunduğu ve ön planda tuttuğu ilkeler göçmenler arasında Türk-yabancı ayrımının doğmasına neden olmuştur. Türk soyundan olmayan ve Türk kültürüne bağlı olmayan göçmenler zamanla Türk kanunlarına göre yabancı olarak nitelendirilir duruma gelmişlerdir. Bu durum kanunun ve tabii ki Türkiye'nin dorudan eleştiri oklarına maruz kalmasına neden olmuştur.

3.1.1.Göç ve İskan Politikaları

Türkiye, Osmanlı döneminden itibaren uyguladığı göç politikalarında Türk soylu olan göçmenlerin kabulünü kolaylaştırıcı maddelere yer vermiştir. Türk soylu olmak uygulanan politikalar doğrultusunda ayrıcalık olarak görülmüştür. Bu kıstasta yer alan göçmenler, Türk soylu olmayan göçmenlere kıyasla görece imtiyazlı bir konuma sahip olmuşlardır.

İttihat ve Terakki döneminde, ulus devlet oluşturmak için homojen bir nüfus oluşturma politikası benimsenmiş ve Balkan Savaşları'nın etkisiyle meydana gelen göçün iskan sorunu çözülmeye çalışılmıştır. İttihat ve Terakki homojen bir nüfus oluşturmak için en etkili yol olduğunu düşündüğü, nüfus değiş tokuş politikasına başvurmuştur. Bunun üzerine 1913 yılında Bulgaristan ile Osmanlı İmparatorluğu ilk mübadele anlaşmasını imzalamıştır. I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla beraber, imzalanan birçok anlaşmanın geçersiz sayılmasıyla mübadele uygulaması yarım kalmıştır. İttihat ve Terakki yönetimi bir diğer iskan politikası olan "celp" yöntemini de uygulamaya koymuştur. Celp yöntemi doğrultusunda Osmanlının sınırları dışında yaşayan Türk ve Müslümanlar Osmanlı İmparatorluğunun sınırlarına dahil edilmeye çalışılmıştır (Ulukan, 2008: 45-47).

Osmanlı'nın farklı etnik gruplardan oluşan yapısını devralan TC de ilk iş olarak Anadolu'da Türk ve Müslüman nüfusunu arttırma yoluna gitmiştir. Anadolu'daki Türk ve Müslüman nüfusunu arttırma yolunda en önemli kesim olarak da Balkanlardan gelecek Türk ve Müslüman göçmenler görülmüştür. Aldığı göçlerle nüfusu attırmaya çalışan Türkiye, Türk etnik kimliğinin yanında İslamiyet'i de önemli bir kriter olarak değerlendirmiştir. Diğer yandan Türk ve Müslüman göçmenlerin Türkiye'ye göçü savaşlar sırasında kaybedilen nüfusu arttıracak gibi

savaşlardan kötü etkilenen ekonominin de düzelmesine yardımcı olacaktı (Ulukan, 2008: 49).

İskan konusu bu dönemlerde Türkiye'nin çözümlemesi gereken sorunların başında gelmekteydi. İskan sorununu çözebilmek için ilk iş olarak kimlerin göçmen olarak Türkiye'ye kabul edileceğinin belirlenmesi gerekiyordu. Bu doğrultuda 31 Mayıs 1926 tarihinde ilk İskan Kanunu çıkarılmıştır. Ancak 1926'da çıkarılan *İskan Kanunu*'nun çeşitli yasal düzenlemelerde başarılı olamaması üzerine, 13 Temmuz 1934 tarihine gelindiğinde daha kapsamlı olan *2510 sayılı İskan Kanunu* (bknz. EK 2) kabul edilmiştir (Ulukan, 2008: 50).

1934 tarihli İskan Kanunu uzun yıllar yürürlükte kalmış ve daha sonra değişikliğe uğramıştır. Kanun yürürlükte olduğu süre boyunca içerdiği maddeler doğrultusunda bazı kriterlere sahip göçmenlerin Türkiye'ye kabulünü kolaylaştırmış, bazılarını ise Türkiye'ye girişin kapılarını kesin olarak kapatmıştır. Türkiye'deki göçü seneler boyunca düzenleyen ve değişikliğe uğramasına rağmen çoğu maddesini koruyarak günümüze kadar gelen kanunun önemli bulunan ve uzun yıllar üzerinde tartışılan birkaç maddesine de bu noktada ayrıca değinmek gerekmektedir.

2510 sayılı kanunun en dikkat çeken ilkelerinden birisi yasanın ilk maddesi olmuştur. Kanunun birinci maddesine göre; "*Türkiye'de Türk kültürüne bağlılık dolayısıyla nüfus oturuş ve yayılışının, bu kanuna uygun olarak, İcra Vekillerince yapılacak bir programa göre düzeltilmesi Dahiliye vekilliğine verilmiştir.*" Buradan da anlaşılacağı üzere Türk kültürüne bağlılık yolunda nüfusun dağıtılması temel amaç olarak belirtilmiş ve bu nüfusu dağıtma yetkisi Dahiliye Vekilliğine verilmiştir (İçduygu vd., 2009: 123).

Kanunu'nun diğer önemli maddelerinden biri uygulamanın nasıl yapılacağı hakkında bilgi veren ve Türkiye'yi iskan açısından bölgelere ayıran ikinci madde olmuştur. Bu Maddeye göre Türkiye, "*Türk nüfusun tekasüfü istenen yerler; Türk kültürüne temsili istenen yerler; ve sıhhat, iktisat, kültür, siyaset, askerlik ve inzibat sebepleriyle boşaltılması istenilen ve iskan ve ikamete yasak edilen yerler*" olarak

üçte ayrılmıştır. Ancak bu madde 1947 yılına gelindiğinde geçerliliğini yitirmiştir (İçduygu vd., 2009:124).

Yasanın üçüncü maddesi ise, Bulgaristan Türkleri için de oldukça önem arz eden ve hala geçerliliğini koruyan bir kriter olmaktadır. Bu maddeyle, dış göçle Türkiye'ye gelme ve yerleşme hakkına sadece "*Türk soyundan ve Türk kültüründen olanlar*" sahiptir. Ancak buradaki sıkıntı kanunda Türk etnisini ve kültürünü tanımlayan bir kritere yer verilmemesidir. Kimlerin Türk etnisinden ve kültüründen olduğunu tanımlama söz hakkı Bakanlar Kurulu'na tanınmıştır. Genel olarak kanunun kapsamına Balkanlar, Kafkaslar ve Asya'da Türkçe konuşan topluluklar dahil edilmiştir. Öte yandan etnik olarak Türk olmayan Arnavutların, Boşnakların, Pomakların ve Tatarların da bu koşuldan yararlandığı durumlar olmuştur. Bundan dolayı kanunun bu maddesinin Türkçü olmadığını, Sünni Hanefi olan Rumelilere de uygulandığını ileri sürenler de olmuştur (Kirişçi, 1991: 112; Aybay, 1991: 95).

İskan Kanunu göçmen olarak kimlerin Türkiye'ye kabul edileceğine dair madde içermesinin yanında, kimlerin Türkiye'ye alınmayacağına da kesin bir dille değinmektedir. Kanunun dördüncü maddesinde belirtildiği üzere; "*Türk kültürüne bağlı olmayanlar; anarşistler; casuslar; göçebe çingeneler ve memleket dışına çıkarılmış olanlar*" Türkiye'ye muhacir olarak kabul edilmeyeceklerdir (İçduygu vd., 2009: 143). Bu madde günümüzde de ayrımcılık içermesi ve insan haklarına aykırı olması gerekçesiyle oldukça eleştirilmektedir.

Üzerinde durulması gereken son madde kanunun on yedinci maddesidir. Buna göre; "*İskan bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya ev yeri, sanatkarlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkan veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kafi toprakla çift hayvanı, alat ve edevati, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır.*"(https://mirekoc.ku.edu.tr/sites/mirekoc.ku.edu.tr/files/tr_leg11.pdf). Buradan da anlaşılacağı gibi iskan edilecek aileye yapacağı işe göre alet edevat, toprak ve sermaye verilmesini öngörmektedir. Böylece Türkiye'ye gelen Türk ve Müslüman göçmenlerin burada kalıcı olmalarını sağlamak adına adaptasyon sorunlarını engelleyici önlemler de alınmıştır.

1934 tarihli İskan Kanunu'nun iç göçü artık denetleyemediğinin, dış göçü denetlemede ise eskisi kadar başarılı olamadığının anlaşılması ve kanunun kabul edildiği dönemin dinamiklerinin artık var olmadığı, bu yüzden de günümüz gerçekleriyle bağdaşmadığı düşüncesinin yaygınlaşması kanunun zaman içinde eleştirilmesine neden olmuştur. Eleştirilerin giderek artması üzerine 2006 yılında yeniden düzenlenen *5543 sayılı İskan Kanunu* (bknz. EK 3) kabul edilmiştir. Yeni kanun göçmenlerin iskan işlerini Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na devretmiştir (Ulukan, 2008: 54-55). Bu değişikliğin dışında yeni kanunun 1934 yılında çıkarılan kanundan içerik anlamında çok farkı olmamıştır.

5543 sayılı kanunda önemli bir değişiklik, oldukça tepki çeken ve birçok tartışmaya neden olan dördüncü madde ile ilgili olmuştur. 1934 tarihli İskan Kanunu'nda kimlerin göçmen olarak kabul edilemeyeceğini belirten söz konusu maddeye, 2006 yılındaki yeni İskan Kanunu'nda yer verilmemiştir. Ayrımcılık içeren bu maddeye yeni kanunda yer verilmemesi insan hakları açısından sevindirici olsa da, gerçekte de uygulanıp uygulanmayacağı muammadır.

Geçmiş çok eskilere dayanan İskan Kanunu çeşitli dönemlerde değişikliklere uğrasa da günümüze kadar varlığını korumuştur. İskan Kanunu Türk soylu olan göçmenlere, yabancı addedilen göçmenlere kıyasla daha ılımlı yaklaşmıştır. Kanun Türk soylu olan gruplara Türk vatandaşlığının kapıları açarken, yabancı addedilen gruplara ise vatandaşlığın kapılarını kati olarak kapatmıştır.

3.2. Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Sürecinin Yasal Düzleme

Yansıması

Düzensiz göç sadece haberlerden sıklıkla takip ettiğimiz göçmen kaçakçılığından ibaret bir durum değildir. Göçmen kaçakçılığının yanı sıra insan ticaretini, yasal olarak ülke sınırlarından girip daha sonra vize süresini geçirenleri, yasal veya yasadışı göçmenlerin kaçak veya zorla çalışması gibi birçok olguyu kapsayan bir kavramdır (Topçuoğlu, 2012: 501).

Devletler artık uyguladıkları vize politikalarıyla sınırdan kimlerin giriş yapacağını yanı sıra, ülkeye giriş yapan kişilerin sınırları içindeki hareketlerini de

belirler olmuştur. Devletlerin öngördükleri vize süresini aşan göçmenler kayıtsız göçmen olarak görülmeye başlanmıştır. Kayıtsız göçmen kısaca, bulunduğu ülkede yasal statüsü sorunlu olan kişi anlamına gelmektedir. Bu durumu yaratan yasal sorunlar vize sürecinin yanı sıra, oturma ya da çalışma izinlerinden de kaynaklanmaktadır (Topçuoğlu, 2012: 502-503).

Günümüzde düzensiz göç akımları gelişmiş ekonomik ve insani düzeye sahip olan Avrupa ülkelerine yönelmeye başlamıştır. Avrupa'ya sınırı olan Türkiye benzeri ülkeler de geçiş noktası haline gelerek yasa dışı göçten etkilenmişlerdir (İçduygu ve Aksel, 2012: 7). İran, Irak, Pakistan, Bangladeş ve bazı Afrika ülkelerinden gelen düzensiz göçmenler başta olmak üzere Türkiye'yi hedef ülkeye varma yolunda köprü olarak görmeye başlamışlardır. İçduygu'ya göre sadece 2000'li yıllarda 1.000.000'in üzerinde göçmenin Türkiye'yi kavşak ülke olarak kullandığı tahmin edilmektedir. Bu sayı 2006 yılına gelindiğinde 50.000'in altına düşmüştür (İçduygu, 2012: 73).

Avrupa kendisine yönelen düzensiz göçü önlemek adına Türkiye gibi geçiş ülkesi konumunda olan ülkelerde kontrol politikası oluşturmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda AB, düzensiz göçmenleri önleyebilmek için, Türkiye'nin göç mevzuatında birtakım değişiklikler yapmasını istemiştir. Türkiye de, kontrol politikalarına AB müktesebatı kapsamında cevap vermeye başlamış ve bu bağlamda bir takım değişiklikler gerçekleştirmiştir.

Türkiye imzaladığı AB Katılım Ortaklığı Belgesi ile kısa vadede yasadışı göçle mücadelenin kuvvetlendirilmesi ve Avrupa Komisyonu'yla geri kabul anlaşması imzalanması amaçlanmıştır. Orta vadede ise 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin getirdiği coğrafi kısıtlamanın kaldırılması, sığınma başvuruları sisteminin güçlendirilmesi, sığınmacılar ile mülteciler için konaklama birimleri ve sosyal destek sağlanması konuları görüşülmüştür. Burada en dikkat çeken uygulama Türkiye'nin coğrafi kısıtlamayı kaldıracağını taahhüt etmesi ve bu uygulama karşılığında iki koşul öne sürmesidir. İlk koşul direkt bir mülteci akını teşvik etmeyecek şekilde gerekli altyapı ve mevzuat değişikliklerinin gerçekleştirilmesi, diğer koşul ise AB ülkelerinin külfet paylaşımı konusunda gerekli alakayı göstermesidir (Buz, 2008: 124-125).

Türkiye'nin AB'nin isteği üzerine göç mevzuatında yaptığı bazı değişiklikler sonucunda esnek vize rejimi terk edilmiştir. Daha katı kuralları olan bir vize rejimi uygulanmaya başlanmıştır. Yeni uygulamalardan Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen düzensiz göçmenlerde olumsuz yönde etkilenmişlerdir. 1990 yılına kadar Türkiye'de kolaylıkla yasal olarak kalabilen bu göçmenler, 1990 yılından sonra değişen yasal uygulamalardan dolayı birçok problemle karşılaşmışlardır. Ülkeye girişleri sağlansa bile çalışma izni, sosyal güvenlik hakkı gibi imkanlara sahip olmayan bu göçmenler, yasallıkla yasa dışılık arasında sıkışıp kalmışlardır. Göçmenler Türkiye'de yasal olarak kalabilmek ve çeşitli imkanlara sahip olabilmek için Türk vatandaşlığına başvurmuşlardır. Ancak 1990 yılı sonrasında göçmenlerin vatandaşlık alması da nadir görülen bir durum olmuştur.

Kısaca, Türkiye'nin sınır kapılarının kapanması, vize işlemlerinin zorlaştırılması ve iltica hareketlerine karşı olumsuz bir tavır alması, Türk soylu birçok göçmenin düzensiz statüde sıkışıp kalmasına neden olmuştur.

3.2.1. Vize Politikalarındaki Değişiklikler

Türkiye, 1989 yılında zorunlu göçle Türkiye'ye gelen Bulgaristan Türklerini 21 Ağustos'a kadar vizesiz olarak ülkeye kabul etmiştir. Ancak 21 Ağustos'a geldiğinde kontrolü sağlamakta zorlanan Türkiye sadece vizeli girişleri kabul etmiş, vizesiz göçmenlere sınır kapılarını kapatmıştır. Türkiye'ye vize almanın zorlaşması üzerine Türkiye'ye gelmek isteyen Bulgaristan Türkleri çareyi turist vizesine başvurmakta bulmuşlardır. Türkiye, turist vizesiyle gelen kişi sayısını kontrol altında tutabilmek için sadece aileden bir kişiye bu hakkı tanımıştır. Eşlerden birinin Türkiye'de olduğu durumlarda diğer eş turist vizesinden yararlanamamıştır. Bu da eşlerden birinin turist vizesiyle Türkiye'ye giriş yapmasına, diğerinin ise kaçak yollarla eşinin yanına gelmesine neden olmuştur (Danış ve Parla, 2007-2008: 65).

Bulgaristan'da yaşayan Türkler için 90'lı yıllarda artık göçün belirleyicisi ekonomik koşullar olmaya başlamıştır. 1989 yılındaki zorunlu göç politik amaçlı göç olarak adlandırılırken, 1990 sonrası göçler ekonomik amaçlı göç olarak adlandırılmıştır (Ulukan, 2008: 79). Bulgaristan'daki ekonomik krizden kaçan

göçmenlerin Türkiye'ye gelmeleri ve Türkiye'de yasal statü kazanmaları, 1989 yılındaki göçmenler kadar kolay olmamıştır. Türkiye artık esnek vize rejimini terk etmiş ve katı vize uygulamasına geçmiştir. Türkiye'nin AB göç mevzuatına uyum sağlayabilmek için sürekli vize politikalarında değişiklikler yapması, göçmenler arasında belirsizlik dolu bir ortam doğurmuştur.

1990 yılı sonrasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye ağırlıklı olarak ev işi sektöründe çalışmak için gelen Bulgaristan Türkleri, vize uygulamalarındaki belirsizlikten dolayı turist vizesi olarak Türkiye'ye giriş yaptıkları gibi yasa dışı yollara da başvurmaya başlamışlardır. Baklacioğlu'nun değindiği üzere 1993-1996 yılları arasında yaklaşık 200.000 Türk ve Pomak yasadışı yollarla Türkiye'ye giriş yapmıştır (Baklacioğlu, 2006: 113).

Türkiye'nin AB'ye Aralık 1999 tarihinde adaylık statüsü kazanmasından itibaren AB Adalet ve İçişleri Komisyonu Türkiye'nin mevcut göç mevzuatında bazı değişiklikler yapması gerektiğinin üzerinde durmuştur. AB'nin değişiklik istediği konuların başında vize politikalarını ve uygulamalarını AB göç mevzuatıyla uyumlu hale getirmesi, yasadışı göçle mücadele, Schengen İstihbarat Sistemine ve Europol'a katılmak için gerekli hazırlıklar ve son olarak Türkiye'nin 1951 Cenevre Anlaşması'na getirdiği coğrafi çekincenin kaldırılması gelmektedir (Danış, 2004: 7).

2001 yılı vize uygulamalarında önemli bir yıl olmuştur. Türkiye, Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından serbest ticaret ilişkileri geliştirebilmek için Karadeniz Havzası ülkelerine, Orta Asya ülkelerine ve Ortadoğu ülkelerine esnek vize rejimi uygulamaya başlamıştır. Bu durum Türkiye'ye giriş yapmak isteyen yabancıların geldikleri ülkelere göre değişen uygulamalara maruz kalmalarına neden olmuştur. Bu uygulamalardan ilki Türkiye'ye 1-3 ay arası süreyle vizesiz olarak girebilen ülke vatandaşları, ikincisi Türkiye'ye gelmeden önce Türkiye'nin dış temsilciliklerinden vize almak durumunda kalan ülke vatandaşları ve sonuncusu sınırda her ülkeye göre değişen bir ücretle bandrol olarak Türkiye'ye girebilen ülke vatandaşlarıdır (Toksöz vd., 2012: 18).

Türkiye'nin birçok eski Sovyet Birliği ülkesiyle esnek vize rejimi uygulamaya geçmesi Bulgaristan-Türkiye arasında mekik göçün⁵ hız kazanmasına neden olmuştur. Bulgaristan'dan Türkiye'ye giriş yapanların sayısı 1996 yılında 140.000 iken 2001 yılındaki vize sistemindeki değişikliğin etkisiyle 2003 yılında 1.000.000'u geçmiştir (Parla ve Danış, 2007-2008: 64).

2001 yılında uygulanan esnek vize rejimine göre, göçmenler üç ayda bir giriş-çıkış yapmak suretiyle vize almadan Türkiye'ye gelebileceklerdi (Danış ve Parla, 2009: 142). Avrupa Konseyi'nin Bulgaristan'ı Schengen negatif listesinden çıkarması bu değişiklikte oldukça etkili olmuştur. Bulgaristan vatandaşları bu sayede 2001 yılından 2007 Mayıs ayına kadar üç aylık vize muafiyetinden yararlanarak Türkiye'ye giriş yapabilmişlerdir (Parla, 2015: 108). Esnek vize rejimi sayesinde Bulgaristan'dan gelen göçmenler tekrardan ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuşlardır. Esnek vize uygulaması 1990'lı yıllardan sonra turistik vizeyle Türkiye'ye giriş yapan ve süresi dolduğu halde Bulgaristan'a dönüş yapmayıp kaçak durumuna düşen göçmenlere de yasallaşma yolunu açmıştı.

2007 yılına gelindiğinde ise 2001 yılında uygulamaya başlanan esnek vize rejimi terk edilmiştir. 9 Mayıs 2007 tarihinde yürürlüğe giren, Bulgaristan ve Türkiye arasında imzalanan vize anlaşmasıyla (bknz. EK 4) Bulgaristan Türkleri ayrıcalıklı konumlarını tekrardan kaybetmişlerdir. 2007 yılında yürürlüğe giren anlaşmaya göre, Bulgaristan Türkleri 6 ay boyunca toplam 90 gün Türkiye'de yasal olarak kalabileceklerdi (Parla ve Danış, 2007-2008: 64).

Yeni vize sistemi, Schengen vize sistemiyle devam eden uyum sürecinin bir sonucu olarak Bulgaristan ve Türkiye arasında imzalanan ikili anlaşma neticesinde ortaya çıkmıştır. Yeni uygulama AB bağlamında daha geniş çapta ele alındığında Bulgaristan pasaportu bulunanların Schengen bölgesinin tamamında serbest dolaşım ve Türkiye'de altı aylık süre içerisinde en fazla doksan gün kalma hakkı elde etmesini sağlayarak bir yandan Bulgaristan'dan AB ülkelerine, diğer yandan

⁵ Mekik göçü, diğer göç türlerinden farklı olarak, bir ülkeye kısa süreli gelen, kendi ülkesiyle ilişkilerini sürdürmek isteyen, yasal belge almaya ve sınır geçişi ile ilgili mevzuatı zedelememeye gayret eden özel bir göç türüdür (Erder, 2010: 44).

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç koşullarını uyumlaştırmıştır (Parla ve Kaşlı, 2009: 209).

2007'deki uygulama göçmenlerin Türkiye'de iş bulma olanaklarını da zora sokmuştur. Nitekim uygulama doğrultusunda işe giren göçmenlerin yasal olarak Türkiye'de kalabilmeleri için 3 aylık zaman diliminde ülkelerine geri dönmeleri gerekmektedir. Bulgaristan'a geri döndükleri taktirde üç ay boyunca işlerinden uzak kalacak olan göçmenler ya işlerini kaybetmeği göze alacak ya da akrabalarıyla dönüşümlü olarak çalışmak durumunda kalacaklardı. Dönüşümlü olarak çalışma yoluna gitmeyen veya o imkana sahip olamayan göçmenler ise yasal statülerini kaybetmeyi kabullenerek, yasal sürecin gerektirdiği doğrultuda ülkeye giriş-çıkış yapmamaktadırlar.

2007 yılındaki uygulamadan dolayı yasallaşmanın iyice zorlaşmasıyla birlikte, göçmenler yasallaşabilmek için her türlü yolu denemeye başlamışlardır. Devletin seçim zamanı oy kullanan Bulgaristan Türklerine yasallaşmanın kapılarını açacağını belirtmesi üzerine birçok göçmen Bulgaristan'a giderek seçimlerde oy kullanmıştır. Bulgaristan'daki seçimlerde oy kullanmayı teşvik etmek için gerçekleştirilen bu düzenlemeyle, Türkiye'de yasallığını kaybeden birçok göçmen geçici olarak tekrardan yasal konuma gelmişlerdir. Bu uygulama bir sonraki bölümde daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Türkiye'nin vize uygulamalarını AB'ye üye ülkelerin tümü açısından değerlendirdiğimizde ise iki farklı prosedür dikkat çekmektedir. AB üyesi olan bazı ülkeler vize uygulamasından muaf tutulurken, bazılarının ise vize alması zorunlu kılınmıştır. Umuma mahsus pasaport hamili olan Almanya, İtalya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Yunanistan, Finlandiya, Fransa, Litvanya, Lüksemburg, Slovenya, İsveç, Romanya ve Bulgaristan (14 üye ülke) vatandaşları 180 gün içinde 90 günü aşmayan seyahatlerde vizeden muaf tutulurken, Letonya vatandaşları için 30 günü aşmayan seyahat koşulu aranmıştır. Malta vatandaşları vizeye tabı tutulmuş, ancak 180 gün içinde azami 90 gün geçerli çok girişli vizelerini vize ücreti ödmeden alabilmeleri imkanı sunulmuştur. Avusturya, Belçika, Macaristan, Hollanda, Polonya, Portekiz, İspanya, Birleşik Krallık, İrlanda, Slovakya ve Güney Kıbrıs Rum

Yönetimi vatandaşları vizeye tabi tutulmuş ve 15 Euro karşılığında vize alma hakkı tanınmıştır. Resmi pasaport hamili 25 üye ülkenin vatandaşları 180 gün içinde azami 90 günü aşmayan seyahatlerinde, resmi pasaport hamili Macaristan vatandaşları 90 gün içinde azami 30 günü aşmayan seyahatlerinde vizeden muaftır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi vatandaşları ise vizeye tabidirler (Özsöz, 2013: 2-4).

Tablo 3.1: AB'ye Üye Ülke Vatandaşlarının Türkiye'ye Girişte Tabi Olduğu Vize Uygulamaları

TÜRKİYE'YE GİRİŞTE VİZEYE TABİ OLAN AB VATANDAŞLARI <i>(Gümrükte 15 Avro karşılığında)</i>		TÜRKİYE'YE GİRİŞTE VİZEDEN MUAF OLAN AB VATANDAŞLARI	
AVUSTURYA	505.560	BULGARİSTAN	1.492.073
BELÇİKA	608.071	ÇEK CUMH.	223.986
GKRY	18.924	DANİMARKA	391.312
MACARİSTAN	94.409	ESTONYA	35.459
İRLANDA	110.863	FİNLANDİYA	195.083
POLONYA	428.440	FRANSA	1.032.565
PORTEKİZ	46.606	ALMANYA	5.028.745
SLOVAKYA	126.974	YUNANİSTAN	669.823
İSPANYA	278.164	İTALYA	714.041
HOLLANDA	1.273.593	LETONYA	45.725
BİRLEŞİK KRALLIK	2.456.519	LİTVANYA	69.520
		LÜKSEMBURG	14.034
		ROMANYA	385.055
		SLOVENYA	39.899
		İSVEÇ	617.811
		MALTA (ücretsiz)	6.397
TOPLAM	5.948.123	TOPLAM	10.961.528

Kaynak: Özsöz (2013: 10).

Tablo 3.1'de de görüldüğü gibi Türkiye'nin AB üye ülkeleri vatandaşlarına uyguladığı vize rejimi tutarlı bir rejim değildir. Farklı ülkeler için farklı prosedürler uygulanmakta ve AB üye ülkelerin vatandaşlarına farklı azami kalış süreleri ve vize uygulamaları sunmaktadır. 2011 yılındaki ilerleme raporunda bu uygulama oldukça eleştirilmiş ve 2012 ilerleme raporunda da aynı uygulamaya devam edildiği belirtilmiştir (Özsöz, 2013: 5).

3.2.2. Göçmenlerin Vatandaşlık ve İkamet Tezkeresi Kazanımındaki Değişiklikler

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Türk soylu göçmenlerin, AB'ye uyum çabası içerisinde olan Türkiye'de vatandaşlık ve ikamet tezkeresi alabilmeleri de tabii oldukları vize sistemi gibi zorlaşmaya başlamıştır. Bulgaristan Türklerine 1989 yılında tanınan Türk vatandaşlığı hakkı günümüz koşullarında sadece istisnai durumlara verilir olmuştur.

Türkiye'nin uygulamaya koyduğu son vatandaşlık kanununda artık Türk soylu olanlarla yabancı olanlar arasında Türk vatandaşlığı kazanım hususunda herhangi bir fark olmadığı gözler önüne serilmiştir. 403 sayılı eski Türk Vatandaşlık Kanunu'nda (bkz. EK 5) vatandaşlığa alınmak istenen kişinin vatandaşlık müracaatında bulunduğu tarihten geriye doğru Türkiye'de beş yıl ikamet etmesi ve Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışı ile teyit etmesi gerekmektedir. Ancak Türk soyundan olanlarla, eşleri ve reşit çocukları kanunun altıncı maddesinin bahsi geçen (b) ve (c) bentlerinden muaf tutulmaktaydı (http://www.nvi.gov.tr/Files/File/Mevzuat/Yururlukten_Kaldirilanlar/Kanun/pdf/turk_vatandasligi_kanunu.pdf). 5901 sayılı yeni Türk Vatandaşlık kanununda (bkz. EK 6) ise Türk soylu ve yabancı ayrımı kalkarak herkes için müracaat tarihinden geriye doğru Türkiye'de kesintisiz beş sene ikamet etme koşulu aranacaktı. Türk soylu yabancılara vatandaşlık kazanımı için belirtilen iki yıl Türkiye'de ikamet etme koşulu ise 31 Aralık 2010 tarihine kadar geçerli olacaktı (Parla, 2009: 16).

10 Haziran 2011'de açıklanan bir Bakanlık emrinde bahsedildiği üzere Bulgaristan uyruklu olan göçmenlere yasallaşma yolunda belirli imkanlar sunulacaktı. İlk uygulamaya göre 1 Ocak 2011 tarihinde Türkiye'ye giriş yapan Bulgaristan uyruklu göçmenler, 8 Temmuz gününe kadar başvuruları koşuluyla 6 aylık bir oturma iznine sahip olabileceklerdir. Bir diğer uygulama ise 10.06.2011 tarihinden önce Türkiye'ye göç eden Türk soylu Bulgaristan vatandaşları kişisel bir dilekçe, pasaport, medeni hal ve doğum belgesi, 1.ve 2. dereceden Türk vatandaşı akrabalarının Nüfus Kayıt Örneği, Türk soylu olduğuna dair bir belge ve en az üç ay süreli ikamet tezkeresi temin ettikleri takdirde, il Nüfus Müdürlüğüne istisnai kapsam altında vatandaşlık başvurusu yapabileceklerdi (Parla, 2009:16).

Bulgaristan Türklerinin Türkiye’de oturma izni alabilmelerinin en etkili yolu ise hiç şüphesiz münferit göçmen statüsü altında başvuruda bulunmalarıydı. Bulgaristan’dan göç eden Türk asıllı göçmenlerin münferit göçmen statüsünden yararlanabilmeleri için 1. ve 2. dereceden akrabalarından birinin TC vatandaşı olduğunu ve 1934 tarihli İskan Kanunu’nun 5. Maddesinden hareketle kendisinin Türk soylu olduğunu ispat etmesi gerekmekteydi (Parla ve Daniş, 2007-2008: 67; Parla ve Kaşlı, 2009: 222).

Türkiye’de kalabilmeleri oldukça zorlaşan göçmenler yasallaşabilmek için her türlü yolu denemeye başlamıştır. Bu da göçmenleri Türkiye Devleti’nin siyasi amaçları uğrunda araçsallaştırılmalarına yol açmıştır. Türkiye yaptığı açıklamalarla 2001, 2005 ve 2007 yıllarında Bulgaristan’da yapılacak seçimlerde oy kullanan göçmenlere Türkiye’de yasal sürelerini aşsalar dahi geçici oturma izni verileceğini söylemesi bu uygulamanın bir göstergesi niteliğindedir (Parla ve Kaşlı, 2009: 206).

Türkiye’nin, Bulgaristan’daki seçimlerde oy kullanılmasını teşvik eden uygulaması Bulgaristan’da yaşayan Türklerin hakkını savunan HÖH’ün oylarının bir anda artmasını sağlamıştır. Böylece Türkiye de Bulgaristan’da daha çok söz sahibi olabileceği bir ortam yakalamıştır. Bu noktada yurt dışında oy kullanılmasının önünü açan 2001 yılından başlayarak, aynı uygulamanın sürdürüldüğü 2005 ve 2009 yıllarındaki Bulgaristan genel seçimlerine de ayrıca değinmek gerekmektedir.

Tablo 3.2: Yurtdışında Yapılan Genel Seçimlerin Karşılaştırılması

	1997	%	2001	%	2005	%	2009	%
Yurtdışından Gelen Oy Sayısı			50.000		75.254		153.500	
Sandık Sayısı					344/75		274/123	
HÖH’ün Genel Oyu	323.429		340.395		467.400		610.521	
HÖH’e Yurtdışından Gelen Oy	-		38.840 3 Koltuk	12	40.656 3 Koltuk	9	93.903 5 Koltuk	17

Kaynak: Baklacioğlu (2012: 476).

Tablo 3.1'e bakıldığında 2001 yılında yurt dışından gelen oylarla beraber HÖH'ün genel oyunun 323.000'den 340.000'e yükseldiği ve yurt dışından 39.000 civarı bir oy geldiği gözlenmektedir. 2005 yılına gelindiğinde ise daha ciddi bir oy artışı kendini göstermiştir. 2005 genel seçimlerinden bu yana yurtdışında oy kullananların sayısı iki katına çıkmıştır. 2005 yılında 75.254 kişi yurt dışında oy kullanırken, 2009 yılına gelindiğinde ise bu sayı 153.500 kişiye yükselmiştir. Bu durumla doğru orantılı olarak HÖH'ün mecliste sahip olduğu koltuk sayısında da artış meydana gelmiştir. Dikkat çeken bir nokta ise 2005 yılında Türkiye'de 75 seçim sandığı mevcutken, diğer ülkelerde 269 seçim sandığının açılmış olmasıdır. 2009 yılında Türkiye'de açılan sandık sayısı 123'e yükselirken, diğer ülkelerdeki sandık sayısı 153'e düşmüştür.

HÖH'ün yurtdışında kullanılan oylarının 2001 yılından itibaren yükselişe geçmesi ve 2009 yılında üç katına çıkması Bulgar milliyetçi kesimi tarafından tepki görmüştür. Bazı milletvekillerinin milletvekilliklerinin iptali için dava açılırken, çifte vatandaşlığa sahip Bulgar vatandaşları ise güvensiz unsur olarak nitelendirilir olmuşlardır (Baklacioğlu, 2012: 476).

Türkiye'de kullanılan oyların manipüle edilmesinden dolayı göçmenlerin büyük bir kısmı devletin desteği ve derneklerin organizasyonlarıyla Bulgaristan'a taşınarak orada oy kullanmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Harita 3.1'e göre Türkiye'den gelenler özellikle kuzeydoğu Bulgaristan'ın Silistra, Razgrad ve Dobriç kasabalarında seçimlere katılım oranını %70'lere kadar arttırılabilmektedir.

**Harita 3.1: 2005 Seçimlerinde HÖH Oylarının
Bulgaristan Genelinde Dağılımı**

Kaynak: Baklacioğlu (2012: 478).

Vatandaşlık kazanımının artık Türk soylular için de oldukça zorlaşması ve Bulgaristan'ın AB'ye üye olmasıyla beraber serbest dolaşım hakkı kazanılması Bulgaristan vatandaşı olan ve Bulgaristan'da yaşayan Türklerin yönünü Avrupa'ya çevirmiştir. Bir başka deyişle Bulgaristan'daki ekonomik koşulların yetersiz olduğunu düşünen Türk soylu göçmenler çalışmak için artık Avrupa'yı tercih eder olmuşlardır. Diğer yandan Türk vatandaşlığını almakta direten küçük bir nüfus halen vardır. Genellikle bu göçmenlerin başında kendilerini Türkiye'ye yakın hissedenler gelmektedir. Ayrıca Bulgaristan'ın Türkiye ile coğrafi yakınlığından dolayı çalışmak için Türkiye'ye gelenler de Türk vatandaşlığı istemektedirler. Türk vatandaşlığı aldıkları takdirde Türkiye'de daha rahat ikamet edebilecek, daha kolay iş bulabilecek ve çeşitli sosyal güvenlik haklarına sahip olacaklardı. Türkiye'deki göçmenlerin çoğu vatandaşlık olarak birtakım haklardan yararlanmayı isteseler de, vatandaşlık almayı istemeyenlerde mevcuttur. Vatandaşlık almayı istemeyenlerin başında, vatandaşı olduğu ülkede hak kaybı yaşamaktan korkanlar ve Türk vatandaşlığının getireceği askerlik gibi yükümlülüğü yerine getirmek istemeyenler gelmektedir (İçduygu, 2014: 108-111).

3.2.3 Göçmenlerin Çalışma İzinlerindeki Değişiklikler

Göçmenlerin yasallaşma süreçlerinde ikamet, vatandaşlık ediniminin yanında önemli olan diğer bir konu çalışma iznine sahip olmaktır. 2003 yılında AB uyum paketiyle birlikte yürürlüğe giren 4817 sayılı Yabancıları Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (YÇİHK) Türkiye'de ilk defa yabancı uyrukluların ev işi sektöründe yasal olarak çalışmalarının yolunu açmıştır (Parla ve Daniş, 2007-2008: 67). Kanun gereğince Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe, yabancıların Türkiye'de birinin yanında veya kendi hesabına çalışmaya başlamadan önce izin almaları gerekmektedir (<http://haber.star.com.tr/yazar/yabanci-iscilerin-calisma-ve-ikamet-izni/yazi-862054>). Bu kanun bir yerde Türkiye'nin göç alan bir ülke olduğunun göstergesi niteliğindedir.

Bu noktada yabancı kelimesinin kimleri kapsadığının aydınlatılması gerekmektedir. 4817 sayılı kanuna göre Türk vatandaşı olmayan kişiler yabancı kabul edilmiştir. Ancak bu kavramın çalışma hakkı açısından iki tane istisna durumu bulunmaktadır. Bunlardan ilki doğumla Türk vatandaşlığı kazanmış, ancak sonradan Türk vatandaşlığından ayrılan kişilerin sahip olduğu çalışma hakkıdır. Türk vatandaşlığını kaybedenlerin çalışma izinleri istisnai olarak verilmektedir. Diğerisi ise 1981 tarihli 2527 sayılı "*Türk Soylu yabancıların Türkiye'de Meslek ve sanatlarını serbestçe yapabilmelerine, kamu ve özel kuruluş ve işyerlerinde çalıştırılabilmelerine ilişkin*" kanundur. Yasa koyucu bu kanunla çalışma hakkının kullanılmasında Türk soylu kavramı ile istisna yaratmıştır. Ancak Türk soyluların ülkeye girdikten sonra soylarının ispatında ciddi sorunlarla karşılaşmaları 2527 sayılı kanunla kazandıkları ayrıcalığı yok etmiş ve bu kişilerde yabancı addedilir olmuşlardır (Lordoğlu, 2007: 10).

YÇİHK kapsamına giren bir yabancıların Türkiye'de çalışabilmesi için kanunda çalışmasını engelleyen bir hükmün yer almadığı, yabancıların Türkiye'ye gelmeden önce çalışma izninin yanında söz konusu yabancıların çalışma vizesi, çalışmaya başlamadan önce 5683 Sayılı Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanunun 3. maddesi uyarınca ikamet tezkeresi alması gerekmektedir (Toksöz vd., 2012: 24).

4817 Sayılı Kanunun kimleri kapsadığı kanunun 2. maddesinde belirtilmektedir. Bu maddeye göre; Türkiye'de bağımlı ve bağımsız çalışan yabancılar, bir işveren yanında meslek eğitimi gören yabancılar ve yabancı çalıştıran gerçek ve tüzel kişiler kanunun kapsamı içinde yer almaktadır. Süreli çalışma izni, süresiz çalışma izni, bağımsız çalışma izni ve istisnai çalışma izni olmak üzere dört çeşit çalışma izni düzenlenmiştir (Toksöz vd., 2012: 24-25).

4817 Sayılı YÇİHK ile Türkiye'de ev içi hizmetlerinde yabancıların yasal olarak çalışması teknik olarak mümkün kılınmıştır. Ancak işverenlerin söz konusu kanundan haberdar olmamaları, olanların ise mali yükten ve takip sürecinden kaçmaları, işverenlerin çalıştırdıkları göçmenlerin harç yükünü üstlenmedikleri durumlarda göçmenlerin maaşlarından belli bir bedel ödemeyi göze almamaları, başvuru koşullarının zor olması ve bazı göçmenlerin çalışma izni yerine yeni vize rejimine tabi olmayı esnek çalışabilme açısından daha çok tercih etmeleri gibi nedenlerden dolayı kanun legalleşme yolunda yetersiz kalmıştır. Yeni vize rejimini tercih eden göçmenlerin 9 Mayıs 2007 tarihindeki kanunla değişikliğe uğraması sonucunda bu göçmenler de Türkiye'de çalışabilmek için çalışma izni edinmenin yollarını araştırmaya başlamışlardır (Parla ve Danış, 2007-2008: 67).

Bu kanunun önemli bir özelliği, bir takım cezalar öngörerek yabancıların yasa dışı istihdamını engellemek veya yabancı çalışanlara her meslekte çalışma imkanı tanınmasıdır. Özellikle önceki kanuna göre yabancılar ev işinde yasal olarak çalışmıyorlardı. Bu durumda göçmenlerin iş gücünün sömürülmesine neden oluyordu (İçduygu ve Aksel, 2012: 45). Üzerinde durulan kanunla yabancıların çalışma izni almaları bir nebze esnetilmiş olsa da çalışma izinlilerin çoğunlukla gelişmiş ülke profesyonellere ve nitelikli işçilere verildiği görülmektedir (İçduygu, 2015:102).

Türkiye'de yaşayan yabancıların bir kısmı da çalışma iznine sahip olmadan çeşitli sektörlerde yasadışı olarak çalışmaktadırlar. Kayıt dışı ekonomiyi oluşturan bu nüfusun sayısal büyüklüğünün ne olduğu kesin olarak bilinmese de, tablo 3.3'e bakarak yoğunlukla hangi sektöre yöneldikleri hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.

Tablo 3.3: Sayılı Yasaya Muhalefet Eden Yabancı İşçilerin Çalıştıkları Sektörler

Sektörler	Yabancı İşçi Sayıları			
	2006	%	2008(*)	%
Tekstil ve Giyim	106	14	12	4.7
Ev Hizmetleri	41	5	50	19.7
Sosyal ve Sağlık Hizmetleri ve Danışmanlık	107	14	13	5.1
Otel-Lokanta – Eğlence	311	42	53	20.9
Taşımacılık Nakliyat-İletişim	24	3	4	1.6
Kuaför ve Güzellik Salonu	4	0.5	-	-
Turizm	8	1	-	-
Tarım	6	0.8	-	-
Gıda	20	2	18	7.2
Oto yıkama ve Yağlama	12	1	16	6.4
Dış Ticaret	9	1	13	5.1
İnşaat	26	3	25	9.8
İmalat Sanayii	114	15	19	7.5
Diğer	44	5	11	4.3
Vasıfsız İşçi(bahçe işleri)	-	-	32	12.6
Taşımacılık	-	-	4	1.6
Toplam	740	100	253	100

Kaynak: Lordoğlu (2008: 9).

Türkiye’de yasadışı çalışan göçmenlerin genellikle hizmetler sektöründe toplandığı görülmektedir. Hizmetler sektörünü genellikle ev hizmetlerinde, evde sağlık hizmetlerinde ve eğlence sektöründe çalışanların oluşturduğu bilinmektedir (Lordoğlu, 2008: 9).

Bulgaristan’dan gelen düzensiz göçmenler başta YÇİHK olmak üzere çalışma izniyle ilgisi yasal düzenlemelerdeki değişiklikleri takip edememektedirler. Takip etseler bile yasallaşmaları için gerekli olan ücreti yanlarında çalıştıkları kişilerin karşılamamaları durumunda, aldıkları ücretin azlığı nedeniyle kendileri de ödeyememektedirler. Gerekli işlemleri yapamayarak yasal olarak çalışma izni alamayan göçmenler ise yasadışı olarak çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Yasa

dışı olarak çalışan göçmenler zamanla piyasada sömürüye açık emek gücü haline gelmektedirler. Çalışanları tarafından sömürülen düzensiz göçmenler, hem düşük ücret almakta hem de sosyal güvenlik haklarından faydalanamamaktadırlar.

Göçmenleri çalışma izninden muaf tutma durumu da oldukça sancılı ve keyfi olmuştur. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik'in teklifi sonucu Bakanlar Kurulu'ndan geçen 10 Mart 2009 tarihli yönetmelik gereğince 07/10/2009 tarihinden evvel ikamet tezkeresine sahip olup, hala Türkiye'de yaşayan kişilerin, 07/10/2009 tarihine kadar istekleri doğrultusunda çalışma izninden muaf tutulacakları söylenmişti. Bu duyurudan hareketle çalışma izninden muaf tutulmak isteyen Bulgaristan Türkleri gerekli mercilere başvurmaya başlamışlardır. Ancak bu uygulama Şubat 2010 tarihli genelgeyle geri alınmış ve göçmenler bu durumdan haberdar edilmemişlerdir (Parla, 2009: 15).

3.3.Sonuç

1990 sonrası Türkiye'nin uluslararası göç içindeki konumu radikal bir değişikliğe uğramış ve Türkiye *Demir Perde*'nin kıyısından *AB Kalesi*'nin kıyısına geçmiştir. Avrupa Ülkeleri'nin Schengen sınır rejimi doğrultusunda sıkı sınır politikası uygulamaya başlaması ile Avrupa'ya gitmek isteyen göçmenler Türkiye'ye gelir olmuşlardır. Doğu-Batı göç yolu üzerinde bulunan Türkiye bu sayede transit göçmenlerin bekleme odası haline gelmiştir (Erder, 2010: 43).

Avrupa'ya yönelen düzensiz göçün artış göstermesiyle geçiş yolları üzerinde bulunan Türkiye'nin sınır denetimini sıkılaştırması AB için önem arz etmeye başlamıştır. AB'nin isteği doğrultusunda sıkı sınır politikası uygulamaya başlayan ve sık sık yaptığı vize değişikliği ile ülkeye girişi zorlaştıran Türkiye, İskan Kanuna dayanarak bir zamanlar tercih sebebi olan Türk soylu kesimi de ülkeye kabul etmez olmuştur.

Türkiye'ye girişin, ikamet ve çalışma izni kazanımının artık Türk soylu kesim içinde zorlaşması serbest dolaşım hakkına sahip olan, Bulgaristan'da yaşayan ve Bulgar vatandaşı olan Türklerin yönünü Avrupa'ya çevirmesine yahut yasadışı yollarla Türkiye'ye giriş yapmalarına neden olmuştur. Yasadışı yollarla Türkiye'ye

giriş yapan Bulgaristan'dan gelen Türkler kısa sürede kayıt dışı ekonominin bir parçası haline gelmişlerdir.

4. TÜRKİYE’DE BİREY VE DEVLET ARASINDAKİ DERNEKLER

Bu bölümde, Bulgaristan Türkleri ile ilgili faaliyet yürüten Türkiye’deki göçmen dernekleri, çeşitli kaynakların ve dernek yetkilileriyle yapılan derinlemesine mülakat bulgularının derlenmesiyle incelenecektir. Bu dernekler çoğunlukla Balkan Dernekleri başlığı altında faaliyet gösterse de, esas odak noktaları Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden göçmenlerdir. Balkan derneklerinin bu göçmenlerle ilgili faaliyetlerini temel alarak oluşturulan bu tez çalışmasında, derneklerin eski ve yeni rolleri ele alınacaktır.

Çalışmada, Türkiye’nin göçle ilgili yasal düzenlemelerini zorlaştırması sonucunda yasallıkla-yasadışılık arasında sıkışıp kalan göçmenler için kendi soydaşları tarafından kurulmuş olan göçmen derneklerinin ne tür faaliyetlerde bulunduğu, aynı zamanda bu durumun göçmenlerin Türk vatandaşlığı istemini ne yönde etkilediği üzerinde de ayrıca durulacaktır. Doğrudan bu konuları ele alan çok sayıda kaynağa ne yazık ki rastlanılmamaktadır. Az sayıdaki çalışma da derneklerin bu süreçteki rollerine değinmesine rağmen, derneklerin günümüzdeki faaliyetlerinin neler olduğunu aydınlatma konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu bölüm bahsedilen sorulara cevap ararken, bir yandan da araştırmacılar arasında bu yönde bir merakın oluşturulmasını hedeflemektedir.

Bu analizin yapılmasına kaynaklık eden bulgular, Balkan dernekleri yetkilileriyle yapılan görüşmelerden beslenmiştir. Görüşme yapılan dernekler Bursa, İzmit ve İstanbul’da faaliyet gösteren derneklerden seçilmiştir. Bu illerin tercih edilmesinin en temel sebebi Bulgaristan’dan gelen Türk soylu göçmenlerin ağırlıklı olarak bu bölgelere yerleşmeleri ve bunu takiben buralarda yoğunlaşan dernekleşme hareketleridir. Bu yerler göçmenlerin dernekle olan ilişkilerini gözlemlemeye olanak sağlaması açısından da önem taşımaktadır.

Görüşme yapılmak üzere üç dernek belirlenmiştir. Bunlar; Bursa Bal-Göç, İzmit Bal-Türk ve Bahçelievler'deki Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği'dir. Bal-Göç ve Bal-Türk'ün tercih edilmesinin temel nedeni faaliyetleriyle dikkat çeken büyük dernekler olmalarından kaynaklanmaktadır. İki derneğe göre daha küçük bir dernek olan Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği ise üyeleriyle daha sıcak ilişkilere sahip olmasından ve göçmenlerin de fikirlerinin alınmasına olanak sağlamasından dolayı tercih edilmiştir.

Bu araştırmayı gerçekleştirmek için yapılan veri toplama sürecinde iki farklı bilgi kaynağından yararlanılmıştır. İlk tür bilgi, akademik çevrelerin konuyla ilgili yazılı kaynaklarının derlenmesi olmuştur. Konuyla ilgili sınırlı sayıdaki akademik kaynak incelenirken, derneklerin bilgi karmaşasını giderme rolünün tartışıldığı görülmektedir. İkinci tür bilgi, çeşitli akademisyenlerle yapılan görüşmelerden derlenmiştir. Böylece araştırmanın yöntemi ve unsurları belirlenmiştir.

Dernek yetkilileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular, gelecek başlıklar altında gözler önüne serilmeye çalışılacaktır.

4.1. 2000 Yılı Öncesi Türkiye'deki Göçmen Derneklerinin Rollerini

Göçmen derneklerine değinmeden evvel aydınlatılması gereken ilk kavram Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'dır . STK kısaca resmi kurumlardan bağımsız olarak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukuki gibi amaçlar doğrultusunda eylemlerde bulunan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüne göre kabul eden, kar amacı gütmeyen, gelirlerini bağışlarla sağlayan kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının öncelikli amacı üyelerinin çıkarları doğrultusunda faaliyet yürütmek, toplumsal ve kamusal yarar sağlamaktır (Karataş, 2014: 856-858).

Ülkelerin uyguladıkları göç politikalarının tartışıldığı zamanlarda devletlerin güvenlik adı altında savundukları çıkarlarına karşıt bir yaklaşımla düzenli veya düzensiz göçmenlerin güvenliklerini ve sahip oldukları sağlık, eğitim, çalışma vb. haklarını savunan belirli sivil toplum örgütleri öne çıkmaktadır. Bu örgütler kuruluş amaçları ve uyguladıkları faaliyetler bakımından üç sınıfa ayrılmaktadırlar. Bunlardan ilki göçmenlerin kendileri veya soydaşları tarafından kurulan dayanışma

ve yardımlaşma ağları, ikincisi insan hakları ve mülteci hakları savunucusu kurumsal bir yapıya sahip sivil toplum örgütleri ve sonuncusu ise kurumsal bir yapıdan uzak ağ tipi örgütlenmeye dayalı ve herhangi bir kuruluştan fon sağlamayan politika odaklı çeşitli örgütlenmelerdir (Toksöz vd., 2012: 111).

Göçmen sivil toplum kuruluşları olan göçmen dernekleri de sivil toplum kuruluşu başlığı altında değerlendirilebilmektedir. Özellikle büyük şehirlerde faaliyet gösteren bu dernekler aynı kültür, fikir, gelenek ve göreneği paylaşan insanların birlikte hareket edebilmesi için kurulmuşlardır (Bayraktar, 2014: 195). Dernekler özellikle göçmenlerin göç ettikleri yerlere uyum sürecini kolaylaştırmak adına birçok faaliyet göstermişlerdir. Göçmen dernekleri de tıpkı hemşeri derneklerinde olduğu gibi tampon görevi gören ilişkiler bütünü sonucunda kurulmuşlardır (Bayraktar, 2014: 204).

Türkiye’de dernekleşme çalışmalarının geçmişine bakıldığında ise, Tanzimat döneminde kendini göstermeye başlayan dernekleşme hareketlerinin asıl manada II. Meşrutiyet’in ilan edilmesinden hemen sonra meydana geldiği gözlenmektedir. 1909 yılına gelindiğinde Kanunu Esasi’ye eklenen bir madde ile dernek kurma hakkı anayasal çerçevede ele alınmaya başlanmıştır. Bu süreci dernekleşme faaliyetlerinin ayrıntılarının belirlenmesi için çıkarılan dernekler kanunu izlemiştir. Böylece Türkiye hızlı bir dernekleşme sürecinin içerisine girmiştir. Türkiye’de dernekleşme sürecini anayasal düzenlemelerin yanında, hükümet politikaları ve sosyo-politik kurumsallaşma eğilimleri de şekillendirmiştir. Mütareke döneminde tekrardan hızlanan dernekleşme, Cumhuriyet’in ilk yıllarından 1946’ya kadar kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. 1982 Anayasası ile dernekleşme faaliyetlerine önemli sınırlamalar getirmiş ve anayasayı takiben çıkarılan dernekler kanunu da bu sınırlamaları öngörmüştür (Buran, 1993: 109).

12 Eylül 1980 darbesi Türkiye’deki dernek faaliyetlerine doğrudan darbe indirmiştir. Bu süreçte birçok dernek ya kapatılmış (özellikle Türk olmayan bir kültürü temsil edenler) ya da faaliyetleri belirli süre durdurulmuştur. Ancak 1980’lerin ortalarına gelindiğinde derneklerin ortaya çıkması ve faaliyetlerde bulunması yeniden hız kazanmaya başlamıştır (Toumarkine, 2001: 427).

Balkan ülkelerinden Türkiye'ye gelen göçmenlerin kurdukları derneklerin tarihi ise 19.yy'ın son dönemlerine uzanmaktadır. Balkan ülkelerinde uluslaşma sürecinin yaşandığı ve II. Dünya savaşı öncesi yaşanan sürgünler ve anlaşma dahilinde göç ettirmeler göçmen derneklerine sosyal içerikli bir varlık kazandırırken, 1950'li yıllardan sonra yaşanan olaylar derneklerin siyasallaşma sürecine girmesine neden olmuştur. Bunun sebebi Türkiye'nin artık göçü nüfus kaynağı olarak görmek yerine, mali, sosyal, siyasi sonuçları olan bir sorun olarak görmeye başlamasından kaynaklanmaktadır (Baklacioğlu, 2006: 77).

1992 yılının verileri incelendiğinde, Türkiye'de 147 tane mülteci ve göçmen derneğinin bulunduğu görülmektedir. Bunlardan 73 tanesi sadece Balkan kökenlilerin kurduğu derneklerden oluşmaktadır. Balkanlıların kurmuş olduğu bu derneklerin çoğu İstanbul ve Bursa illerinde yoğunlaşmıştır (Buran,1993: 140-141). 92 verileri, araştırma yapılacak derneklerin bu illerde faaliyet gösteren derneklerden seçilmelerinde de oldukça etkili olmuştur.

Özetle, dernekleşme faaliyetleri dönemin gerekleri doğrultusunda inişli çıkışlı bir süreç yaşamıştır. Dernekleşme faaliyetlerinin yükselişe geçtiği dönemlerde çoğu dernek ya misyonunu değiştirmiş ya da var olanın üzerine yenilerini ekleyerek davasına devam etmiştir. Bulgaristan Türklerini konu alan Balkan dernekleri de bu inişli çıkışlı süreçten etkilenmiş, özellikle 1984'te Bulgaristan'da yaşayan Türklere uygulanan asimilasyon sonucunda, 1989 yılında gerçekleşen zorunlu göçle birlikte sayıları giderek artmıştır.

4.1.1.Derneklerin Varlık Gerekçesi

1950'li ve 1960'lı yıllar, Stalin reform politikalarını uygulayan bölge ülkelerden kaçan göçmen nüfusunun Türkiye'ye akın ettiği yıllar olmuştur. Bu göçler Türkiye'nin iktisadi ve siyasi hayatı açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Bunlardan en dikkat çekenini Doğu bloğuna karşı mücadeleyi, orada kalmak zorunda kalan akrabalarını savunmayı ve Türk bilincini geliştirmeyi amaçlayan, günümüzde ise Türkiye'deki göçmenlerle Balkan ülkelerindeki sorunları dile getirerek Türkiye'nin dış politikasında belirli bir konum edinen veya edinmeye çalışan göçmen dernekleri olmuştur. 1990'lı yıllara kadar göçmen dernekleri, 1990'lardan

sonra ise Balkan göçmen dernekleri olarak anılan bu dernekler, son yıllarda önem kazanan göçmenlerin etnik ve dinsel kimliklerini öne çıkaran kimlik kazanma eğiliminden etkilenerek farklı adlar altında çoğalmaya başlamışlardır (Baklacioğlu, 2006: 77).

Özellikle dernekleşmenin durgunluk dönemine girdiği 1980'li yıllarda Bulgaristan'da yaşayan Türklere uygulanan asimilasyon politikası, Balkan derneklerinin devletin himayesinde gelişmesini sağlayan önemli bir etken olmuştur. Diğer yandan üye kitlesinin komünist reformlara karşı çıkmış veya mücadele etmiş kişilerden oluşması göçlere uluslararası anlamlar katmış ve derneklerin Birleşmiş Milletler (BM) gözetiminde çalışmasına imkan sağlamıştır. 1990'lı yıllara gelinceye dek derneklerin asıl işlevleri içte ve dışta komünist bloka karşı mücadelede bulunmaktan ibaret olmuştur (Baklacioğlu, 2006: 86).

Balkan Dernekleri için dönüm noktası Jivkov'un başlattığı ve yürüttüğü asimilasyon politikası ve Türk kökenli halka karşı gösterdiği baskı ve şiddet içeren davranışlar olmuştur. Dernekler ilk başta kendileri gibi Türkiye'ye gelemeyen ve Bulgaristan'da yaşamak zorunda kalan soydaşlarının gördükleri eziyetleri Türkiye'ye duyurmaya ve bu durumu sonlandırmaya çalışmışlardır. Yani milli davalarının peşinden gitmiş ve bu amaçla örgütlenmişlerdir. Dernekler bu misyonları sayesinde yaşanan olayları kamuoyuna duyurmuş ve Türkiye'nin bu konuyla ilgili harekete geçmesinde baskıcı rol oynamışlardır.

Balkan Derneklerinin örgütlenme gerekçelerinin milli dava savunuculuğu olmasının yanı sıra zamanla başka misyonlarda edinmişlerdir. Göçmenlerin kültürel kimliklerinin korunması ve birbirleriyle dayanışma içinde, birbirlerinden kopmadan yaşamalarının sağlanması adına birçok faaliyete imza atmışlardır. Bir sonraki bölümde derneklerin sahip oldukları bu roller detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

4.1.1.1. Milli Dava Savunuculuğu

Balkan derneklerinin en dikkat çeken ve varlık gerekçelerini oluşturan rolleri milli dava savunuculuğudur. Bu nedenle dernekler, 1980'li yılların sonlarında *dış Türkleri korumak* söyleminden hareket etmişlerdir. Derneklerin dış Türklerden kast

ettiği, TC'nin sınırları dışında yaşayan Türk asıllı ve Türkçe konuşan topluluklardır. Genellikle Balkan Avrupası'nda ve komünist Asya'da yaşayan Türk topluluklarını ve özellikle Sovyet topraklarında yaşayanları kapsamaktadır. Komünizm döneminde baskı ve şiddet gören kardeşlerini kollamak ve yardımlarına koşmak Türkiye'nin ve tabi ki göçmenlerin savunucusu rolünde olan derneklerin temel görevi sayılmaktaydı (Toumarkine, 2001: 438-439).

Soğuk Savaşın son bulmasından evvel derneklerin genellikle geride bıraktıkları soydaşlarına karşı uygulanan baskıları dile getirmeleri ve bu zulmü kamuoyuna duyurmak için faaliyet göstermeleri, Balkan derneklerinin birer siyasi örgütlenme olarak görülmelerine neden olmuştur. Diğer bir ifadeyle, bu dönemde dernekler temel misyonları doğrultusunda faaliyet yürütürken, birer STK olarak görülmekten ziyade siyasi örgütlenme olarak adlandırılır olmuşlardır. Bulgaristan Türklerinin sıkı savunuculuğunu yapan söz konusu dernekler, bu misyonları ile hemşeri derneklerinden kolaylıkla ayrılmışlardır (Danış ve Parla, 2009: 146). Bal-Türk kuruluş amacını bu misyon başlığı altında kısaca şöyle ifade etmektedir:

“Bal-Türk, 1984 yılında Bulgaristan'da yaşayan Türklerin adlarının değiştirilmeye zorlanması, yani silah tehdidi ile Bulgar adları verilmesiyle başlayan; Türkçe konuşmanın, şarkı dinlemenin dahi yasaklanmasıyla devam eden, bunlarla da kalmayıp (namaz, oruç, sünnet vb. gibi) dini vecibelerin bile yerine getirilmesini engelleyen asimilasyon hareketine bir tepki olarak, Balkan Türklerinin haklarını savunmak amacıyla kurulmuştur.”
(<http://www.balturk.org.tr/dernegin-tarihcesi/>)

Bursa Bal-Göç Genel Başkanı Doç. Dr. Yüksel Özkan da derneğin kuruluş amacını Bal-Türk'ün açıklamalarına benzer bir şekilde özetlemektedir:

“1980'li yıllar Bulgaristan Türkleri için zor yıllardı. Yüzyıllardır yaşadıkları topraklarda dönem dönem yok etme, eritme, göç ettirme kampanyalarına maruz kalan Bulgaristan'daki Türkler için o dönem adlarının, dillerinin yasaklandığı, adeta yok edilmek istenildiği bir dönemdir. İşte böyle bir ortamda kurulan Bal-Göç'ün ilk misyonu bu acı ortama son vermek ve soydaşlarımıza yapılan zulmü Türk ve Dünya kamuoyuna duyurmak oldu. Derneğimiz değişen şartlara göre vizyonunu sürekli yenilese de temel misyonundan hiç vaz geçmedi.” (Balkan Türkleri Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu (B.G.F), 2013, 4)

Kendilerine milli dava savunuculuğu misyonunu edinen ve her fırsatta bu yönlerini dile getiren derneklerin bu süreçte en çok yakındıkları konu Türkiye’de yaşayan Türklerin, Bulgaristan Türklerinin kim olduğunu bilmemeleri ve onları Bulgar olarak görmeleri olmuştur. Çevrelerindeki insanların kendilerine Türkçe konuşmayı nereden öğrendiniz? veya ne güzel Türkçe konuşuyorsunuz gibi söylemler yöneltmeleri onları hem hayrete düşürmekte hem de üzmektedir. Hatta kimi zaman sinirlendirmektedir. Türklükleriyle gurur duyan ve Türkiye’yi ata vatan olarak gördükleri için göç ettiklerini söyleyen Bulgaristanlı göçmenler ve dernek yetkilileri davalarını savunmaları ve bu süreçte destek görmeleri için ilk önce *“bizim Türk olduğumuzu herkes bilmeli”* söyleminden hareket etmekte ve kendilerinin de öz Türk olduğunun altını çizmektedirler. Bursa Bal-Göç Genel Sekreteri Bestami Yeşilbahçe’de kendisine yöneltilen sorulara cevap vermeden evvel Bulgaristan Türklerinin kimler olduğunu şu sözleriyle aydınlatmak istemektedir:

“Bulgaristan Türklerinden önce Balkanlar’daki Türklerin kimler olduğunu bilmemiz lazım. Bunlar birçoğu Karamanoğullarından olmak üzere yörük Türkmenlerinden giden kesimlerdir. Oralar fethedildikten sonra akıncıları çocuklarını yerleştirdiler. Mesela Bulgaristan Kırcaaliliyim ben. Kırcaali fethedildi biz oralara yerleştirildik. Yani öz Türküz bizler. Atatürk’ün kendi ağzından lafını bilirsiniz. Siz kimsiniz? diye soruyorlar. Ben bir Karaman Türküyüm diyor. (...) Bulgaristan’daki Türklerin tamamı Türkiye’den gitme Türkler. Çoğu kitapta yazar. Karaman beyi çok isyankarmış. Padişah demiş bunları ne yapalım? En son çoğunluğunu oralara yerleştirelim demişler. Bunu niye anlatıyorum? Çünkü biz o Türklerdeniz. İsyankar ruhlu Türklerden. Haksızlıklara isyan eden. O yüzden Bulgaristan’daki baskılara da karşı geldik.”

Bu açıklama aslında derneklerin kuruluş amacının neden milli dava savunuculuğu olduğunu da açıklamaktadır. Mustafa Kemal Atatürk gibi kendilerinin de isyankar ruhlu olduğunu belirten dernek yetkilileri tabi ki de böyle bir haksızlığa boyun eğmeyecek, yeri gelecek çeşitli protesto hareketleriyle de bir tepki örgütü olduklarını gözler önüne serecekti. Atatürk ise bu yolda en büyük rol modelleri olacaktı.

Dernekler yetkilileri kuruluş amaçlarını anlatırken, 1984 yılında başlayan zorla isim değiştirme politikasında yaşadıklarını ve Belene Kampı gerçeğini anlamadan, milli dava savunuculuğu yapmanın gerekliliğinin de anlaşılamayacağı üzerinde

durmaktadır. Üzerinden oldukça uzun bir süre geçmesine rağmen bugün yaşadıklarını anlatan birçok göçmen, konu Belene Kampı'na ve kullanmak zorunda bırakıldıkları Bulgar isimlerine geldiğinde konuşmaktan kaçınmakta, sessiz kalmayı tercih etmektedirler. Bunun gerekçesini “*hala hatırlamak istemiyoruz biz o günleri*” söylemiyle açıklamaktadırlar. Hatta kendilerine verilen Bulgarca adları dahi telaffuz etmemekte, hatırlamadıklarını söylemektedirler. Kendisi de Bulgaristan'da yaşanan baskıya şahit olan ve daha fazla dayanamayarak Türkiye'ye göç eden Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği Başkanı İrfan Berber de o dönemde yaşadıklarını ve derneğinde kuruluş nedeni olan gerekçeleri sıralarken zaman zaman konuşmaktan kaçınmakta veya gözlerini kaçırmaktadır:

“Türkçe konuşma, Türkçe müzik dinleme yasağı, dilediğince düğün yapamama bunlar gibi birçok durumla karşılaştık. Ama bizi en çok etkileyen zorla isim değiştirme oldu. Bulgaristan hükümeti o zamanlar bende Müslüman var, Türk yok diyordu. Çünkü bizim nüfus artarken, onların nüfus düşüyordu sürekli. Neyse bize zorla Bulgarca isimler verdiler. Herkes ismine yakını seçti. Mesela İsmail İvan oldu. Ama biz hiç bir zaman kendi aramızda kullanmadık. Sorsan şimdi bilmeyiz. Bu bize çok ağır geldi. Direniş hareketleri oldu ve şehitlerimizde oldu. İçerde resimleri de var. İşte biz direndik. Ama baktık bu eziyetler devam ediyor buna bir son vermek için şuan Başkanı olduğum dernek kuruldu 1985 yılında. Amacımız davamızı savunmak aslında. Hem Belene'de hem de Bulgaristan'ın şehirlerinde yaşadığımız eziyetler göz yumulmayacak kadar ağır ve onur kırıcıydı.”

Derneklerin milli dava olarak gördükleri Bulgaristan'da yaşamını devam ettiren Türklere uygulanan eritme politikası olayı, aslında sadece asimilasyon uygulamalarına tepkiden ibaret değildi. Bulgaristan'da özellikle Türkler ve diğer etnik gruplar komünist sistem boyunca devamlı sömürülmüşlerdi. Türkler bu durumdan rahatsız olmalarına rağmen birçok zaman sessiz kalsalar da, baskı ve şiddet içeren uygulamalarla tanışmalarıyla kendilerini ve soydaşlarını savunmak adına örgütlenme kararı almışlardı. Başka bir ifadeyle derneklerin bir araya gelmesinin esas sebebi Bulgaristan'da yıllarca yaşanan olayların birikimi sonucunda olmuştur.

Komünist sistemin hakim olduğu Bulgaristan'da insanların bir işte çalışması tercih değil, bir zorunluluk haliydi. Askere gidip gelen gençlerin dahi dinlenmeleri için sadece iki hafta gibi bir süreleri vardı. O süre biter bitmez işe başlamaları

mecburiydi. Bu sistem içinde sürekli çalışan Bulgaristan Türklerinin sadece Türk olmalarından dolayı karşılaştıkları zulüm ise hayal kırıklığı yaşadıkları ve sisteme karşı tepkinin başladığı ilk uygulamaydı. Bulgaristan için devamlı çalışan ve o dönemde ülkenin gelişen ekonomisinde büyük katkıları olan bu insanlar, karşılaştıkları duruma bir türlü anlam veremiyorlardı. Dernek yetkililerinde de aynı kanı hakimdi. Onlara göre de hem çalıştırılıp hem de çeşitli baskılara maruz kalmaları kabullenilebilir bir durum değildi. 56 yaşındaki Tabak Bulgaristan'ın o zamanki durumunu şöyle özetlemektedir:

“Hepimiz Bulgaristan'da çalıştık. Orada özürle dahi olsan ona göre bir iş veriliyordu. Orda boş insan göremezdiniz. Yasaktı. Askere giderken muhtar kimliğini alır, asker kimliği verir. Gelince 15 gün dinlenir hemen işe başlarsın. İşe başvurman lazım ki kimliğini geri alabilesin. Eğer ki kimliğini almazsan ve polis seni yakalarsa cezası var. Yani seni işe girmeye mecbur bırakıyor. Biz de çalışkan insanlarız. Bu durumdan şikayetçi değiliz. Şikayetçi olduğumuz konu bizim onların ekonomisine katkı sağlamamıza karşın, onların bizi asimile etmeye çalışmasıdır. Bunu kabullenemeyiz. Kimse de kabullenmedi bizden. Derneklerde bu eziyetlere bir dur demek için kuruldu zaten.”

Bu dönemde bir yandan Türkiye'de mitingler düzenleyerek yaşanan olaylara dikkat çekmeye çalışan dernekler, bir yandan da milliyetçi tutumlarını Bulgaristan'a taşımaya çalışmışlardır. 90'lı yılların başlarında dernek yetkililerinin milliyetçi söylemlerle Bulgaristan'a gitmeleri ve orada da faaliyet yürütmeleri HÖH'ün o zamanki başkanı Ahmet Doğan tarafından hoş karşılanmamıştır. Doğan, yaptığı bir konuşmada “*Türk bayrağı altında Türk olmak kolay*” açıklamasıyla Türk vatandaşlığının kendilerine sağladığı güvenceye sığınan göçmen derneklerini eleştirerek, milli dava savunuculuğu altında kullandıkları milliyetçi söylemleri gerçekçi bulmadığını dile getirmiştir (Baklacioğlu, 2006: 102). Doğan'ın bu söylemi o dönemde basında oldukça yankı bulsa da, yaşanan olayların henüz sıcak olması ve o dönemde Türklerin savunuculuğunu yapan partinin kurucusu olması dernek yetkililerinin tepki göstermesini engellemiştir. Ancak bugün dernek yetkilileri Doğan'ı saf değiştirmesinden dolayı eleştirmekte, onun artık kendilerini temsil etmediğini düşünmektedirler. Bal-Göç yetkilisi Doğan'ın artık Bulgaristan Türklerini temsilcisi olmadığını şu sözleriyle açıklamaktadır:

“Bulgaristan’da son birkaç aydır çok önemli gelişmeler oldu. Ahmet Doğan son açıklamasıyla Rusya yanlısı bir tutum aldı. Oradaki Türklerin Türkiye ile bir bağının, ilgisinin olmadığını neredeyse beyan etti. Bu tabii ki bize göre çok büyük bir yanlış. Oradaki Türkler her zaman Türkiye’yi, Türkiye Türklerini bir güvence olarak görmüştür. Türkiye’yi ata vatan olarak görmüştür. Onların anavatanı orası olabilir. Burası ata vatandır. Her zaman Türkiye’nin desteğine ihtiyaç duymuşlardır oradaki Türkler. Ahmet Doğan Rusya yanlısı tercihte bulundu uçak olayında. Dolayısıyla Doğan artık Bulgaristan Türklerini temsil eder konumdan çıkmıştır bize göre.”

Özetle, derneklerin kuruluş amacı olan milli dava savunuculuğu bugün olayların üzerinden çok zaman geçmesine bağlı olarak geçerliliğini yitirmiştir. Ancak dernek yetkililerinin çoğu misyonlarından bahsederken, özellikle varlık gerekçeleri olarak kabul ettikleri bu yönlerini hala ilk başta dile getirmekte ve tepki örgütü olmalarından dolayı gurur duymaktadırlar. Onlara göre birer tepki örgütü olan dernekler bu özellikleri sayesinde Bulgaristan’da yaşanan olayları kamuoyuna duyurmuş ve böylece soydaşlarının yaşadığı eziyetin son bulmasında etkin rol oynamışlardır. Tabak, üyesi ve başkan yardımcısı olduğu derneğin bu süreçteki etkisini kısaca şöyle anlatmaktadır:

“Eğer Bulgaristan’daki olaylar kamuoyuna duyurulduysa bunda bizim ve bizim gibi diğer derneklerin rolü çok büyüktür. Bizler bu durumun duyurulması ve son bulması için elimizden gelen her şeyi yaptık. Biz Türkiye’ye geldik ama orada kalan akrabalarımızı, eşimizi, dostumuzu unutmadık. Nasıl göz yumabilirdik bu duruma? Bizlerde yaşadık o zor zamanları. O sebeple yeri geldi dernek olarak yürüyüşler düzenledik, çeşitli açıklamalar yaptık ve herkesin bu durumundan haberdar olmasını sağladık.”

4.1.1.2. Kültürel Kimliklerin Korunması

Derneklerin kültürel kimliklerin korunmasından kast ettiği, Balkanlar’da yaşamını sürdüren Türk ve Müslümanların Türkiye ile kültürel bağlarını canlı tutmak, hak ve özgürlükleri hakkında bilgilendirmek, kültürel hayatlarını devam ettirme ile siyasal tecrübelerini arttırma yolunda yardımcı olmak şeklinde özetlenmektedir (Baklacioğlu, 2006: 87). Aynı zamanda göçmenlerin yeni vatanlarında birbirlerinden haberdar olup, birbirleriyle dayanışma içinde olmalarını da kapsamaktadır (Toksöz vd., 2012: 113). Dernekler Türkiye’de yaşayan göçmen toplulukları arasında sosyal ve kültürel dayanışmanın sağlanması yönündeki amaçlarının dışında, Bulgaristan’daki Türk kültür mirasının korunmasını, Türkiye ile

Bulgaristan devletleri arasında dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi ve kültürlerinin kamuoyuna tanıtılması gibi hedefleri de vardır (Baklacioğlu, 2006: 107). Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği yetkilisi Fıçıcıoğlu kültürel kimliklerin muhafaza edilmesine verdikleri önemi şu cümlelerle aktarmaktadır:

“Bizim hala Bulgaristan’da yaşayan akrabalarımız var. Biz de sıklıkla gidip geliyoruz oraya. Derneğimiz ve tabii bizler oradaki soydaşlarımızın Türkiye ile olan kültürel bağlarını canlı tutmaya çalışıyoruz. Bizler bir yerde Türkiye ile onlar arasında köprü görevi görüyoruz. Kimi zamanda onları sahip oldukları haklarla ilgili bilgilendiriyoruz. (...) Onların kültürel kimliklerini korumaları ve kültürlerini Bulgaristan’da devam ettirmeleri başta derneğimiz olmak üzere diğer derneklerin de en büyük uğraşlarından biridir.”

Bulgaristan’da kültürlerini gönüllerince yaşamakta zorlanan Türklerin içinde buldukları durumu sonlandırmak ve oradaki Türklerin Bulgarlarla eşit düzeyde kültürlerini yaşamalarını sağlamak için dernekler, Bulgaristan’daki faaliyetlerine Türkiye’dekinden daha fazla önem vermektedirler. Bal-Göç yetkilisi Yeşilbahçe bu konudaki amaçlarını şöyle özetlemektedir:

“Bizim amacımız Bulgaristan’da yaşayan Türklerin de kültürlerini serbestçe yaşayabilmelerini sağlamaktır. Bulgarların sahip olduğu haklardan daha fazla hak talep etmiyoruz hiçbir zaman dernek olarak. Sadece soydaşlarımızın Bulgarlarla eşit olmalarını istiyoruz. Bulgarlar nasıl kendi kültürlerini yaşıyor, kendi dinlerine inanıyorlarsa, aynı durum Türkler içinde geçerli olsun istiyoruz. Bunun için çabalıyoruz. Bunun için Bulgaristan’da faaliyetler yürütüyoruz.”

Dernekler bir yandan Bulgaristan’da yaşayan Türklerin kültürel kimliklerini korumaya çalışırken, bir yandan da Türkiye’de de faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Dernekler kurdukları folklor ekipleri, dans grupları ve korolarla Türkiye’de gösteriler düzenleyerek, kültürlerinin gelecek kuşaklarda da yaşatmayı amaçlamaktadırlar (Baklacioğlu, 2006: 92). Bu dans grupları zaman zaman yurtdışında düzenlenen festivallere de katılarak kültürlerini dünya çapında yayma ve tanıtma fırsatı yakalamaktadırlar.

Kültürel kimliklerini yaşatma faaliyetleri üyelerin bir arada olmasını ve kültürel etkileşimde bulunmaları açısından da önemlidir. Bu bağlamda İzmit Bal-Türk Derneği hem kültürel etkileşimde bulunmak hem de üyelerine birlik olma

duygusunu aşılama amacıyla, diğer derneklerden farklı olarak her yıl Bulgarca dil kursu vermektedir. Haftada iki gün olan kurs çevre üniversite öğrencilerinden de talep görmektedir. Bal-Türk Genel Başkanı Dr. Bayram Çolakoğlu artık günümüzde farklı dillerin öğrenmenin gerekliliğinin altını çizmekte ve bir Balkan dili olan Bulgarca'yı öğrenenin kendine artı katacağı üzerinde durmaktadır (<http://www.balturk.org.tr/>). Ancak burada esas amaç Bulgarca kursu sayesinde Türkiye’de yaşayan Türklerin ve Bulgaristan’dan gelen Türklerin birlikte faaliyette bulunması ve bu sayede sahip oldukları kültürlerini pekiştirmeleridir.

Bursa Bal-Göç’de kültürlerini yaşatmak ve bir arada olmak adına çeşitli geziler düzenlemekte, Çanakkale zaferi gibi önemli günler düzenli aralıklarla kutlanmakta ve resim yarışmaları düzenlemektedir. Resim sergileri de derneğin vaz geçemediği faaliyetleri arasındadır. Dernek, konuları her seferinde değişen ama kendi kültürlerinden bir parça barındıran resim yarışmaları düzenlemektedir. 2011’de düzenlenen resim yarışması “*Unutulmaya yüz tutan geleneksel sokak oyunlarımız*” başlığı altında gerçekleşmiştir. Bu faaliyetle aslında kültürlerini yaşatmak, yeni nesillere aktarmak ve birlikte olmak amaçlanmıştır (B.G.F, 2011, 19-21). Diğer derneklere göre daha küçük ve üyeleriyle lokalde sürekli iç içe olan Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği kendileri için kültürel kimliklerini korumanın önemini sürekli vurgulamaktadır. Üyeleri daha çok Bulgaristan’ın kırsal kesimlerinden olan derneğin kültürlerini koruma söylemini sürekli dile getirmesinin arkasında yatan sebep, Bulgaristan’ın her yerinde asılı olan ve üzerinde *tek millet* yazan afişlerin benliklerinde edildiği yerden kaynaklanmaktadır. O zamanlar tek millet yazılı afişlere bir anlam veremeyen derneğin üyeleri, işin gerçek boyutunu başlarına gelince anlamaya başlamışlardır. 92 yılında Türkiye’ye göç eden ve Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneğine üye olan 42 yaşındaki Çetin şöyle anlatıyor o zamanki olayları:

“O zamanlar Türkçe dersleri yasaklandı, Türkçe gazetelerin yayını durduruldu. Daha birçok şey oldu. Bunlar devletin kararıydı. En ilginç her yerde tek millet yazılı afişler görürdük. Tabi o zamanlar çok farkına varamadık onun ne demek olduğunu. Hani merak ederdik tek millet dernek neyi kast ediyorlardı. Başımıza gelince anladık onu. Yani tek millet derken bunlar orada Bulgarların dışında kimler varsa oraya giden onların ırkını, kültürünü, dinini, dilini yok etmek istiyorlardı. Ermenilere bile yapıldı. Biz o zaman farkına varamadık. Ama şimdi

biliyoruz ne yapmak istediler. Kültürümüz, dilimizi yok edemezler. Biz kültürümüze düşkün insanlarız. Dernek içinde de sürekli pekiştiriyoruz. Bulgaristan'daki akrabalarımızla da sürekli etkileşim halindeyiz. Orada da kültürümüzü yaşatmaya çalışıyoruz.”

Bulgaristan'da yaşanan olaylarda kültürlerini kaybetme korkusuyla yüzleşen göçmenler zamanla kültürel kimliklerine daha sıkı sarılmışlardır. Üyesi oldukları derneklerin kültürlerini korumaya yönelik faaliyetlerine sürekli katılım göstermiş ve kültürleriyle gurur duymuşlardır. Derneklerinde kuruluş amaçlarından biridir kültürlerini koruma da. Çünkü derneği kuranlarda üyeleriyle aynı süreci yaşamış ve Türkiye'ye erken göç etmiş insanlardır. Bu amaç bugünde terkedilmiş değildir. Hala belirli aralıklarla kültürlerini canlı tutmak adına faaliyetler düzenlemekte ve katılım sağlamaktadırlar. Aylık olarak dergiler çıkarılmakta ve kültürleri dergilerde de yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bal-Göç *Balkanlar'da Türk Kültürü* adıyla dergisini yayınlamakta ve kültüre verilen önem derginin adından da anlaşılmaktadır. Nitekim dernek yetkilileri de kültürünü, dilini, dinini kaybeden veya unutan toplulukların yok olmaya mahkum olduğunun farkındalardır.

4.1.1.3. Yardımlaşma ve Bir Arada Olma

Dernekler göçmenlerle ilişkileri sıcak tutmak adına düzenli aralıklarla eğlenceler, piknikler, halk oyunları gösterileri, şenlik ve yemekler düzenlemek gibi faaliyetlerde bulunmaktadır. Dernekler zaman zaman yardımlaşma adına üyelerine iş bulma çalışmaları da yürütmektedir. Derneklerin üyelerinden oluşturdukları folklor ekipleri ve korolar da birlikte hareket etme bilincinin oluşması açısından önem taşımaktadır (Baklacioğlu, 2006: 92).

Bal-Göç bir arada olma duygusunu üyelerine aşlamak için düzenli olarak Balkan Panayırı adı altında eğlenceler düzenleyerek, hem halk oyunlarını sergilemekte hem de şarkılar eşliğinde birlikte iyi vakit geçirmektedirler (B.G.F, 2010, 22). Derneğin ve üyelerin en sevdiği faaliyet ise satranç turnuvalarıdır. Gençler düzenli aralıklarla satranç turnuvası talebiyle derneği ziyaret etmektedirler (B.G.F, 2021, 33). Derneğin genel sekreteri şöyle anlatıyor derneğin faaliyetlerini:

“Biz her yıl en az 30 etkinliğe imza atıyoruz dernek olarak. Bulgaristan'a düzenli geziler düzenliyoruz. Burada dayanışma gecelerimiz oluyor,

yemeklerimiz oluyor. Sportif faaliyetler düzenliyoruz. Özellikle gençlerimiz satranca çok meraklı. Folklor ekibimiz var. Amacımız bu tür faaliyetlerle hem birlik bilinci oluşturmak, hem kültürümüzü korumak ve gelecek nesillerimize aktarmak hem de dayanışmayı sağlamaktır.”

Derneklere bağlı bulunan lokaller, göçmenlerin özellikle de yaşlı kesimin bir araya gelmesini sağlaması açısından önem taşımaktadır. Genellikle dernek binalarının girişinde bulunan lokaller, göçmenlerin bir arada olmasını sağladığı gibi yardımlaşmalarına da katkı sağlamaktadır. Lokallerin içleri isteğe göre toplantı salonu, kahvehane, kütüphane vb. şeklinde tasarlanabilmektedir. Buralar gündüzleri ve yaz aylarında genellikle boş gibidir. Daha küçük derneklerin lokalleri yaşlıların sohbet edebilecekleri, kağıt oynayabilecekleri, içecek içebilecekleri bir kırathane görünümündedir. Burada içilen içecekler ücrete tabi tutularak lokallerin giderleri karşılanmaya çalışılmaktadır. Lokallere erkek göçmenler kadınlara oranla daha sık gitmektedir. Ama kadınlara da yasak değildir giriş (Toumarkine, 2001: 435). Daha küçük bir dernek olan Bahçelievler'deki Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği'nin de kendine ait büyük bir lokali bulunmaktadır. Derneğin başkanı Berber şöyle anlatmaktadır lokalin göçmenlere sağladığı yararı:

“Derneğimiz üyelerimizin yararlanacağı büyük bir lokale sahiptir. Üyeler günlerinin büyük bölümünü burada geçirmekte, birbirleriyle sohbetler etmekte ve çeşitli oyunlarla oynamaktadırlar. Burası onlar için bir lokalden çok daha fazla şeyi ifade etmektedir. Onlar burada bir arada olmayı, birlikte hareket etmeyi öğreniyorlar. Yeri geliyor birbirlerinin sıkıntılarını dinliyor ve yardımcı olmaya çalışıyorlar. Yeri geliyor lokal kapanmasın diye ödedikleri aidatlarla katkı sağlamaya çalışıyorlar.”

Yardımlaşma da derneklerin diğer önemli amaçlarından biridir. Yardımlaşma kelimesi çoğu derneğin adında da sıklıkla görülmektedir. Bu kelimenin kullanım sıklığı işlevin önemini belirtmektedir. Yardım işlevi zaman zaman da derneğin varlık gerekçesiyle özdeşleşmektedir. Bazı dernekler yardımlaşma adı altında yoksulların yararına geceler düzenlemekte, üniversiteye yardım kursları açmaktadır. Yardımlaşma bir yerde Türk toplumuna entegre olmayı ve dernek üyelerinin yaşam seviyelerini yükseltmeyi amaç edinmektedir. Bazı dernekler maddi durumu iyi olan üyeleriyle yardıma muhtaç olan üyelerini bir araya getirmede köprü görevi de

görmektedirler. Örneğin iş adamları üyelerinden durumu iyi olmayan üyeler adına iş talebinde bulunmaları gibi (Toumarkine, 2001: 436).

Türk soylu göçmenlerin kurdukları dernekler Türkiye'ye üniversite eğitimi almak için gelen soydaşlarına da çeşitli şekillerde destek olmaktadır. İmkani olan büyük dernekler bu öğrencilere burs imkanı sağlarken, küçük çaplı dernekler ise öğrencilerin göç ettikleri ülkelerde yaşayan ailelerini ziyaret edebilmeleri için yol parası desteği vermektedir (Toksöz vd., 2012: 113). Para desteği sağlayamayan dernekler ise maddi durumu iyi üyelerinden bu öğrenciler adına burs talebinde bulunmaktadır.

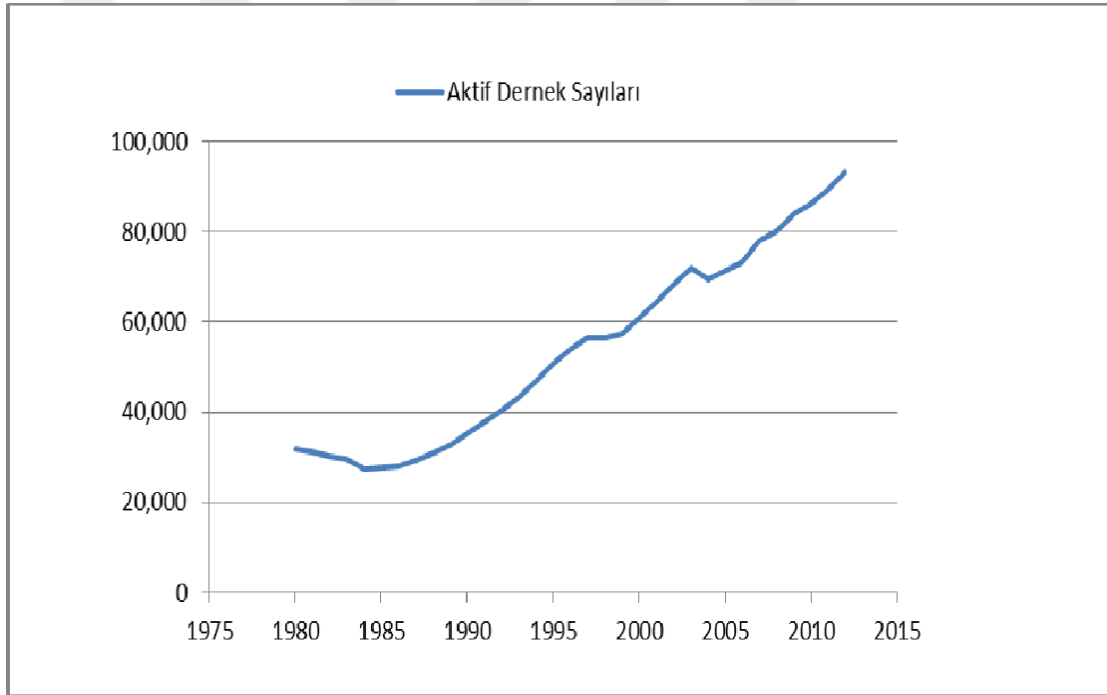
Derneklerin göçmenler için böylesine yararlı faaliyetler yürütmesine rağmen, göçmenler 2000'lere kadar örgütlenme kültürüne biraz daha mesafeli yaklaşmışlardır. Bunun temel nedeni, 1990 öncesi Bulgaristan'daki yönetimin tek parti yönetimine dayanmasından ve çoğunun genellikle kırsal alandan gelmesinden kaynaklanmaktadır (Kolukırık, 2006: 8). Ancak bu sorun 2000'lerden sonra aşılmış, bu göçmenlerde de örgütlenme bilinci oluşmaya başlamıştır.

4.2. Avrupa Entegrasyonu Perspektifinden Dernekleşme Hareketleri

80'li yıllar Türkiye'deki dernekleşme hareketlerine darbe indirmiş ve birçok dernek bu yıllarda kapatılmıştır. Bu dönemde mevcut dernek sayılarının giderek azalmasıyla orantılı olarak, Türkiye'nin dernekleşme faaliyetlerine gösterdiği ilgi de azalmaya başlamıştır. Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde Türkiye'nin tutumu değişmiş, dernekleşmeye verdiği önem artmıştır. Bu değişimdeki en büyük pay ise AB'nin olmuştur. Çünkü Türkiye'nin AB'ye adaylığını kabul eden Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesi Türk sivil toplumunun bir çok aktörünü, onları Avrupa'ya entegre edecek olası stratejilere yöneltmekteydi. Devlet baskısının yerini sosyal aktörlerin Avrupa Topluluğu etrafında büyük bir özerkliğe bırakacağını hayal eden dernekleşme için iyi bir haberdir bu durum. Her fırsatta çokkültürlülük çağrısı yapan ve günden güne bu isteğini arttıran Avrupa, Türk kültürünün sivil temsilcilerini bünyesine katmaktan oldukça memnun olacaktı (Toumarkine, 2001: 448).

Helsinki Zirvesi'nde sonra önemi artan dernekleşme hareketleri etki alanlarını da arttırarak yollarına devam etmeye başlamış ve sayılarında 2000'lerden itibaren gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Bu artış hem Türkiye'nin düzensiz göçmenlerin transit ülkelerinden biri olmaya başladığı hem de devletin sosyal hizmetlerden yavaş yavaş çekildiği bir döneme denk gelmiştir. Değişen koşullarla beraber derneklerin rolleri de değişikliğe uğramıştır. Dernekler artık ya doğrudan sosyal hizmet sunuculuğu ya da bilgilendirici, yönlendirici bir kurum olarak faaliyet göstermeye başlamışlardır. Kimi zaman üyelerine haklarına kavuşma konusunda yardımcı olmak adına hukuki destek de sağlamaya çalışmışlardır (Toksöz vd., 2012: 124).

Şekil 4.1: Türkiye'deki Aktif Dernek Sayıları

Kaynak: Zihnioğlu (2013: 176).

Şekil 4.1'e bakıldığında Türkiye'deki mevcut derneklerin izledikleri inişli çıkışlı yol daha iyi anlaşılmaktadır. Şekle göre, Türkiye'deki derneklerin sayıları 1980'lerde azalma yaşarken 1990 sonrası giderek artmaya başlamıştır. Ancak dernek sayılarındaki esas artış, Türkiye'nin AB'ye adaylığının söz konusu olduğu 2000'li yılların başına denk gelmiştir. 2000'lerden günümüze dernekler aktifleşerek ve

dönemin gereklerine göre yeni misyonlar edinerek çoğalmışlardır. Sayıları giderek artan göçmen dernekleri, kısa sürede demokrasinin sembolü haline gelmişlerdir.

Demokrasinin simgesi haline gelen ve Avrupa süreciyle önem kazanan dernekler, zamanla faaliyetlerini de etkinleştirmişlerdir. Özellikle seçim zamanlarında yürüttükleri faaliyetlerle birer baskı aracı haline gelmişlerdir. Etkinliklerini arttıran dernekler milli dava savunuculuğunun, kültürel kimliği korumanın ve yardımlaşmanın yanında yeni amaçlar da edinmişlerdir.

4.2.1. Eski Derneğe Yeni İşlev

Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerin kurduğu veya üyesi olduğu çoğu derneğin kuruluş amacı, Bulgaristan'da kalarak baskıyla karşılaşan ve hak kaybına uğrayan soydaşlarının sıkıntılarını dile getirmek, haklarını savunmaktır. Ancak bu amaç çoğu derneğin yönetmeliğinde baki kalsa da dönemin gereklerine göre yeni amaçlar edinilmiştir.

Günümüzde derneklerin milli dava savunuculuğu rolleri geçerliliğini yitirmiş gibi görünse de, aslında içerik değiştirerek devam etmektedir. Türkiye'nin diğer devletle ilişkileri kötüye gidince öne sürdüğü milli dava söylemi, barış zamanlarında ise iki ülke arasında *barış köprüsü* oluşturma söylemine dönüşmektedir (Baklacioğlu, 2006: 96). 1990 sonrası ise dernekler edindikleri yeni amaçlarla birer düzenleyici kurum haline almışlardır. Derneklerin düzenleyici kuruma dönüşmelerinin arkasında yatan sebep, yasal statü kazanamayan ve yasallıkla yasadışılık arasında sıkışıp kalan yeni göçmenlerin varlığı olmuştur. Böylelikle dernekler artık 1990 sonrası Türkiye'ye gelen Bulgaristan Türklerinin yasal statülerini düzene sokmaya yönelik girişimlerde bulunur olmuşlardır. 1990 sonrası Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerin kendileri de yasal statülerindeki belirsizlikten ve Türkiye'de karşılaştıkları sorunlardan dolayı milli dava konusuna ilgi göstermemektedirler. Yeni gelen göçmenler içinde buldukları durumdan dolayı bu duruma kayıtsız kalırken, Türkiye'ye 1990 öncesi giriş yapan eski göçmenler ise ülkeye fazla entegre oldukları için bu davayı savunmayı bırakmışlardır (Danış ve Parla, 2009: 147).

4.2.1.1. Sosyal Vatandaşlık Savunuculuğu

Bulgaristan Türklerini savunan derneklerden Bal-Göç ve Bal-Türk en aktif göçmen dernekleri olarak dikkat çekmektedirler. İki dernekte çeşitli faaliyetleriyle Bulgaristan Türklerinin Türkiye’de yaşadıkları sorunlara çözümler üretmeye çalışmakta ve çoğu zamanda başarılı olmaktadırlar. Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği ise bu derneklerle kıyaslandığında daha küçük bir dernek olsa da, o da yürüttüğü faaliyetlerle Bulgaristan Türkleri ile ilgili farkındalık yaratmada başarılı olmuştur. İlk başlarda üç dernekte Bulgaristan Türklerinin gördüğü zulme karşı birer tepki örgütü olarak kurulmuş olmalarına karşın, dönemin gerekleri doğrultusunda günümüzde göçmenlerin vatandaşlık kazanımı konusunda faaliyetler yürütür olmuşlardır.

Dernekler ilk olarak internet sayfalarında yayınladıkları işlemler doğrultusunda göçmenleri kendileriyle ilgili yasal süreçleri başlatma konusunda teşvik etmeye çalışmışlardır. Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Cemiyeti internet sayfasında yayınladığı “*Türkiye’de yasal olmayan Türk kalmasın*” sloganıyla bu süreçte öncü rol oynamıştır. Dernek aynı sayfada yayınladığı bir başka link ile de belgesi olmayan bütün Bulgaristan göçmenlerini, vatandaşlık için gerekli yasal sürecin başlatılması için teşvik etmiştir. Bunların yanı sıra “*sen kendin için bir şey yapmazsan, kimse yapmaz*” uyarısında bulunarak, göçmenleri harekete geçirmeyi planlamıştır (Parla, 2009: 43).

Görüşme yapılan üç dernekte Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Cemiyeti’nin izinden gitmişlerdir. Onlarda 1990 sonrası düzensiz göçmenlerin vatandaşlık kazanımlarında yaşadıkları zorluklara dikkat çekmekte ve bu hususta göçmenleri sahip oldukları haklarla ilgili bilgilendirmelerde bulunmaktadır. Balkan Türkleri Dayanışma ve Kültür Derneği (BTDKD) de vatandaşlık kazanamayan göçmenler için yaptıkları vatandaşlık savunuculuğunu şöyle aktarmaktadır:

“Bizim 89 sonrası göçmenler için yaptığımız direkt vatandaşlık başvurusudur. Bu yüzden de biz tezkereyle [ikamet tezkeresi] uğraşmıyoruz; vatandaşlık hakkıyla uğraşyoruz. Yani var olan haklarını talep ediyoruz. TC bunların kayıt dışı yaşamasını veya çalışmasını resmîleştirmek zorundadır. TC kendi açtığı

kapıyı bir anda kapatamaz. Buna senelerce göz yummuştur. (...) Türk ve Türk soylulardan 1. ve 2. Derecede akrabası TC vatandaşı olanlar ‘münferit göçmen’ olarak vatandaşlığa alınırklar diyor, alınabilirler değil. Fakat kanun olması yeterli değil, Ankara bunun uygulanması için gerekli yönetmeliği çıkarmıyor” (Danış ve Parla, 2009: 149).

Üçüncü bölümde detaylı bir şekilde değinilen 2007 tarihli vize değişikliğinin göçmenlere altı ay içerisinde en az üç ay Bulgaristan’da yaşamalarını gerekli kılan maddesinin Türkiye tarafından kabul görmesi, birçok dernek tarafından TC’nin eleştirilmesine neden olmuştur. Dernekler soydaşları için ikamet tezkeresi almayı değil, doğrudan vatandaşlık verilmesini istemektedirler (Parla ve Danış, 2009: 149).

1990 sonrası Bulgaristan Türkleri için sosyal vatandaşlık savunuculuğu yapan derneklerin bununla neyi amaçladıkları bu kavramın aydınlatılmasında kendine cevap bulacaktır. “İnsanlar kendilerini ayrıma karşı korumak için kolektif organizasyon yoluyla resmi üyelikleri bulunmadığı halde devlete tabi olmak şeklinde iddiada bulduklarında ya da bir devletin gelişimine ya da içinde yaşayan toplulukların yaşamına katkı sağladıklarında ya da devletten hak ve yarar sağladıklarında, bu kişilere sosyal vatandaş denilebilir.” (Glick-Schiller ve Çağlar, 2008; Parla, 2009: 45). Dolayısıyla 1990 sonrası Türkiye’ye giriş yapan ve vatandaşlık alamayan Bulgaristan göçmenleri de, ülkede yasal olmadıkları halde iş hayatına atılarak bir yerde toplulukta yaşayan kimselere katkı sağladıklarından dolayı bu tanımdan hareketle sosyal vatandaş olarak kabul edilmektedirler. Ancak dernekler TC’nin göçmenlere bu hakkı tanımadığını iddia etmektedirler.

Dernek yöneticilerinin her fırsatta övünerek dile getirdiği “*Muhacirler kaybedilen toprakların aziz hatıralarıdır*” söylemiyle birlikte kendi soydaşlarının meziyetlerini de belirtmekte ve Türkiye’nin birçok meziyete sahip olan bu kişilere vatandaşlık hakkı tanınmasının gerekliliğini savunmaktadırlar. Bal-Göç Genel Sekreteri’nin belirttiği üzere:

“Bizim temel özelliğimiz dürüstlüğümüz ve çalışkanlığımızdır. Bizim insanımız gittiği her yere medeniyet götürmüştür. Sobayı bizim insanlardan görmüşlerdir. Tarım yapmanın en modern yolunu bizden öğrenmişlerdir. Düşünün eğitilmiş ve çalışkan bir nüfus geliyor. Bizim insanımız borcunu da zamanında öder. Bizim kadınlarımızda evde oturmaz. Biz kadınların evde oturduğunu Türkiye’de

gördük. Benim eşim evimizin karşısında oturan bir kadını ikna ederek işe aldı. Kadın emekli oldu 7-8 sene önce. Şimdi eşimi her gördüğünde şükranlarını dile getiriyor. Kadınların çalışma hayatında olmaması algısı göre gör azaldı.”

Böyle özelliklere sahip olan, sorumluluğu aksatmayan vatandaş imajının yanında derneklerinde şikayetçi olduğu bir nokta ise hakkını aramayan, devletten herhangi bir talepte bulunmayan ve hak kazanımı konusunda ısrarcı olmayan bir yanlarının da bulunmasıdır (Danış ve Parla, 2009: 150). Hak kazanmada ısrarcı olmayan ve bu konularda derneklerin öncülük etmesini bekleyen göçmenlerin, haklarını arama görevi ise onların temsilcisi rolünde bulunan derneklere düşmektedir.

Türkiye’de vatandaşlık kazanamayan göçmenlerin derneklerle ilişkileri de zayıflamaktadır. Bu da derneklerin vatandaşlık kazanımı konusunda harekete geçmesinin en önemli etkenidir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun derneklerle ilgili 93. Maddesinde belirtildiği üzere; “Türkiye’de yerleşme hakkına sahip olan yabancı gerçek kişiler derneklere *asli üye* olabilmektedirler. O hakka sahip olmayan yabancı gerçek kişiler ise sadece *fahri üye* olabilmektedirler.” ([https://www.dernekler.gov.tr/tr/Mevzuat/kanun/4721-Sayili-Turk-Medeni Kanunu.aspx](https://www.dernekler.gov.tr/tr/Mevzuat/kanun/4721-Sayili-Turk-Medeni-Kanunu.aspx)). Bir başka ifadeyle Türkiye kanunlarında derneğe üye olmak için TC vatandaşı olunması şart koşulmuştur. Sadece TC vatandaşlığı bulunan kimseler derneklere asli üye olabilmektedirler. Buna sahip olamayanlar ise sadece fahri üye olabilmektedirler (Danış ve Parla, 2007-2008; 61). Ancak buradaki sıkıntı fahri üye olanların derneğin yönetiminde söz sahibi olamamasından ve kendini derneğe ait hissetmemesinden kaynaklanmaktadır. Fahri üyeler sadece derneğin aktivitelerine katılabilmekte, ama hiçbir zaman yönetici olarak seçilememektedirler. Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği üyesi olan ve 92’de Türkiye’ye yerleşen Çetin bu konuyu şöyle aktarmaktadır:

“Türkiye’de vatandaşlık alamayanlara derneğimizde farklı üyelik veriliyor. Fahri üye olarak anılan bu üyeler dernekte belirli görevler alsalar dahi yine başkanlık tarzı görevler yapamıyorlar. Bu da büyük bir sıkıntı oluşturuyor bazı zamanlar. Çünkü yönetimde söz sahibi olmak istiyorlar. Benim bildiğim 8-9 yıldan beri burada kalan kişiler var. Hanımları artık burada vatandaş ama kendi olamamış. Bunlara da yıllık tezkere veriliyor. Bunu devamlı yenilemek

zorundalar. Tabi bunlarda İçişleri Bakanı tezkereyi yenilerse burada oturabiliyor. Çoğu zaman kaçak duruma düşüyorlar. Buda her açıdan problem.”

Aslında dernekler 1990 sonrası Türkiye’ye gelen göçmenlerin de kolaylıkla vatandaşlık alabileceklerini savunmaktadırlar. 1934 tarihinde çıkarılan İskan Kanunu’nun 5. Maddesinin günümüzde hala geçerliğini koruduğunun altını çizen dernekler, bu maddede Türk ve Türk soyundan 1. ve 2. derecede akrabası TC vatandaşı olanların *münferit göçmen* olarak vatandaşlığa kabul edilirlers dendiğine dikkat çekiyorlar. Ancak bunun uygulanmadığını özellikle vurguluyorlar (Danış ve Parla, 2007-2008).

Türkiye’de yaşayan düzensiz göçmenlerin sosyal haklara sahip olmasının tek yolu da Türk vatandaşlığı kazanımından geçmektedir. Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelen düzensiz göçmenlerin buna ulaşmasının yolu ise *soydaşlık bağından* geçmektedir. Bulgaristan Türklerini savunan dernekler de Bulgaristan göçmenlerinin vatandaşlık kazanmasını kolaylaştırmak, hükümetin bürokrasiyi ve oturma izni verirken uyguladığı maddi bedelleri hafifletmek için hükümete karşı Türk etnik kimliğini ileri sürmektedirler. Derneklerin uğraşları sonucu kazanılmış olan haklar ise evrensel insan hakları üzerinden değil, etnik imtiyaz üzerinden ayrıcalıklı olarak kazanılmış haklar olmaktadır (Parla, 2009: 46).

Derneklerle yapılan görüşmeler sırasında eğitim alanında yapılan bir değişiklik gün yüzüne çıkmıştır. Birkaç sene öncesine kadar Bulgaristan’dan göç eden göçmenler Türkiye’deki bir üniversiteye normalden daha düşük bir puanla giriş yapabiliyorlardı. Ancak bu uygulama son senelerde değişikliğe uğramış ve bu imkandan yararlanmak isteyen göçmenlerin ya Türk vatandaşlığından çıkmaları ya da dondurmaları istenmiştir. Böyle bir tutumla karşı karşıya kalan dernek yetkilileri durumu şaşkınlıkla karşılamış ve ne olursa olsun Türk vatandaşlığından çıkmayı göze alamamışlardır. Çünkü Türk vatandaşlığını dondursalar dahi, tekrar aktifleştirmek istediklerinde olumsuz bir durumla karşılaşmaktan korkmuşlardır. Bunda Türkiye’nin Avrupa uyum sürecinde sıklıkla değiştirdiği yasal uygulamalarının da etkisi oldukça büyüktür. Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği Başkanı çocuğunun karşı karşıya kaldığı durumu biraz da kızarak anlatmaktadır:

“Şimdi benim iki oğlum var. İkisi de bura doğumlu ve çifte vatandaş. Biri geçen sene bir üniversiteyi kazandı. Gittik kayıt olmaya, tabi durumdan habersiziz biz o sıra. Dediler ki bize Türk vatandaşlığından çıkmanız lazım. Biz tabi çok şaşırдық. Oğlumdan iki sene önce bizden bir çocuk bu uygulamaya maruz kalmadan aynı üniversiteye girdi. Ne çabuk değişti. Ben şimdi güvenemem ve vatandaşlıktan çıkarmam oğlum. Çalışsın, yüksek puan alsın kendi girsin oğlum. Türk vatandaşlığı bizim kimliğimiz. Biz onun için çok savaştık. Şimdi bir üniversite için ondan çıkacak değiliz.”

Bulgaristan’ın AB’ye aday olmasıyla Bulgaristan vatandaşlarına serbest dolaşım hakkı tanınması, son zamanlarda göçmenler arasında Türk vatandaşlığı istemini de azaltan bir durum olmuştur. Bulgaristan’da yaşayan göçmenler artık Türkiye yerine Avrupa’yı tercih etmeye başlamışlardır. Türkiye’nin vatandaşlık kazanımını zorlaştırması ve Bulgaristan’dan Türkiye’ye göçün durması yönünde faaliyetlerde bulunması, bu tercihi daha da hızlandıran etken olmuştur. Böylece Bulgaristan’daki ekonomik sıkıntılardan kaçmak isteyen Bulgaristan vatandaşı Türkler, Türkiye’de kaçak göçmen statüsüne düşmektense, rotalarını daha iyi imkanlar sunan Avrupa ülkelerine çevirmişlerdir. Ancak yapılan görüşmeler sonucunda varılan kanıya göre, Avrupa daha çok Bulgaristan’da yaşayan genç kesim için tercih mesele olmuştur. Bulgaristan’da yaşayan Türkler daha iyi imkanlarda çalışabilmek için Avrupa’ya gitmeye başlamışlardır. Türkiye’ye daha önceki dönemde göç etmiş olan çifte vatandaşlık kazanan göçmenler ise, Avrupa’yı sadece eğitim almak için tercih etmektedirler. Bal-Göç Avrupa’nın tercih edilmesinin nedenlerini şöyle sıralamaktadır:

“1996 senesinden sonra Türkiye’de vatandaşlığa alımlar azaldı. Buraya gelen soydaşlarımız bu yüzden kayıt dışı ekonominin bir parçası haline gelmeye başladılar. Hem Türkiye’nin bu tutumu hem de Avrupa’nın maaş imkanı insanların orayı tercih etmesine neden oldu. Artık ekonomik amaçlı Türkiye’ye gelenler yok denecek kadar az. Şuan sadece akrabalarını ziyaret için Türkiye’ye geliyorlar. Almanya’da 2000£’ya çalışmak varken 1000 liraya kim gelir? Ama bu durum Bulgaristan’daki Türkler için söz konusu. Bizden eğitim için giden gençler çok fazla. Sonuçta burada da belli noktaya kadar çalışmak için iş bulabiliyorlar.”

Bulgaristan’da yaşayan Türklerin AB’ye göç etmeye başlaması derneklere göre yeni problemlerin doğmasına neden olmuştur. Bu durum Türkiye Devleti’nin tutumuyla da bağdaşmamaktadır. Çünkü Türkiye Devleti ve dernekler Türk nüfusunu

Bulgaristan’da tutmayı hedeflerken tam tersi bir durum söz konusu olmuştur. İyi bir eğitim almış kalifiyeli elemanlar, Avrupa’ya yönelmeye başlamışlardır. Bal-Türk yönetim kurulu üyesi Aydemir, Avrupa’nın yeni göç kapısı olmasını şöyle değerlendirmektedir:

“Avrupa’ya göç şuan büyük problem. İstihdamla ilgili çok ciddi sıkıntılar var orada. O yüzden çok ciddi bir göç veriyor AB ülkelerine. Bu da bizim için ciddi problem tabii ki. Oradaki kentlerin, köylerimizin, kasabalarımızın boşalması bizim istediğimiz bir şey değil.”

Ancak burada Bul-Türk’ün ve görüşme sırasında orada bulunan Bulgar vatandaşı Amir’in özellikle altını çizdiği bir konu vardır. Amir’in de Bulgaristan’da şahit olduğu birçok olaya göre, Türkler Avrupa’ya yerleşmek için gitmemektedirler. Birkaç aylığına çalışmaya giderek para biriktirmekte ve daha sonra kazandıkları parayı ailelerine harcamak için Bulgaristan’a geri dönmektedirler. Avrupa’ya yerleşmeyi düşünmedikleri için giderken ailelerini de götürmemekte, Bulgaristan’da bırakmaktadırlar. Bal-Türk yetkilisi Koç, bu durumu seneler önce Türkiye’den Almanya’ya çalışmaya giden ve birikim yaptıktan sonra ülkeye geri dönen insanların durumuna benzetmektedir:

“Çoğu Türk ailesini bırakıyor, Bulgaristan’da yerleştiriyor. Bir 6 ay çalışıyor. Sonra geri geliyor ve parasını yiyor. Bu aslında biraz da Türkiye’nin alamancı hikayesine benziyor.”

Özetle dernekler 90’lı yılların başından itibaren Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelen düzensiz göçmenlerin vatandaşlık kazanımı için çaba sarf etmişlerdir. Dernekler kimi zaman soydaşlarına izlemeleri gereken yol hakkında bilgi verirken, kimi zaman da internet sayfalarından yaptıkları açıklamalarla vatandaşlık talebinde bulunmaları için cesaretlendirmişlerdir. Göçmenleri için devletten vatandaşlık talebinde bulunan dernekler, bu talebi etnik aidiyet üzerinden yapmışlardır. Ancak 2000’lerin başına gelindiğinde Türk vatandaşlığı istemi ters yönde işlemeye başlamıştır. Bulgaristan’ın AB’ye üye olmasıyla çalışma bakımından daha iyi imkanlara sahip olan Avrupa, Bulgaristan’da yaşayan Türkler için ilk tercih olmuştur.

4.2.1.2. Haklar Söylemi

Türk soylu olmalarının üzerinden hak talebinde bulunan Bulgaristan göçmenleri, Türk soylu olmayan göçmenlerle karşılaştırıldığında çoğu zaman imtiyazlı bir konuma sahip olmuşlardır. Ancak Türk soylu olmaları ve İskan Kanunu'na göre ayrıcalıklı karşılanmaları, onları her daim güvensiz bir hukuki statüden muaf tutmamıştır. 1990 sonrası Türkiye'ye gelen Bulgaristan göçmenleri de diğer yabancı olarak tanımlanan yani Türk soylu olmayan göçmenlerin karşılaştıkları korumasız durumla karşı karşıya kalmışlardır. Bu göçmenler de iş güvenliğinden, sosyal güvenlik, tıbbi bakım için hukuki erişimden yoksun kalmış, çoğu zaman pahalı ve kötü evlerde barınmışlardır. Yine de 1990 sonrası Türkiye'ye gelen Bulgaristan göçmenleri, etnik kökenlerinden dolayı bazı zamanlar küçük tehlikeleri önlemeyi başaramışlardır. Mesela yabancı kökenli göçmenlerin Türkiye'ye girişte kimlik kontrolüne girmeleri ve gözaltında belli süre tutulmaları daha çok karşılaşılan bir durum olurken, Bulgaristan Türkleri bu denetimlerden polis in iyi niyet göstermesi veya kendilerinin bir miktar para ödemeleri sonucunda kolaylıkla kurtulmaktadır (Parla, 2009: 47). Ancak etnik köken yani Türk soylu olma Bulgaristan göçmenleri için de garantili bir imtiyaz olmamıştır. Çoğu zaman bu göçmenlerin Türk soylu olduklarını soy belgeleriyle kanıtlamaları gerekmiştir. Dernekler de bu durumdan hareket ederek etnik kimliğin Bulgaristanlı göçmenler için de bir ayrıcalık taşımadığını, aslında bunun bir hak olduğunu ve kanıtı gerek kalmadan bu göçmenlere sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır. Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği Başkan yardımcısı Fıçıcıoğlu bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Münferit göçmenlik meselesini bilirsiniz. Buna göre çoğumuzun vatandaşlık kazanımı bu statü altında askında haktı. Devlet Bulgaristan'dan gelen has Türklere de, Ermenistan'dan, Gürcistan'dan, Çeçenistan'dan gelenlere de hiçbir ayrıcalık tanımadı. Somali'den gelenlerde aynıydı, bizde. Bu bize tanınmış bir haktı ama uygulanmadı maalesef. Biz Türküz, Türkçe konuşuyoruz. Aramızda bir tane Bulgarca konuşanı dahi görmezsin. Bu Bulgaristan'dan nefret ettiğimiz için değil. Orda doğduk, orda büyüdük. Dedelerimiz yıllar önce oraya göç etmişler Osmanlı iskan politikası neticesinde. Biz Türklüğümüzü orada da sürdürdük. Bütün bunlardan dolayı bize kolaylık sağlanabilirdi tabi ki ama sağlanmadı.”

Dernek temsilcilerin üzerinde sıklıkla durduğu konu Türk soylu göçmenlere gerekli özenin gösterilmediğidir. Bunların başında da Bulgaristan Türkleri

gelmektedir. Bulgaristan'dan gelen Türkler 1989 yılında devletten destek görmesine karşın, 1990 sonrası gelenler ise devletten herhangi bir destek görememişlerdir. Ancak bu noktada dernek yöneticilerin hemfikir olduğu nokta 1989 yılında gelenlere sağlanan göçmen konutları yardımının karşılıksız verilmediğidir. Göçmenler Türkiye'de çalışarak uzun yıllar bu konutların parasını ödemiş ve tapusunu almışlardır. Bal-Göç genel sekreteri bu konuyu şöyle özetlemektedir:

“1989 olayı ile ilgili öncelikle bilmeniz gereken konu Balkanları, Avrupa'yı Hıristiyanlaştırma, Türklerden temizleme anlamında uygulanan bir proje olduğudur. 1989 göçü daha başlamazdan önce bile AB bir konut yardımı yapmayı planlamış. Biz bunu daha sonraki yıllarda öğreniyoruz. Gelenlerin hepsine de konut imkanı sağlanmadı. Ancak Avrupa'nın AB fonlarından bir kısmı hibe bir kısmı geri ödeme şeklinde sağlamış olduğu bir şeydir. Yeter ki Türkler Bulgaristan'dan temizlensin düşüncesiyle o dönemde çok büyük konut yardımı yaptı. Konutlar bedava verilmedi. 20 yıl vade ile göçmenler kendileri ödedi. Türkiye'de siz nasıl banka kredisiyle konut alıyorsanız aynı şekilde geri ödediler. Bulgaristan'dan gelenlere bedava konut verildi diye bir algı oluşturuldu. Üstüne basarak söylüyorum, öyle bir şey yok. İnsanlar kuruşu kuruşuna kadar aynı banka kredisi gibi 20 yıl boyunca çoluğunun çocuğunun rızından arttırarak konutların parasını ödediler.”

1989 zorunlu göçüyle Türkiye'ye kabul edilen göçmenlere ilk etapta yaşamaları için bir yer, çalışmalarını için bir ev gösterilmiştir. Ama gelen nüfusun adaptasyonu planlanmamıştır. Ancak, 1990 sonrası gelenler bu imkanlara dahi sahip olamamışlardır.

İskan Kanunu'ndan hareketle Türk soylu olmalarının, Türkiye'de yaşayan yabancı göçmenlerle kıyaslandığında kendilerine bir ayrıcalık sağlayıp sağlamadığı sorusu dernek yetkililerine yönetildiğinde, verilen cevaplar umulanın aksinde olmuştur. Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı olmak İskan Kanunu'nda artı olarak değerlendirilirken, aslında bunun günümüzde hiçbir geçerliliği olmadığı kanısına varılmıştır. Bestami Yeşilbahçe Türk soylu olma kıstasını şöyle değerlendirmektedir:

“TC'nin kanunlarına baktığımız zaman bu maddeye paralel başka maddelerde vardır. Mesela sağlık alanında dışarıdan gelen bir turist bizim hastanemizde ameliyat olduğu zaman Türk vatandaşlarına göre üç misli ücret ödemek mecburiyetinde. Siz aynı şekilde örneğin İsviçre'ye gittiniz. Orada hastalandınız. Hastaneye gittiğiniz taktirde İsviçre vatandaşlarına göre üç misli

tedavi ücreti ödüyorsunuz. Buna uluslararası hukukta karşılıklılık deniyor. Şimdi bu ilkedden sıyrılmak adına kanunlarda bazı istisnalar tanınmıştır. Bu Türk soylu olduğunu belgeleyen soydaşlarımıza Türk vatandaşlarıyla eşit statü tanımak için böyle bir imkan sunulmuştur. Bunun altını çizelim. Bu bir ayrıcalık değildir. Biz dernek olarak da hep şunu belirttik. Türk vatandaşlarının üstünde bir ayrıcalık talep etmiyoruz. Sadece eşit statü istiyoruz.”

Bulgaristan’dan Türkiye’ye 1989 ve 1995 sonrası gelen göçmenlerin vatandaşlık kazanımlarına baktığımızda da bir tutarsızlık göze çarpmaktadır. 1989 zorunlu göçüyle gelenlere kolaylıkla Türk vatandaşlığı tanınırken, aynı durum 1995 sonrası gelenler için geçerli olmamıştır. Görüşme yapılan dernek yetkililerinden 55 yaşındaki fıçıcı, 46 yaşındaki Berber ve 56 yaşındaki Tabak kolaylıkla Türk vatandaşlığı edinirken, 46 yaşındaki Çetin için ise süreç o kadar kolay olmamıştır. Aralarındaki tek fark ise Türkiye’ye giriş yaptıkları tarihin farklı olmasıdır. Bu da doğal olarak göçmenler arasında bir ayrımın doğmasına neden olmuştur. Türk vatandaşlığı almada zorlanan Çetin’de herkesin Türk soylu olduğunun ve vatandaşlık kazanımının bundan dolayı bir hak ise bunun herkese sunulması gerektiğinin altını çizirken, vatandaşlık kazanımına giden zorlu süreçten şöyle bahsetmektedir:

“Ben Türkiye’ye 1992’de geldim mesela. Ama 1996’da zar zor vatandaşlık alabildim. 4 yıl boyunca ben her ay karakola gittim. Beni iş yerimde sürekli kontrol ettiler. Oturduğum yere ayda bir polis memuru geldi acaba gerçekten orada oturuyor muyum diye. 4 yıl sürekli kontrol altında tutuldum. Bu süreç kolay olmadı benim için. Hepimiz Türk soyluysak ve bu benden önce gelmiş arkadaşlarıma kolaylık sağlamışsa, ben neden yararlanamıyorum? Bunun sebebi Türkiye’ye diğerlerinden çok sonramı giriş yapmış olmam? Ben yine de aldım vatandaşlık. Ama 1995’ten 1996’dan sonra bu süreç daha da zorlaştı. Kolay kolay kimse alamaz oldu.”

Türkiye’ye göç eden göçmenlerin en büyük sorunu ise emeklilik primleri konusunda yaşamışlardır. Birçoğu Bulgaristan’da senelerce çok ağır şartlarda çalışmıştır. Ancak Bulgaristan hükümetinin yaptığı baskılar sonucunda oradaki düzenini ve işini bırakarak Türkiye’ye göç etmek durumunda kalmışlardır. Türkiye’ye göç eden bu kişilerin orada çalıştıkları senelerin Sosyal Güvenlik Anlaşması ile tanınacağı söylenmiştir. Ancak Bulgaristan buna yanaşmamış ve birçok insan emekli olma yaşı gelmesine rağmen emekli olamamıştır. Bu konuda gerekli adımı derneklerin de belirttiği üzere TC atmış ve bir Borçlanma Kanunu

çıkarmıştır. Göçmenlere sağlanan borçlanma hakkıyla, orada çalıştığı sene karşılığında belirli bir ücret ödeyenlerin günleri sayılmış ve birçoğu bu sayede emekli olmuştur. Bu konuda devlete minnettar olan dernek yetililerinden Bal-Göç Genel Sekreteri annesinin bizzat yaşadığı ve kendisinin de şahit olduğu olayı şöyle aktarmaktadır:

“Mesela benim annem hala sağ. Ancak hiçbir sosyal güvencesi yok. 55 sene orda köle gibi çalıştı. Şuan annem 100 yaşında. Annem geçen hesap yaptı, sadece kendisi Bulgaristan’da 125 bin ağaç dikmiş. Bulgaristan Karadeniz gibi yem yeşil. O yeşilliği köle gibi çalışan Türkler yaptı. 12 yaşında başladı annem işe. Annemin primleri nerde? Ama sağ olsun devletimiz Borçlanma kanunuyla kolaylık sağladı. Devletimizin en büyük faydası bu oldu. Böylelikle hakkımız olan emekliliği Türkiye’de edinebildik.”

Bulgaristan göçmenleri Kat Mülkiyeti Kanunu’na göre Türkiye’de ev sahibi de olamamaktadırlar. Mülkiyetin parasını kendileri ödeseler dahi, sigorta hakkını alamamaktadırlar. Aynı zamanda işlerde kaçak çalıştıkları için herhangi bir iş güvenliğinden de yoksundurlar. Bu açıdan baktığımız zaman sosyal haklar ile resmi vatandaşlık hakları arasında bir ayırım söz konusu olmaktadır (Parla, 2009: 46).

Kısacası, 1990 sonrası Türkiye’ye göç eden Bulgaristan’da yaşayan Türkler ikamet kazanımı, sosyal güvenlik kazanımı ve Türkiye’de mal sahibi olma konularında da 1989 göçmenleri kadar şanslı olamamışlardır. Görüşme yapılan dernekler iki farklı dönemde gelen aynı soydan göçmenlere Türkiye’nin farklı uygulamalar sunmasına tepki göstermişlerdir. Derneklere göre bu göçmenler Türk soylu olmalarından dolayı ikamet, vatandaşlık, sosyal güvenlik hakkına zaten sahiplerdi. Ancak bu hakları tanımak Türkiye Devleti’nin inisiyatifine kalmıştı.

4.2.1.3. Düzensiz Göçmenlikten Yasallığa Geçişte Aracı Kurum

Üzerinde durulması gerek önemli bir konu derneklerin son belirtilen politikaları yürütmesinde azınlık gruplarının siyasal örgütlerini destekleyici bir rol oynamalarıdır. Bu nedenle dernekler son dönemlerde Balkanlar’daki azınlıkların temsilcisi olmaktan ziyade, genellikle azınlık temsilcilerinin Ankara’ya ilettikleri isteklerinin kendi alanlarında ve Ankara’da tekrar eden, çözüm önerileri üreten ve

resmi yerlerden gelen talepleri uygulamaya koyan aktörler olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Baklacioğlu, 2006: 97).

Artık eski misyonlarını terk eden ve zamanla yeni amaçlar edinen dernekler, soydaşlarını içinde buldukları belirsiz durumdan kurtarmak için çalışmaya başlamışlardır. Türk soylu bu derneklerin özellikle altını çizdiği husus, Türkiye'ye göç eden Türk soylu göçmenlerin artık çalışma izni alamamalarından dolayı sigortasız bir şekilde çalışmak durumunda kaldıklarıdır. Türkiye'ye eğitim amaçlı gelen öğrenciler bile zaman zaman kayıt dışı ekonominin bir parçası haline gelmektedirler. Kayıt dışı ekonomide düşük ücretle çalışan bu göçmenler çoğu zaman ücretlerini alamadıkları, çalışma iznine sahip olmadıkları için de haklarını arayamadıkları şikayetleriyle derneklere başvurmakta ve bu konuda bir şeyler yapmalarını istemektedirler (Toksöz vd., 2012: 119-120).

2009 senesinin Şubat ayı sonuna doğru Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından Bulgaristan vatandaşı göçmenlerin yasallığını ilgilendiren bir açıklama yapılmıştır. Yapılan açıklamada emniyet müdürlüklerindeki listelerde adı buluna 900 kişinin 6 Mart tarihine kadar herhangi bir emniyet müdürlüğüne başvuruda bulunmaları halinde, Bulgaristan vatandaşı olan bu kişilere bir yıllık oturma izni verileceği söylenmiştir (Parla, 2009: 15). Emniyet müdürlüğü tarafından yapılan açıklamanın göçmenlere ulaşmada yetersiz kaldığının düşünülmesi üzerine, bu açıklamayla ilgili göçmenleri bilgilendirme görevini ise dernekler üstlenmiştir. Derneklerin internet sitelerinde yaptıkları bilgilendirme sonucunda birçok göçmen bu konudan haberdar olmuş ve başvuruda bulunmuşlardır. Ancak bu 900 kişinin kimleri kapsadığı veya bu listenin neye göre hazırlandığı ise dernek yetkilileri tarafından dahi bilinmemekte, sadece tahminler doğrultusunda fikirler beyan edilebilmektedir. Yapılan uygulamadan güç alan dernekler, bu sefer de daha önce oturma izni almış ve zamanı dolup yeniletememiş göçmenlerinde bu imkandan yararlanabilmeleri için çalışmalara başlamışlardır. Dernekler internet sitelerinden üyelerine yaptıkları çağrılarla 13 Mart 2009 tarihine kadar dernek bürolarına gelerek, bu hakkın genişletilmesini talep ettikleri dilekçeye adlarını yazdırarak imza atmalarını istemişlerdir. Ancak büyük uğraşlara rağmen yetkili makamlarca derneklerin bu isteği onaylanmamıştır (Parla, 2009: 17).

İkinci bölümde detaylı bir şekilde değinildiği üzere TC Devleti Bulgaristan'daki seçim zamanlarında derneklerle işbirliği yapma yoluna gitmiştir. Dernekler de bu işbirliğine cevap vermiş ve Türkiye'de yaşayan göçmenlerin Bulgaristan'daki seçimlerde oy kullanmaları için büyük çaba sarf etmişlerdir. Derneklerin çoğu Bulgaristan'a otobüsler kaldırarak, Türkiye'deki göçmenleri oy kullanmaya teşvik etmişlerdir. En büyük teşvik ise oy kullanan düzensiz göçmenlere devletin tanıdığı geçici ikamet izninin varlığı olmuştur (Danış ve Parla, 2009: 153). Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği'nin üyesi 55 yaşındaki Rahim Fıçıcıoğlu kendisinin de bizzat yaşadığı bu zamanları şöyle özetlemektedir:

“Günlük 12 tane otobüs sadece bu dernekten gitti Bulgaristan'a. Giderken de devlet yardım etti. Mesela gidişin gelişin için bir firmadan bir aylık açık bilet verdi. Bunla hiçbir ücret ödemedem gidip gelebiliyorsun. Devlet o zamanlar oy kullananların tezkerelerini yeniledi ve ücretsiz oturma izni verdi. Ancak bu uygulama günümüzde söz konusu değil. Şimdi tabii Bulgaristan oy kullandırmıyor. Sadece Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde oy kullanabiliyoruz. Yerel seçimlerde altı ay Bulgaristan'da oturmuş olmanı bekliyor.”

Derneklerin seçim zamanında yaptığı bir başka faaliyet ise Bulgaristan'a gidemeyenler için Türkiye'de sandıklar açmak olmuştur. Ancak bu uygulamanın güvenli bulunmaması, Bulgaristan'da oy kullanmayı teşvik etmeyi daha da önemli kılmıştır. Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği yetkililerin rahatsız olduğu ve üzerinde durduğu bir nokta ise Türkiye'den gelen oyların Bulgaristan'ın bölgelerine bölünmesidir. Dernek başkanı İrfan Berber bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Geçen sene 17 Ekimde de seçim vardı. Türkiye'den şöyle 160 bin oy geliyor. Onlarda değişik bir sistem uygulanıyor. Bu 160 bin oyu da dokuz bölgeye bölerler. Ortalama on biner yirmi biner oy işte artık ne düşerse o bölgelere. Böylece kullandığın oyda desteklediğin partinin milletvekili çıkarmasına yetmez. Ama sen şimdi bu oyları istediğin yerde kullanamazsın. Bellidir kullanacağın yer.”

Türkiye bu uygulamayla soydaşların siyasete katılımını teşvik ederek, orada Türkiye lehine politikalar yürütmelerini sağlamaya çalışmıştır (Danış ve Parla, 2009: 154). Hatta son dönemlerde Türkiye'nin soydaşlara da vatandaşlık kazanımını zorlaştırmasının arkasında da bu sebep yatmaktadır. Türkiye, artık soydaşların

yaşadıkları ülkelerde kalması ve Türkiye'nin sözcülüğünü yapması taraftarıdır. Bu konuda dernekler de devletin izinden gitmektedirler. Kısacası dernekler de devlette göçün tersine çevrilmesiyle ilgili faaliyetler yürütmektedirler. Bal-Türk yetkilileri Aydemir bu amaçlarını şöyle dile getirmektedir:

“Biz ilk başlarda 1980’li yıllarda soydaşlarımıza yapılan baskıdan sonra onlara destek amacıyla kurulduk. O günlerden bugüne de bu amaçlarla faaliyetler yürüttük. İlk başlarda daha çok o hedeflere yönelik faaliyetler düzenleniyordu. Yani Türkiye’ye gelenlerin vatandaşlık alması ve Türkiye’de bir şekilde yerleşmesiydi. Şimdi aslında bunu biraz daha tersine çevirmek amacıyla faaliyetler düzenliyoruz. Göçün tersine çevrilmesiyle ilgili daha çok faaliyet gösteriyoruz.”

Özetle, dernekler 1990 sonrası Bulgaristan’dan Türkiye’ye gelen düzensiz göçmenlerin yasallaşma süreçlerinde devletle göçmenler arasında birer aracı kurum olma rolünü üstlenmişlerdir. Dernekler kendilerine yükledikleri bu misyon ışığında, zaman zaman devletin yaptığı açıklamalar hakkında göçmenleri bilgilendirirken, bazen ise göçmenlerin devletten hak talebinde bulunmaları için hukuki bağlamda yol gösterici olmuşlardır.

4.3. Yeni Göçmenler Adına Farklı Eylemler

Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden göçmenler geldikleri tarihler ve sahip oldukları yasal statüler açısından araştırmacılar tarafından değerlendirildiğinde ikili bir sınıflandırma söz konusu olmuştur. 1989’da Türkiye’ye gelen ve Türk vatandaşlığı alan göçmenler *eski göçmen* olarak adlandırılırken, 1990 sonrası Türkiye’ye gelen ve yasallıkla yasadışılık arasında sıkışıp kalan göçmenler ise *yeni göçmen* olarak isimlendirilmişlerdir.

Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere Türkiye eski ve yeni göçmenleri ayrı ayrı yasal düzenlemelere tabi tutmuştur. 1989 yılında Türkiye’ye göç eden eski göçmenler burada kolaylıkla yasal statü kazanırken, 1990 sonrası ülkeye gelen göçmenlerin yasallaşma süreçleri o kadar kolay olmamıştır. Farklı dönemlerde Türkiye’ye göç eden göçmenlerin karşı karşıya kaldığı bu iki uygulama derneklerin faaliyetlerine de yansımıştır. Dernekler 90 sonrası daha çok göçmenlerin Türkiye’de yasal olarak kalabilmeleri için çaba göstermeye başlamışlardır. Bu yeni uygulama

dernekleri göçmenlerin gözünde farklı bir konuma koymuştur. Bu bölümde de derneklerin değişen rollerinin göçmenlerde bıraktığı yansımalar ve yeni göçmenlerin derneklerle ilişkileri ele alınacaktır. Diğer bir yandan da derneklerin gözünden Türk soylu göçmenlerin mevcut sorunlarına değinilecektir.

4.3.1. Bursa Bal-Göç

Bal-Göç en büyük, en etkin Balkan göçmen derneklerinin başında gelmektedir. Bal-Göç 17 Ocak 1985 yılında Bulgaristan'daki asimilasyon politikalarına karşı kurulmuş bir tepki örgütü, dayanışma derneğidir. Dernek kendini *profesyonel bir dava örgütü* olarak nitelendirmektedir. Bal-Göç'ün kurucu başkanı Mümin Gençoğlu'dur. Otuz binin üzerinde üyesi ve birçok şubesi mevcuttur (<http://www.balgoc.org.tr/tarih.html>).

Resim 4.2: Bursa Bal-Göç Derneği'nin Ön Cepheden Görünüşü

Bal-Göç derneğinin işlevine baktığımızda göçmenlerin sorunlarına odaklanmış bir dernek imajı çizmektedir. Başka bir ifadeyle dernek göçmen dayanışmasına, örgütlenmesine ve yaşanan sorunlara dikkat çekmektedir. Bu tür

faaliyetlerde bulunan Bal-Göç, sahip olduğu örgütlenme kapasitesini siyasi bir güç kaynağı olarak da kullanabilmektedir (Kolukırık, 2006: 9).

Bal-Göç Derneği Bulgaristan'daki kültür dernekleriyle de işbirliği içindedir. Ancak Bulgaristan'da dernekleşmenin faaliyetleri fazla görülmemektedir. Yeşilbahçe'ye göre yeni yeni filizlenmeye başlamıştır.

“Bulgaristan'da 36 tane Türklerin çoğunluğunu oluşturduğu milletvekilleri var. Ancak onlar kendi aralarında bölündüler son zamanda. Orada Bulgaristan kanunlarına göre dernekleşme var. Ancak zayıf. Orada Türkiye gibi yüksek düzeyde bir sosyal yapı oluşmamış. Özellikle kırsal kesimde dernekleşme çok fazla değil. Cami dernekler var kendi aralarında. Kültür dernekleri yeni yeni başladı. Orda ki derneklerle işbirliklerimiz var.”

Bal-Göç Derneği başka ülkelerin içişlerine karışmayı, müdahale etmeyi amaçlamamakta ve onların egemenlik haklarına saygı duymaktadır. Tek istekleri orada Türk kimliği ile doğanların o kimlikleriyle yaşamaya devam etmelerinin sağlanması ve o ülkenin vatandaşlarıyla eşit haklara sahip olmalarıdır. Bal-Göç genel sekreteri Yeşilbahçe konuşmalarında AB'nin varlığına dikkat çekerek, onun artık bir devlet noktasında olduğunu ve ileride dünya devleti olduğu takdirde sınırlarında bir önemi kalmayacağını belirtirken, artık önemli olan konunun herkesin yaşadığı yerde işinin olması ve mutlu bir şekilde yaşaması olduğunu söylüyor. Avrupa sistemini öven Yeşilbahçe bu sistemin aslında Osmanlıdan alındığını da belirtmektedir:

“AB'nin kuruluşuna vs. baktığımız zaman Osmanlı yönetim biçimini örnek aldıklarını görürüz. 500 yıl önce Osmanlı'nın kurduğu sistem Avrupa'ya örnek olmuştur. Herkes kimliğini, dilini koruyor. Ama üst çatı var o sizi koruyor. Üst çatı tek organizasyon. Tek ordu, tek yönetim biçimi. Osmanlı buydu. Osmanlı'nın eğer asimilasyon hedefi olsaydı Balkanlar'da hüküm sürdüğü yerlerde bir tek Bulgar, Yunan kalmazdı. (...) Dolayısıyla AB'nin bugünkü yönetim sistemi Osmanlı'dan esinlenilmiştir.”

Dernek yetkilileri Avrupalılaşma süreciyle önem kazanan demokratikleşme sürecinde değerlerinin arttığını, yeni misyonlar edindiklerini ve bir yandan da göçmenlerin gözünde farklı bir imaj edindiklerinin altını çizmektedir. Göçmenler artık Bal-Göç'ü bir sorunları olduğu zaman, çözüm aramak adına gidilecek ilk kurum olarak görmeye başlamışlardır. Dernek yetkilileriyle görüşme yapılırken de derneğe

bu yönde gelen göçmenlerin varlığı bu söylemi kanıtlar nitelikte olmuştur. Bal-Göç'ün diğer derneklere göre daha aktif olması ve adeta bir devlet dairesi olarak görülmesinin en büyük sebebi ise hem yurt dışı bağlantısının olması hem de kendi bünyesi içinde birçok meslekten insanı barındıran kurumsal bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Derneğin yurt dışında bağlantısının olması göçmenlere yurt dışında yaşadıkları konuları çözmekte katkı sağlarken, derneğin bünyesinde bulunan yetkili kişiler ise, göçmenlerin derneğe duydukları güvenin artmasına katkı sağlamıştır. Kendi başlarına yasal sorunlarını çözemeyen göçmenler, dernek bünyesinde bulunan avukatlardan yardım almaya başlamışlardır. Derneğe göçmenlerde gelen dilekçelerin çokluğu da oldukça dikkat çekicidir. Dernek göçmenlerin gözünde yeni rollerini şöyle anlatmaktadır:

“Bal-Göç Türkiye'nin en fazla üyesi olan derneklerinden biridir. Bulunduğu faaliyetler sayesinde hemşeri derneklerinden kolaylıkla ayrılmaktadır. Bizim göçmenleri gözetme, koruma, yol gösterme gibi birçok işlevimiz var. Artık üyelerimiz bir sıkıntı olunca devlet dairesine gitmek yerine bize geliyor. Bizde o süreçte kendilerine her türlü yardımı sağlıyoruz. Bize onlarca dilekçe gelir. Mesela geçen hafta bir üyemiz gümrük memurlarıyla bir problem yaşamış. Emniyete, Gümrük Bakanlığı'na, devlete başvurmuyor ve bize geliyor dilekçe veriyor (bkz. Ek 7). Bunlar gibi daha çok dilekçe var. Kanunlara uygun olanları seçip ilgili devlet dairesine bizzat veriyoruz ve takip ediyoruz işlemi. Ayrıca sağlıklı bilgi kaynağı olarak da görüyorlar bizi.”

Özellikle 2000'lerden itibaren Türkiye'nin göçmenlerle ilgili yasal düzenlemelerde sıklıkla yaptığı değişiklikte göçmenlerin derneklere başvurmasında etkili olmuştur. Türkiye'de yasallığını kaybetmekten korkanlar dernekle daha sık ilişki içerisine girerek, değişen yasal düzenlemeler hakkında dernekler tarafından bilgilendirilmek istemişlerdir. Bal-Göç internet sayfasından bu konu hakkında yaptığı bilgilendirmenin yanı sıra, gün içinde bu konularla alakalı birçok telefon da almaktadır. Çünkü dernek görevlendirdiği departman sayesinde, göçmenleri ilgilendiren her türlü gelişmeden ilk önce haberdar olmaktadır. Edinilen bilgiler gerekli makamlardan teyit edildikten sonra göçmenlerin bilgisine sunulmaktadır. Yeşilbahçe göçmenleri gelişmelerden haberdar etme misyonlarını şöyle özetlemektedir:

“Yayınlanmış olan bir genelge ilgili bütün vatandaşları kapsar ve bağlar. Ancak taktir edersiniz ki sade vatandaş bunu birebir takip etmez. Biz hukuk müşavirliği olan bir dernek olarak bunları takip ederiz. Bize başvuruların tümüyle bu bilgileri paylaşıyoruz. Yeri gelir resmi gazete tararız, yeri gelir medyayla işbirliği yaparız. Edinilen bilgiyi internet sayfasından hemen paylaşıyoruz ikamet tezkeresinde olduğu gibi.”

Bal-Göç göçmenlerin şuan ki mevcut probleminden de bahsetmektedir. Derneğe göre, çifte vatandaşlık alamamış olanlar ister yeni ister eski göçmen olsunlar zorlu bir vize süreciyle karşılaşmaktadırlar. Yetkililer bu muameleye bir anlam veremedikleri gibi, Türk soylu olan bu kesimin diğer göçmenlerden bir farkının olması gerektiğini savunmaktadırlar. Hatta çoğu zaman yabancı kesime göre vize konusunda daha ağır bedeller ödediklerini de belirtmektedirler. Dernek yetkililerine göre bu uygulama ya hafifletilmeli ya da tamamen ortadan kaldırılmalıdır.

“Bizim Bulgaristan’dan gelen çifte vatandaşlık alamamış soydaşlarımız doğup büyüdüğü topraklara çok büyük bir vize engeliyle gidebilmektedirler. Bugün Amerika nasıl katı vize uyguluyorsa, Bulgaristan Türklere iki katı vize uyguluyor. Ben yeşil pasaportlu olduğum için sıkıntı yaşamadan gidip gelebiliyorum. Ancak bu imkana kavuşamayanlar doğdukları topraklara bin bir zorlukla ve çok büyük masrafla gidebiliyorlar. Biz Bulgaristan doğumlular için kolaylaştırılmış vize uygulaması istiyoruz. Ya da vizenin kalkmasını. Avrupa İnsan Hakları Beyannamesince de kalkması gerekir.”

Dernek 2005 yılına kadar daha çok Bulgaristan’da yaşayan soydaşlarına yardım amaçlı hareket etmekteydi. Ancak bu uygulama Bulgaristan’daki ekonomik durumun düzelmesiyle sona ermiştir. Artık yardımlaşma yerini hak arama mücadelesine bırakmıştır. Buradaki temel amaçları Bulgaristan’da yaşayan Türklerin sahip olduğu hakları Bulgarlarla eşit seviyeye getirmek, Türk kimliklerini koruyarak yaşamlarını devam ettirmelerini sağlamaktır. Dernek görüşme esnasında Türkiye’de ve Bulgaristan’da yaşayan Türk soylular için hiçbir zaman fazla bir hak talep etmediklerini, sadece eşitsizliğe bir son vermek istediklerinin özellikle altını çizmektedir:

“Bulgaristan’daki gelir anlamındaki adaletsizliği bir örnekle açıklayalım. Kırcaali ve civarında ortalama asgari ücret şuanda Türk lirasıyla 350 TL. Oysa Bulgar kesiminde Sofya’da Filipe’de 1000 TL civarında. Aradaki farka bakın.

Artık mücadelemiz ekonomik anlamda eşitliğe uğraşmak için. Açıkçası ayrımcılığın son bulması için faaliyet gösteriyoruz.”

4.3.2. Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği

Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği diğer iki dernekle kıyaslandığında daha küçük çaplı bir dernektir. Bulgaristan göçmenlerinin yoğun olduğu Bahçelievler’de bulunmaktadır. Dernek genellikle üyelerin ödediği aidatlarla faaliyet yürütmeye çalışmaktadır. Derneğin içinde bulunan lokal, aidatlardan sonra derneğin diğer bir gelir kaynağıdır. Burada genellikle erkek göçmenler bir araya gelmekte, kağıt, okey gibi oyunlar oynamakta ve birlikte vakit geçirmektedirler. Derneğin Genel Başkanlığını İrfan Berber yürütmektedir. Berber dernek hakkında şunları söylemektedir:

“Derneğimiz 1985 yılında kuruluyor, fakat tamamen 1986’da faaliyete geçiyor. On yıldan beri başkanlığını ben yapıyorum. 1990 yılında göç ettim Bulgaristan’dan Türkiye’ye. Tabi bizden önce Türkiye’ye gelen büyüklerimiz kurmuşlar derneği. Üyelerimiz de genellikle Bulgaristan’ın Deliorman bölgesinden göç edenlerden oluşuyor. O yıldan bu yıla faaliyetlerimizi sürdürüyoruz. Şuan resmi olarak 500 üyemiz var. Fahri üyelerde söz konusu tabi ki.”

Resim 4.3: Dernek Yetkilileriyle Görüşme Yapılan Toplantı Odası

Derneğin çoğu üyesi çifte vatandaşlık kazanmış ve borçlanma yaparak emekli olmuş kişilerdir. Bulgaristan'a geri dönmeyi düşünmemelerine rağmen, sıklıkla Bulgaristan'a gidip gelmektedirler. Türkiye'de yaşamaktan çok mutlu oluklarını her fırsatta dile getirmektedirler. Dernek değişen yasal düzenlemeleri diğer iki dernek gibi internet sayfasından yayınlama imkanına sahip değildir. Diğer dernekler gibi gelişmiş bir haberleşme ağı bulunmamaktadır. Yurt dışıyla tek bağlantısı ise Bulgaristan'da hala yaşamakta olan akrabalarıdır. Lokalin derneğin girişinde bulunması, dernek yönetimi ve üyelerinin iç içe olmasını sağlamıştır. Göçmenler kendilerini ilgilendiren bir yasal değişikliği de birbirlerini haberdar etme yoluyla öğrenmektedirler. Dernek bilgilendirmeyi ise daha çok mesaj kanalıyla yapmaktadır. 92 yılında Türkiye'ye göç eden Çetin söyle özetliyor derneğin rolünü:

“Biz üyelerimizle hep yan yanayız. Bir haberi birimizin duyması yeterli oluyor. Duyulan haber gerekli makamlardan teyit edildikten sonra diğer arkadaşlarımıza bilgi veriliyor. Bizde süreç böyle işliyor. Zaten burada yaşıyor üyelerimiz hepsi. Mesajla bilgilendirmesek bile kendi aramızda kolaylıkla yayabiliyoruz.”

4.3.3. İzmit Bal-Türk

Bal-Türk Balkan Türklerinin haklarını savunmak adına 1985 yılında kurulmuştur. Bal-Türk en temel hedefi Bulgaristan'da yaşayan Türklere uygulanan eziyetleri Türkiye'ye ve kamuoyuna duyurmak olmuştur. Bu doğrultuda Türkiye'nin birçok şehrinde mitingler düzenlemiştir. Göçmenler Türkiye'ye geldiğinde ise onların topluma adaptasyonlarını sağlamak için faaliyet yürütmeye başlamıştır. Günümüzde ise birtakım hakların geri alınması için çalışmalar yürütmektedir (<http://www.balturk.org.tr/dernegin-tarihcesi/>). Bal-Türk de Bal-Göç gibi büyük ve aktif bir dernektir. Derneğin şuan ki Genel Başkanı Dr. Bayram Çolakoğlu'dur (<http://www.balturk.org.tr/genel-merkez-yonetim-kurulu-uyeleri/>). Genel merkezi İzmit'te bulunan derneğin, Karamürsel'de, Körfez'de, Çayırova'da ve Gebze'de şubeleri bulunmaktadır (<http://www.balturk.org.tr/category/kurumsal/subelerimiz/>).

Resim 4.4: İzmit Balkan Türkleri Kültür Ve Dayanışma Derneği'nin Dışarıdan Görünüşü

Bulgarcayı öğrenmek isteyenlere dil kursu imkanı sunan dernek, bu faaliyetin yanı sıra birçok faaliyete de imza atmaktadır. Dernek aynı zamanda üniversitede eğitim gören ama maddi durumu iyi olmayan üyelerinin çocuklarına burs imkanı sağlamak, barınma ihtiyacı olmayanlara kalacak yer temin etmek gibi misyonlarda üstlenmektedir (<http://www.balturk.org.tr/dernek-tuzugu/>).

Dernek yetkililerinin belirttiği üzere birçok üyesi bulunan dernek, üyelerinin hepsine ulaşmakta büyük sıkıntı yaşamaktadır. Bu durum hiç şüphesiz çoğu derneğin ortak sorununu oluşturmaktadır. Üyeler daha çok işleri olduğunda derneklerin yolunu tutmaktadırlar. Bal-Türk yönetim kurulu üyesi Berkant Aydemir derneklerin bu problemini şöyle anlatmaktadır:

“Aslında bizim her yaş grubundan üyemiz var. Ekinliklerimize de katılıyorlar. Tabi şöyle bir şey var, bu bütün STK’lar içinde sıkıntı muhtemelen. Toplam üye sayısının belki de %10’u bilemediniz %20’si derneklerle sürekli ilişki içerisinde. Onun dışındakilere ulaşmak bazen sorun oluyor. Ama biz birçok STK’dan daha sık kuruluş hedeflerimiz doğrultusunda faaliyet gösteriyoruz.”

Dernek Bal-Göç gibi çeşitli yasal düzenlemeler hakkında üyelerini bilinçlendirmek ve yardımcı olma rolünü de üstlenmiştir. Yani üyeleriyle devlet arasında aracılık yapmaktadır. Bu da göçmenlerin derneğe duyduğu güveni ve ilgiyi arttıran bir etken olmaktadır. Ancak dernek yetkilileri, derneğin üstlendiği bu misyonu her dernek için genellemenin çok doğru olduğunu düşünmemektedirler. Onlara göre genellikle bu misyonu kendileri gibi büyük ve etkin faaliyet yürüten dernekler üstlenmektedir.

“Biz dernek olarak emekli aylıkları alınmasıyla yani Bulgaristan’dan göçüp çifte vatandaş olan kişilerin oradaki haklarının korunmasıyla ilgili bir aracılık görevi yürütüyoruz. Bulgaristan Konsolosuyla, İstanbul’la sürekli iletişim halindeyiz. Üyelerimizin işlerini kolaylaştırmak için çalışmalar yapıyoruz. Ancak her dernek bunu yapıyor mu pek bilemeyiz.”

Dernek yetkilileri göre Bal-Türk’ün misyonu şartlara göre devamlı değişiklik göstermektedir. 1989’da milli dava savunuculuğu rollerinin gerekçesini dönemin gereğiyle açıklayan dernek değişen ihtiyaçların misyonlarını geliştirebileceğini de belirtmektedir.

4.4.Sonuç

Dördüncü bölümde Bulgaristan Türklerinin kurdukları veya Bulgaristan Türkleri üzerine çalışma yapan Balkan Derneklerine odaklanılmıştır. Bu dernekler 1980’li yıllarda yoğun baskıyla karşılaşan soydaşlarına dikkat çekmek ve asimilasyon politikalarının son bulmasını sağlamak için bir araya gelmişlerdir.

Ancak 1990 sonrası Türkiye'deki değişen koşullar derneklerin yeni faaliyetlerde bulunmaya, yani yeni misyonlar edinmeye yöneltmiştir.

Özellikle 1996 yılından sonra Türkiye'ye gelen göçmenlerin vatandaşlık kazanımı, ikamet ve çalışma izni kazanımı zorlaşmıştır. Böyle bir ortamda çalışmak zorunda kalan göçmenler birçok haksızlığa uğramışlardır. Göçmenlerin iş ve sosyal hayatlarında maruz kaldıkları suiistimaller, sağlık ve eğitim alanında yoğunluk kazanırken, ikamet ve çalışma izni kazanımının kolaylaştırılması ve sosyal hizmetlerden de faydalanmaları bu sorunların önüne geçecek çözüm önerileri olarak derneklerce sunulmaya çalışılmıştır (Toksöz vd., 2012: 125).

Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinde, AB'nin Türkiye'deki demokratikleşme çabalarını desteklemeye başlamasıyla, demokratikleşme hareketlerinin en önemli kısmı olan dernekler de giderek etkinliklerini arttırmış, kimi zamanda birer baskı aracı rolü üstlenişlerdir (Zihnioğlu, 2013: 178).

Derneklerle ve o esnada orada bulunan üyelerle yapılan görüşmelerden elde edilen çıkarımlara göre, AB sürecinde rolleri giderek artan ve faaliyetlerini etkinleştiren dernekler, üyelerinin gözünde hak aramak için başvurulacak ilk kurum olarak görülmeye başlanmıştır. Göçmenler vatandaşlık kazanımı vb. için devlet dairelerine dilekçe vermek yerine, derneklere gitmekte ve kendileri adına bu sürecin takipçileri olmalarını istemektedirler. Dernekler artık göçmenlerin gözünde güvenilir bilgi kaynağı edinilecek yer imajı çizmeye başlamıştır. Göçmenlerin derneklere yüklediği bu misyon, onları daha çok araştırmaya ve internet, telefon gibi iletişim araçlarından düzenli aralıklarla bilgilendirme yapmaya itmiştir. Dernekler de göçmenler için vatandaşlık savunuculuğu yapmaya başlamış ve Türk soylu olan göçmenler için vatandaşlık kazanımının bir ayrıcalık değil, sahip olunması gereken hak olarak görmüşlerdir. Göçmenler için çeşitli hak talebinde bulunan dernekler, bu talebi soy bağı üzerinden yapmışlardır.

5.SONUÇ

Küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte uluslararası göç olgusu üzerinde sıklıkla durulan ve tartışılan konuların başında gelmeye başlamıştır. Küreselleşmenin ve ülkelerde yaşanan karışıklıkların etkisiyle oldukça karmaşık bir hal alan uluslararası göçün, devletleri sınır güvenliklerini denetim altında tutmaya itmesi tartışmaların fitilini ateşleyen nokta olmuştur. Bu dönemde bir ülke vatandaşının diğer bir ülkeye geçişi vize benzeri sistemlerle sürekli kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Ancak bahsedilen nedenlerden dolayı uluslararası göçün ivme kazanması, göçmenlerin ülkelere girişte kontrol edilmelerini daha da zorlaştırmıştır. Bu dönemde Türkiye’de söz konusu durumdan etkilenmiş ve birçok yasadışı göçe sahne olmuştur. Zamanla yabancı göçmenlerin yanı sıra Türk soylu göçmenler de ülkeye giriş için yasadışı göçe başvurmaya başlamışlardır. Hiç şüphesiz, Türkiye’nin AB adaylığı yolunda ilerlemesi bu durumun en büyük nedenlerinden biri olmuştur. Son birkaç yılda Türkiye’nin kontrol politikasını arttırması, Türkiye’deki göç literatürünün de AB odaklı olmasını sağlamıştır.

Bu arka plan içerisinde, elimizdeki mevcut çalışma şu amaçlarla ilgili literatüre katkı sağlamaya çalışmıştır. İlk olarak, 1990 sonrası Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden *düzensiz göçmenlere* yoğunlaşarak, konu itibariyle üzerinde çok fazla çalışmanın mevcut olmadığı göçmen kitlesine yönelmiştir. Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden göçmenlerle ilgili yapılan çalışmaların çoğu 1989 yılındaki zorunlu göçle Türkiye’ye gelen ve ülkede kolaylıkla yasallık kazanabilen göçmenlere odaklanmış, düzensiz göçmenleri konu alan literatürde ise Bulgaristan Türkleri çok ilgi görmemiştir. İkincisi bu çalışma, AB üyeliği yolunda ilerleyen Türkiye’nin bu doğrultuda geliştirdiği yasal düzenlemeleri, bunun söz konusu göçmenlerin yasallaşma süreci üzerine etkisini ve göçmen derneklerinin bu süreçteki rollerini tek bir çalışmada ele alması yönünden de yenidir. Üçüncü olarak, çalışma Türk soylu olan Bulgaristan Türklerinin içine düştükleri belirsiz duruma dikkat çekerek, ilgili literatürün bu konuya yönelmesini sağlamayı hedeflemiştir. Çünkü Bulgaristan

Türkleri hem Türk soyundan olmaları, hem AB vatandaşlığı elde etmeleri, hem de son dönemlerde düzensiz göçmen olarak anılmalarından dolayı ilginç bir örnek teşkil etmektedir. Dördüncüsü, bu çalışma Balkan derneklerinin bu süreçteki rollerine de dikkat çekmek istemiştir. Balkan dernekleri göçmenlerin Türkiye’de yasal olarak kalabilmeleri için çalışmalar yürüten en önemli aktörler olmuştur. Sonuncusu ise, zengin bir birikime sahip olmayan bu alanda, ağırlıklı olarak dernek yetkilileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ışığında hazırlanan bir çalışma olması yönünden de ilgi çekicidir.

Savaşlarda büyük bir nüfus kaybı yaşayan Osmanlı, nüfusu arttırmak için Türk soylu göçmenlere yönünü çevirmiştir. Bu yöntem TC’nin kurulduğu yıllarda da sürdürülmüş ve İskan Kanunu’na dayanarak Türk soylu olan göçmenlerin ülkeye kabul edilmelerine devam edilmiştir. Ancak göçün karmaşık bir hal aldığı 20.yy’da bu tutum yavaş yavaş terkedilmeye başlanmış, özellikle 2000’li yılların başında AB’nin baskıları sonucu tamamen sonlandırılmıştır. Sonuç olarak Türk soylu olan Bulgaristan Türkleri 90’lı yılların ortalarına kadar ülkeye kabul edilirken, 2000’lere doğru bu tutum büyük ölçüde yön değiştirmiştir. Bu durum Türkiye’nin göç politikalarını hangi kıstaslara göre belirlediğinin tartışılmasına neden olmuştur.

Öte yandan, yasadışı yollarla Türkiye’ye gelen veya vize süreleri dolduğu halde ülkelerine dönmeyen Bulgaristan Türkleri biranda kayıt dışı ekonominin bir parçası haline gelmişlerdir. Ucuz ücretlere çalışan göçmenler işverenler için tercih sebebi olurken, bu durum yerli halkın göçmenlere tepki göstermesine neden olmuştur. Türkiye’nin bu süreçte AB’nin beklentilerine cevap vermeye çalışması bahsedilen göçü daha da beslemiş ve kısa sürede birçok göçmen yasadışı olarak Türkiye’de yaşamaya başlamıştır. Böyle bir kaos içinde Türkiye’de yaşamak zorunda kalan göçmenler, işverenler tarafından da sömürülmüş ve sosyal güvenlik gibi haklardan mahrum olarak yaşamak durumunda kalmışlardır. Göçmenlerin Türkiye’de yaşadıkları bu gibi sorunları ortadan kaldırmak için göçmen dernekleri devreye girmiş, Türkiye’nin AB serüveninde demokrasi ilkesi doğrultusunda önem kazanmalarıyla etkinliklerini git gide arttırmışlardır. Bu durum düzensiz göçü konu alan araştırmaların bu yöne kaymasına neden olmuştur. Ancak yine de göçmen derneklerini konu alan çalışmalar oldukça sınırlıdır.

Göçmenlerin içine düştüğü bu durum Türk vatandaşlığı talebini de olumsuz yönde etkilemiş, Bulgaristan'ın AB'ye üye olmasıyla Türk soylu göçmenlerin AB vatandaşlığı kazanması vatandaşlık isteminin neredeyse sonunu getirmiştir. Her şeye rağmen Türk vatandaşlığı talebinde bulunmaya devam eden az miktardaki göçmen ise, Türkiye'yi Bulgaristan'a yakınlığından ve akrabalarının burada yaşamasından dolayı tercih etmeye devam etmektedir.

Şüphesiz derneklerin bu konuya yönelmesi, göçmenlerin hak talebinde bulunmalarını da etkilemiştir. Dernekler internet sayfalarından yaptıkları bilgilendirmelerle yasal düzenlemelerle ilgili göçmenleri aydınlatmış ve gerekli mercilere hak başvurusu yapmaları hususunda yardımcı olmuşlardır. Bu durum, göçmenlerin dernekleri devlet dairesi gibi görmelerini sağlamıştır. Artık göçmenler herhangi bir şikayetleri olduğu takdirde veya bir sorun yaşadıklarında derneklere gitmekte, dilekçe doldurmakta ve derneklerin gerekli yasal süreci kendileri yerine takip etmelerini istemektedirler.

Derneklerin etkinliklerini arttırmalarıyla yürüttükleri faaliyetlerde artmış ve kendilerine yeni roller yüklemişlerdir. Başlarda milli dava savunuculuğu yapan ve göçmenlerin kültürlerini, kimliklerini korumalarını ve bir arada birbirlerinden kopmadan yaşamalarını sağlamaya çalışan dernekler, bir yandan da hak savunuculuğu yapmaya, sosyal vatandaşlık söylemi üzerinden hareket etmeye ve düzensiz statüye düşen göçmenlerin yasallık kazanmaları için uğraş sergilemeye başlamışlardır. Bu faaliyetleriyle dikkat çeken derneklerin başında Bal-Göç, Bal-Türk ve Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği gelmektedir.

Son dönemde ise Türkiye ile dernekler Bulgaristan Türklerinin artık Bulgaristan'da kalarak, orada Türkleri temsil etmeleri gerektiği noktasında ortak görüşe sahiptirler. Ancak Bal-Türk'ün de yakındığı gibi göçmenler Bulgaristan'da kalmak yerine, yeni umutlarla Avrupa'ya göç etmeye başlamışlardır. Nüfusun Avrupa'ya kayması da başka sorunların doğmasına neden olmuştur. Kısacası, göç artık yön değiştirmiştir.

Sonuç olarak Türkiye ilk başlarda göçmenleri kabul ederken, 2000'lerden itibaren etmemeye başlamış, bu durum göçmenlerin Türkiye'de yasa dışı yollarla kalmasına neden olmuştur. Bu sorunu ortadan kaldırmak için göçmen dernekleri devreye girmiştir. İlk başlarda soydaşlarının gördüğü eziyetleri, asimilasyon uygulamalarını kamuoyuna duyurmak için kurulan dernekler, 1990'lardan sonra dönemin gerekleri doğrultusunda yeni misyonlar edinmişlerdir. Türkiye'de düzensiz göçmen olarak yaşamaya başlayan Bulgaristan Türklerinin yasallaşmaları için faaliyet yürütmeye başlamışlardır. Son birkaç yıldır ise bu uygulamada terk edilmiş, artık Bulgaristan'daki Türk nüfusunun arttırılması hedeflenmiş ve o doğrultuda faaliyetler yürütülür olmuştur.

Bu noktada, AB'nin Türkiye'nin göç mevzuatında neden değişiklik yapmasını istediğine de değinmek gerekmektedir. Hiç şüphesiz Avrupa çoğu göçmen için rahat yaşam koşullarına kavuşmanın en kolay yoludur. Bu yüzden her sene birçok insan yeni umutlarla Avrupa'ya göç etmeye çalışmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte bu sürecin daha da hızlanması ve göçmen sayısında artış yaşanması Avrupa ülkelerini göç mevzuatlarını katılaştırmaya itmiştir. Ancak yine de düzensiz göçle başa çıkamayan Avrupa yeni çözümler aramaya başlamıştır. Düzensiz göçe son vermenin yolu göçün yönünü 3. Sınıf ülkelere veya Türkiye gibi geçiş noktasındaki ülkelere çevirmekte bulunmuştur. Bu da düzensiz göçmenlerin bahsedilen ülkelere yığılmasına neden olmuş ve bu seferde söz konusu ülkeler için büyük problemler doğmuştur.

Özetle, AB gelişmemiş ülkelerle geçiş noktasındaki ülkelere kontrol politikası uygulayarak düzensiz göçü önlemeyi hedeflemiştir. Bu göçün Avrupa'ya ulaşmasını bir nebze engellerken, diğer ülkelerde büyük sorunlar doğurmuştur. AB bu göç sistemini Türkiye üzerinde de uygulamış, ancak uygulanan politikalar düzensiz göçü engelleme konusunda yetersiz kalmıştır. Hatta düzensiz göçü engelleyemediği gibi birde bu kişilerin kayıt dışı ekonominin parçası haline gelmesiyle yasadışı göç daha da karmaşık bir hal almıştır.

Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ışığında Türkiye'nin sergilediği tutum ve Bulgaristan vatandaşlarının AB vatandaşlığı kazanımının sonucunda birçok

Türk soylu göçmen artık Türkiye'ye göç etmek yerine Avrupa'ya göç etmeye başlamış, bu da Bulgaristan Türkleri arasında Türk vatandaşlığı istemini oldukça azaltmıştır. Türkiye'ye hala gelmeye devam edenler ise sadece akrabalarını ziyaret etmeyi amaçlamakta, çalışmak için ise Avrupa'yı tercih etmektedirler. Bir diğer önemli bulguya göre, Avrupa'yı tercih eden göçmenler daha çok Bulgaristan'da yaşayanlardan oluşmaktadır. Türkiye'ye göç etmiş ve senelerce burada yaşamını sürdürmüş göçmenler ise AB vatandaşı olmalarına rağmen, Avrupa'yı sadece eğitim konusunda tercih etmektedirler.

Elde edilen bir başka veriye göre Türk soylu göçmenlerin etnik aidiyetlerinden dolayı sahip oldukları haklar ancak Türkiye Devleti'nin inisiyatifi doğrultusunda tanınmıştır. Bir başka ifadeyle Türk soylu göçmenler sadece devletin izin verdiği ölçüde sahip oldukları haklarına ulaşabilmişlerdir. Bu da dernek yetkililerini harekete geçiren temel noktalardan biri olmuştur.

Diğer bir veriden hareketle ise dernekler, devlet ile göçmenler arasında aracı kurum haline gelmişlerdir. Dernekler bir yandan devletin göçmenlerle ilgili yaptığı açıklamalar hakkında göçmenleri bilgilendirirken bir yandan da devletten göçmenler adına hak talebinde bulunmaktadırlar. Bu talebi ise etnik imtiyaz üzerinden yapmaktadırlar. Çünkü hala yürürlükte olan İskan Kanunu'na göre Türk soylu olan bu göçmenler yabancı addedilen diğer göçmenlerden ayrı tutulmakta ve Türk soyluluklarını kanıtladıkları takdirde kolaylıkla Türk vatandaşlığına alınabilmektedirler.

Her araştırmada olduğu gibi bu çalışmanın da literatüre olumlu katkıları vardır. Öncelikle Türkiye'nin yasal düzenlemelerini zorlaştırması sonucunda düzensiz göçmen olarak Türkiye'de yaşamak zorunda kalan Bulgaristan Türklerinin yasallaşma süreçlerinde Balkan derneklerinin katkılarına ele almış, üzerinde çok durulmamış olan bir konuya dikkat çekmiştir. Çalışmanın bu özelliği, diğerlerinden ayrılmasını sağlayan en önemli yönü olmuştur. Ayrıca bu çalışma düzensiz göç çalışmalarının zenginleştiği bir dönemde çok ilgi görmeyen Türk soylu göçmenleri ele alarak, aslında bir zamanlar ülkede ayrıcalıklı bir konuma sahip olan bu kişilerin ülkenin çıkarları doğrultusunda nasıl düzensiz göçün bir parçası haline geldiklerini

aydınlatmaya çalışmıştır. Öte yandan yine üzerinde tartışılmamış bir konu olan, Türkiye'nin takındığı tavrın söz konusu göçmenlerin Türk vatandaşlığı talebini ne yönde şekillendirdiği sorusuna cevap aramıştır. Yöntemsel olarak ise çalışma, üç farklı şehir olan Bursa, İstanbul ve İzmit'te bulunan derneklerin yetkilileriyle yapılan görüşmelerle birinci elden veri sağlamıştır. Çalışma bu yöneme ağırlık vererek, Balkan derneklerini konu alan çalışmaların azlığı nedeniyle literatürde doğan boşluğu doldurmaya çalışmıştır.

Çalışmanın temel kısıtlılığı bu konuyu ele alan çalışmaların oldukça sınırlı sayıda olmasından dolayı daha çok görüşmelere dayanan keşifçi bir araştırma olmasıdır. Bu durum çoğu zaman varılan verilerin birbiriyle çelişme riskini taşıması nedeniyle çalışma birçok sefer tekrarlanan görüşmeler ışığında şekillendirilebilmiştir. Öte yandan Bulgaristan'da dernekleşme hareketlerinin gelişmemesinden kaynaklı eksiklikten dolayı, çalışmanın Bulgaristan yönü de yarım kalmıştır.

Çalışmanın bu kısıtlılığından yola çıkarak, bundan sonra bu konuya yönelecek araştırmacılar için farklı bölgelerde faaliyet yürüten derneklerle görüşmeleri önerilmektedir. Bu çalışma, bu yoldan gidecek diğer araştırmalar için bir temel oluşturur niteliktedir.

Ek-1'in çevirisi:

Varna Belediyesi

Karar

No: 694

Varna, 24.11.2003.

İlgi: 27.11.2003* tarihli ve S-22 sayılı beyanname.
Talepte bulunan şahıs: SEVDA RANGELOVA SOLAKOVA
Bulgaristan vatandaşlık no: Doğum yeri:
İkamet adresi:

Talebin ilişkin olduğu husus: (Bulgar) Nüfus Kaydı Kanununun 19-a maddesi uyarınca **isim geri kazanma** işlemini yaptırmak. Beynamedeki verilerin ayrıntılı incelemesinden sonra, isim geri kazandırma işleminin aşağıda gösterilen doğrultuda yapılmasına **müsaade ediyorum:**

Sevda Rangelova Solakova (isminin)

Sevim Rahmi Hikmet (şeklinde geri kazanılmasına).

Gerekçe: (Bulgar) Nüfus Kaydı Kanununun 19-a maddesiyle kapsanan kişilerden olması sebebiyle talep sahibi şahsın, ismini idari yoldan geri kazanma hakkı söz konusudur. Şahsın sunduğu beyanname, Bölgesel Kalkınma ve Bayındırlık Bakanının belirlediği, ilgili kanunun 19-a maddesini Uygulama Yönergesi koşul ve düzenlemelerine uygun bulunmuştur.

Bu karar dört nüsha: şahsın kendisi için, beyannameye, doğum kütüğüne ve evlilik kütüğüne eklenecek birer nüsha olarak düzenlenmiştir.

Varna Belediyesi Başkanı:

(imza, mühür)

Kiril Yordanov

17.07.2001 tarihli 1515 sayılı
emirname uyarınca

Sol alt köşede, el yazısıyla: Şahıs vekilinin 05.03.2004 tarihli
“(Bu kararın) Temyizini talep etmeyeceğim” beyanı ve imzası.

* Tarihte bir hata söz konusudur. Zira Beyanname tarihi (27.11.2003), Karar tarihinden (24.11.2003) sonraya tekabül edemez.

Kaynak: Hacıoğlu (2012: 587-588).

T.C. Resmî Gazete

Tesis tarihi: 7 Teşrinievvel 1336

*İdare ve yazı işleri için
Başvekalet Neşriyat Müdürlüğüne
müracaat olunur.*

21 HAZİRAN 1934
PERŞEMBE

SAYI: 2733

KANUN

İskan Kanunu

Kanun №: 2510

Kabul tarihi: 14/6/1934

Mukaddeme

İskân mntakaları

Madde 1 — Türkiye Türk kültürüne bağlılık dolayısıyla nüfus oturuş ve yayılışının, bu kanuna uygun olarak, İcra Vekillerince yapılacak bir programa göre, düzeltilmesi Dahiliye Vekillğine verilmiştir.

Madde 2 — Dahiliye Vekillğince yapılp İcra Vekilleri Heyetince tasdik olunacak haritaya göre Türkiye, iskân bakımından üç nevi mntakaya ayrılır.

1 numaralı mntakalar: Türk kültürü nüfusunun tekâsüfî istenilen yerlerdir.

2 numaralı mntakalar: Türk kültürüne temsili istenilen nüfusun nakil ve iskânına ayrılan yerlerdir.

3 numaralı mntakalar: Yer, sıhhat, iktisat, kültür, siyaset, askerlik ve inzibat sebepleriyle boşaltılması istenilen ve iskân ve ikamet yasak edilen yerlerdir.

Yukarıda yazılan iskân mntakalarının tasdikli haritasında, zamanla ortaya çıkacak ihtiyaca göre değişiklikler yapılması Dahiliye Vekillğinin teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyeti kararına bağlıdır.

Fasıl : I

Muhacirlerin ve mültecilerin kabulü

Madde 3 — Türkiye yerleşmek maksadile dışardan, münferiden veya müçtemian, gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler, işbu kanunun hükümlerine göre Dahiliye Vekillğinin emriyle kabul olunurlar. Bunlara (muhacir) denir. Kimlerin ve hangi memleketler halkının Türk kültürüne bağlı sayılacağı İcra Vekilleri Heyeti kararile tesbit olunur.

Türkiyede yerleşmek maksadile olmayıp bir zaruret ilcasile muvakkat oturmak üzere sığınanlara (mülteci) denir. 4 üncü maddede yazılı sebepler bulunmayan mülteciler, Türkiye yerleşmek isterler ve bunu yazı ile buldukları yerin Hükümetine bildirirler ise muhacir muamelesi görürler. Öbür mülteciler için Vatandaşlık Kanunu hükümleri tatbik olunur.

Dahiliye Vekillği muhacirlerin ve mültecilerin alınma yollarını gösterir bir talimatname hazırlar.

Madde 4 — A: Türk kültürüne bağlı olmayanlar,
B: Anarşistler,
C: Casuslar,
Ç: Göçebe çingeneler,
D: Memleket dışına çıkarılmış olanlar Türkiye muhacir olarak alınmazlar,

Bulaşık hastalıklar doğrudan doğruya Hükümet hastanelerine gönderilip orada parasız tedavi olunurlar.

Madde 5 — Hususî bir ahit dolayısıyla Türkiye mecburî olarak gelenler yapılan muahede hükümlerine ve Hükümetçe verilen kararlara göre alınrlar.

Madde 6 — A: Muhacirler sınırlardan girdikleri veya nakil vasıtalarından çıktıkları yerin en büyük mülkiye memuruna kendilerini ve ailesi fertlerini yazdırıp bir "muhacir kâğıdı," almağa ve bir vatandaşğa girme beyannamesi imzalamağa mecburdurlar. Muhacir kâğıdı muvakkat doğum kâğıdı yerine geçer ve bir yıl muteber tutulur.

B: Muhacir olarak alınanlar, İcra Vekilleri Heyeti kararile, hemen vatandaşğa alınrlar. Küçükler baba ve analarına veya bızımlarına bağlı tutulurlar. Kimsesiz gelen küçükler, yaşına bakılmaksızın, vatandaşğımıza geçirilrler.

Madde 7 — A: Türk ırkından olup Hükümetten iskân yardımı istememeyi yazı ile bildiren muhacirler ve mülteciler Türkiye içinde istedikleri yerde yerleşmeğe serbest bırakılırlar. Hükümetten iskân yardımı isteyenler Hükümetin göstereceği yerlere gitmeğe mecburdurlar.

B: Türk ırkından olmayanlar, Hükümetten yardım istemeseler bile, Hükümetin göstereceği yerde yurt tutmağa ve Hü-

kümetin izni olmadıkça buralarda kalmağa mecburdurlar. İzinsiz başka yere gidenler ilk defasında yerlerine çevrilirler. Te-kerrürü halinde İcra Vekilleri Heyeti kararile, vatandaşlıktan düşürülürler.

C : Türkiyeye geldikleri tarihten itibaren iki yıl içinde iskân istemiyen muhacir ve mültecilere iskân yardımı yapılamaz.

Fasıl : II

İçerde, nakiller, kültür ve idare tedbirleri

Madde 8 — Türkiye içinde toprağı dar veya azmahlık, bataklık, ormanlık, dağlık ve taşlık olan yerlerde bulunan ve geçim vasıtasından mahrum olan köyleri, gerek meskûn gerek göçebe bulunsun üç numaralı mntakalar halkını yaşayış ve sıhhat şartları elverişli olan yerlere nakletmeğe; evleri dağınık köyleri daha uygun merkezlerde toplamağa; huğları, obaları ve komları köyler içine kaldırmağa ve yenilerinin yapılmasını yasak etmeğe Dahiliye Vekili salâhiyetlidir.

Madde 9 — Türkiye tabiiyetinde bulunan gezginci çingene-leri ve Türk kültürüne bağı olmyan göçebeleri, toplu olma-mak üzere kasabalara ve serpiştirme suretile Türk kültürlü köylere dağıtıp yerleştirmeye; casuslukları sezenleri sınır boylarından uzaklaştırmağa ve ecebî tebaası gezginci çingene-leri ve Türk kültürüne bağı olmyan göçebeleri milli sınırlar dışına çıkarmağa Dahiliye Vekili salâhiyetlidir.

Madde 10 — A : Kanun aşirete hükmi şahsiyet tanımaz. Bu hususta her hangi bir hüküm, vesika ve ilâma müstenit de olsa tanınmış haklar kaldırılmıştır. Aşiret reisliği, beyliği, ağa-lığı ve şeyhliği ve bunların her hangi bir vesikaya veya görgü ve göreneğe müstenit her türlü teşkilât ve taazzuvarı kaldırılmıştır.

B : Bu kanunun neşrinden önce her hangi bir hüküm veya vesika ile veya örf ve adete aşiretlerin şahsiyetlerine veya onlara izafette Reis, Bey, Ağa ve şeyhlerine ait olarak tanınmış, kayıtlı, kayıtsız, bütün gayrimenkuller Devlete geçer. Bu kanun hükümlerine ve Devletçe tutulan usullere göre bu gayrimenkul-ler muhacirlere, mültecilere, göçebelere, naklolunanlara, toprak-sız veya az topraklı yerli çiftçilere dağıtıp tapuya bağlanır. Bu gayrimenkullerin aidiyeti tapu sicillerindeki kayıtlara göre tesbit olunur. Tapu sicillerinde aidiyete dair bir kayıt yoksa veyahut kayıtlar yalnız şahıslar namına olupta halk arasında bunların aşirete ait olduğu şayi bulunuyor ve aşiret fertleri de bu gayrimenkullerden başkasına sahip bulunmıyorlarsa aidiyet, tahkikat üzerine, o yerin idare heyeti kararile hallolu-nur; idare heyetlerinin valilerce tasdik edilen bu kararı kat'idir.

C : Bu Kanunun neşrinden önce aşiretlere reislik, beylik, ağalık, şeyhlik yapmış olanları ve yapmak isteyenleri ve sınırlar boyunda oturmasında emniyet ve asayiş bakımından mah-zur bulunanları, ailelerle birlikte, münasip yerlere naklettirip yerleştirmeye İcra Vekilleri Heyeti kararile, Dahiliye Vekili salâhiyetlidir.

Ç : Türk tebaasından olupta Türk kültürüne bağı bulun-myan aşiretler fertlerinin dağınık olarak 2 numaralı mntaka-lara, Türk tabiiyetli ve Türk kültürlü göçebe aşiretler fertlerini sıhhat ve yaşama şartları elverişli yerlere nakledip yerleştirmeye; Türk tebaası olmyan ve Türk kültürüne bağı bulunmyan gö-çebe aşiretler fertlerini icaba göre Türkiye dışarısına çıkarmağa Dahiliye Vekili salâhiyetlidir.

Madde 11 — A : Ana dili Türkçe olmyanlardan toplu olmak üzere yeniden köy ve mahalle, işçi ve sanatçı kümesi kurulması veya bu gibi kimselerin bir köyü, bir mahalleyi, bir işi veya bir sanatı kendi soydaşlarına inhisar ettirmeleri yasaktır.

B : Türk kültürüne bağı olmyanlar veya Türk kültürüne bağı olupta Türkçeden başka dil konuşanlar hakkında harsî, askerî, siyasi, içtimai ve inzibatî sebeplerle, İcra Vekilleri He-yeti kararile, Dahiliye Vekili lüzumlu görülen tedbirleri almağa mecburdur. Toplan olmamak şartile başka yerlere nakil ve vatandaşlıktan iskat etmek de bu tedbirler içindedir.

C : Kasabalarda ve şehirlerde yerleşen ecebilerin tutarı belediye sınırı içindeki bütün nüfus tutarının yüzde onunu ge-çmez ve ayrı mahalle kuramazlar.

Fasıl : III

İskân

Madde 12 — 1 numaralı mntakalara:

A : Yeniden hiç bir aşiretin veya göçebenin sokulmasına, Türk kültürüne bağı olmyan hiç bir ferdin yeniden yerleş-mesine ve bu mntakaların eski yerlülerinden olsa bile Türk kültürüne bağı olmyan hiç bir kimsenin avdet etmesine izin verilemez.

B : Bu mntakalarda soyca Türk olup dilini unutmuş veya ihmal etmiş bulunan köyler ve aşiretler efradı, ahalişi Türk kültürüne bağı köyler ile nahiye, kaza ve vilâyet merkezleri civarına yerleştirilirler.

C : Bu mntakalarda, 1914 den önce, yerleşip ana dili Türkçe olan ve umûmi veya milli savaştta mntaka dışarısındaki vilâyetlere gelmiş ve bu kanunun mer'iyetine kadar hiç bir iskân yardımı görmemiş bulunanların eski yurtlarına gelmeleri ve yerleşmeleri temin olunur.

Ç : Dışarıdan gelecek Türk kültürlü muhacirler, iklim ve yaşayış şartlarına uygunluğu göz önünde tutularak, bu mnta-kalara alınıp yerleştirilirler.

D : 3 numaralı mntakalar halkından veya 1 numaralı mntakalar dışında yerleşmiş olanlardan Türk kültürlü vatandaşlar, ailelerle birlikte, iklim ve yaşayış şartlarına uygun olmak üzere, 1 numaralı mntakalara alınıp iskân edilirler.

E : 1 uumaralı mntakalar haricindeki vilâyetler ahalisinden bu mntakalara, ailelerle birlikte, gelip yerleşmek isteyen Türk ırk ve kültürlü asker ve mülkiye mütekaatleri, yine bu vilâ-yetler halkından ve Türk ırkından olduğu halde bu mntaka-larda askerlik etmiş olup terhislerinde ailelerini getirerek ve bekâr olanlar da evlenerek, yerleşmek isteyenler, 17 nci mad-deye göre, iskân edilirler.

Madde 13 — 2 numaralı mntakada:

1 - Aşağıda yazılanlar Dahiliye Vekilligimin münasip gö-re-ceği yerlerde iskân edilirler:

A : Dışarıdan gelen muhacirler ve mülteciler;

B : Bu mntakadaki aşiretler;

C : 1 ve 3 numaralı mntakalardan naklolunanlar;

Ç : 1 ve 3 numaralı mntakalar halkından olup bu mnta-kalarda askerliğini bitirmiş olanlardan evlenerek kalmak isti-yenler;

D : 1 numaralı mntakalarda Türk ırkından olmyanlardan bu mntakaya gelip yerleşmek isteyenler.

2 - Aşağıda yazılanlar, İcra Vekilleri Heyeti kararile, nakil ve iskân edilebilirler:

A : Topraksız veya az topraklı çiftçiler;

B : Heyelân ve seylâp gibi afete uğrıyan kimseler;

C : Verimsiz veya azmahlık ve bataklık veya tehlikeli veya askerlikçe yasak topraklardaki insanlar;

Ç : Harsî, siyasi, idarî, içtimai, askerî, iktisadi sebeplerle nakline lüzum görülenler.

3 - Türk ırkından olmıyanların serpiştirme suretile köylere ve ayrı mahalle veya küme teşkil edemeyecek şekilde kasaba ve şehirlere iskânları mecburidir.

Madde 14 — Yer, sıhhat, iktisat, kültür, siyaset, askerlik ve inzibat sebepleriyle Hükümetçe iskân ve ikamet yasak edilip boşaltılması istenilen üç numaralı mıntakalar halkı, iklimine, yaşayış şartlarına ve bu kanunda yazılı kayıtlara göre 1 veya 2 numaralı mıntakalara nakil ve iskân edilirler.

3 numaralı mıntakalara, İcra Vekilleri Heyeti kararı olmadıkça, hiç kimsenin yeniden iskân ve ikametine izin verilemez.

Madde 15 —

1 - Devlet kara ve deniz nakil vasıtaları muhacirleri, mültecileri, gümrükten muaf bütün eşyalarını ve hayvanlarını, Hükümetçe naklolunanları ve eşya ve hayvanlarını yerleşecekleri yere, yerleşecekleri yer yolları üzerinde değilse en yakın istasyon veya limana kadar parasız naklederler.

İmtiyazlı nakliye ve tahmil ve tahliye şirketleri bu kimseler ve eşyaları ve hayvanları hakkında asgarî tarifelerini tabrika mecburdurlar.

2 - 8, 9, 10, 11, 12, 13 ve 14 üncü maddelerde yazılı dahilde bir yerden diğer yere naklolunanlardan ve dışarıdan kendi kendine gelen muhacir ve mültecilerden ihtiyaçlı olanlar:

A : İskâna tâbi tutulurlar,

B : Kendilerinin, zat, ev, sanat ve ticaret eşyalarının, alât ve edevatının, yiyeceklerinin, tohumluklarının, koşum ve damızlık hayvanlarının ve gümrükten muaf bütün eşyalarının kalktukları yerden veya sınırdan yerleşecekleri yere kadar nakliye masrafları Hükümetçe verilir.

C : Bunların kaldırdıkları veya sınırlarımızdan içeriye girdikleri gündün iskân edildikleri güne kadar geçen zaman zarfında ve iskânlarından itibaren bir yıl içinde yatacakları, yiyecekleri, yakacakları ve tedavileri Hükümetçe meccanen temin olunur.

C : Bunlardan çok fakir olanlarına, bir defalık, giyecek de Hükümetçe verilebilir.

3 - Hükümetçe naklolunanlardan ve kendi kendine gelen muhacir ve mültecilerden ihtiyaçsız olanlara ve serbest iskân istiyen bütün muhacir ve mültecilere Hükümetçe masraf yapılamaz. Ancak imkân olan yerlerde bunlara toprak, ev yeri, bağ ve meyvelik yeri verilir.

Masrafları kendi taraflarından ödenmek şartıyla, nakil vasıtaları, yatacak yer, yiyecek, içecek ve yakacak Hükümetçe temin ve tanzim olunabilir.

4 - Hükümet kararile getirilen muhacirlerden ihtiyaçlı ihtiyaçsız aranılmıyarak hepsi için bu maddenin ikinci bendi tamamen tatbik olunur ve kalktukları yerden sınırlarımıza kadar ikinci bendin (B) fıkrasındaki bütün nakliye, yatacak yer, yiyecek, yakacak ve tedavi masrafları Hükümet tarafından verilir.

5 - İskân yerlerini bırakarak serbest iskân isteyenlere, verilmiş olan yapılar ve topraklar ve yapılan masraflar peşin olarak geri alınmak şartıyla, Dahiliye Vekilligince serbest iskâna izin verilebilir.

6 - İhtiyaçlıları ve ihtiyaçsızları ayırmağa yarayan bir "ihtiyaç derece cetveli", Dahiliye Vekilligince yapılır.

Madde 16 — A: Karı ve koca bir aile olarak iskân edilir:

B : Evlenmemiş çocuklar, çocuksuz erkek ve kadın dullar, ana ve baba ile veya bunlardan sağ olanı ile birlikte iskân görürler;

C : Anasız ve babasız torunlar dede ve büyük analarile veya bunlardan sağ olanile birlikte iskân edilirler. Ancak torunların hisseleri tapuda kendi adlarına yazılır;

Ç : Anasız ve babasız çocuklar birlikte bulunduğu ve yaşadığı kan, civar ve sıhrî hisimlerle birlikte yerleştirilirler. Bunların da hisseleri tapuda kendi adlarına yazılır.

D : Anasız ve babasız çocuklar, kan ve civar veya sıhrî hisimlerinden biri, yoksa kendi başlarına iskân görürler. Bunların küçüklerine ayrıca vasi tayin ettirilir.

E : Evli çocuklar ve evli torunlar, başlı başına bir aile olarak iskân görürler;

F : (C) fıkrasındaki torunların, (Ç) ve (D) fıkralarındaki çocukların, üvey çocukların ve evlâtlıkların hisseleri evleninceye kadar hiç bir suretle satılamaz, bağışlanamaz ve haczolunamaz;

G : Türk muhacir ve mülteciler hisım ve akrabalarının buldukları yerde iskân olunurlar.

Madde 17 — İskân bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya ev yeri, sanatkârlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkân veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kâfi toprakla çift hayvanı, alât ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır.

Köylerde, kasabalarda sanatkârlara dükkândan ayrı yarım istihkak miktarı toprak da verilir.

İskân derecesini gösteren (Toprak tevzi cetveli) ilişiktir.

Madde 18 — İskânda Hükümetçe verilen talimata göre yapı yapılması için malzeme veya para verilebilir. Yapı yapmakta kendileri de çalıştırılabilir.

İskân için Devlet ormanlarından parasız kereste vermek ve bu yapıları yapmada asker, Devlet memur ve müstahdemlerini ve vasıtalarını kullanmak caizdir.

Madde 19 — Yeniden kurulan veya canlandırılan köylere, orta malı olarak mevcut nüfusun ortak ihtiyacına yetişen mektep, cami, köy odası, karakol, pazar, harman ve mezarlık yerleri, otlak, suvat, orman kanunu hükümleri içinde baltalık ve başka ortak ihtiyaçlara lâzım yerler parasız bırakılır.

Mektep odası, çeşme, su yolları, kuyu, sarnıç ve sulama tertibatı da Hükümetçe yapılabilir veya tamir edilebilir. Bu işlerde buraya yerleştirilenleri işletmeğe Hükümet salâhiyetlidir.

Madde 20 — 1 numaralı mıntakalara iskân edilenlere, değeri peşin verilmek üzere iskân derecesinin iki katı, 1914 veya daha önceki yılların tapu ve yoksa vergi kıymetleri üzerinden, toprak verilir.

Vergi veya tapu kıymeti olmıyanları, emsaline bakılarak, o yerin idare heyetinin takdir edeceği kıymet üzerinden vermek caizdir.

Madde 21 — İskân edilen muhacir, mülteci, göçebe ve naklolunan çiftçilere ve sanatkârlara aşağıda yazılı topraklardan dağıtılır.

A : Menşei ve nevi ne olursa olsun bütün millî topraklardan;

B : Şehirlerin, kasabaların, köylerin sınırları içinde bulunan mer'a, baltalık ve fundalık gibi orta malı olup Hükümetçe ihtiyaçtan fazla görülen topraklardan;

C : Şehirlerin, kasabaların, köylerin sınırları dışında kalan ve orman olmıyan boş yerlerden;

Ç : Devletçe görülecek lüzum ve zaruret üzerine bazı ormanlarda, İcra Vekilleri Heyeti kararile, muvafık görülen yerlerden;

D : Hükümetçe satın alınacak veya istimlak olunacak çiftlikler ve topraklardan;

Madde 22 — Muhacirlerin, mültecilerin, göçbelerin ve naklolunanların yerleştirilmelerine ayrılan veya bunlara verilen yapılar ve topraklar kimin işgali altında olursa olsun vali veya

kaymakamın yazılı emriyle zabıtaca boşaltılır ve kendilerine teslim olunur. Bunlara vuku bulacak tecavüzlere de vali ve kaymakamlar zabıta marifetile tahliyeye salâhiyetlidirler.

Madde 23 — Bu kanun hükümlerine göre muhacirlere, mültecilere, göçebelere, naklolunanlara ve yerlere dağıtılan yapı ve toprakların temlikine vali ve kaymakamlar salâhiyetlidirler. Dağıtış defter veya kararlarının altı vali veya kaymakamlarca tasdik edilmesi, temliktir. Tasdikli defterlerdeki veya kararlardaki miktarlar muteberdir.

Madde 24 — Muhacirleri ve mültecileri ve naklolunanları kendilerine ev yapmaya veya Hükümetçe yaptırılmaya kadar yerleşecekleri yerde veya civarda mevcut Hükümete veya halka ait münasip binalarda barındırmak ve bu binaları vali veya kaymakamın yazılı emriyle zabıtaca hemen boşaltmak caizdir. Ancak bu boşaltmanın ev ve bina sahiplerinin yaşama-larını ve barınmalarını imkânsız kılacak yolda olmaması ve bir yoldan fazla sürmemesi şarttır.

Bu yolda binası boşaltılanlara Hükümetçe münasip kira verilir. Muhacirlerin, mültecilerin ve naklolunanların geçtikleri yerlerde muvakkat konaklamak üzere bir haftadan fazla bir müddet için bina boşaltılmasına izin verilemez. Bu maddenin hükümlerini tatbik için Dahiliye Vekillîğine talimat yapılır.

Madde 25 — Muhacirlerin, mültecilerin, naklolunanların ve göçebelere yurtlandırdıklarından başlayarak iki yıl içinde, görülecek hakiki lüzum üzerine, aynı muntakalarda iskân yerlerini değiştirmeye ve düzeltmeye Dahiliye Vekili salâhiyetlidir.

Fasıl : IV

Mecburiyetler, tasfiye ve istihkak mazbataları

Madde 26 — 3 numaralı muntakalardan mecburi nakledilenler menkul mallarını birlikte götürülebilirler. Bunların bıraktıkları gayrimenkullerin mülkiyeti tam olarak Devlete geçer. Tasarruf vesikasına bağlı olanların sahiplerine 1914 veya daha önceki yıllar vergi, yoksa tapu değerlerinin dört katı üzerinden, tapu ve vergi değerleri olmıyanların emsalinin vergi veya tapu değerlerine bakarak o yerin idare heyetince takdir edilecek değer üzerinden birer "istihkak mazbatası" verilir.

Madde 27 — Bu kanun hükümlerine göre Hükümetçe naklettirilenler veya isteklerle göç edenler bir yıl içinde eski yerlerindeki menkul ve gayrimenkul mallarını tasfiye etmeye mecburdurlar. Bu müddet içinde tasfiye etmeyenlerin menkul ve gayrimenkul malları Devletçe tasfiye olunur. Bunlardan istiyenler 26 ncı maddeye göre gayrimenkullerine karşılık Hükümetten istihkak mazbatası alabilirler. Bu takdirde bu gayrimenkullerin mülkiyeti tam olarak Devlete geçer.

Madde 28 — İstihkak mazbataları önce sahiplerine gittikleri yerde iskân için verilen menkul ve gayrimenkul mallara mahsup edilir. Bakıyeleri yerleştikleri vilâyet içinde Hazinesinin mülk ve toprak arızmalarında nakit olarak kabul olunur. Şu kadar var ki bir aileye istihkak mazbatası karşılığı olarak iskân haddinin iki katından fazla toprak verilemez.

İstihkak mazbataları, sahiplerinin adlarına yazılı olup ancak noterlikler vasıtasıyla bşkalarına ciro edilebilir.

Bunların mirasçılara intikali umumî hükümlere bağlıdır.

Madde 29 — A: Hükümetçe iskân edilen muhacirler, mülteciler, göçebeler ve 1 numaralı muntakada Hükümetçe yerleştirilen kimseler yerleştirildikleri yerde en az on yıl otur-mağa mecburdurlar. Bunlar Dahiliye Vekillîğinin izni olmadıkça başka yerlerde yurt tutamazlar. Başka yerlere izinsiz gidip yurt tutanlar ve tutmak istiyenler yerleştirildikleri yere döndürülürler.

B: 1 ve 3 numaralı muntakalardan 2 numaralı muntakaya naklolunan ve 2 numaralı muntakada 9, 10 ve 11 inci maddelere göre bir yerden başka yere nakledilenler on yıl sonra dahi, İcra Vekilleri Heyeti kararı olmadıkça, başka yerlere gidip yurt tutamazlar.

Madde 30 — 1 ve 2 numaralı muntakalara yerleşenlere borçlu ve borçsuz iskân yolile verilen gayrimenkuller on yıl müddetle hiç bir suretle satılamaz, bağışlanamaz, terhin edilemez, haczolunamaz. Tapularına o yolda kayıt düşürülür.

Hükümetin izniyle Ziraat Bankasına terhin caizdir.

Fasıl: V

Muafiyetler

1 — Gümrük muafiyeti

Madde 31 — Bu kanunun hükümlerine göre alınan muhacirlerle dışarıdan gelen mülteci ve aşiret fertlerinin birlikte getirdikleri aşağıda gösterilen kendi eşyaları, malları ve hayvanları gümrük resmine, bir defaya mahsus olmak üzere sair bütün teklif ve resimlerden muafır.

1 - Bir aile için:

A: Zat ve ev eşyası kâmilin.

B: Meslek ve meşgale eşyası aşağıdaki kayıtlarla:

Çiftçi ise: Çift hayvanları, arabaları, araba ve koşum takımları, çiftçiliğe mahsus her türlü alât ve edevat ve makineleri, damızlık hayvanları, tohumluk ve yiyecek zabireleri ve aşıkları kâmilin ve ötedenberi besledikleri büyük ve küçük hayvanlarla ziraî mahsullerinden değeri altı bin liraya kadar olan miktarı.

Sanatkâr ise: Her türlü sanat alât ve edevatı ve makineleri, söküp getirecekleri fabrikaları, alât ve edevatı kâmilin ve fabrikalar masnuatından ve iptidai maddelerinden değeri altı bin liraya kadar olan miktarları (trikotaj fabrikası makineleri ve kauçuk sanatları mamulâtından olan ayak kabaları hariçtir. Ancak zata mahsus ve kullanılmış küçük trikotaj makineleri muafiyetten istifade eder.)

Tüccardan ise: Ötedenberi satagelmekte oldukları ticaret mallarından değeri (12 000) liraya kadar olan miktarı (şeker, benzin, petrol, koza, ipek ve ipekliler ve inhisara tâbi maddelerle trikotaj makineleri ve kauçuk sanayii masnuatından olan ayakkabıları hariçtir.)

2 - Bir cemaat için (bir köy ve mahalle veya cemaate ait kullanılmış eşya):

A: Bütün mektep eşyası;

B: Bütün cami eşyası;

C: Vakıflara ait eşya ve mahsuller;

Ç: Köy ve mahalle odası eşyası, hatıralar ve cemaate yadigar eşya;

D: Köyün ve mahallenin orta malı olan boğalar, aygırlar, tekler, koçlar ve damızlık bütün hayvanlar;

E: Köy veya mahallenin harman, orak makinesi ve traktör gibi ortak ziraî makine ve aletleri, köy değirmeni ve un fabrikası gibi müşterek sanat fabrika ve makineleri.

Madde 32 — Muhacirler ve mülteciler 31 inci madde hari-cinde menkul ve gayrimenkul mallarının bedeli veya ellerinde bulunan nakitleri karşılığı Türkiyede yapacakları sanat veya ticaret veya ziraat eşyası getirebilirler. Bu yolda getirilecek eşya gümrük ve sair resimlere tâbidir. Ancak bu eşyanın şeker, benzin, petrol, koza, ipek ve ipeklilerden ve Türkiyede inhisara bağli maddelerle trikotaj makineleri ve kauçuk sanayii mah-sullerinden olan ayakkabılardan olmaması şarttır.

Madde 33 — Hükümetçe memleket iktisadiyatını korumak üzere alınan ve alınacak olan tedbirler 31 inci ve 32 nci mad-

delere göre hariçten getirilebilecek eşya hakkında tatbik edilmez.

Madde 34 — 31 ve 32 nci maddelerdeki muafiyetleri kazanabilmek, Türk vatandaşlığına girmek için beyanname verip karşılığında bir kâğıt almağa ve getirilen malların muhacirlerin ve mültecilerin kendi malları olmasına vabestedir.

Sınırlarda belli kapılardan başka yollardan girmeğe mecbur kalmış olan muhacirler ve mülteciler getirecekleri mallar için bir beyanname verirler; aksi sabit oluncuya kadar bu beyannameler muafiyet için müteber olur. Kapılardan gelecek muhacirlerin ve mültecilerin nizamnamesinde şekil ve mahiyetleri gösterilecek bir vesika göstermeleri yahut yalnız veya toplu bir beyanname vermeleri kâfidir.

Türk vatandaşlığına girmekten vaz geçen veya giremeyen veya getirdikleri malların kendi malları olmadığı anlaşılanlardan 31 inci maddeye göre affedilmiş olan teklif ve resimler tam olarak tahsil olunur. 32 nci maddeye göre geçirilmiş eşya için bu teklif ve resimler iki kat alınır.

Muhacirlere ve mültecilere ait olmadığı halde bu kanunun hükümlerinden istifade edilerek geçirilecek gerek eşya ve hayvanlar ve gerek sahipleri 1918 numaralı kaçakçılık kanunu hükümlerine tâbi tutulur.

Madde 35 — Muhacirlerin ve mültecilerin gümrüksüz olarak sokacakları malların değeri gümrükten geçtiği yerin piyasadaki toptan fiata göre tayin olunur.

2 - Vergi ve resim muafiyeti

Madde 36 — A : hariçten gelecek muhacirlerle mültecilere pasaport vize ve eşya vesikası pulsuz, parasız verilir.

B : Muhacirlerin, mültecilerin verecekleri veya kendilerine verilecek beyanname, vesika ve sair evrak her türlü damga ve pul resminden muaftır.

Madde 37 — Muhacirler, mülteciler, 12 nci maddeye göre 1 numaralı mntakada iskân edilenler, bir yerde yurtdışından göçebeler ve bir mntakadan öteki mntakaya Hükümetçe naklolunup iskân edilenler aşağıdaki muafiyetlerden istifade ederler:

1 - Vergi muafiyeti:

A : (1) numaralı mntakaya iskân edilenler yerleştirildikleri yıl sonundan başlayarak, beş yıl ve 2 numaralı mntakada yerleştirilenler, yurtdışındıkları yıldan başlayarak üç yıl toprak, yapı, kazanç ve yol vergilerinden muaf tutulurlar. Yeni yapılar bina vergisi kanunu muafiyetlerine tâbidir.

B : Bu kanun hükümlerine göre Hükümetçe temlik edilen toprak ve yapılardan bu temlik dolayısıyla veraset ve intikal vergisi ve ferağ harcı ve resmi alınmaz.

C : Noterlerce yapılacak borçlanma senetleri pula ve harç ve ücrete tâbi değildir.

2 - Tapu muafiyeti:

Bu kanuna göre gerek parasız ve gerek borçlu ve gerek peşin paralı olarak verilen bütün yapı ve topraklar harçsız, pulsuz tapuya bağlanarak senedi verilir. Temlik ve tefviz, kıymet takdiri, borçlanma ve ipotek konup kaldırma muameleleri hiç bir harca, masrafa ve pula tâbi tutulamaz.

3 - Askerlik muafiyeti

Madde 38 — A : Muhacirlerin askerlik çağlarının başlangıcı geldikleri yılda nüfus kütüklerine geçen yaşlarına ve bu esasa göre hesap olunur. Nüfus doğum kâğıtlarında doğumlarının ay ve günü yazılı olmaları doğum günleri yılın temmuzunun birinci günü sayılır.

B : Geldikleri yıl ikinci kânunun birinde 22 yaşını bitirmiş olanlar muvazzaf hizmete tâbi tutulmayıp yaşları efrat

arasına ihtiyata geçirilirler. Bu gibilerin, her ne sebeple olursa olsun, nüfus kütüğüne yazılmalarının gecikmiş olması, geldikleri zaman ve yaşlarına göre başlayacak olan askerlik çağlarını geciktirmez. Bunlar, nüfus kütüğüne yazıldıkları tarihten başlayarak iki yıl geçmedikçe talim, manevra ve başka iş için silâh altına çağrılmazlar.

Geldikleri yıl ikinci kânunun birinde 22 yaşını bitirmemiş olanlar muvazzaf hizmetini yapmağa mecbur tutulurlar. Ancak bunlardan geldikleri tarihte (16 : 22 dahil) yaşında olupta Hükümetçe iskân edilenlerin ve Hükümetin gösterdiği yerde yurt tutanların muvazzaflık hizmetleri, nüfus kütüğüne kaydoldukları tarihten başlayarak, iki yıl geciktirililer: bu hizmetleri en yakın piyade kıt'alarında yaptırılmak üzere altı aya indirilir. Hükümetçe iskân edilmiyenler veya Hükümetin gösterdiği yerde yurt tutmak istemiyenler yalnız iki yıllık geciktirme hakkından istifade ederler.

C : Memleketlerindeki tahsilleri ihtiyat zabiti yetişecek derecede olupta, geldikleri tarihte, 22 yaşını bitirmiş olanlarla memleketlerinde askerlik yapmış ve fakat 22 yaşını bitirmemiş bulunanlardan ihtiyat zabiti olmak isteyenler ve geldikleri tarihte, 22 yaşını bitirmemiş ve memleketlerinde askerlik etmemiş olanlar iki yıl geciktirme hizmetinden sonra 1076 numaralı kanun hükümlerine tâbi tutulurlar.

Ç : Muhacirler arasında önce tâbi oldukları Hükümet ordusunda ihtiyat veya muvazzaf zabıt olanlardan lâzım olan evsafı taşıyanlar, staja tâbi tutularak, ihtiyat zabıtlığına geçirilirler.

D : Umumi seferberlikte muafiyet yoktur. Ancak nüfus kütüğüne kaydoldukları tarihten başlayarak üç ay geçmemiş olanların silâh altına alınmaları üç ayın sonuna bırakılır.

E : Bir yıl içinde nüfus kütüğüne kayıtlarını yaptırmıyanlar yukarıdaki muafiyetten istifade edemezler.

F : Eski memleketlerinde askerlik ettiklerini veya bunun yerine bedel verdiklerini tevsik edenler tekrar muvazzaf hizmete tâbi tutulmayıp yaşları yerli efrat ile ihtiyata geçirilirler.

G : Türkiye içinde bir iskân mntakasından diğer bir iskân mntakasına Hükümetçe naklolunarak yerleştirilen vatandaşlardan muvazzaf hizmete tâbi olupta bunu henüz yapmamış olanların bu hizmetleri, yerleşecekleri yere vardıkları tarihten başlayarak, iki yıl geciktirilir ve en yakın piyade kıt'alarında yaptırılmak üzere altı aya indirilir.

H : Kanunen muhacir tanımayan mülteciler ve ecebilerden Türk vatandaşlığına girenler, vatandaşlığa alındıkları tarihte hangi yaşta iseler o yaştaki yerli efrat gibi askerliklerini yaparlar.

Fasıl : VI

Malî hükümler

Madde 39 — I : 1 ve 2 numaralı mntakalarda 12 ve 13 üncü maddelere mutabık olarak Hükümetçe iskân edilmiş veya edilecek muhacirlere, mültecilere, göçebelere ve naklolunanlara 885 numaralı kanun hükümlerine göre verilmiş veya bu kanun hükümlerine göre verilecek olan iskân haddi dahilindeki müte-davil sermaye, sanat ve ziraat alât ve edevatı, hayvanlar, koşum ve araba takımları, tohumluklar ve 1 numaralı mntakalardakilere iskân haddi içinde verilmiş veya verilecek toprak ve yapılar parasızdır. Bunlardan önce borçlanmış olanlardan tahsil edilmiyen taksitler tahsil olunmaz ve tahsil edilenler de geri verilmez.

Tevzi cetvelinin üçüncü bendine göre verilen topraklar da parasızdır.

II : 2 numaralı mntakada 885 numaralı kanun hükümlerine göre iskân edilmiş veya bu kanun hükümlerine göre iskân

edilecek muhacirlere, mültecilere, göçebelere ve naklolanlara verilmiş veya verilecek yapılar ve topraklar borçlanmağa tâbidir.

Borçlanma muameleleri Dahiliye; tahsilât, Tahsili Emval kanununa göre, Maliye Vekâletince yaptırılır.

III: Borçlanma: İskân sekizinci yılının Eylülünden başlamak ve yirmi yılda ve kırk müsavi taksitte ödenmek üzere verilmiş olan topraklar ve yapıların bedeli iskân edildikleri tarihten sonra sekizinci yılın Eylülünden başlamak üzere yirmi yılda kırk müsavi taksitte tahsil olunur.

Peşin verenlerin borçlarının yarısı affolunur.

Bu kanundan önce iskân edilmiş olan muhacirlere, mültecilere, nakledilenlere ve göçebelere borçla iskân haddi içinde verilmiş olan topraklar ve yapıların bedeli iskân edildikleri tarihten sonra sekizinci yılın Eylülünden başlamak üzere yirmi yılda kırk müsavi taksitte tahsil olunur.

Madde 40 — İskân ameliyat ve inşaatı için, her yılın tahakkuk edecek miktarı o yıl bütçesinden verilmek üzere, gelecek yıllara sarı taahhütler yapmağa Hükümet salâhiyetlidir.

Madde 41 — Her yıl, Dahiliye Vekâleti bütçesine ayrı bir fasıl halinde, bu kanunda yazılan işleri görmeğe kâfi miktarda tahsisat konulur.

Fasıl : VII

İskân komisyonu

Madde 42 — Dahiliye Vekilliginde Vekilin veya tevkil edeceği zatın reisliği altında Dahiliye, Millî Müdafaa, Hariciye, Maliye, Maarif, İktisat, Ziraat, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliklerince ve Ziraat Bankasına seçilecek zatlardan ve vukuf ve ihtisaslardan istifade edilmek üzere Dahiliye Vekâletince hariçten alınacak en çok üç zattan müteşekkil merkezi iskân komisyonu bulunur.

Merkezi iskân komisyonu başlıca Türkiyeye gelecek muhacirlerin veya Türkiyede naklolanacak vatandaşların iktisadi, içtimai, sıhhi vasıflara ve şartlara göre mürettep yerlerini tetkik etmek, 1 ve 2 numaralı iskân mntakaları ve programları hakkında tetkiklerde bulunmak, iskâna yarıyacak toprak ve yapıları araştırıp bulmak, muhacirlerin sevk şartlarını mütalea eylemek, iskân tahsisatının sarf yerleri hakkında mütaleada bulunmak, hariçten ve dahilden yeni yurtlarına yerleşecek olanların sevkleri ve müstahsil hale girinceye kadar bakımlarile alâkadar olan Devlet daireleri şubelerinin muzaheretlerini ve çalışma birliğini yapmağa yarıyan tedbirleri düşünmek gibi vazifelerle mükelleftir. Kararları istişari mahiyeti haizdir.

Merkez iskân komisyonunun çalışma tarzı Dahiliye Vekâletince tanzim ve İcra Vekilleri Heyeti tarafından tasdik edilecek bir talimatname ile tesbit olunur.

Fasıl : VIII

İcraî hükümler

Madde 43 — Muhacirlere, mültecilere, göçebelere ve naklolanlara, yerleşecekleri kazaya eriştikleri gündün başlayarak en çok üç ay içinde istihkakları olan eldeki yapıların veya yerlerin ve toprakların tam olarak dağıtılıp teslim ve tevzi defterlerinin tapuya tevdi edilmiş ve tapuca da tescilleri yapılarak tapuları kendilerine verilmiş olması mecburidir. Çok miktarda birden toplu muhacir gelen kazalarda Dahiliye Vekili bu müddeti altı ay daha uzatabilir.

Tahsisat verilen yerlerde istihsal vasıtalarının veya bedellerinin tam olarak veya tahsisat miktarına göre kısmen üç ay içinde verilmiş bulunması mecburidir.

Muhacirlere ve naklolanlara yapılacak yapıların veya yapı yardımlarının yurt yerine vasıl olduklarından itibaren bir yıl ve göçebelere üç yıl içinde yapılması mecburidir.

Zaruri hallerde idareci hususiyelerden, belediyelerden, köy sandıklarından ve imeci suretile halktan yardımlar temin olunabilir.

Bütün Hükümet memurları her şeyden önce bu madde hükümlerini yapmağa mecburdurlar.

Madde 44 — Muhacirlerin, mültecilerin, göçebelere ve naklolanların iskân edilmesinden, istihkaklarının eksiksiz olarak vaktinde dağıtılıp teslim olunmasından ve müstahsil hale getirilmesinden vali ve kaymakamlar mesuldürler.

Vilâyet ve kazada iskân teşkilâtı varsa, bunlar vali ve kaymakamın emrinde bu işleri görürler. İskân teşkilâtı olmayan veya olupta yetmiyen yerlerde vali ve kaymakamlar kendi vilâyet ve kazaları Devlet, idareci hususiye ve belediye memurlarından münasip gördüklerini muhacirleri, mültecileri, göçebelere ve naklolanları yerleştirmek, bunlara verilecek yerleri ölçmek ve dağıtmak ve inşaata bakmak gibi muhacir ve iskân ve nakil işlerine memur etmeğe salâhiyetlidirler. Bu memurlar her şeyden önce bu işleri yapmağa mecburdurlar.

Madde 45 — Valiler, kaymakamlar bu kanun hükümlerini, İcra Vekilleri Heyetince veya Dahiliye Vekilliginde verilecek talimat ve emirleri dikkat ve ehemmiyetle tatbik ve takip etmeğe, nahiye müdürleri, emniyet memurları ve jandarma bu emir ve talimatlara istinaden vali ve kaymakamlardan verilecek emirleri dikkat ve ehemmiyetle ve azamî süratle yapmağa mecburdurlar.

Yapmayan veya yapamayan veya yaptırılmayan veya bunda dikkatsizlik ve gevşeklik gösterenler vazifeden çıkarılırlar.

Madde 46 — 43, 44 ve 45 inci maddelerdeki mecburiyetleri yapmayan, bu maddelere muhalif hareket eden ve iskân işlerinde gevşeklik gösteren memurlar hakkında kaymakamlar onbeş günlüğe ve valiler bir aylığa kadar para cezası kesmeğe salâhiyetlidirler.

Madde 47 — Umumi müfettişlik teşkilâtı olan mntakalarda umumi müfettişler muhacirlerin, mültecilerin, naklolanların ve göçebelere muayyen müddetlerde iskân ettirilip müstahsil hale gelmelerinden birinci derecede mesuldürler.

Fasıl : IX

Müteferrik hükümler

Madde 48 — 18 teşrinievvel 1912 tarihinden bu kanunun neşri tarihine kadar Trakya'da iskân edilip tapusu verilmiş olan gayrimenkul sahiplerinden boş kalmış yerlere yeniden Hükümetçe iskân edilmiş olanlar namına tapu senedi verilir ve bunların eski kayıtları terkin olunur.

Bu gayrimenkullerin sahipleri zuhur eder ve başka bir yer iskân edilmediği de anlaşılırsa kendilerine yeni muhacir gibi toprak ve yapı verilir.

Madde 49 — Bu kanunun icra sureti nizamname ve talimatnamelerle tayin olunur. Muhacirlerin, mültecilerin ve bu kanun hükümlerine göre 1 veya 2 numaralı mntakalardan naklolanıp yerleştirilenlerin bu kanundaki muafiyetlerden istifade etmek üzere ne yolda hareket edecekleri bu nizamnamelerde gösterilir.

Madde 50 — 31 mayıs 1926 tarih ve 885 numaralı, 3-IV-1933 tarih ve 2263 numaralı, mahalli iskânlarını bilâmezuniyet tebdil eden muhacir ve mültecilerle aşair hakkında 28 ikinci teşrin 1341 tarih ve 675 numaralı kanunlar, 22-III-1934 tarih ve 2396 numaralı muhacir ve mültecilerin gümrük muafiyeti hakkındaki kanunun muvakkat maddesinden maadaki maddeleri, 2 haziran 1929 tarih ve 1507 numaralı askerlik mükellefiyeti kanununun

muaddel ikinci maddesinin bu kanunun 38 inci maddesine muğayir hükümleri ve bu kanuna muvafik olmayan bütün hükümler kaldırılmıştır.

Madde 51 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 52 — Bu kanunun hükümlerini icraya İera Vekilleri Heyeti memurdur.

17 inci maddeye ilişik (toprak tevzi cetveli)

I - Ziraat topraklarında :

A : İki nüfuslu bir aileye :

En az dekar	En çok dekar	
30	45	İyi topraklardan
45	60	Orta "
60	90	Aşağı "

B : İkiden fazla her nüfus için aşağıdaki miktarlar ilâve olunur :

En az dekar	En çok dekar	
10	15	İyi topraklardan
15	20	Orta "
20	30	Aşağı "

II - A : İki nüfuslu bir aileye :

Kasaba ve şehir civarlarında sulu bostan yerlerle kürümlü bağ ve yetişkin ve verimli narenciye bahçesi, zeytinlik, dutluk, fidanlık ve her nevi meyva bahçelerinden :

En az dekar
6

En çok dekar
15

B : İkiden fazla beher nüfus için (2) dekar arttırılır.

III - Bir aileye, yukarıki (1) veya (2) nci bentlerdeki yerlerin birisinden veya bu hesaplara göre bir nisbet dahilinde her ikisinden toprak verilmekle beraber beher aileye bağ ve meyvelik yapmak üzere (2-5) dekar bağ ve meyva yeri verilir. Ancak bu yerler üç yıl içinde bağ ve meyvelik yapılmadığı takdirde geri alınır.

İki yıl zarfında verilen bağ ve meyvelik yerlerini imar edenlere talip olurlarsa yeniden on dekar bağ ve meyvelik yeri verilebilir. Ancak üç yıl içinde imar edemedikleri kısımlar geri alınır. İstirdat müddeti hastalar için iyi olduklarından ve küçükler için rüşet yaşına girdiklerinden itibaren hesap olunur.

Bütün yerlere ve ihtiyaçsız muhacirlere de aynı suretle bağ yeri ve meyvelik verilebilir.

Bu topraklar, imarı müteakip, müddete bakılmaksızın tapuya bağlanır.

IV - Muhacir ve mültecilerden yüksek mektep mezunlarile Türkiyeye veya Türk milletine iyi hizmetleri geçtiği Hükümetçe tasdik olunanlar için birinci ve ikinci ve üçüncü fıkralardaki miktarlar bir misli ve lise ve bu derecedeki mektep mezunlarına üçte iki ve orta mektep mezunlarına üçte bir fazlasile verilir.

V - (1) numaralı mıntakaya iskân edilen müteakillerin ve (2) ve (3) numaralı mıntakalardan (1) numaralı mıntakaya naklolunan Türk ırk ve kültürüne mensup olanların yüksek ve lise veya bu derecedeki mektep ve orta mektep mezunlarına da hisseleri IV üncü bentteki fazlalarile beraber verilir.

19/6/1934

Bu anlaşma <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf> de mevcuttur.

EK 3: 5543 Sayılı İskân Kanunu (2006)

26 Eylül 2006 SALI

Resmî Gazete

Sayı : 26301

KANUN

İSKÂN KANUNU

Kanun No. 5543

Kabul Tarihi : 19/9/2006

BİRİNCİ BÖLÜM Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Kanunun amacı; göçmenlerin, göçebelerin, yerleri kamulaştırılanlar ile milli güvenlik nedeniyle yapılacak iskân çalışmalarını, köylerde fiziksel yerleşimin düzenlenmesine ilişkin uygulamaya esas şartları ve alınacak tedbirleri, iskân edilenlerin hak ve yükümlülüklerini düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Kanun; yurt dışından gelen göçmenlerin, yerleri kamulaştırılanların, göçebelerin ve milli güvenlik nedeniyle yerlerinin değiştirilmesine karar verilenlerin iskânı ile köylerin toplulaştırılmasına ve fiziksel yerleşimin düzenlenmesine ilişkin uygulamaya esas alınacak tedbirlere dair hükümleri kapsar.

Tanımlar

MADDE 3 – (1) Bu Kanuna göre;

a) Tarımsal iskân: Bir aileye projesinde öngörülen miktarda tarım arazisi, işletme binası, konut, irat hayvanı, araç, gereç, tezgah ve kredilerden bir veya birkaçının verilmesiyle yapılan iskândır.

b) Tarım dışı iskân: Bir aileye projesinde öngörülen miktarda arsa, konut, araç, gereç, tezgah ve kredilerden bir veya birkaçının verilmesiyle yapılan iskândır.

c) Fiziksel yerleşim: Bir aileye, yerleşim yerinin elverişsizliği nedeniyle köylerin nakledilmesi veya dağılık yerleşim birimleri ve afet sonucu parçalanmış köylerin toplulaştırılması amacıyla veya köy gelişme alanından ihtiyaçlılara yapılacak arsa satışından sonra Bakanlıkça belirlenecek kredi miktarı üzerinden verilecek kredi desteğiyle yapılan iskândır.

ç) Göçebe: Yerleşik tarımsal faaliyetler dışında kalmış, sabit ve daimi bir konuta bağlı olmadan geçimlerini göçer hayvancılıkla sağlayan, tabiat ve iklim şartlarına göre yurt içinde yaylak ve kışlaklar arasında göçen, bu hayat tarzını kadimden beri sürdüren, aralarında hısmınlık ilişkileri bulunan ve hayvancılık faaliyetlerini bir grup halinde yürüten Türk vatandaşlarıdır.

d) Göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır.

e) Serbest göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip, Devlet eliyle iskân edilmelerini istememek şartıyla yurda kabul edilenlerdir.

f) İskânlı göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, özel kanunlarla yurt dışından getirilen ve bu Kanun hükümlerine göre taşınmaz mal verilerek iskânları sağlananlardır.

g) Münferit göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yurdumuza yerleşmek amacıyla bir aile olarak gelenlerdir.

ğ) Toplu göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, iki ülke arasında yapılan anlaşmaya göre yurdumuza yerleşmek amacıyla toplu olarak gelen ailelerdir.

h) Bakan: Bayındırlık ve İskân Bakanımıdır.

i) Bakanlık: Bayındırlık ve İskân Bakanlığıdır.

İKİNCİ BÖLÜM Göçmenlerin Kabulü

Göçmen olarak kabul edilmeyecekler

MADDE 4 – (1) Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ile Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunup da sınır dışı edilenler ve güvenlik bakımından Türkiye'ye gelmeleri uygun görülmeyenler göçmen olarak kabul edilmezler.

Münferit göçmen kabulü

MADDE 5 – (1) Türkiye'de yerleşmek isteyen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunan kimselerden, Türk uyruklu ve Türkiye'deki birinci veya ikinci derecede bir yakını tarafından referans verilen veya buldukları ülkedeki konsolosluk temsilciliklerimize bizzat müracaat eden ve bu Kanun hükümlerine göre Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarınca yapılacak incelemelerden sonra uygun görülerek serbest göçmen vizesi alanlar, Hükümetten hiçbir iskân yardımı istememeleri şartıyla İçişleri Bakanlığınca serbest göçmen olarak kabul edilirler.

(2) Bu yolla geleceklerin pasaportlarına gerekli açıklama yazılır ve haklarında 8 inci madde hükümlerine göre işlem yapılır.

Toplu göçmen kabulü

MADDE 6 – (1) Yabancı ülkelerle yapılan anlaşmalar gereğince Türkiye'ye gelmek isteyen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı kimseler, anlaşma hükümlerine göre ve Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca verilecek karar uyarınca İçişleri Bakanlığınca serbest göçmen olarak kabul olunurlar.

(2) Bunlar hakkında 8 inci madde hükümlerine göre işlem yapılır.

Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti

MADDE 7 – (1) Göçmen olarak kabul edilecekler bakımından Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti, ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile yapılır.

Geçici barındırma, göçmen belgesi verilmesi ve vatandaşlığa kabul

MADDE 8 – (1) 5 inci ve 6 ncı maddeler uyarınca yurda toplu olarak kabul olunan göçmenler, sınırlarımızdan girdikten sonra giriş noktalarındaki göçmen kabul merkezlerinde sağlık, gümrük, idari ve nakil işlemleri tamamlanuncaya kadar misafir edilirler. Bu süre içinde bakım, beslenme ve barınma ihtiyaçları Kızılay Derneğinin de yardımlarıyla Bakanlıkça karşılıksız sağlanır.

(2) Bu giderler için Maliye Bakanlığınca ivedilikle ödenek aktarılır.

(3) Özel kanunlarla yurdumuza getirilen iskânlı göçmenler, sınırlarımızdan yurda girdikten sonra geçici veya kesin iskânları için belirlenen yerlerin, serbest göçmenler ise yerleştikleri yerlerin en büyük mülki amirine müracaatla kendileri ve aile fertleri için "Vatandaşlığa Girme Beyanname"ni imzalayarak "Göçmen Belgesi" almaya mecburdur. Göçmen Belgesi, iki yıl için geçerli olup, geçici kimlik belgesi olarak kullanılır. Bu belgede, göçmenin bu Kanunun hangi maddesi uyarınca yurda kabul edildiği belirtilir.

(4) Göçmen olarak kabul edilenler, gerekli işlemlerin ilgili kuruluşlarca tamamlanmasından sonra Bakanlar Kurulu kararıyla vatandaşlığa alınırlar. Küçükler; baba ve analarına, baba veya anaları yoksa kan ve kayın hısımlarına bağlı tutulurlar. Kimsesiz gelen küçükler, yaşlarına bakılmaksızın vatandaşlığa alınırlar.

(5) 4 üncü maddede sayılan engellerden herhangi birini taşıdığı yurda girdikten sonra tespit edilen şahısların, göçmenlik işlemleri iptal edilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM İskân Esasları

İskân yardımları

MADDE 9 – (1) Göçmen, göçebe, yerleri kamulaştırılanlar ve millî güvenlik nedeniyle yerlerinin değiştirilmesine karar verilenlerin iskânı; şehir, kasaba ve köylerde, Bakanlıkça hazırlanacak plan ve projesine uygun olarak;

a) Öncelikle konut ve arsası,

b) Esnaf, sanatkar ve tüccarlara, geçimlerini sağlayacak işyeri ve arsası ile işletme kredisi,

c) Çiftçilere tarımsal projesinde öngörülen arazi, gerekli tarımsal girdiler, tarımsal yapılar veya arsası ile aynı ve nakdî işletme ve donatım kredileri,

ç) Hak sahiplerinin talepleri halinde, konut, işyeri ve tarım arazisi kendileri tarafından bulunarak teklif edilmesi ve Bakanlıkça uygun görülmesi halinde toplu veya münferit olarak ailelere iskân kredileri, verilme suretiyle bu Kanun hükümlerine göre borçlandırma yoluyla yapılır.

(2) Tarımsal iskân projesinde öngörülen yıllık işletme ve donatım kredilerini, tarım arazilerinin devrinden sonraki iki yıl içinde istemeyen ailelere bu krediler kullandırılmaz.

(3) Bu Kanun uyarınca yurda kabul edilen göçmenlerin, gümrükten muaf kullanılmış eşyalarıyla birlikte sınırlarımızdan girişlerinden itibaren; yerleri kamulaştırılanlarla, milli güvenlik nedeniyle iskân edilenlere ve göçebelere yeni iskân alanına nakledilmeye başladıkları tarihten itibaren barındırma, yiyecek, yakacak ve tedavi yardımları ile bunlardan muhtaç durumda olanlara bir defaya mahsus olmak üzere giyecek yardımları ve ayrıca yerleri kamulaştırılanlara geçici iskân için karşılıksız yardımlar yönetmelikte belirtilen süre, miktar ve şartlara göre yapılır.

(4) Yukarıda sayılanların yeni iskân alanına nakilleri, hazırlanacak nakil projesine göre Devlet tarafından karşılıksız olarak sağlanır.

İskânlı göçmenlerin iskânı

MADDE 10 – (1) Yurda kabul edilen iskânlı göçmenler, şartların elverdiği yerlerde Bakanlıkça bu Kanun hükümlerine göre iskân olurlar. Ancak, Türkiye'ye geldikleri tarihten itibaren iki yıl içinde iskânını istemeyen göçmenler, Bakanlıkça iskân edilemezler ve yapılmakta olan karşılıksız yardımlar kesilir.

Göçebelerin iskânı

MADDE 11 – (1) Göçebeler, İçişleri Bakanlığı ile gerektiğinde diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının da görüşleri alınmak suretiyle Bakanlıkça uygun görülecek yerlere bu Kanun hükümlerine göre iskân edilirler. Ancak, iskân duyurusu tarihinin bitiminden sonra yüzseksen gün içinde müracaat etmeyen aileler iskân edilemezler.

Yerleri kamulaştırılanların iskânı

MADDE 12 – (1) Kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılacak baraj, baraj mücavir alanı, koruma alanı, havaalanı, karayolu, demiryolu, fabrika, ekonomi ve savunma ile ilgili diğer tesislerin inşası, tarih ve tabiat kıymetlerinin korunması gibi amaçlar için veya özel kanunların uygulanması sebebiyle;

a) Taşınmaz mallarının kısmen veya tamamen kamulaştırılması sonucu yerlerini terk etmek zorunda kalan aileler,

b) Yapılan iskân planlama etütlerinin başladığı takvim yılı başlangıcından en az üç yıl önce kamulaştırma sahasında yerleşmiş olup da taşınmaz malı olmayan aileler,

talep ettikleri takdirde Bakanlıkça gösterilecek yerlerde bu Kanun hükümlerine göre iskân edilirler.

(2) Ancak, iskân planlama etütlerinin başladığı tarihten önce yerini terk etmiş olup kamulaştırılacak taşınmaz malı bulunan aileler iskân edilmezler. Bu tarihten geriye doğru üç yıl içerisinde, taşınmaz mallarını zorunlu hal olmadan ellerinden çıkaran ve yerine eşdeğerde veya daha fazla değerinde taşınmaz mal almayan aileler yerlerini terk etmemiş olsalar dahi iskân edilmezler. Zorunlu haller yönetmelikle belirlenir.

(3) Kamu kurum ve kuruluşlarınca kamulaştırılan alanlarda yerleşik olan ve kamulaştırmadan etkilenen ailelerden Devlet eliyle başka yerde iskânını istemeyenler, yazılı başvuruları üzerine, ilgili valiliğin teklifi ve İçişleri Bakanlığının olumlu görüşü alınmak şartıyla Bakanlıkça kendi köy hudutları içinde gösterilecek bir yerde iskân edilebilirler.

(4) Bu madde kapsamına giren ve Devlet eliyle iskânlarını isteyen ailelerden; iskân duyurusu tarihinin bitiminden sonra doksan gün içinde müracaat etmeyenler ile aldıkları veya alacakları kamulaştırma bedelinin, Bakanlıkça belirlenen miktarını; kamulaştırma bedelinin Bakanlıkça belirlenen miktardan az olması halinde ise kamulaştırma ve tezyidi bedellerinin tamamını, Bakanlık Merkez Muhasebe Birimi Hesabına yatırmayı taahhüt etmeyenler iskân edilmezler.

Millî güvenlik nedeniyle iskân

MADDE 13 – (1) (İptal: Anayasa Mahkemesi'nin 24/9/2008 tarihli ve E.: 2006/142, K.: 2008/148 sayılı Kararı ile.)

Gösterilen yerde iskân kabul etmeyenler

MADDE 14 – (1) 10, 11, 12 ve 13 üncü maddeler kapsamına giren hak sahibi ailelerin, Bakanlığın gösterdiği yerlerde iskân edilmeyi kabul etmemeleri halinde hak sahipliği durumları Mahalli İskân Komisyonunca iptal edilir. Bu durumdaki aileler ikinci bir iskân talebinde bulunamazlar.

İskân duyurusu

MADDE 15 – (1) 11, 12 ve 13 üncü maddeler uyarınca iskân edilecekler, iskân şekli ve şartları bağlı buldukları köy, kasaba veya ilçe merkezlerinde duyurulur. İskân duyurusu ve bu duyuru üzerine yapılacak müracaatların usul ve esasları yönetmelikle belirlenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Fiziksel Yerleşim Düzenlenmesi

Fiziksel yerleşim

MADDE 16 – (1) Kırsal alanda fiziksel yerleşimin düzenlenmesi amacıyla;

a) Yerleşim yerinin elverişsizliği sebebiyle yerinde kalkındırılmasına imkân olmayan köyler ile altyapı hizmetlerinin pahalıya mal olacağı tespit edilen yerleşim birimlerinin daha elverişli bir yerleşim yerine nakledilmesi,

b) Birden fazla istekli köy veya bir köy hudutları içinde kalan mahalle, kom, mezra ve benzeri dağınık yerleşim ünitelerinin mevcut yerleşim ünitelerinden birinde veya yeni bir yerleşim yerinde toplulaştırılması,

c) Afet nedeniyle parçalanmış köylerde, afete maruz kalmayan ailelerin talepleri halinde yeni yerleşim yerine ekleme yapılması,

ç) Nakli, toplulaştırılması ve fiziksel yerleşim iyileştirilmesi yapılacak köylerin imar planlarının yapılması, onaylanması ve bu planlara uyulmasının sağlanması, ayrıca onaylanmış köy imar planlarına göre ayrılan alanlardan istekli hak sahiplerine arsa satılması,

d) Çevrenin iklimine, sosyal ve ekonomik şartlarına, yapı malzemesi imkânlarına uygun nitelikte konut, tarımsal işletme binaları ve sosyal tesislerin tiplerinin ve uygun yerleşim modellerinin araştırılması, teknik yardım niteliğindeki tip projelerin hazırlanarak istekli köy veya köylülere verilmesi, gerektiği hallerde köylerde sosyal, kültürel, idari, ekonomik yapı ve tesisler ile köy içi altyapılarının yapılması,

e) Nakil, toplulaştırma ve fiziksel yerleşim iyileştirilmesi uygulamaları tamamlanan köylerde, daha sonraki yıllarda rezerv arsalarından satın alan ailelere, kendi evini yapana yardım metodu ile kredi açılması,

hizmetleri, imar mevzuatına uyularak hazırlanacak plan ve projelere göre yapılır veya yaptırılır. Gerekliğinde, yönetmelikte belirtilen esas ve usûller dahilinde hak sahibi ailelere borçlanmaya tâbi olmak kaydıyla konut ve işletme binası için nakdi kredi açılır.

(2) Ancak, birinci fıkranın (a) ve (b) bentlerindeki hizmetlerin yapılabilmesi için köy seçmen listesinde kayıtlı olanların yarıdan bir fazlasının, o yerin en büyük mülki amirliğine yazılı müracaatı esastır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İskânda Aile, İskân Komisyonları ve İskân Tedbirleri

İskânda aile kabul edilecekler

MADDE 17 – (1) Bu Kanunun uygulanmasında aile bir bütün olarak kabul edilir ve aşağıda sıralananlar aile sayılır.

a) Karı ile koca,

b) Evlenmemiş çocuklar, ana ve baba ile veya bunlardan sağ olanı ile birlikte,

c) Evli çocuklar, evli torunlar ile çocuksuz erkek ve kadın dullar başlı başına,

ç) Anasız ve babasız kardeş çocuklar birlikte ve eşit hisselerle,

bir aile olarak iskân edilirler.

Komisyonlar

MADDE 18 – (1) Bakanlıkça ihtiyaç duyulması halinde, Bakanın veya görevlendireceği kişinin başkanlığında, gerekli görülecek diğer bakanlık ve kuruluşların temsilcilerinden oluşan bir Merkezi İskân Komisyonu kurulur.

(2) Bu komisyon, göçebelerin, göçmenlerin, yerleri kamulaştırılanların ve millî güvenlik nedeniyle iskân edilecek ailelerin ekonomik, sosyal ve sağlık şartlarına göre yerleştirilecekleri yerleri ve iskân programlarını tetkik etmek, iskâna yarayacak taşınmaz malları araştırıp bulmak, iskân ödeneklerini sağlamak ve harcanmasını kararlaştırmak, iskân konusunda görevli bakanlık ve kuruluşlarla işbirliği yapmak gibi görevleri yerine getirir.

(3) Bu Kanun hükümlerine göre iskân edilecekleri tespiti ve taşınmaz mal tahsisine mahallin en büyük mülki amirinin veya görevlendireceği kişinin başkanlığında; bayındırlık ve iskân, tapu, maliye, tarım ve gerektiğinde ihtiyaç duyulacak konularda hizmet veren kamu kurum ve kuruluşlarının görevlilerinden teşekkül edecek Mahalli İskân Komisyonu yetkilidir.

(4) Bu komisyonlar, eldeki bilgi ve belgelere göre iskân edileceklerin hak sahibi olup olmadıklarına dair karar alırlar.

(5) Bu maddede belirtilen komisyonların çalışma usûl ve esasları, Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Temlik ve tescil

MADDE 19 – (1) Bu Kanun hükümlerine göre verilen taşınmaz malların temlikine, vali ve kaymakamlar yetkilidir. Dağıtım defter veya kararlarının vali veya kaymakamlarca onanması, temliktir. Onaylı defter veya kararlardaki miktarlar geçerlidir.

(2) Verilen taşınmaz mallar, temlik tarihinde yaşayan aile fertleri adına eşit hisselerle temlik ve tapuya tescil ettirilir.

Mülkiyete ve bedele ilişkin ihtilaflar

MADDE 20 – (1) Temlik edilmiş olan taşınmaz mallar mülkiyetine ilişkin olarak açılacak davalarda, davalı yeni malik ile birlikte tapudaki tescil durumuna göre Hazine'dir.

(2) Temlik tarihinden itibaren bir yıl geçtikten sonra malın kendisine ait olduğunu iddia edenler tarafından, el koyma tarihindeki rayiç bedel üzerinden dava açılabilir.

Devir, takyit ve geri alma

MADDE 21 – (1) Bu Kanuna göre verilen taşınmaz mallar temlik tarihinden itibaren on yıl süre ile hiçbir suretle satılamaz, bağışlanamaz, terhin edilemez, tapu kütüğüne satış vaadi şerhi konulamaz ve haczolunamaz. Bu taşınmazların tapularına bu yolla kayıt düşülür.

(2) Bu Kanuna göre hak sahiplerine verilen arazi, arsa, işyeri, konut ve tarımsal tesislerin; takyit süresi içinde askerlik, tutukluluk, afet ve belgelendirilmiş uzun hastalık gibi geçerli bir özrü olmaksızın kendileri tarafından işlenmediği, oturulmadığı veya satıldığı, kiraya verildiği, gelir elde etmek amacıyla üçüncü kişilere kullanıldığı tespit olduğunda, Mahalli İskân Komisyonunca hak sahiplilik durumu iptal edilir, iskân amaçlarında kullanılmak üzere tapu kaydının iptali ile Hazine adına tescilli mahkemeden istenir.

Taşınmazların fuzuli işgalden korunması

MADDE 22 – (1) Bu Kanunun uygulanması amacıyla sağlanan veya hak sahiplerine verilecek yapılar, arsa ve araziler; kimin işgali altında olursa olsun o yerin en büyük mülki amirinin yazılı emirleriyle kolluk kuvvetlerince boşaltılır ve kendilerine teslim olunur. Bunlara vuku bulacak tecavüzlerde de o yerin en büyük mülki amirleri kolluk kuvvetlerini kullanarak tahliye yetkilidir.

İskân işlerinin yürütülmesi

MADDE 23 – (1) Bu Kanun hükümlerine uygun olarak iskân edilenlerin istihkaklarının eksiksiz olarak vaktinde dağıtılıp teslim olunmasına ve üretici hale getirilmesine ait işler ile diğer iskân işleri Bakanlığın mahalli teşkilatınca yürütülür. Bakanlığa ait personel, araç ve gerecin yetersiz olduğu yerlerdeki vali ve kaymakamlar; kendi il ve ilçelerindeki yargı organları hariç, Devlet memurları, özel idare ve belediye personeli ile araç ve gereçlerden uygun gördüklerini, iskân olunanları yerleştirmek, bunlara verilecek yerleri ölçmek, dağıtmak ve inşaatları kontrol etmek gibi iskân ve nakil işlerinde görevlendirmeye yetkilidir. Görevlendirilen personel öncelikle bu işleri yapmaya zorunludur.

(2) Zaruri durumlarda Genelkurmay Başkanlığından izin alınmak kaydıyla yukarıda belirtilen hizmetlerde Silahlı Kuvvetler personelinden de yararlanılabilir.

Proje kredisi

MADDE 24 – (1) Bu Kanuna göre iskân edilenlerin tespit edilecek hayat seviyesine kavuşabilmeleri için geliştirme, yan gelir temini gibi tedbirler, Bakanlık ile diğer ilgili kurum ve kuruluşlarca ortaklaşa hazırlanacak plan ve projelere göre yürütülür. Bu projelerde yer alan tarım araç ve gereçleri, iskânlı ailelerin kooperatif kurmaları şartıyla kullanılır.

(2) Hayat seviyesinin tespitinde, kredi verilmesinde ve bu kredilerin yerinde kullanılmaması halinde uygulanacak usul ve esaslar yönetmelikte belirtilir.

ALTINCI BÖLÜM

Mali Hükümler

Gelirler

MADDE 25 – (1) İskâna ilişkin olarak;

- a) Resmî ve özel, yerli ve yabancı kurumlar ile şahıslar ve milletlerarası göçmen ve mülteci teşkilatları tarafından yapılacak maddi yardımlarla nakde çevrilecek yardımlar,
 - b) Yabancı devletlerden göçmenler için alınacak tazminatlar,
 - c) İskân amacı alınmış, tahsis edilmiş veya inşa sonrası elde edilmiş ancak çeşitli nedenlerle hak sahiplerine devredilememiş taşınmaz malların ihale usûllerine göre satışından elde edilen gelirler,
 - ç) Hak sahiplerine yapılan arsa satışlarından sağlanan gelirler,
 - d) Kamulaştırma bedelleri ile tezyidi bedel davaları sonucunda alınan paralar,
 - e) Geri ödeme tahsilatlarından sağlanan gelirler,
 - f) Diğer hibe, yardım ve gelirler,
- genel bütçeye gelir kaydedilir.

Giderler

MADDE 26 – (1) İskâna ilişkin giderler;

- a) Arazi ve arsa satın alma veya kamulaştırma bedellerini,
- b) Borçlandırmaya tâbi bîlumum tesis ve inşaat harcamalarını,
- c) Kredi ödemelerini,
- ç) Barındırma giderlerini,
- d) Bu Kanunun 9 uncu maddesine göre yapılacak karşılıksız yardım giderlerini,
- e) İskân hizmetlerinin gerektirdiği taşınır ile taşınmaz mal kiralınması ve satın alınması giderlerini,
- f) İskân hizmetleri için etüt, plan, proje, harita ve araştırma yapma, yaptırma giderlerini,
- g) Bu Kanun kapsamında yapılacak her türlü bina, tesis ve donatıları ile altyapı yapım giderlerini,
- ğ) Kamulaştırma bedellerinin iadesine ilişkin giderleri,
- h) Kırtasiye, yayım, büro malzemeleri, haberleşme, ilan, sigorta, mahkeme, noter giderlerini,
- ı) İskân hizmetlerinin gerektirdiği diğer giderleri,
- i) İskân hizmetleriyle ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarına yaptırılacak işlerin bedellerini, kapsar.

(2) İskâna ilişkin giderler Bakanlık bütçesine bu amaçla konulacak ödeneklerle karşılanır.

Borçlandırma, teminat ve vadesinde ödenmeyen borçlar

MADDE 27 – (1) İskân ve fiziksel yerleşim düzenlemelerinde hak sahipleri; kendilerine verilen taşınmazlardan dolayı, kamulaştırılan ve satın alınan taşınmaz mallar için kamulaştırma veya satın alma bedelleri, yapılar için maliyet bedelleri, Hazine arazileri için rayiç bedelleri üzerinden borçlandırılırlar. Ancak, iskân amacıyla kamulaştırılmış, satın alınmış, inşa edilmiş olup, çeşitli nedenlerle tahsisleri bir yıl içinde yapılmamış taşınmaz mallar yeniden iskân uygulamasına alındığı takdirde, yeni hak sahipleri bu taşınmaz malların rayiç bedelleri üzerinden borçlandırılırlar.

(2) Borçlandırma muameleleri, aile fertleri veya kendi başlarına iskân edilenlerin adına yapılır.

(3) Taşınmaz mallara ait borçlandırma bedelleri faizsiz olarak tahsil olunur. Bu Kanun uyarınca açılacak işletme ve donatım kredileri ile fiziksel yerleşimi düzenleme amacıyla yapılacak taksitli arsa satışları ve aileye verilen konut ve işletme binası kredileri faize tâbidir.

(4) Taşınmaz malların borçlandırılmasında ödemesiz süre ve vade, açılacak kredilerin ve arsa borçlarının faiz nispeti ve vadeleri ile borçlandırma ve kredilendirmeye ait diğer hususlar yönetmelikte belirtilir.

(5) (İptal: Anayasa Mahkemesi'nin 24/9/2008 tarihli ve E.: 2006/142, K.: 2008/148 sayılı Kararı ile.)

(6) Bu Kanun hükümlerine göre borçlandırma suretiyle yapılan iskân yardımlarının tamamı için, verilecek taşınmaz mallarda Hazine lehine birinci derecede ve birinci sırada ipotek tesis edilir.

(7) Erteleme sebepleri dışında kalıp da muaccel hale gelen alacaklar, Bakanlıkça millî bir bankayla yapılacak protokol çerçevesinde takip ve tahsil olunur. Erteleme sebepleri yönetmelikle belirlenir.

(8) Borçlunun haczedilebilir taşınır malı bulunmadığı veya borcuna yetmediği takdirde, borcun tamamı muacceliyet kesbeder ve bu Kanuna göre verilen veya kredi açmak suretiyle sağlanan taşınmaz malların tapu kayıtları mahkeme kararıyla Hazine adına tashihen tescil edilir ve bu taşınmaz malların iade işlemleri 29 uncu madde hükümlerine göre yürütülür.

(9) İskân edilen ailelere verilen taşınmaz mallar, gerek idarenin ve gerekse iskân edilen ailelerin istek ve rızaları dışında geri alındığı takdirde, geri alınmadan dolayı eksilen istihkaklarının karşılanması maksadı ile yapılacak kamulaştırma ve satın alınmadan doğan ilave bedeller geri verilecek paralar tertibinden karşılanır.

Borçlandırmadan tenkis edilecek değerler

MADDE 28 – (1) Bakanlık Merkez Muhasebe Birimi Hesabına yatırılmış kamulaştırma bedelleri, borçlandırma bedellerinden düşülür; fazlası iade edilir; eksik kaldığı takdirde bu Kanun hükümlerine göre ilgililer borçlandırılır. Yatırılmış kamulaştırma bedelleri, borçlandırma ve/veya iade tarihi itibarıyla güncelleştirilir.

Verilen taşınmaz malların geri alınmasında iade işlemleri

MADDE 29 – (1) Mahkeme kararı ile taşınmaz malların geri alınması halinde, evvelce ödenen taksitler veya zaruri ve faydalı giderler, geri verilecek paralar tertibinden iade edilir.

Borçlandırmaz hizmetler, harcamalar

MADDE 30 – (1) Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin olarak yapılacak; karşılıksız iskân yardımları, altyapı tesisleri, sosyal, kültürel, idari, ekonomik ve diğer tesisler, imar planları ve teknik yardım niteliğindeki tip projeler karşılıksız olarak yapılır veya yaptırılır.

Sari taahhüt yetkisi

MADDE 31 – (1) Ödemesi yapılacak proje, inşaat ve benzeri hizmetler için, her yıl ödenecek miktarı yılı ödenek tutarının yüzde ellisini geçmemek şartıyla beş yıla kadar gelecek yıllara sari taahhüde Bakan yetkilidir.

Kamulaştırma bedelleri

MADDE 32 – (1) 12 nci maddede belirtilen nedenlerle veya özel kanunlar gereğince taşınmaz malları kamulaştırılanlardan iskânını isteyenlerin kamulaştırma bedelleri ile tezyidi bedel davası sonucu alacakları paralar, kamulaştırmayı yapan kuruluşça bu taşınmaz mallarla ilgili her türlü vergi, resim ve harçlar kesildikten sonra, Bakanlıkça tespit edilen miktar veya kamulaştırma bedeli ve tezyidi bedel kadar iskân edilecekler adına Bakanlık Merkez Muhasebe Birimi Hesabına yatırılır. Vergi, resim ve harçlar ise kamulaştırmayı yapan ilgili kuruluşlara ödenir.

(2) İskân hakkı doğan aynı aile fertlerinin aynı ayrı kamulaştırma bedeli alacağına olması halinde ve aile fertlerinin tamamı iskân istedikleri takdirde, ilgili kuruluşça bunlara ait kamulaştırma bedelleri toplu halde Bakanlık Merkez Muhasebe Birimi Hesabına yatırılır.

Kamulaştırmayı yapan kuruluş bütçesine gerekli iskân ödeneğinin konması

MADDE 33 – (1) 12 nci madde kapsamına giren ailelerin iskânı için ana projeyi yürüten kuruluşun bütçesinde yeniden yerleşimi de kapsayacak şekilde gerekli ödenekler ile 13 üncü madde uyarınca iskân yapılacaklar için gerekli iskân ödeneği ve kamulaştırılacak taşınmaz malların kamulaştırma ödenekleri, Bakanlığın görüşü alınmak suretiyle kamulaştırmayı yapacak kuruluşlar tarafından Bakanlık bütçesine transfer edilmek üzere bu kuruluşların kendi bütçelerine konulur.

YEDİNCİ BÖLÜM

Muafiyetler

Gümrük muafiyetlerinden yararlanma

MADDE 34 – (1) Bu Kanun hükümlerine göre kabul edilen göçmenlerin, bir aile veya aile sayılan kişiler ile bir köy, mahalle veya topluluk olarak yurda getirecekleri kullanılmış zati, mesleki ve ev eşyaları bir defaya mahsus olmak üzere gümrük vergileri ile damga vergisinden ve diğer her türlü resim, vergi ve harçlardan muafır.

Muamelelerle ilgili muafiyetler

MADDE 35 – (1) Göçmenlerin pasaportları üzerinde yapılacak vize muamelesi ile kendilerine verilecek eşya belgeleri her türlü resim ve harçtan muafır. Göçmen, göçebe, millî güvenlik nedeniyle ve kamulaştırmadan etkilenen ailelerden iskân edilenlere bu Kanun hükümleri gereğince yapılacak iskân yardım gümrük ve vergi muafiyeti, tabiiyet, nüfusa ve tapuya tescil ve nakil işlemleri dolayısıyla gerek kendileri tarafından verilecek gerekse ilgili dairelerce düzenlenecek her türlü evrak damga vergisi ile sair resim ve harçlardan muafır.

İskân yoluyla verilen taşınmaz malların vergilerden muafiyeti

MADDE 36 – (1) Bu Kanun hükümlerine göre temlik edilen arsa, arazi ve yapıardan bu temlik dolayısıyla veraset ve intikal vergisi ve ferağ harcı alınmaz; noterlerce yapılacak iskân ile ilgili taahhütname ve borçlanma senetleri ve bu konuda düzenlenen belgeler damga vergisi ve harca tâbi değildir.

(2) Bu Kanuna göre, gerek borçlandırılarak ve gerekse peşin bedelli olarak verilen bütün arsa, arazi ve yapılar harçsız tapuya tescil edilerek tapu senedi verilir. Temlik, tefviz, borçlandırma ve ipotek işlemleri koyup kaldırma muameleleri, damga vergisi ve harca tâbi tutulmaz.

(3) İskân hizmetlerine ilişkin her türlü tapu muamelesinden döner sermaye katkı payı alınmaz.

Askerlik muafiyeti

MADDE 37 – (1) Göçmenlerin askerlikle ilgili muafiyetleri ve bu muafiyetlerden yararlanma usûlleri, 21/6/1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanunundaki esaslara göre yürütülür.

SEKİZİNCİ BÖLÜM Çeşitli Hükümler

Tahsis, devir ve temlik edilecek arazi ve arsalar

MADDE 38 – (1) Özel kanunlarda yazılı hükümler saklı kalmak kaydıyla bu Kanun uygulamalarında kullanılabilen arsa ve araziler aşağıda belirtilmiştir:

- Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan araziler.
 - Devletin özel mülkiyetinde bulunup da kamu hizmetlerine tahsis olunmamış ve kullanılmayan arazi ve arsalar.
 - Bir veya birkaç köy, kasaba ve şehir orta malı olan ve tahsis amacı değiştirilmek suretiyle Hazine adına tescil ettirilen araziler.
 - Hazineden bedelsiz olarak belediyelere devredilmiş ve maksada tahsis edilmemiş olup 20/7/1966 tarihli ve 775 sayılı Gecekondu Kanunu amaçları dışında kalan yerler.
 - İşlenmeye elverişli olmayan tuzlu, alkali, taşlık ve benzeri topraklardan Devletçe islah suretiyle elde edilen araziler.
 - Bakanlık tarafından gerçek ve tüzel kişilerden satın alınacak veya kamulaştırılacak arsa ve araziler.
 - Köy tüzel kişiliğine ait arazi ve arsalar.
- (2) (a), (b), (c) ve (d) bentlerinde belirtilen arsa ve araziler Maliye Bakanlığınca bu amaçla kullanılmak üzere tahsis edildikten sonra; (ç), (e), (f) bentlerinde belirtilen arsa ve araziler ise işlenmeleri sonuçlandıktan sonra iskân hizmetlerinde kullanılır.

Köy tüzel kişiliğine ait arsa ve araziler

MADDE 39 – (1) Köy tüzel kişiliğine ait arsa ve araziler, köy ihtiyar heyetince karar verildiği takdirde bu Kanun kapsamında kullanılabilir. Bu tür arsa ve arazilerin kıymet takdiri köy ihtiyar heyetince yapılır, arsa ve arazinin hak sahiplerine satışından elde edilen para köy bütçesine gelir kaydedilir.

Seçilemeyecek arsa ve araziler

MADDE 40 – (1) Bu Kanun kapsamında kullanılacak arsa ve araziler, özel kanun hükümleri ve milli güvenlik nedeniyle tahsis edilmiş veya 18/12/1981 tarihli ve 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu hükümlerine göre tesis edilecek askeri yasak bölgeler ve güvenlik bölgeleri sınırları kapsamında kalan yerlerden seçilmez.

(2) Ancak zorunlu hallerde söz konusu arsa ve araziler ilgili kurumların uygun görüşü doğrultusunda kullanılabilir.

Ortak tesis ve yapıların tescili

MADDE 41 – (1) Bu Kanun hükümleri uyarınca karşılıksız yapılan ortak tesis ve yapılar, kullanım amacına göre ilgili tüzel kişilik adına tapuya tescil edilir.

(2) Bu ortak yapı ve tesislerin korunması, bakım ve onarımı ile amacına uygun olarak kullanılmasından, adına tescil işleni yapılan tüzel kişilik sorumludur. Belirtilen hususların yerine getirilip getirilmediği, mülki amirlerince kontrol edilir ve gerekli tedbirler alınır.

Gönüllü katkı

MADDE 42 – (1) Bu Kanunun uygulamasına ilişkin hizmetlerin hızlandırılabilmesi için iskâna tâbi kimselerin gönüllü katkılarından yararlanır.

Devir ve intikal eden hükümler

MADDE 43 – (1) Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce iskân uygulamaları tamamlanmış olan aileler ile taahhütname verenlerden işleni devam edenlerin hak ve mükellefiyetleri saklı olup bu konuda ortaya çıkacak ihtilaflar, bu Kanundan önceki mevzuata göre çözümlenir.

Tahsil imkânsızlığı sebebiyle terkin

MADDE 44 – (1) Yapılacak takip somunda tahsili imkânsız veya tahsili için yapılacak giderlerin alacaktan fazla olacağı anlaşılan sözleşmeye bağlanmış alacaklar ile gerçek ve tüzel kişilerden olan alacaklardan 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 106 ncı maddesindeki parasal miktara kadar olanları terkin etmeye Bakan yetkilidir.

Bütçeye ödenek konulması

MADDE 45 – (1) Bu Kanunda yazılı görevlerin gerektirdiği etüt, araştırma, planlama, projeleme ve uygulama işleri Bakanlıkça yapılır veya yaptırılır.

(2) İskân işleriyle ilgili teknik ve idari personel, hizmet içi eğitim yapılacak kamu yapı ve tesisleri giderleri, Bakanlık bütçesine konulacak ödeneklerden karşılanır.

Yeni yerleşim yerinde ilgili kurum ve kuruluşlarca yapılacak hizmetler

MADDE 46 – (1) Bu Kanunun 10, 11, 12 ve 13 üncü maddeleri gereğince yapılacak iskânlarda elektrik, okul, sağlık evi ve benzeri tesisler ile altyapı hizmetleri ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri doğrultusunda Bakanlıkça yapılır veya yaptırılır.

Yönetmelik düzenleme yetkisi

MADDE 47 – (1) Bu Kanunla, yönetmelikle düzenlenmesi öngörülen hususlar ile bu Kanunun uygulanmasına ait diğer düzenlemeler, ilgili bakanlık ve kuruluşların da görüşleri alınarak Bakanlıkça düzenlenecek ve altı ay içerisinde çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Yürürlükten kaldırılan hükümler

MADDE 48 – (1) 15/5/1959 tarihli ve 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanunun ek 7 ncı maddesi ile 14/6/1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu ek ve değişiklikleri ile birlikte yürürlükten kaldırılmıştır.

EK MADDE 1- (Ek: 16/5/2012-6306/18 md.)

(1) Afet riski veya fen, sanat ve sağlık kurallarına aykırılık sebebiyle veya Bakanlar Kurulunca belirlenen özel proje alanlarında gerçekleştirilecek olan yeniden iskân uygulamalarında, buralardaki yerleşim merkezlerinde yaşayan ailelerin daha elverişli yerlerde iskânları ile köye dönüş projeleri çerçevesindeki iskân çalışmaları; ilgili proje için alınan Bakanlar Kurulu kararında belirtilen hak sahipliği ve borçlandırma usul ve esaslarına göre, Bakanlar Kurulunca tespit edilen orman veya mera vasıflı alanlardan ve Hazinesin özel mülkiyetinde veya Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan taşınmazlardan uygun görülen yeni yerleşim yerlerinde, bu Kanun hükümlerine göre yapılır.

(2) Bu madde kapsamındaki uygulamalara ilişkin talebin diğer kamu kurum veya kuruluşlarından gelmesi hâlinde, altyapı hizmetleri de dâhil olmak üzere yeniden yerleşim için gerekli görülen her türlü ödenek, Bakanlığın görüşü alınarak ana projeyi yürüten kuruluşun bütçesine konular ve ihtiyaç duyulan ödenek, Bakanlık bütçesine ilgili kuruluş tarafından transfer edilir. Afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi hizmetleri için kanun ile öngörülen dönüşüm projeleri özel hesabından bu madde kapsamındaki uygulamalarda kullanılmak üzere kaynak aktarılabilir.

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Başbakan, Bulgaristan'dan zorunlu göçe tâbi tutulup, Türkiye'ye gelerek yerleşmek isteyen Türk soylu kişilerle ilgili olarak bu Kanun çerçevesinde yapılacak işlemler ile alınacak kararların genel koordinasyonu ve bu kişiler için yapılacak veya yapılacak konutların proje, yapım, kontrol ve hak sahibi seçimi, tahsis ve dağıtım, kişiler adına temlik ve tapuda tescil ile borçlandırma konularında Toplu Konut İdaresi Başkanını görevlendirebilir.

(2) Bu Kanun uyarınca hak sahibine tahsis edilmiş olan konutun, takyit süresi içerisinde; işyeri, ticarethane ve sair biçimde amacı dışında kullanılması ya da satış vaadi şerhi konulması, devredilmesi, satılması veya terhin edilmesi borçlanma taksitlerinin yatırılmaması gibi hallerde, söz konusu taşınmazın, aynı durumdaki göçmenlerin hizmetinde kullanılmak maksadıyla tapu kaydının iptali ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığı adına tescilli Toplu Konut İdaresi Başkanlığı tarafından mahkemeden istenir. Mahkemece tapu kaydının iptaline ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığı adına tesciline karar verilen konutlar, Toplu Konut İdaresi Başkanlığının talebi üzerine, bu Kanun ve 4/12/1984 tarihli ve 3091 sayılı Taşınmaz Mal Zilyediğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanun çerçevesinde valiliklerce tahliye edilir.

(3) Mahkeme kararı ile taşınmaz malların geri alınması halinde, evvelce ödenen taksitler veya yapılan zaruri ve faydalı giderlerle, taşınmaz maldan elde edilen intifak bedelleri karşılıklı olarak hesap edilir, değerlerdeki fazlalıklar taraflarca iade edilir. Bu işlemlerden doğan bakiye alacaklar, Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca genel hükümlere göre takip ve tahsil olunur.

(4) Bu madde kapsamında açılacak dava ve takiplerde Toplu Konut İdaresi Başkanlığı her türlü vergi, resim ve harçtan muafır.

(5) (Değişik fıkra: 27/11/2008-5819/1 md.) Bulgaristan'dan zorunlu göçe tabi tutulup, Türkiye'ye gelerek yerleşmek isteyen Türk soylu kişilere yaptırılan konutlardan almak üzere müracaat ederek para yatırımlardan konut sahibi olamayanların, bu Kanunun yayını tarihinden itibaren bir yıl içerisinde müracaat etmeleri halinde yatırmış oldukları bedel, yatırıldığı tarihten ödeneceği tarihe kadar Tüketici Fiyat Endeksi esas alınmak suretiyle hesaplanarak Toplu Konut İdaresi Başkanlığı tarafından göçmen konutları hesabından ödenir. Bu durumda olan şahıslar, Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca aranacak başvuru şartlarını taşınmaları kaydıyla talepleri halinde, herhangi bir kura şartına tabi olmaksızın yukarıdaki şekilde hesaplanarak kendilerine ödenecek bedelin, konut peşinat ya da anapara ödemesinden mahsup edilmesi suretiyle Toplu Konut İdaresi Başkanlığının alt gelir grubu ile yoksullara yönelik sosyal konut projelerinden yararlandırılırlar. Süresi içerisinde müracaat etmeyen soydaşların yatırmış oldukları bedel, göçmen konutları hesabına gelir kaydedilerek toplanmış bulunan paralar bu şekilde tasfiye edilir. Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca göçmen konutları hesabından karşılanamayan tutarlar, Maliye Bakanlığınca bu amaçla Toplu Konut İdaresi Başkanlığına aktarılacak tutarlardan karşılanır. Bu fıkra hükümlerinin uygulanmasına ilişkin gerekli düzenlemeleri yapmaya Toplu Konut İdaresi Başkanlığı yetkilidir.

(6) (Ek fıkra: 27/11/2008-5819/1 md.) Bu maddeye göre tahsis edilen ve temlik tarihinden itibaren on yıl geçmeden satılması, bağışlanması, terhin edilmesi, tapu kütüğüne satış vaadi şerhi konulması nedeniyle tahsisi iptal edilen konutlardan, bu fıkranın yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla temlik tarihinden itibaren on yıl geçmiş olan konutlarla ilgili yapılacak tasarrufları belirlemeye, Toplu Konut İdaresi Başkanlığının bağlı bulunduğu Bakan yetkilidir.

GEÇİCİ MADDE 2 – (1) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 2510 sayılı Kanun ve anılan Kanunun ek ve tadilleri gereğince hak sahibi olup da iskân edilemeyen aileler bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak iki yıl içinde valiliklere ve Bakanlığa yazılı olarak müracaat ettikleri takdirde, bunlara hak sahibi oldukları tarihte yürürlükte olan Kanun hükümleri ve aşağıdaki esaslar dahilinde iskân yardımı yapılır:

a) Bu ailelerin halen muhtaç durumda olması gerekir. Ailelerin muhtaçlık durumlarının tespiti için asgari ücretin yıllık tutarı esas alınır.

b) İlk iskân kararında adı geçen ve halen yaşayan aile fertleri, bir bütün olarak bu yardımdan yararlanırlar. (İptal son cümle: Anayasa Mahkemesi'nin 24/9/2008 tarihli ve E.: 2006/142, K.: 2008/148 sayılı Kararı ile.) (...)

c) Evlenmek suretiyle aileden ayrılan kadın ve erkekler, müstakil aile olarak bu yolda iskân yardımı isteyemezler.

ç) İlk iskân kararının verilmiş tarihi ile bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih arasında taşınmaz mal edinen aileler, bu taşınmaz malları devir ve temlik etmiş olsalar dahi bu yardımdan yararlanamazlar.

d) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki yıl içerisinde müracaat etmeyenlerle Bakanlığın yapacağı iskân yardımını herhangi bir nedenle istemeyenler, gösterilen yeri kabul etmeyenler ve iskân edildikleri yeri terk edenler, ikinci bir iskân talebinde bulunamazlar ve iskân hakları kaybolur.

e) Verilen taşınmaz mallar aile fertleri adına eşit hisselerle tapuya tescil ettirilir. Taşınmaz mallar on yıl süreyle hiçbir şekilde satılamaz, bağışlanamaz, terhin ve haczedilemez. Tapularına bu yolda kayıt düşülür.

(2) Bu madde hükümlerine göre yapılacak harcamalar Bakanlık bütçesinden karşılanır.

GEÇİCİ MADDE 3 – (1) Bu Kanunun öngördüğü yönetmelikler yürürlüğe girinceye kadar, mevcut tüzük ve yönetmeliklerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

GEÇİCİ MADDE 4 – (Ek: 21/3/2007-5608/1 md.)

(1) Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü Ceylanpınar Tarım İşletmesi Müdürlüğüne ait arazi içinde, mahallinde göçer olarak adlandırılan ve nüfus kayıtlarına bağlı kalmamak 31/12/2003 tarihi itibarıyla arazi içinde yaşadıkları ve hayvancılık dışında başka bir işle iştigal etmedikleri, Şanlıurfa Valisinin Başkanlığında, Bayındırlık ve İskân İl Müdürü, Tarım İl Müdürü, Nüfus ve Vatandaşlık İl Müdürü, Defterdar, Tarım Reformu Bölge Müdürü, Kadastro İl Müdürü, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Bölge Müdürü, İl Emniyet Müdürü, Bölge Jandarma Komutanı, Ceylanpınar Kaymakamı ve Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü Temsilcisinden oluşan Komisyon tarafından bireyleriyle birlikte tespit edilen aileler, bu Kanuna göre hak sahibi sayılır.

(2) (Değişik: 21/5/2013-6486/9 md.) Mülkiyeti Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğüne ait olan ve Şanlıurfa İli, Ceylanpınar İlçesi, Merkez ve Güntüştü mevkiilerinde bulunan, ada ve parsel numaraları ile yüzölçümleri ekli (1) sayılı listede belirtilen toplam 141.793.751 metrekare yüzölçümlü taşınmazlardan hak sahipliği Şanlıurfa Valiliğince geçici 4 üncü maddenin birinci fıkrasına göre 2007 yılında tespit edilmiş göçer ailelerinin iskânı için gerekli olan kişileri ayrılarak bedelsiz olarak hak sahiplerine verilme üzere tapuda Hazine adına tescil edilir ve bu taşınmazlar bu madde kapsamında değerlendirilmek üzere Maliye Bakanlığınca, Bakanlığa tahsis edilir. Tescil işlemleri ve bunlara bağlı tamamlayıcı nitelikteki tüm işlemler her türlü vergi, resim ve harçtan müstesnadır. Hak sahiplerinin iskânı için belirlenen arazide 3/7/2005 tarihli ve 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu ile getirilen sınırlamalara uymak şartıyla tüm ifraz, tevhit ve bunlara bağlı gerekli her türlü işlemler Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünce yerine getirilir. Ekli (1) sayılı listede ada ve parselleri belirtilen taşınmazlardan, arazi sınırını belirleyen DSİ Mardin Sulama Kanalının böldüğü parsellere ilişkin ada ve parsel numaraları ile alanlar, ifraz işleminden sonra kesinleşir. (1)

(3) Bu iş için ihtiyaç duyulacak ödenek, yılları Bütçe Kanunları ile gösterilir.

(1) 4/4/2015 tarihli ve 6645 sayılı Kanunun 30 uncu maddesiyle, bu fıkranın birinci cümlesinde yer alan "tapuda Hazine adına tescil edilir." ibaresinden önce gelmek üzere "hak sahiplerine verilme üzere" ibaresi eklenmiştir.

(4) (Değişik: 21/5/2013-6486/9 md.) Hak sahibi ailelere iskânen verilecek taşınmazların teslimini takiben üç ay içinde, göçer ailelerin buldukları eski arazilerin üzerinde bulunan ev, baraka, ahır ve benzeri yapı ve müstemilatı valilikçe yıktırılarak bu araziler Ceylanpınar Tarım İşletmeleri Müdürlüğü yetkililerine teslim edilir.

GEÇİCİ MADDE 5 – (Ek: 29/3/2011-6215/22 md.)

(1) Kıbrıs'a Anamur (Dragon) Çayından Boru ile Su Götürme Projesi kapsamındaki Alaköprü Barajı rezervuarı ile inşaat alanında kalan ve buldukları yerleşim yerlerinden kaldırılmaları zorunlu bulunan orman içi ve kenarı mahalle, köy veya belde halkının iskânlarının temini için, Çevre ve Orman Bakanlığınca bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında hiçbir yarar görülmeyen ve tarım alanına dönüştürülmesi de mümkün olmayan orman sınırları dışına çıkarılmış ve çıkarılacak alanlar, Bakanlar Kurulunca alınacak kararda belirtilen şekil ve şartlar çerçevesinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca devredilir.

(2) Birinci fıkraya hükümlerine göre iskân edilecek ailelerin hak sahipliği ve borçlandırılmalarına ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulunca belirlenir.

(3) Çevre ve Orman Bakanlığınca belirlenen alanlarda, 21/6/1987 tarihli ve 3402 sayılı Kadastro Kanununun 22 nci maddesinin kadastro yapılmış olan yerlerin ikinci defa kadastroya tabi tutulamayacağına ilişkin hükmü uygulanmaz.

(4) Birinci fıkraya göre Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca devredilecek alanların tespiti amacıyla Çevre ve Orman Bakanlığınca yeterli kadar orman kadastro komisyonu görevlendirilir ve bu tespit sırasında ilan süresi bir hafta, itiraz süresi bir ay olarak uygulanır.

(5) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 1 inci maddesine göre ilk defa yapılacak orman kadastro uygulamasındaki işlemlere ilişkin sürelerde de dördüncü fıkraya hükümleri uygulanır.

GEÇİCİ MADDE 6- (Ek: 12/7/2013-6495/44 md.)

(1) 12/11/2012 tarihli ve 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Karamamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüşen köylerde bu Kanunun 16 ncı maddesi uygulamalarına devam edilebilir. Bu yerlerde hak sahipliği, borçlandırma, yer seçimi, yer belirlenmesi, arsa satışı, arsa devri ve imar ile diğer işlere ilişkin tüm uygulamalar Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslara göre yürütülür. Bu fıkranın uygulanması sırasında 6360 sayılı Kanun, 10/7/2004 tarihli ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu ve diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz.

(2) Bu madde kapsamındaki taşınmazlardan mera vasfında olanlar, 25/2/1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanunu gereğince istenilen ot bedeli alınmaksızın tahsis amacı değiştirilerek tapuda Hazine adına tescil edilir ve bu madde kapsamında değerlendirilir.

GEÇİCİ MADDE 7- (Ek: 12/7/2013-6495/45 md.)

(1) Mülga 2510 sayılı Kanun hükümlerine göre Sarıkeçili göçebe grubuna mensup göçebe oldukları gerekçesiyle ve tarım dışı olarak Karaman ilinde iskân edilip, kendilerine taşınmaz verilen ailelerden, evlenmek suretiyle ayrılanlar ile sonradan doğup göçebelik ile ilgili şartları haiz olanlardan, 12/1/2009 tarihinde yapılan iskân duyurusu neticesinde hak sahibi olarak kabul edilen aileler, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altmış gün içinde müracaat etmeleri hâlinde bu Kanun kapsamında hak sahibi olarak kabul edilebilirler.

(2) Birinci fıkrada dışı kalan ve mülga 2510 sayılı Kanun ile bu Kanun hükümlerine göre hak sahibi olarak belirlenmesine rağmen en az on yıl içinde kendilerine taşınmaz verilemeyen ailelerden, evlenmek suretiyle ayrılanlar ile sonradan bu Kanunda belirtilen hak sahipliği şartlarını haiz oldukları anlaşılanlar, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde müracaat etmeleri hâlinde hak sahibi olarak kabul edilebilirler.

(3) Mülga 2510 sayılı Kanuna göre hak sahibi olanların hak sahiplikleri herhangi bir koşul aranmaksızın bu Kanuna göre devam eder.

GEÇİCİ MADDE 8 – (Ek: 10/9/2014-6552/125 md.)

(1) Artvin ili Yusufeli ilçe merkezinin, 16/4/2008 tarihli ve 5753 sayılı Artvin İli Yusufeli İlçesinin Merkezinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun ile belirlenen alana naklinde, bu alanda iskân edilecek aileler ile Yusufeli Barajı ve Hidroelektrik Santrali yapımından etkilenen köyler için yeniden yapılacak iskân etütleri sonrasında belirlenecek alanlarda iskân edilecek ailelerin hak sahipliği ve borçlandırılmaları Bakanlar Kurulunca belirlenecek usul ve esaslara göre yürütülür.

(2) Denizli ili Acıpayam ilçesi Dalaman Çayı üzerinde Sami Soydam Barajı ve Hidroelektrik Santrali Projesi kapsamında kalan ve buldukları yerleşim yerlerinden kaldırılmaları zorunlu bulunan orman içi ve kenarı mahalle, köy veya belde halkının iskânlarının temini, ailelerin hak sahipliği ve borçlandırılmalarına ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulunca belirlenir.

(3) Batman ili Hasankeyf ilçe merkezinde İlsu HES Projesi yapımından etkilenen ailelerin, Yeni Hasankeyf Yerleşim Alanına nakilleri, hak sahiplikleri ve borçlandırılmalarına ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulunca belirlenir.

GEÇİCİ MADDE 9 – (Ek: 27/3/2015-6639/11 md.)

(1) Konya ili Hadım ilçesi Dedemli mahallesinde Bozkır Barajı yapımından etkilenen ailelerin, belirlenecek yeni yerleşim alanına nakilleri, hak sahipliği duyuruları, hak sahiplikleri ve borçlandırılmalarına ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulunca belirlenir.

Yürürlük

MADDE 49 – (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 50 – (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Bu anlaşma <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926-1.htm>'de

mevcuttur.

EK 4: Türkiye-Bulgaristan Arasında 9 Mayıs 2007 Tarihinde İmzalanan Vize Anlaşması

9 Mayıs 2007 ÇARŞAMBA

Resmî Gazete

Sayı : 26517

MİLLETLERARASI ANDLAŞMA

Karar Sayısı : 2007/12070

23 Mart 2007 tarihinde Sofya’da imzalanan ekli “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 10 Mart 1993 tarihinde Sofya’da Akdedilen Vize Anlaşmasının Tadiline İlişkin Anlaşma”nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 26/4/2007 tarihli ve HUMŞ-588 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanun’un 3 üncü maddesi ile 5682 sayılı Pasaport Kanunu’nun 10 uncu maddesine göre, Bakanlar Kurulu’nca 7/5/2007 tarihinde kararlaştırılmıştır.

**Ahmet Necdet
SEZER**

CUMHURBAŞKANI

Recep Tayyip ERDOĞAN

Başbakan

A. GÜL

A. ŞENER

M. A. ŞAHİN

B. ATALAY

Dışişleri Bak. ve Başb. Yrd.

Devlet Bak. ve Başb. Yrd.

Devlet Bak. ve Başb. Yrd.

Devlet Bakanı

A. BABACAN

M. AYDIN

N. ÇUBUKÇU

K. TÜZMEN

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

Devlet Bakanı

C. ÇİÇEK

M. V. GÖNÜL

A. AKSU

K. UNAKITAN

Adalet Bakanı

Milli Savunma Bakanı

İçişleri Bakanı

Maliye Bakanı

H. ÇELİK

F. N. ÖZAK

R. AKDAĞ

B. YILDIRIM

Milli Eğitim Bakanı

Bayındırlık ve İskan Bakanı

Sağlık Bakanı

Ulaştırma Bakanı

M. M. EKER

M. BAŞESGİOĞLU

A. COŞKUN

Tarım ve Köy İşleri Bakanı

Çalışma ve Sos. Güv. Bakanı

Sanayi ve Ticaret Bakanı

M. H. GÜLER

A. KOÇ

O. PEPE

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı

Kültür ve Turizm Bakanı

Çevre ve Orman Bakanı

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ İLE BULGARİSTAN CUMHURİYETİ
HÜKÜMETİ ARASINDA 10 MART 1993 TARİHİNDE SOFYA'DA
AKDEDİLEN VİZE ANLAŞMASININ TADİLİNE İLİŞKİN ANLAŞMA**

Türkiye Cumhuriyeti ve Bulgaristan Cumhuriyeti (bundan böyle "Akit Taraflar" olarak anılacaktır) aralarındaki iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmek arzusuyla hareket ederek,

İki devlet arasında, vize gerekleri alanında ortaya çıkan değişiklikleri gözönüne alarak,

İki ülke vatandaşlarının seyahatlerini kolaylaştırmanın gerekliliğine inanarak,

1993 tarihli "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Vize Anlaşması" ile belirlenmiş olan mevcut vize gereklerinde kısmi değişiklikler yapmak konusunda aşağıdaki şekilde mutabık kalmışlardır.

1. Geçerli umuma mahsus pasaport hamili Bulgaristan Cumhuriyeti vatandaşları, her 6 (altı) ay içinde 90 (doksan) günü aşmamak kaydıyla (ilk giriş tarihinden itibaren hesaplanır), uluslararası yolcu trafiğine açık olan bütün sınır geçiş noktalarından Türkiye Cumhuriyeti topraklarına vizesiz olarak giriş yapabilir, kalabilir, transit geçebilir ve terkedebilir.

2. Schengen Anlaşmasının Uygulanmasına İlişkin Sözleşmenin Akit Tarafları veya Avrupa Birliği üyesi devletler tarafından düzenlenen vizeler ya da Schengen Anlaşmasının Uygulanmasına İlişkin Sözleşmenin Akit Tarafları veya Avrupa Birliği üyesi devletler veya İsviçre veya Lihtenştayn tarafından tanzim edilen ikamet izinlerine sahip geçerli umuma mahsus pasaport hamili Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları Bulgaristan Cumhuriyeti topraklarından 5 (beş) günü aşmamak kaydıyla vizesiz olarak transit geçiş yapabilirler. Bu transit geçiş Türkiye Cumhuriyeti'nden sözkonusu vize veya ikamet tezkeresini düzenleyen devlete olabileceği gibi, bahsekonu devletten Türkiye Cumhuriyetine yönelik de olabilir.

3. Bulgaristan Cumhuriyeti'nin diplomatik ve konsolosluk temsilcilikleri, Bulgar gerçek ve tüzel kişileriyle sürekli ticari ve ekonomik ilişkileri olan ve ikili ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişmesine önemli katkıları olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı işadamlarına, 1 (bir) yıla kadar geçerli, her 6 (altı) ay içinde 90 (doksan) günü aşmamak kaydıyla (ilk giriş tarihinden itibaren hesaplanır) kısa kalışlı çok girişli vize ita edecektir.

4. İşbu Anlaşma, Akit Tarafların, Anlaşmanın yürürlüğe girişi için gerekli iç hukuki süreci tamamladıklarını belirten son yazılı bildirim alındığı tarihte yürürlüğe girer.

5. İşbu Anlaşma, Akit Taraflardan birisinin Anlaşmayı feshetme niyetini diğer Akit Tarafa diplomatik yoldan bildirdiği tarihten sonraki 90 ıncı (doksanıncı) güne kadar yürürlükte kalacaktır.

6. İşbu Anlaşma 10 Mart 1993 tarihinde Sofya'da akdedilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Vize Anlaşması'nın ayrılmaz parçasını oluşturmaktadır.

23 Mart 2007 tarihinde Sofya'da, Türkçe, Bulgarca ve İngilizce dillerinde, her metin aynı derecede geçerli olmak üzere, ikişer nüsha olarak akdedilmiştir. Yorumla ilişkin uyuşmazlık halinde İngilizce metin esas alınacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti

Bulgaristan Cumhuriyeti Hükümeti

Adına

Adına

MehmetGücük

Lyubomir Kyuchukov

Bu Anlaşmanın İngilizce ve Bulgarca dillerindeki metinleri 9/5/2007 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Bu anlaşma <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070509-3.htm>'de mevcuttur.

EK 5: 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunuyla İlgili Bazı Maddeler

Madde 6 - Aşağıdaki şartları taşıyan yabancılar Bakanlar Kurulu kararı ile Türk Vatandaşlığına alınabilirler.

Vatandaşlığa alınmasını isteyen kişi,

- a) Kendi milli kanununa, vatansız ise Türk Kanununa göre reşit olmalıdır.
- b) Müracaat tarihinden geriye doğru Türkiye`de 5 yıl ikamet etmiş olmalıdır.
- c) Türkiye`de yerleşmeye karar verdiğini davranışı ile teyit etmiş olmalıdır.
- ç) İyi ahlak sahibi olmalıdır.
- d) Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden hastalığı bulunmamalıdır.
- e) Yeteri kadar Türkçe konuşabilmelidir.
- f) Türkiye`de kendisinin ve geçimi ile yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleke sahip olmalıdır.

B) İstisnai vatandaşlığa alınma:

Madde 7 - Aşağıdaki hallerde 6 ncı maddenin (b) ve (c) bentlerindeki şartlar aranmaksızın yabancılar, istekleri üzerine, İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına alınabilirler.

- a) Türk vatandaşlığını herhangi bir şekilde kaybetmiş olanların sonradan doğmuş reşit çocukları,
- b) Bir Türk vatandaşı ile evli olanlarla, bunların reşit çocukları,
- c) Türk soyundan olanlarla, eşleri ve reşit çocukları,
- ç) Bir Türk vatandaşı ile evlenme kararıyla Türkiye`de yerleşmiş olanlar,
- d) Türkiye`ye sanayi tesisleri getiren sosyal, ekonomik alanlarda veya bilim, teknik veyahut sanat alanlarında olağanüstü hizmeti geçmiş veya hizmeti geçeceği düşünülen kimseler,
- e) Vatandaşlığa alınması Bakanlar Kurulunca zaruri görülenler.

Kaynak: Kasli (2010: 87).

EK 6: 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunuyla İlgili Bazı Maddeler

Yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılması

MADDE 10- (1) Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir yabancı, bu Kanunda belirtilen şartları taşıması halinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak, aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz.

Başvuru için aranan şartlar

MADDE 11- (1) Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılarda;

- a) Kendi milli kanununa, vatansız ise Türk kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak,
- b) Başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikamet etmek,
- c) Türkiye'de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit etmek,
- ç) Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmamak,
- d) İyi ahlak sahibi olmak,
- e) Yeteri kadar Türkçe konuşabilmek,
- f) Türkiye'de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmak,
- g) Milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak, şartları aranır.

(2) Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılarda, yukarıda sayılan şartlarla birlikte, taşıdıkları devlet vatandaşlığından çıkma şartı da aranabilir. Bu takdirin kullanılmasına ilişkin esasların tespiti Bakanlar Kurulunun yetkisindedir.

Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai haller

MADDE 12- (1) Milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla Bakanlığın teklifi, Bakanlar Kurulunun kararı ile aşağıda belirtilen yabancılar Türk vatandaşlığını kazanabilirler.

- a) Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunulan kişiler.
- b) Vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler.
- c) Göçmen olarak kabul edilen kişiler.

Türk vatandaşlığının ikamet şartı aranmaksızın yeniden kazanılması

MADDE 13- (1) Milli güvenlik bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla aşağıda belirtilen kişiler Türkiye'de ikamet etme süresine bakılmaksızın, Türk vatandaşlığını Bakanlık kararıyla yeniden kazanabilirler.

- a) Çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler.
- b) Ana veya babalarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybedenlerden 21 inci maddede öngörülen süre içerisinde seçme hakkını kullanmayanlar

Kaynak: Kasli (2010: 87-88).

EK 7: Bal-Göç Derneğine Bir Üyesi Tarafından Verilen Dilekçe Örneği

Bal Göç Derneğine

Çift vatandaş olmadan önce İstanbul valiliğine gittim, çift vatandaşlığın bir sakıncalığı olurmu diye sordum. Bana verilen cevap gidin herkes çift vatandaş olsun Bulgaristandan mal alın Türk varlığını orada hissettirin. Bizde öyle yaptık mal adık, kendi malımızı satmadık, seçimiye devamlı katıldık katılamayanlara yardımcı olduk.

Şimdi memleketimize rahatlıkla gidiyoruz, bulgaristandan gelirken bizlere türk sınırında gavur işkencesi yapılıyor, getirdiğimiz malların çoğu atılıyor yada yakılıyor, önceden işlenmiş et birkaç kilo getirebilirdik, şimdi her sev yasağ, kaşar peynir gofret her şey yasağ. Bulgaristan tarafından giriş ve çıkışlarda böyle problem yok. Bizlere karşı bir bezdirme politikası yürütülüyor.

Buna karşı kim dur diyecek. Başka sınır kapılarında böyle bir rezalet yok niçin. Bizler böyle bir eziyeti Bulgarlardan beklerken kendi ülkemizden görüyoruz, bizlere bir bavul eşyayı çok görüyorlar yazıklar olsun. Bulgaristan aldığımız arabayla bari bir hafta Türkiyede kalma izni verilmiyor, söz hakkı galericilerde. Bulgarda altı ay kalma zurunlugu, bu bir dayatma yada işkence değıimli. Bal göç dernekleri bu konuda yardımcı olabilir mi, gerekli yerlere bildirilirse belki sonuç alınır diye düşünüyorum.

EK 8: Resimler

Bursa Bal-Göç Derneği'nin yan cepheden görünüşü

Bursa Bal-Göç Derneği'nin kurucusu Mümin Gençoğlu'nun görüşme odasında bulunan resmi

Bursa Bal-Göç Derneği'nin almış olduğu ve dernek içerisinde bulunan birkaç ödülü

Bursa Bal-Göç Derneği'nde bulunan Türkiye bayrağı

Bursa Bal-Göç Derneği'nin almış olduğu diğer ödüller

Bahçelievler'de bulunan Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği'nin toplantı odasının kapısına asılı amblemi

Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği'nin toplantı odasından bir görüntü

Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği'nde bulunan Deliorman pehlivanlarının resmi

**CIHANDA VE KIRKPINARDA YÖRESİ GÖSTEREN
ÜNLÜ DELİORMAN PEHLİVANLARI**

1	MAKARNACI HALİL	(1845-1910)	SİLİSTRE YÖRESİ
2	MAKARNACI HÜSEYİN		SİLİSTRE YÖRESİ
3	KEL ALIÇO	(1845-1922)	PLEVNE YÖRESİ
4	KARA İBO	(1851-1928)	LOFÇA YÖRESİ
5	KOCA YUSUF	(1856-1898)	ŞUMNU KARALAR KÖYÜ (ÇERNA)
6	FİLİZ NURULLAH	(1867-1913)	ŞUMNU BIYIKLI KÖY (BORTSI)
7	KARA OSMAN	(1860-1930)	ŞUMNU UZUNLAR KÖYÜ (DLIŞKO)
8	KEL MEHMET	(1856-1927)	ŞUMNU YENİKÖY (VİSOKA POLYANA)
9	KARA AHMET	(1870-1902)	RAZGRAD UMURKÖY (ZAHARİ STOYANOVO)
10	KURTDERELİ MEHMED	(1864-1939)	KURTDERE (VILÇİDOL)
11	KOÇ MEHMED	(1876-1931)	RAZGRAD (KEMANLAR)
12	MADARALI AHMED	(1877-1927)	ŞUMNU MADARA KÖYÜ
13	KANTARCI MEHMED	(1859-1928)	ŞUMNU KAVUKLU (PANAYOT VOLOV)
14	KURU RÜSTEM	(1860-1901)	VARNA KARACOT (STEFAN KARACA)
15	KÜÇÜK YUSUF	(1866-1913)	ŞUMNU ERİKLİ KÖYÜ (SLIVAK)
16	HERGELECI İBRAHİM	(1848-1915)	RAZGRAD ISLAPOL-EZERÇE
17	KIZILCIKLI MAHMUD	(1876-1950)	SİLİSTRE KIZILCIKLI KÖYÜ (KABLEŞKOVO)
18	YUSUF BOZKURT	(1845-1925)	ŞUMNU YÖRESİ
19	BENLİ ABDULLAH		ŞUMNU YÖRESİ
20	MUSTAFA YENİCİ	(1911-1983)	RAZGRAD KARAĞAÇ KÖYÜ (BRESTOVENE)
21	DİNARLI MEHMED		
22	KAVASOĞLU İBRAHİM		PLEVNE BÖLGESİ
23	KAZIKÇI KARABEKİR	(1805-1872)	SİVAS AKKOYUN-RUSÇUK
24	ŞUMNULU MESTAN		ŞUMNU YÖRESİ
25	MUSTAFA DANACI		
26	KOÇ ALI		
27	POMAK OSMAN		FİLİBE BÖLGESİ
28	KARAGÖZ POMAK ALI		FİLİBE BÖLGESİ
29	ADALI HALİL	(1870-1927)	RAZGRAD BÖLGESİ
30	NASIF TOSÇU		ŞUMNU MAHMUZLU KÖYÜ (TİKONOMOVO)

*Rahim FİÇİCİOĞLU
Özel Koleksiyonundan
2001*

Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği'nde bulunan Deliorman
pehlivanlarının listesi

Bulgaristan Türkleri Deliorman Kültür Derneği'nin duvarında asılı bulunan, Bulgaristan'daki asimilasyon uygulamalarına karşı çıktığı için yaşamını yitiren kişilerin resimleri

İzmit Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği'nin girişi

İzmit Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği'nin bahçesinde bulunan Türkiye bayrağı

KAYNAKÇA

KİTAP

Baklacioğlu, N. Ö. (2006). Türkiye'nin Balkan Politikasında Rumeli Ve Balkan Göçmen Dernekleri. S. C. Mazlum ve E. Doğan, (Der.), *Sivil Toplum ve Dış Politika: Yeni Sorunlar, Yeni Aktörler* içinde. İstanbul: Bağlam Yayınları. 77-117.

Baklacioğlu, N. Ö. (2012). Türkiye-Bulgaristan Siyasetinde Sınır Ötesi Vatandaşlık ve Göç. N. E. Hacısalihoğlu ve M. Hacısalihoğlu, (Ed.), *89 Göçü Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç* içinde. İstanbul: BALKAR&BALMED. 459-492.

Buran, H. (1993). *Baskı Grupları, Türkiye'de Dernekleşme ve Balkan Göçmen Mülteci Dernekleri Örneği*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ciğerci, N. (2012). Bursa-Kırcaali Hattı: 1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği. S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Şirin-Öner, (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları. 107-135.

Çatır, G. (2012). Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikalarındaki Yansıması: Bulgaristan'dan Türkiye'ye Kitlesele Göçün Analizi. S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Şirin-Öner, (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları. 217-233.

Dayıoğlu, A. (2012). 1989-2010 Döneminde Bulgaristan'la ve Müslüman-Türk Azınlıkla İlgili Gelişmeler. N. E. Hacısalihoğlu ve M. Hacısalihoğlu, (Ed.), *89 Göçü Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç* içinde. İstanbul: BALKAR&BALMED. 283-343.

Erder, Sema. (2007). Yabancısız Kurgulanan Ülkenin Yabancıları. F. A. Arı (Der.), *Türkiye’de Yabancı İşçiler-Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri* içinde. İstanbul: Derin Yayınları. 1-82.

Eminov, A. (1997). *Turks and Other Muslim Minorities in Bulgaria*. New York: Routledge, Hurst Publishers.

Erder, S. (2010). ‘Düzensiz’ Göç, Göçmen Korkusu ve Çelişen Tepkiler. Barbara, P. Ve Tomas W. (Der.), *Türkiye’de Uluslararası Göç* içinde. İstanbul: Kitap Yayınevi. 41-55.

Hacıoğlu, S. (2012). Çifte Vatandaşların İsim Tercihleri. N. E. Hacısalihioğlu ve M. Hacısalihioğlu, (Ed.), *89 Göçü Bulgaristan’da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye’ye Zorunlu Göç* içinde. İstanbul: BALKAR&BALMED. 493-588.

Hacısalihioğlu, N. E. ve Hacısalihioğlu, M. (Ed.). (2012). *89 Göçü - Bulgaristan’da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye’ye Zorunlu Göç*. İstanbul: BALKAR&BALMED.

İçduygu, A. (2010). Türkiye’de Uluslararası Göçün Siyasal ArkaPlanı: Küreselleşen Dünyada “Ulus-Devleti İnşa Etmek ve Korumak”. Barbara, P. Ve Tomas W. (Der.), *Türkiye’de Uluslararası Göç* içinde. İstanbul: Kitap Yayınevi. 17-40.

İçduygu, A. And Sert, D. (2015). The Changing Waves of Migration from the Balkans to Turkey: A Historical Account. States. V. Hans, B.E. Martin, B. Riki, (Eds.), *Migration in the Southern Balkans: From Ottoman Territory to Globalized Nation*. Springer Publications. 85-105.

İçduygu, A. ve Korfalı, D. A. (2015). Türkiye’de Göçmenlerin Vatandaş Olma Eğilimleri: Deneyimler ve Algular. A. Kaya, (Der.), *Farklıların Birlikteliği Türkiye ve Avrupa’da Birarada Yaşama Tartışmaları*. İstanbul: Hiperlink Yayınları. 95-113.

Kasli, Z.U. (2010). *Legal Incorporation From Within The Immigrant Habitus The Case Of The Post 1990s Turkish Immigrants From Bulgaria*. Published Master’s Thesis. İstanbul: Sabanci University.

Kayapınar, L. (2012). Atatürk, Menderes ve Özal dönemi Bulgaristan'dan Gelen Göçmenler Üzerine Gözlemler. N. E. Hacısalihoğlu ve M. Hacısalihoğlu, (Ed.), *89 Göçü Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç* içinde. İstanbul: BALKAR&BALMED. 373-397.

Kirişçi, K. (1999). Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi. Z. Bora (Ed.), *Bilanço 1923-1998: Türkiye Cumhuriyeti'nin 75 Yılına Toplu Bakış (Cilt 1)* içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları. 111-121.

Kümbetoğlu, B. (1997). *Göçmen ve Sığınmacı Gruplardan Bir Kesit; Bulgaristan Göçmenleri ve Bosnalı Sığınmacılar, Yeni Balkanlar, Eski Sorunlar*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Lütem, Ö. (2000). *Türk-Bulgar İlişkileri 1983-1989*. Ankara: Asam Yayınları.

Lütem, Ö. (2012). 1984-89 Dönemi Türkiye'nin Bulgaristan Politikası ve 89 Göçü. N. E. Hacısalihoğlu ve M. Hacısalihoğlu, (Ed.), *89 Göçü Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç* içinde. İstanbul: BALKAR&BALMED. 137-171.

Mevsim, H. ve Kutlay M. (Ed.). (2013). *Tarihe Not Düşmek: 1989 Göçü*. Ankara: Karınca Yayınları.

Özlem, K. (2010). *Soğuk Savaş Sonrası Dönem Türk-Bulgar İlişkilerinde Türk Azınlığın Durumu*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Parla, A. (2015). For Us, Migration is Ordinary: Post-1989 Labor Migration From Bulgaria to Turkey. States. V. Hans, B.E. Martin, B. Riki, (Eds.), *Migration in the Southern Balkans: From Ottoman Territory to Globalized Nation*. Springer Publications. 105-121.

RUBASAM. (2009). *Bulgaristan Türkleri'ne Soya Dönüş İşkencesi-Asimilasyon ve Göç*. İstanbul: Akademi Basın Yayın.

Schiller, N.G. and Caglar, A. (2008). And Ye Shall Possess It, and Dwell There in: Social Citizenship, Global Christianity, and Non-Ethnic Immigrant Incorporation. D.

Reed-Danahay and C. Brettell, (Eds.), *In Immigration and Citizenship in Europe and the United States*. New Brunswick NJ: Rutgers University Press. 203-225.

State Archives. (2002). *Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk-Bulgar İlişkileri (1918-1938)*. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. Ankara: No 16.

Şimşir, B. (2009). *Bulgaristan Türkleri*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Toğrol, B. (1991). *Direnış-Bulgaristan Türklerinin 114 Yıllık Onur Mücadelesinin Karşılaştırılmalı Psikolojik İncelenmesi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.

Topçuoğlu, R.A. (2012). Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği. S. G. İhlamur-Öner ve N. A. Şirin-Öner, (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları. 501-518.

Toumarkine, A. (2001). *Kafkas ve Balkan Göçmen Dernekleri: Sivil Toplum ve Milliyetçilik, Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ulukan, N. C. (2008). *Göçmenler Ve İşgücü Piyasası: Bursa'da Bulgaristan Göçmenleri Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünal, S.ve Demir, G. (2009). *Göç, Kimlik ve Aidiyet Bağlamında Türkiye'de Balkan Göçmenleri*. Aydın: Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı.

Zafer, Z. (2012). Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 Eritme Politikasına Karşı Direnişi. N. E. Hacısalıhoğlu ve M. Hacısalıhoğlu, (Ed.), *89 Göçü Bulgaristan'da 1984-89 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç* içinde. İstanbul: BALKAR&BALMED. 199-234.

MAKALE

Atabay, M. (2012). Çingene Sorunu ve 1950-1951 Yıllarında Bulgaristan'dan Çanakkale'ye Göçleri. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*. 13, 59-72.

Atasoy, E. (2011). Siyasi Coğrafya Işığında Bulgaristan Türklerinin 1989 Yılındaki Zorunlu Göçü. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*. 21, 1-17.

Bayraktar, Z. (2014). Geleneğin Aktarımında ve Yaşatılmasında Göçmen Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İzmir Bosna Sancak Kültür ve Yardımlaşma Derneği Örneği. *TÜRÜK Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. 3, 193-206.

Buz, S. (2008). Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu. *TBB Dergisi*. 76, 120-130.

Çağaptay, S. (2002). Kemalist Dönemde Göç ve İskan Politikaları: Türk Kimliği Üzerine Bir Çalışma. *Toplum ve Bilim Dergisi*. 98, 218-241.

Çavuşoğlu, H. (2006). Makedonya'dan Türkiye'ye 1952-67 'Kitleysel' Göçü ve Bursa'daki Göçmen Kesimi. *Karam Araştırma ve Yayıncılık*. 10, 107-147.

Çolak, F. (2013). Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi (1950-1951). *Tarih Okulu Dergisi*. 14, 113-145.

Danış, A. D. (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye. *Birikim Dergisi*. 184-185, 216-224.

Danış, D. ve Parla, A. (2009). Nafile Soydaşlık: Irak ve Bulgaristan Türkleri Örneğinde Göçmen, Dernek ve Devlet. *Toplum ve Bilim Dergisi*. 114, 131-158.

Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları. *Tesam Akademi Dergisi*. 2, 81-100.

Karataş, A. (2014). Toplumda Çevre Bilincinin Yaygınlaştırılmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Türkiye Örneği. *Turkish Studies*. 2(9), 855-867.

Kolukırcık, Suat. (2006). Bulgaristan'dan Göç Eden Türk Göçmenlerin Dayanışma ve Örgütlenme Biçimleri: İzmir Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(30), 1-13.

Kuyucuklu, N. (1993). Bulgaristan'dan 1989 Göçünün Nedenleri, Oluşumu ve Olası Sonuçları. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 3-4-5, 269-294.

Lordoğlu, K. (2007). Türkiye'deki Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar. DİSK Birleşik Metal. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. İstanbul: 14, 11-28

Lordoğlu, K. (2008). Türkiye Turizminde Göçmenler ve Çalışma Sorunları. *Ulusal Çalışma İlişkileri Kongresi Bildiriler Kitabı*. 253-267.

Oran, B. (1993). Balkan Türkleri Üzerine İncelemeler. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*. 48(1-4), 121-149.

Özlem, K. (2008). Bulgaristan Türklerinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü, Avrupa Birliği Üyelik Süreci Ve Türk Azınlığa Etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1 (2), 341-372.

Parla, A. (2006). Longing, Belonging, and Locations Of Homeland Among Turkish Immigrants From Bulgaria. *Journal of Southeastern Europe and Black Sea Studies*. 6(4), 543-557.

Parla, A. and Kasli, Z. (2009). Broken Lines of Il/Legality and the Reproduction of State Sovereignty: The Impact of Visa Policies on Turkish Immigrants from Bulgaria. *Alternatives: Global, Local, Political*. 34 (2), 203-227.

Ulukan, N. C. (2013). Göçmenler İçin Kaçış Yok: Göç Politikaları Ve Göçmen Emeği. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*. 11, 32-47.

Zafer, Z. (2010). Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 Eritme Politikasına Karşı Direniş. *Akademik Bakış Dergisi*. 3 (6), 27-44.

Zihnioğlu, Ö. (2013). Avrupa Birliği'ne Katılım Ve Türkiye'de Demokratikleşme: Sivil Toplum Kuruluşları'nın Rolü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1, 169-180.

PROJE VE RAPORLAR

Danış, D. ve Parla, A. (2007-2008). *Yeni Göçmenlerin Örgütlenme Biçimleri: Bulgaristan Türkleri, Irak Türkleri ve Moldovalılar Üzerine Karşılaştırmalı Analiz*. TÜBİTAK.

Erder, S. ve Kaşka, S. (2003). *Irregular Migration and Trafficking in Women: The Case of Turkey*. International Organization for Migration. Geneva: IOM.

İçduygu, A. (2006). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları*. TÜSİAD Basın Bülteni. TÜSİAD-T/2006-12/427.

İçduygu, A. ve Aksel, D.B. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Göç*. Uluslararası Göç Örgütü Türkiye. Ankara: IOM Türkiye Ofisi.

İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923- 2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere*. İstanbul: MiReKoç-Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi. (TÜBİTAK Destekli). Proje No: 1001_106K291.

Kirişçi, K. (2002). *Justice and Home Affairs Issues in EU-Turkish Relations*. TESEV Publications. İstanbul.

Özsöz, M. (2013). *Türkiye’nin AB Üye Ülke Vatandaşlarına Uyguladığı Vize Politikası – AB Üye Ülke Vatandaşlarının Türkiye’ye Vizesiz Seyahatine İlişkin Senaryo*. İKV Değerlendirme Notu. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı.

Parla, A. (2009). *1990 Sonrası Bulgaristan’dan Türkiye’ye Gelen Düzensiz Göçmenlerin Çalışma, İkamet Ve Yasallaşma Süreçleri Üzerinden Yeni Bir Dahil Olma Modeli*. TÜBİTAK.

Şirin, N. A. (2011). *1989 Zorunlu Göçü ve Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonu: Tekirdağ’daki Bulgaristan Göçmenleri Üzerine Bir Çalışma*. Kocaeli: Uluslararası Balkan Kongresi. 354-371.

Toksöz, G. Erdoğan, S. ve Kaşka, S. (2012). *Türkiye’ye Düzensiz Emek Göçü Ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları, Göç Yönetimi Genel Politika Çerçevesinin Düzenlenmesi ve Uygulanması Hususunda Türkiye’nin Çabalarının Desteklenmesi Projesi*. IOM Türkiye Ofisi-İsveç.

DERGİLER

Balkanlarda Türk Kültürü, Kültür Tarih, Aktüalite Dergisi. (Eylül-Ekim, 2010). 83, ISSN 1300-4468.

Balkanlarda Türk Kültürü, Kültür Tarih, Aktüalite Dergisi. (Nisan-Mayıs-Haziran, 2011). 86, ISSN 1300-4468.

Balkanlarda Türk Kültürü Dergisi. (Ocak-Aralık, 2012). 88, ISSN 1300-4468.

Balkanlarda Türk Kültürü Dergisi. (Ocak-Aralık, 2013). 89, ISSN 1300-4468.

İNTERNET KAYNAKLARI

İskan Kanunu 1934. 17 Şubat 2016,

https://mirekoc.ku.edu.tr/sites/mirekoc.ku.edu.tr/files/tr_leg11.pdf

Türk Vatandaşlığı Kanunu. 24 Şubat 2016,

http://www.nvi.gov.tr/Files/File/Mevzuat/Yururlukten_Kaldirilanlar/Kanun/pdf/turk_vatandasligi_kanunu.pdf

Vize Anlaşmasının Tadiline İlişkin Anlaşma. 1 Mart 2016,

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070509-3.htm>

İskan Kanunu 1934 Resmi Gazete. 1 Mart 2016,

<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf>

İskan Kanunu 2006. 1 Mart 2016,

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926-1.htm>

Yabancı İşçilerin Çalışma ve İkamet İzni. 3 Mart 2016,

<http://haber.star.com.tr/yazar/yabanci-iscilerin-calisma-ve-ikamet-izni/yazi-862054>

Bal-Göç. 10 Mart 2016,

<http://www.balgoc.org.tr/tarih.html>

Bal-Türk. 18 Mart 2016,

<http://www.balturk.org.tr>

Bal-Türk Tarihçesi. 18 Mart 2016,

<http://www.balturk.org.tr/dernegin-tarihcesi/>

Bal-Türk Şubeler. 28 Mart 2016,

<http://www.balturk.org.tr/category/kurumsal/subelerimiz/>

Bal-Türk Yönetim Kurulu. 28 Mart 2016,

<http://www.balturk.org.tr/genel-merkez-yonetim-kurulu-uyeleri/>

Bal-Türk Dernek Tüzüğü. 28 Mart 2016,

<http://www.balturk.org.tr/dernek-tuzugu/>

GÖRSEL VE İŞİTSEL MEDYA

Oygür, L. (Yapımcı), Yılmaz, S. S. (Yönetmen). (2014). *Göçmen – 25. Yılında Zorunlu Bulgaristan Göçü* [Belgesel]. Bursa: Bursa Kültür A.Ş.